

REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE
Chișinău, Republica Moldova

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

*Moldavian Journal
of International Law
and International Relations*

*Молдавский журнал
международного права
и международных отношений*

*Nr. 2
2015*

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

ISSN 1857-1999

Apare din 2006 de 4 ori pe an

Nr. 2 (36), 2015

Publicație periodică științifico-teoretică
și informațional-practică fondată de
Asociația de Drept Internațional din Republica Moldova

Asociați:

Institutul de Cercetări Juridice și Politice
al Academiei de Științe a Moldovei,
Universitatea de Studii Europene din Moldova,
Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova,
Asociația pentru Politică Externă
și Cooperare Internațională din Republica Moldova

Înregistrată
de către Camera Înregistrării de Stat
de pe lângă Ministerul Justiției al Republicii Moldova
Certificatul nr. MD 000039
din „04” august 2009

Acreditată
prin Hotărârea C.S.Ș.D.T. al A.Ș.M.
și C.N.A.A. Nr. 146 din 27.06.2013
în calitate de publicație științifică de profil,
Categorია „B”, la specialitățile:
12.00.10 - drept internațional public;
12.00.03 - drept internațional privat
(profilul drept)

și
23.00.04 – teoria și istoria relațiilor internaționale
și dezvoltării globale
(profilul științe politice)

Revista este inclusă în bazele de date internaționale:
Social Science Research Network (SSRN) și
Biblioteca Științifică Electronică eLIBRARY.RU
pentru calcularea factorului de impact
și indexului de citare

ADRESA NOASTRĂ:

Republica Moldova, mun. Chișinău,
str. Gh. Iablocikin, 2/1, bir. 207, MD 2069.
Tel: (+373) 69185527
Fax: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandruruban@mail.md; alexandruruban@yahoo.com;
alexandruruban@mail.ru
WEB pagina: <http://www.rmdiri.md>

Indexul poștal: PM 32028

Toate materialele sunt recenzate.

Formulările și prezentarea materialelor nu reprezintă întotdeauna
poziția revistei și nu angajează în nici un fel redacția.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor
revine în exclusivitate autorilor.

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional
și Relații Internaționale”, 2015.

Toate drepturile rezervate

SUMAR

DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC

- **ARHILIUC Victoria.** Problema dezvoltării dreptului internațional în condițiile globalizării9
- **POALELUNGI Mihai.** Obligațiile pozitive ce reies din conținutul art. 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului: respectarea vieții de familie.....13

DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT

- **BĂIEȘU Aurel.** Executarea silită în natură - mijloc juridic în cazul neexecutării contractului comercial internațional.....23
- **FRANCISCO DE BORJA Iriarte Ángel.** Normele aplicabile în conflictele cuplurilor de concubinaj: dreptul internațional privat și interregional (Norma de conflictu aplicable a las parejas de hecho: derecho internacional privado e interregional).....40

RELATII INTERNAȚIONALE

- **EVSEEV Vladimir, AREȘEV Andrei.** Nagorno-Karabakh-ul prin prisma principiilor de la Madrid.....55

TRIBUNA TINERILOR CERCETĂTORI

- **CAȚAVEICĂ Eugeniu.** Mijloacele de determinare a statelor la respectarea angajamentelor internaționale.....64
- **ILANA Ana.** Insolvabilitatea – reglementarea procedurii în sistemele internaționale de drept.....70
- **NICHITA Rodica.** Locul dreptului la învățătură în sistemul drepturilor fundamentale ale omului.....77
- **PEREMOT Serghei.** Doctrina „entitate economică unică”, ca un model pentru punerea în aplicare a jurisdicției extraterritoriale în dreptul UE în domeniul concurenței.....83
- **ȚEBENCO Oleg.** Participarea reprezentanților dinastiei Herburților în politica expansivă a Uniunii Polonezo-Lituaniene (Reci Pospolita) în Statele Transdunărene în sec. XV-XVII.....96

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE

- **MRAZ Stanislav, BROCKOVA Katarina.** Răspunderea pentru încălcarea dreptului internațional și sancțiunile economice.....109
- **GENTIMIR Alina.** Transpunerea principiului egalității de șanse în domeniul dreptului material al drepturilor omului.....120
- **ȘARGU Lilia.** Procedură de negociere cu clienții, pe baza standardelor internaționale.....130
- **RUSU Victor.** Rolul decisiv al parlamentului în promovarea vectorului european.....136

TRIBUNA DISCUȚIONALĂ

- **AKULOV-MURATOV Vladislav.** Este posibilitate de a rezolva conflictul politic militar între Rusia și Ucraina prin intermediul unor mecanisme și postulate ale teoriei relațiilor stakeholder cu părțile interesate? (II).....145
- **PATRAȘ Mihai.** Legislația privind alegerile parlamentare – mai importantă, decât constituția țării (despre necesitatea înființării și funcționării consiliului național de management).....165

RUBRICA REVISTEI

- Consiliul redacțional al revistei „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”175
- Colegiul de redacție (Recenzenții).....182
- Date despre autori.....186
- Cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor pentru publicare în „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”190

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

Nr. 2 (36), 2015

ISSN 1857-1999

CONSILIUL REDACȚIONAL:**REDACTOR-ȘEF:****BURIAN Alexandru**

doctor habilitat în drept, profesor universitar

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT:**CHINDĂBALIUC Oleana**

doctor în științe politice, conferențiar universitar interimar

SECRETAR ȘTIINȚIFIC:**CHIRTOACĂ Natalia**

doctor în drept, conferențiar universitar

MEMBRI AI CONSILIULUI REDACȚIONAL:

ANGEL Jose Luis IRIARTE	Doctor în drept, profesor universitar (Spania)	
ARHILIUC Victoria	Doctor habilitat în drept, profesor cercetător (Republica Moldova)	
ABASHIDZE Aslan	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
BALAN Oleg	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Republica Moldova)	
BENIUC Valentin	Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar (Republica Moldova)	
BOSHITSKY Iuryi	Doctor în drept, profesor universitar (Ucraina)	
DERGACIOV Vladimir	Doctor habilitat în științe geografice, profesor universitar (Ucraina)	
DYULGEROVA Nina	Doctor habilitat în economie, profesor universitar (Bulgaria)	
FUAREA Augustin	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
HEINRICH Hans-Georg	Doctor în drept, profesor universitar (Austria)	
KAPUSTIN Anatoli	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
KOPYLOV Mihail	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
LIPKOVA Ludmila	Doctor, ing., profesor universitar (Slovacia)	
MAZILU Dumitru	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
NAZARIA Sergiu	Doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
PAPAVA Vladimer	Doctor habilitat în economie, profesor universitar (Georgia)	
POPESCU Dumitru	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
ROȘCA Alla	Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar (SUA)	
SEDLIȚCHI Iurie	Doctor în drept, profesor universitar (Republica Moldova)	
TIMCENCO Leonid	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Ucraina)	
VERESHCHETIN Vladlen	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
WILLIAMS Silvia Maureen	Doctor în drept și științe sociale, profesor universitar (Argentina)	

COLEGIUL DE REDACȚIE (RECENZENȚII):**REDACTOR-ȘEF ADJUNCT, PREȘEDINTE AL COLEGIULUI DE REDACȚIE:****CHINDĂBALIUC Oleana**

doctor în științe politice, conferențiar universitar interimar

MEMBRI AI COLEGIULUI DE REDACȚIE:

ANIȚEI Nadia Cerasela	Doctor în drept, profesor universitar (România)	
CAUIA Alexandr	Doctor în drept (Republica Moldova)	
DORUL Olga	Doctor în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
GENTIMIR Alina Mirabela	Doctor în drept (România)	
GLADARENCO-STOIAN Maia	Doctor în istorie (România)	
GLUHAIA Diana	Doctor în drept (Spania)	
IOVIȚĂ Alexandrina	Doctor în drept (Republica Moldova – Elveția)	
KOVALEVA Natalia	Doctor în pedagogie, conferențiar universitar (Federația Rusă)	
METREVELI Levan	Doctor în științe politice (Georgia)	
MOUSMOUTI Maria	Doctor în drept (Grecia)	
SÂRCU Diana	Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar (Republica Moldova)	
ȘICI Alexandru	Doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar (Ucraina)	
SMOCHINĂ Carolina	Doctor în drept, conferențiar universitar (Cipru)	
SOLNȚEV Alexandr	Doctor în drept, conferențiar universitar (Federația Rusă)	
STARODUBȚEV Grigorii	Doctor habilitat în drept, profesor universitar (Federația Rusă)	
ISMAYL Togrul	Doctor în istorie, doctor în economie, conferențiar universitar (Turcia)	
ȚIGĂNAȘ Ion	Doctor în drept (Republica Moldova)	

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, 2015.

Toate drepturile rezervate

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS**

ISSN 1857-1999

Published quarterly

No. 2 (36), 2015

Scientific-theoretical and information-practical
periodical publication founded by
**Association of International Law from
the Republic of Moldova**

Co-founders:

The Institute of Legal and Political Research
of The Academy of Sciences of Moldova,
The University of European Studies of Moldova,
The Moldavian State Institute of International Relations,
The Association of Foreign Policy
and International Cooperation from the Republic of Moldova

Registered
by the State Registration Chamber
of the Ministry of Justice of the Republic of Moldova
the Certificate No. MD 000039
„4” august 2009

Accredited
by decision No. 146/27.06.2013
of the Supreme Council for Science and Technological Development
of the Academy of Sciences of Moldova and the National Council
for Accreditation and Attestation of the Republic of Moldova
as of profile scientific publication, Category „B”,
in the field of:

12.00.10 - Public International Law;

12.00.03 - Private International Law

(*profile of legal science*)
and

23.00.04 - Theory and History of International Relations
and Global Development
(*profile of political science*)

The journal is included in the international database:
Social Science Research Network (SSRN) and
Scientific Electronic Library eLIBRARY.RU
to calculate the impact factor and citation index

OUR ADDRESS:

MD-2069, The Republic of Moldova, Chisinau, of. 305,
2/1 Ghenadie Iablocikin str.

Tel: (+373) 69185527

Fax: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandruburian@mail.md; alexandruburian@yahoo.com;

alexandruburian@mail.ru

WEB site: <http://www.rmdiri.md>

Edition index PIN: PM 32028

All materials are reviewed.

The views of Editors do not necessarily coincide
with the opinions of the authors.

The responsibility for the authenticity and accuracy of the facts
in the published articles rests with the authors.

© Moldavian Journal of International Law
and International Relations, 2015.

All rights reserved.

CONTENTS

PUBLIC INTERNATIONAL LAW

- **ARHILIUC Victoria.** Problem of development of international law in conditions of globalization.....9
- **POALELUNGI Mihai.** Positive obligations derived from the contents of art. 8 of the European Convention on Human Rights: respect for family life.....13

PRIVATE INTERNATIONAL LAW

- **BAIESU Aurel.** Specific performance – legal remedy for non-performance of the international commercial contract.....23
- **FRANCISCO DE BORJA Iriarte Ángel.** Standards applicable to conflict unmarried couples: private international law and interregional.....40

INTERNATIONAL RELATIONS

- **EVSEEV Vladimir, ARESHEV Andrey.** Nagorno-Karabakh through the prism of Madrid principles.....55

THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS

- **CATAVEICA Eugeniu.** Means of determination for states towards respecting international commitments.....64
- **ILANA Ana.** Insolvency – proceedings regulation in international law systems.....70
- **NICHITA Rodica.** Place of the right to education in fundamental human rights system.....77
- **PEREMOT Serghey.** The doctrine of „single economic entity” as a model for the implementation of extraterritorial jurisdiction in EU competition law.....83
- **TSEBENKO Oleh.** The participation of the Herbut’s genus members in an expansive policy of Polish-Lithuanian Commonwealth in the Danube countries in XV-XVII century.....96

THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS

- **MRÁZ Stanislav, BROCKOVÁ Katarína.** Responsibility for violation of international law and economic sanctions.....109
- **GENTIMIR Alina.** Transposition of the principle of equal opportunities in the substantive field of human rights.....120
- **SHARGU Lilia.** Negotiated procedure with clients based on the international standard.....130
- **RUSU Victor.** The decisive role of parliament in the promoting of European vector.....136

THE TRIBUNE OF DISCUSSION

- **AKULOV-MURATOV Vladyslav.** On a possibility to resolve the military political conflict between Russia and Ukraine by means of mechanisms and postulates of the stakeholder relations theory? (II).....145
- **PATRAS Mihai.** Legislation on elections - more important than the constitution (on the need for establishing and operating the national council of management).....165

OUR JOURNAL

- Editorial board of the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.....175
- Reviewers.....182
- About authors.....186
- Requirements to papers for publication in the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.....194

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS**

Nr. 2 (36), 2015

ISSN 1857-1999

EDITORIAL BOARD (CONSILIUM):

EDITOR –IN – CHIEF:

BURIAN Alexander

Doctor of Juridical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR –IN – CHIEF:

KINDIBALYK Olyana

Ph.D in Political Sciences, Associate Professor a.i.

SCIENTIFIC SECRETARY:

CHIRTOACA Natalia

Ph.D in Law, Associate Professor

MEMBER OF THE EDITORIAL BOARD (CONSILIUM):

ANGEL Jose Luis IRIARTE

Doctor of Law, Professor (Spain)

ARHILIUC Victoria

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Republic of Moldova)

ABASHIDZE Aslan

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)

BALAN Oleg

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Republic of Moldova)

BENIUC Valentin

Doctor of Political Sciences, Professor (The Republic of Moldova)

BOSHITSKYI Iurii

Ph.D in Law, Professor (Ukraine)

DERGACHEV Vladimir A.

Dr. Sc. (Geography), Professor, Expert in geopolitics (Ukraine)

DYULGEROVA Nina

Doctor of Economic Sciences, Professor (Bulgaria)

FUAREA Augustin

Doctor of Law, Professor (Romania)

HEINRICH Hans-Georg

Doctor of Juridical Sciences, Professor (Austria)

KAPUSTIN Anatoly

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)

KOPYLOV Mikhail

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)

LIPKOVA Ludmila

Doctor Eng., Professor (The Slovak Republic)

MAZILU Dumitru

Doctor of Law, Professor (Romania)

NAZARIA Sergei

Doctor of Political Sciences (The Republic of Moldova)

PAPAVA Vladimir

Doctor of Economic Sciences, Professor (Georgia)

POPESCU Dumitra

Doctor of Law, Professor (Romania)

ROSCA Alla

Doctor of Political Sciences, Professor (USA)

SEDLETSCHI Yuri

Ph.D in Law, Professor (The Republic of Moldova)

TIMCHENKO Leonid

Doctor of Juridical Sciences, Professor (Ukraine)

VERESHCHETIN Vladlen

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)

WILLIAMS Silvia Maureen

Doctor of Law and Social Sciences, Professor (Argentina)

EDITORSHIP (REVIEWERS):

DEPUTY EDITOR –IN – CHIEF, HEAD OF EDITORSHIP:

KINDIBALYK Olyana

Ph.D in Political Sciences, Associate Professor a.i.

MEMBER OF THE EDITORSHIP:

ANTEI Nadia Cerasela

Ph.D in Law, Professor (Romania)

CAUIA Alexandr

Ph.D in Law (The Republic of Moldova)

DORUL Olga

Ph.D in Law, Associate Professor (The Republic of Moldova)

GENTIMIR Alina Mirabela

Ph.D in Law (Romania)

GLADARENCO-STOIAN Maia

Ph.D in History (Romania)

GLUHAIA Diana

Ph.D in Law (Spain)

IOVITA Aşlexandrina

Ph.D in Law (The Republic of Moldova – Switzerland)

KOVALEVA Natalia

Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor (The Russian Federation)

METREVELI Levan

Doctor of Political Sciences (Georgia)

MOUSMOUTI Maria

Ph.D in Law (Greece)

SARCU Diana

Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor (The Republic of Moldova)

SYCH Alexander

Doctor of History, Professor (Ukraine)

SMOCHINA Carolina

Ph.D in Law, Associate Professor (Cyprus)

SOLNTSEV Alexander

Ph.D in Law, Associate Professor (The Russian Federation)

STARODUBTSEV Grigory

Doctor of Juridical Sciences, Professor (The Russian Federation)

ISMAYL Togrul

Ph.D in History, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor (Turkey)

TIGANAS Ion

Ph.D in Law (The Republic of Moldova)

© Moldavian Journal of International Law and International Relations, 2015.

All rights reserved.

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

ISSN 1857-1999

Выходит с 2006 года. Издаётся 4 раза в год

№ 2 (36), 2015 год.

Научно-теоретический и информационно-практический
периодический журнал, основанный
Ассоциацией международного права
Республики Молдова

Соучредители:

Институт юридических и политических исследований
Академии наук Молдовы,
Европейский университет Молдовы,
Молдавский государственный институт
международных отношений,
Ассоциация внешней политики
и международного сотрудничества Республики Молдова

Зарегистрирован

Государственной Регистрационной Палатой
при Министерстве юстиции Республики Молдова
Сертификат № MD 000039
от «4» августа 2009 года

Аккредитован

решением № 146 от 27.06.2013 г.

Верховного Совета по Науке и Технологическому развитию
Академии наук Молдовы и Национального Совета по
Аккредитации и Аттестации Республики Молдова как
профильная научная публикация, категория «Б»,
по специальностям:

12.00.10 - международное публичное право;

12.00.03 – международное частное право
(профиль юридические науки)

и

23.00.04 - теория и история международных отношений
и глобального развития
(профиль политические науки)

Журнал включен в международные базы данных:
Social Science Research Network (SSRN) и
Научная электронная библиотека eLIBRARY.RU
для учета импакт-фактора и индекса цитирования

НАШ АДРЕС:

ул. Г. Яблочкин, 2/1, оф. 305, мун. Кишинёв,
Республика Молдова, MD 2069

Тел. (+373) 69185527

Факс: (+373) 22.43.03.05

E-mail: alexandruburian@mail.md; alexandruburian@yahoo.com;

alexandruburian@mail.ru

WEB страница: <http://www.rmdiri.md>

Почтовый индекс: PM 32028

Все материалы рецензируются.

Мнения редакции не обязательно совпадают
с мнениями авторов публикаций.

Ответственность за точность проводимой информации
и изложение фактов лежит на авторах.

© «Молдавский журнал международного права
и международных отношений», 2015.

Все права зарегистрированы

CONTINUTUL

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО

- **АРХИЛЮК Виктория.** Проблема развития международного права в условиях глобализации.....9
- **ПОАЛЕЛУНЖЬ Михай.** Позитивные обязательства, исходящие из положений 8 ст. Европейской конвенции прав человека: уважение семейной жизни.....13

МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

- **БЭЭШУ Аурел.** Принудительное исполнение – правовое средство в случае неисполнения международного коммерческого договора.....23
- **ФРАНСИСКО ДЕ БОРХА Ириарте Анхел.** Нормы, применяемые к конфликтам не состоящих в браке пар: международное и межрегиональное частное право.....40

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

- **ЕВСЕЕВ Владимир, АРЕШЕВ Андрей.** Нагорный Карабах под углом Мадридских принципов.....55

ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

- **КАЦАВЕЙКЭ Еуджену.** Средства убеждения государств к соблюдению международных обязательств.....64
- **ИЛАНА Анна.** Неплатежеспособность - регулирование процедуры в мировых правовых системах.....70
- **НИКИТА Родика.** Особенности права человека на образование и его место в системе прав человека.....77
- **ПЕРЕМОТ Сергей.** Доктрина «единого экономического образования» как модель осуществления экстратерриториальной юрисдикции в конкурентном праве ЕС.....83
- **ЦЕБЕНКО Олег.** Участие представителей рода Гербуртов в экспансивной политике Речи Посполитой в Придунайских государствах XV-XVII века.....96

НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

- **МРАЗ Станислав, БРОЦКОВА Катарина.** Ответственность за нарушение международного права и экономические санкции.....109
- **ДЖЕНТИМИР Алина.** Применение принципа равных возможностей в области материальных прав человека.....120
- **ШАРГУ Лилия.** Договорная процедура с клиентами на основе международного стандарта.....130
- **РУСУ Виктор.** Решающая роль парламента в продвижении европейского вектора.....136

ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА

- **АКУЛОВ-МУРАТОВ Владислав.** Возможно ли завершить российско-украинский военно-политический конфликт посредством применения механизмов и постулатов теории стейкхолдерских отношений? (II).....145
- **ПАТРАШ Михай.** Законодательство о выборах - важнее, чем конституция (о необходимости создания и функционирования национального совета по вопросам управления).....165

О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

- Редакционный совет „Молдавского журнала международного права и международных отношений”.....175
- Редакционная коллегия (Рецензенты).....182
- Наши авторы.....186
- Требования к оформлению статей для публикации в «Молдавском журнале международного права и международных отношений».....198

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

№ 2 (36), 2015

ISSN 1857-1999

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

БУРИАН Александр

доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

КИНДЫБАЛЮК Оляна

кандидат политических наук, и.о. доцента

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

КИРТОАКЭ Наталья

кандидат юридических наук, доцент

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОГО СОВЕТА:

АНХЕЛ Хосе Луис ИРИАРТЕ	Доктор права, профессор (Испания)	
АРХИЛЮК Виктория	Доктор юридических наук, профессор (Республика Молдова)	
АБАШИДЗЕ Аслан	Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)	
БАЛАН Олег	Доктор юридических наук, профессор (Республика Молдова)	
БЕНЮК Валентин	Доктор политических наук, профессор (Республика Молдова)	
БОШИЦКИЙ Юрий	Кандидат юридических наук, профессор (Украина)	
ВЕРЕЩЕТИН Владлен	Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)	
ДЕРГАЧЕВ Владимир	Доктор географических наук, профессор (Украина)	
ДЮЛГЕРОВА Нина	Доктор экономических наук, профессор (Болгария)	
КАПУСТИН Анатолий	Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)	
КОПЫЛОВ Михаил	Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)	
ЛИПКОВА Людмила	Доктор, профессор (Словакия)	
МАЗИЛУ Думитру	Доктор права, профессор (Румыния)	
НАЗАРИЯ Сергей	Доктор политических наук, доцент (Республика Молдова)	
ПАПАВА Владимир	Доктор экономических наук, профессор (Грузия)	
ПОПЕСКУ Думитра	Доктор права, профессор (Румыния)	
РОШКА Алла	Доктор политических наук, профессор (США)	
СЕДЛЕЦКИЙ Юрий	Кандидат юридических наук, профессор (Республика Молдова)	
ТИМЧЕНКО Леонид	Доктор юридических наук, профессор (Украина)	
ФУЕРЕА Августин	Доктор права, профессор (Румыния)	
ХЕЙНДРИЧ Ханс-Георг	Доктор права, профессор (Австрия)	
УИЛЬЯМС Сильвия Морин	Доктор права и социальных наук, профессор (Аргентина)	

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ (РЕЦЕНЗЕНТЫ):

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА,

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

КИНДЫБАЛЮК Оляна

кандидат политических наук, и.о. доцента

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

АНИЦЕЙ Надия Черасела	Доктор права, профессор (Румыния)	
ГЛАДАРЕНКО-СТОЯН Майя	Доктор истории (Румыния)	
ГЛУХАЯ Диана	Доктор права (Испания)	
ДЖЕНТИМИР Алина	Доктор права (Румыния)	
ДОРУЛ Ольга	Кандидат юридических наук, доцент (Республика Молдова)	
ИОВИЦЭ Александрина	Кандидат юридических наук (Республика Молдова – Швейцария)	
КАУЯ Александр	Кандидат юридических наук (Республика Молдова)	
КОВАЛЕВА Наталья	Кандидат педагогических наук, доцент (Российская Федерация)	
МЕТРЕВЕЛИ Леван	Доктор политических наук (Грузия)	
МОУСМУТИ Мария	Доктор права (Греция)	
СЫРКУ Диана	Доктор юридических наук, доцент (Республика Молдова)	
СЫЧ Александр	Доктор исторических наук, профессор (Украина)	
СМОКИНА Каролина	Доктор права, доцент (Кипр)	
СОЛНЦЕВ Александр	Кандидат юридических наук, доцент (Российская Федерация)	
СТАРДУБЦЕВ Григорий	Доктор юридических наук, профессор (Российская Федерация)	
ИСМАИЛ Тогрул	Доктор истории, доктор экономики, доцент (Турция)	
ЦИГЭНАШ Ион	Кандидат юридических наук (Республика Молдова)	

© «Молдавский журнал международного права и международных отношений», 2015.

Все права зарегистрированы

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE

„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale, a fost lansată în anul 2006 ca proiecție a unui forum ce promovează valorificarea diferitelor opinii, uneori diametral opuse, cu privire la starea actuală a dreptului internațional și a relațiilor internaționale. Într-o perioadă relativ scurtă, grație revistei, arta dezbaterilor axate pe diverse probleme științifico-practice, purtate pe paginile sale, a cunoscut o ascensiune substanțială. De asemenea, publicația a reușit să creeze și să dezvolte un profil propriu, să devină mai bogată și variată, abordând o arie tematică științifico-analitică complexă.

Aceste calificative reflectă un grad înalt de profesionalism și erudiție, diferite abordări inovaționale în elucidarea temelor dificile, prin care atrage atenția practicienilor cu experiență, precum și a tinerilor cercetători.

Actualmente, publicația este o revistă de concept despre diferite domenii ale dreptului internațional, ultimul devenind un centru de atracție pentru forțele de creație, care a obținut recunoașterea publicului și a creat un colectiv larg de autori. Unul din avantajele importante ale revistei îl constituie faptul că oferă tinerilor cercetători oportunitatea de a se manifesta. Doctoranzii și magiștrii, care abia acumulează experiență în domeniul cercetărilor științifice, dar care doresc să se afirme, își pot face publice opiniile cu privire la diferite probleme actuale din domeniul relațiilor internaționale contemporane și al dreptului internațional.

Publicația conține articole ale specialiștilor de vază din republică și de peste hotare, doctori habilitați și doctori – adepți ai diferitelor viziuni, care tratează și se expun activ pe marginea proceselor ce au loc în viața politică, economică și socială a țării. Spectrul problemelor examinate a devenit extrem de larg. O atenție sporită este acordată elucidării problemelor teoretico-practice din domeniul dreptului internațional și a relațiilor internaționale.

MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

The „Moldavian Journal of International Law and International Relations” was launched in 2006 as an open forum for different, sometimes diametrically opposite points of view on the current state of international law and international relations. In a relatively short period of his life the journal raised an art of scientific and practical discussions to a higher altitude developed its profile, become richer and more varied, designed scientific-analytical subject. In this connection, it differs from high professionalism, erudition, new approaches to disclosing the difficult themes. Consequently, journal attracts both skilled experts, and young researchers.

Today it is a conceptual journal about various fields of international law, which became the centre of attraction of creative forces and managed to find its readers, forming around a wide group of authors. One of the important advantages of the publication is that it provides an opportunity for young authors as – post-graduate students and master’s students, yet not possessing a wide experience of researching, but willing to assert themselves, express their views on topical issues about contemporary international relations and international law.

The journal contains articles of known Moldavian and foreign experts, doctors and candidates of sciences – advocates of different views, who actively illuminate the processes occurring in the political, economic and social life. Spectrum of the issues was as broad as possible. Particular attention is given to coverage of theoretical and practical issues of international law and international relations.

МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ

Издание «Молдавского журнала международного права и международных отношений» стартовало в 2006 г. как открытая трибуна для различных, подчас диаметрально противоположных точек зрения на современное состояние международного права и международных отношений. За относительно короткий срок своей жизни журнал поднял на большую высоту искусство научно-практических дискуссий, выработал свой профиль, стал более насыщенным и разнообразным, оформил научно-аналитическую тематику, в связи с чем и отличается высоким профессионализмом, эрудицией, инновационными подходами к раскрытию сложных тем, чем привлекает к себе как опытных практиков, так и молодых исследователей.

Сегодня это концептуальный журнал о самых различных сферах международного права, который стал центром притяжения творческих сил и сумел найти своего читателя, сформировав вокруг себя широкий авторский коллектив. Одним из важных достоинств издания является то, что он предоставляет возможность молодым авторам – аспирантам и магистрантам, пока не обладающим большим опытом исследовательской работы, но желающих заявить о себе, высказать свою точку зрения по актуальным вопросам современных международных отношений и международного права.

На страницах нашего журнала публикуются статьи известных молдавских и иностранных специалистов, докторов и кандидатов наук – сторонников разных взглядов, которые активно освещают процессы, происходящие в политической, экономической и социальной жизни страны. Спектр рассматриваемых проблем стал максимально широким. Особое внимание уделяется освещению теоретических и практических вопросов международного права и международных отношений.

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2015, Issue 2, Volume 36, Pages 9-12.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 02. 2015 | Accepted: 15.05. 2015 | Published: 30.06. 2015

**DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC
PUBLIC INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО**

**PROBLEMA DEZVOLTĂRII DREPTULUI INTERNAȚIONAL
ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII**

**ПРОБЛЕМА РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

**PROBLEM OF DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL LAW
IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION**

ARHILIUC Victoria* / ARHILIUC Victoria / АРХИЛЮК Виктория

ABSTRACT:

**PROBLEM OF DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL LAW
IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION**

Globalization leads to fundamental changes of the modern world, being caused by the deepening interdependence of nations and peoples, and by information revolution and the new technologies covering the entire block of human relations. The new realities of social life are recognized to generate new international legal standards that would meet the need for regulation of international relations within the above-mentioned circumstances, and even the prevention of negative consequences. Such a mission should be carried out as a result of the development and transformation of modern international law in the period of globalization, international law, which takes into account both the individual interests of particular states and global needs.

Key words: globalization, international public law, new technologies, international relations.

JEL Classification: K33, K49, F55

REZUMAT:

**PROBLEMA DEZVOLTĂRII DREPTULUI INTERNAȚIONAL
ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII**

Globalizarea duce la schimbări fundamentale ale lumii contemporane fiind generată de adâncirea interdependenței dintre state și națiuni, de revoluția informațională și noile tehnologii, cuprinzând întregul bloc de relaționare. Noile realități a vieții sociale urmează să genereze și noi norme juridice internaționale care ar răspunde necesității de reglementare a relațiilor internaționale în astfel de condiții și chiar de prevenire a urmărilor nefaste. Această misiune urmează să fie realizată în rezultatul dezvoltării și transformării dreptului internațional contemporan în dreptul internațional al globalizării, care ar ține cont atât de interesele individuale al fiecărui stat cât și de necesitățile globale.

* **ARHILIUC Victoria** – Doctor habilitat în drept, profesor cercetător, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **ARHILIUC Victoria** - Doctor of Juridical Sciences, Professor of Moldova State University / (Kishinev, The Republic of Moldova). / **АРХИЛЮК Виктория** – Доктор юридических наук, профессор исследователь Молдавский Государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

Cuvinte-cheie: globalizare, drept internațional public, noile tehnologii, relații internaționale.

JEL Classification: K33, K49, F55

CZU: 341.217(4), 341.223.7

РЕЗЮМЕ:

ПРОБЛЕМА РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Глобализация ведет к фундаментальным изменениям современного мира, будучи вызвана углублением взаимозависимости государств и народов, информационной революцией, и новыми технологиями охватывающие весь блок человеческих отношений. Новые реальности социальной жизни признаны генерировать и новые международно-правовые нормы, которые отвечали бы необходимости регламентирования международных отношений в таких условиях и даже предупреждения негативных последствий. Такая миссия следует быть выполнена в результате развития и трансформации современного международного права в международное право периода глобализации, которое учитывало бы как индивидуальные интересы отдельных государств, так и глобальные потребности.

Ключевые слова: глобализация, международное публичное право, новые технологии, международные отношения.

JEL Classification: K33, K49, F55

УДК: 341.217(4), 341.223.7

Globalizarea a devenit unul din conceptele cele mai des utilizate pentru a caracteriza dinamica lumii contemporane. Fenomenul globalizării încadrează mai multe elemente variate. Globalizarea are la bază schimbări fundamentale ale lumii referitoare la tehnologie, comunicații, investiții, economie, transport, integrarea piețelor internaționale.

În concepția specialiștilor Clubului de la Roma, globalizarea este generată de adâncirea interdependențelor dintre state și națiuni și de revoluția informațională, ea cuprinzând atât economia cât și cultura, deci întregul bloc de relații umane și impunând reconsiderarea rolului statului național în economie și societate și permeabilitatea frontierelor statale.

Globalizarea însă este însoțită de problemele globale. În raportul „Limitele creșterii” publicat de către Dennis Meadows, cercetător la „Massachusetts institute of Technology” s-a precizat că „Dacă se mențin tendințele actuale de creștere ale populației mondiale, ale industrializării, contaminării ambientale, producția de alimente și epuizării resurselor, această planetă va atinge limitele creșterii în următorii 100 de ani. Rezultatul cel mai probabil ar fi o scădere subită și incontrollabilă atât a populației cât și a capacității industriale”.¹ Astfel

au fost identificate problemele globale ale omenirii, de la climă și resurse naturale, până la marile dezechilibre economice între societățile industrializate și cele în curs de dezvoltare.

În continuare Raportul Consiliului Clubului de la Roma „Prima revoluție globală” editat în 1991 conține analiza situației globale contemporane, fiind efectuată prognoza și recomandările pentru viitor.

În raport se menționează că la începutul secolului XXI omenirea este cuprinsă de simțământul fatal al nedeterminării și se află la stadiile timpurii de creare a unui nou tip de comunitate internațională.

Schimbările care s-au produs în ultimii 20 de ani vorbesc despre aceasta în mod convingător: situația demografică la Sud, aprofundarea distrugerii ecologice și schimbarea climei, căutarea resurselor energetice, scăderea regimurilor comuniste, războiul în golful Persic, situația din orientul apropiat etc. Inegalitatea economică mondială, sărăcia extremă și bogăția exagerată aduc diferite tensiuni și conflicte. Aceasta este o provocare globală și răspunsul trebuie să fie tot global. Una din căile de ieșire din această situație după părerea membrilor Clubului de la Roma ar fi realizarea concepției dezvoltării durabile, care ar permite crearea

¹ [On-line]: <http://www.clubofrome.org/>; http://ro.wikipedia.org/wiki/Clubul_de_la_Roma. (Vizitat la: 07.05.2015).

societății bazate pe precizarea de lungă durată a urmărilor activității sale.²

Noile relații și schimbări în viața socială urmează să genereze și noi norme juridice internaționale care ar răspunde necesității de reglementare a relațiilor interstatale în astfel de condiții și chiar de prevenire a urmărilor nefaste.

Reflectând asupra etapelor de dezvoltare a dreptului internațional în corelație cu perioadele istorice și nivelul de dezvoltare a societății umane s-a stabilit că dreptul internațional clasic servea țărilor considerate civilizate în acea perioadă de timp.³

Dreptul internațional al bipolarismului și războiului rece avea la bază conceptul coexistenței pașnice a statelor, normele imperative, principiile fundamentale general recunoscute, consacrate în cartă organizației Națiunilor Unite,⁴ în Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa,⁵ care sunt în vigoare și la etapa actuală.

În condițiile globalizării și a noilor provocări societatea internațională necesită noi reguli de comportament, schimbări calitative a dreptului internațional, care urmează să fie racordate la noile realități economice mondiale, de creștere a interdependenței dintre statele naționale chiar reconsiderarea lor în economie și societate ca urmare a extinderii și adâncirii legăturilor multilaterale în tot mai largi și variate sfere ale vieții economice, sociale, politice și culturale. Tot mai mult producția este organizată fără să se țină seama de frontierele naționale, clienților li se oferă un serviciu global, oriunde s-ar afla. Aplicarea tratamentului național pentru investitorii străini și pentru agenții economici naționali care lucrează peste hotare face ca din punct de vedere economic să nu existe străini.

În rezultat se confirmă că problemele devin tot mai mult globale decât naționale. Această situație presupune rezolvarea multor probleme naționale pe calea negocierilor multilaterale prin

participarea tot mai multor țări. Aceste considerări sunt în unison cu concepția specialiștilor Programului Națiunilor Unite pentru dezvoltare (PNUD)⁶ care identifică următoarele caracteristici ale globalizării:

a) procesul globalizării semnifică o deschidere externă crescândă a țărilor, deschidere care duce la integrarea lor în economia mondială și dispariția frontierelor naționale;

b) omenirea are nevoie astăzi nu de orice fel de globalizare, ci de una cu față umană, adică una în care beneficiile să fie împărțite echitabil între națiuni pe plan internațional și între oameni, pe plan național;

c) pentru a așeza globalizarea pe valorile echității și justiției sociale, sunt necesare reforme și noi reguli de comportament în cadrul instituțiilor de guvernare globală: BM, OMC.⁷

Această cerință urmează să fie reflectată în categorii legale și organizaționale care vor forma noul conținut al dreptului internațional.

Numai așa s-ar putea evita transformarea globalizării într-o supunere forțată a guvernelor unei hegemonii globale în persoana unui sau câtorva state înalt dezvoltate, ceea ce ar fi o nouă formă de imperialism. Crearea și respectarea regulilor destinate să reglementeze economia globală ce se formează ca consecință a dezvoltării forțelor tehnologice devin în prezent o necesitate și un scop actual al umanității. Această misiune urmează să fie realizată în rezultatul dezvoltării și transformării dreptului internațional contemporan în dreptul internațional al globalizării, care ar ține cont atât de interesele individuale a fiecărui stat cât și de necesitățile globale.

În acest scop ca o necesitate apare în opinia savantului Dupuy R-J „punerea în aplicare a unui aparat instituțional comun statelor cărui îi poate fi acordat sarcina de a crea dreptul în condițiile democrației și eficacității”⁸ care s-ar putea de adăugat și în condițiile globalizării.

Bibliografie:

² Сергей Соляник. Идеи Римского клуба. [On-line]: http://grensalvation.org/old/Russian/Publish03_rus03_05.htm (Vizitat la: 07.05.2015).

³ Курс международного права. Т. I. М.: Наука, 1989, с. 30 - 64.

⁴ Carta Organizației Națiunilor Unite (ONU). [On-line]: <http://www.un.org/en/documents/charte/index.shtml> (Vizitat la: 17.04.2014).

⁵ Международное право: сборник документов: учеб. пособие / сост.: Н. Т. Блатова, Г. М. Мелков. М.: Риор, 2009, 2011, с. 13-20.

⁶ [On-line]: http://www.undp.md/rom/main_r/ (Vizitat la: 17.04.2014).

⁷ Rao M.J. Offenses, Poverty and Inequality in Human Development Report, 1999, vol.1, p. 294; Colectiv de autori: „Reprezentanțele organizațiilor internaționale în Republica Moldova”. Studii științifice. Chișinău: CEP USM, 2008, p. 63-75.

⁸ Dupuy R-J. Manuel sur les organisations internationales. 2-me édition. La Haye, Martinus Nijhoff, 1999. 967 p.

1. Carta Organizației Națiunilor Unite (ONU). [On-line]: <http://www.un.org/en/documents/chartea/index.shtml>. (Vizitat la: 17.04.2015).
2. Colectiv de autori „Reprezentanțele organizațiilor internaționale în Republica Moldova”. Studii științifice. Chișinău: CEP USM, 2008, p. 63 - 75.
3. Dupuy R-J. Manuel sur les organisations internationales. 2-me édition. La Haye, Martinus Nijhoff, 1999. 967 p.
4. [On-line]: http://ro.wikipedia.org/wiki/Clubul_de_la_Roma (Vizitat la: 17.04.2015).
5. [On-line]: <http://www.clubofrome.org/> (Vizitat la: 17.04.2015).
6. [On-line]: <http://www.eubam.org/md/glossary/p/UNDP> (Vizitat la: 17.04.2015).
7. Rao M.J. Offenses, Poverty and Inequality in Human Development Report, 1999, vol.1, p. 294.
8. Международное право: сборник документов: учеб. пособие / сост.: Н. Т. Блатова, Г. М. Мелков. М.: РIOR, 2009, 2011. 704 с.
9. Соляник С. Идеи Римского клуба. [On-line]: http://grensalvation.org/old/RussianPublish03_rus03_05.htm. (Vizitat la: 17.04.2015).
10. Курс международного права, Т.І. М.: Наука, 1989, с. 30-64.

Bibliography:

1. Carta Organizației Națiunilor Unite (ONU). [On-line]: <http://www.un.org/en/documents/chartea/index.shtml> (Vizitat la: 17.04.2015).

2. Colectiv de autori: „Reprezentanțele organizațiilor internaționale în Republica Moldova”. Studii științifice. Chișinău: CEP USM, 2008, p. 63 - 75.
3. Dupuy R-J. Manuel sur les organisations internationales. 2-me édition. La Haye, Martinus Nijhoff, 1999. 967 p.
4. [On-line]: http://ro.wikipedia.org/wiki/Clubul_de_la_Roma (Vizitat la: 17.04.2015).
5. [On-line]: <http://www.clubofrome.org/> (Vizitat la: 17.04.2015).
6. [On-line]: <http://www.eubam.org/md/glossary/p/UNDP> (Vizitat la: 17.04.2015).
7. Rao M.J. Offenses, Poverty and Inequality in Human Development Report, 1999, vol.1, p. 294.
8. Mezhdunarodnoe pravo: sbornik dokumentov: ucheb. posobie / sost.: N. T. Blatova, G. M. Melkov. M.: Rior, 2009, 2011. 704 s.
9. Solianik S. Idei Rimского клуба. [On-line]: http://grensalvation.org/old/RussianPublish03_rus03_05.htm (Vizitat la: 17.04.2015).
10. Kurs mezhdunarodnogo prava, T.I. M.: Nauka, 1989, s. 30-64.

Copyright©Victoria ARHILIUC, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

MD-2009, mun. Chișinău, Republica Moldova
Str. Alexei Mateevici, 60

E-mail: arhiliucv57@yahoo.com

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2015, Issue 2, Volume 36, Pages 13-22.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 02. 2015 | Accepted: 15.05. 2015 | Published: 30.06. 2015

**DREPT INTERNAȚIONAL PUBLIC
PUBLIC INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ПУБЛИЧНОЕ ПРАВО**

**OBLIGAȚIILE POZITIVE CE REIES DIN CONȚINUTUL ART. 8 AL CONVENȚIEI
EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI: RESPECTAREA VIEȚII DE FAMILIE**

**ПОЗИТИВНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА, ИСХОДЯЩИЕ ИЗ ПОЛОЖЕНИЙ
8 СТ. ЕВРОПЕЙСКОЙ КОНВЕНЦИИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА:
УВАЖЕНИЕ СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ**

**POSITIVE OBLIGATIONS DERIVED FROM THE CONTENTS OF ART. 8 OF THE
EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS: RESPECT FOR FAMILY LIFE**

POALELUNGI Mihai* / POALELUNGI MIHAI / ПОАЛЕЛУНЖЬ МИХАЙ

ABSTRACT:

**POSITIVE OBLIGATIONS DERIVED FROM THE CONTENTS OF ART. 8 OF THE EUROPEAN
CONVENTION ON HUMAN RIGHTS: RESPECT FOR FAMILY LIFE**

The European Court of Human Rights developed specific case-law with reference to positive obligations put upon contracting parties according to art. 8 of the European Convention on Human Rights. As it is proved further, contents of art. 8 (right to respect for private and family life) prescribe much more positive obligations as any other article of the ECHR, this fact due to the very complex nature of elements of protection enshrined there. In the present scientific paper, there are analyzed the following positive obligations based on the respect for family life: establishment of filiation; legalization of filiation between parents and children born out of wedlock; consulting of parents before taking of children to state custody or adoption etc.

It is obvious that the domain of positive obligations on this subject is quite large and includes a variety of duties, which correspondent respect exonerates states from the conviction by the High Strasbourg Court.

Key words: European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights, case-law, family life, positive obligations, protection.

JEL Classification: K33, K49, F55

РЕЗЮМЕ:

**ПОЗИТИВНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА, ИСХОДЯЩИЕ ИЗ ПОЛОЖЕНИЙ 8 СТ. ЕВРОПЕЙСКОЙ
КОНВЕНЦИИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА: УВАЖЕНИЕ СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ**

Европейский Суд по правам человека установил особенную практику в делах, затрагивающих позитивные обязательства государств на основании ст. 8 Европейской Конвенции по правам человека.

* **POALELUNGI Mihai** – Doctor în drept, Președintele Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **POALELUNGI Mihai** – Ph.D. (Law), President of the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova (Kishinev, the Republic of Moldova). / **ПОАЛЕЛУНЖЬ Михай** – Кандидат юридических наук, Председатель Высшей Судебной Палаты Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

Как будет показано далее, содержание ст. 8 (право на уважение частной и семейной жизни) устанавливает намного больше позитивных обязательств, чем любая другая статья Конвенции, и это благодаря комплексной природе элементов защиты, предписанных настоящей статьей. В данной научной работе, был проведен анализ следующих позитивных обязанностей, основанных на уважении семейной жизни: установление родства, узаконивание отношений между родителями и детьми, рожденными вне брака, консультирование родителей перед передачей детей на усыновление и др.

Очевидно, что позитивные обязанности в данной сфере многочисленны и их соответствующее исполнение исключает ответственность государства-ответчика перед Страсбургским Судом.

Ключевые слова: Европейская Конвенция по правам человека, Европейский суд по правам человека, судебная практика, семейная жизнь, позитивные обязательства, защита.

JEL Classification: K33, K49, F55

УДК: 341.217(4), 341.223.7

REZUMAT:

OBLIGAȚIILE POZITIVE CE REIES DIN CONȚINUTUL ART. 8 AL CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI: RESPECTAREA VIEȚII DE FAMILIE

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dezvoltat o practică judiciară particulară pe terenul obligațiilor pozitive ale statelor în baza art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului. Cum se va vedea în continuare, conținutul art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) prevede mult mai multe obligații pozitive decât orice alt articol al CEDO, aceasta grație naturii complexe a elementelor de protecție consacrate prin respectivul articol. În prezenta lucrare științifică, au fost analizate următoarele obligații pozitive bazate pe respectarea vieții de familie: stabilirea filiației, legalizarea raporturilor între părinți și copii născuți în afara căsătoriei, consultarea părinților înainte de preluarea copiilor în custodia statului sau adopția etc.

Este cert că domeniul obligațiilor pozitive la acest subiect este foarte larg și include o varietate de sarcini, a căror respectare corespunzătoare exonerează statele de condamnare în fața Înaltei Curți de la Strasbourg.

Cuvinte-cheie: Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, jurisprudență, viață de familie, obligații pozitive, protecție.

JEL Classification: K33, K49, F55

CZU: 341.217(4), 341.223.7

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dezvoltat o practică judiciară particulară pe terenul obligațiilor pozitive ale statelor în materia protecției drepturilor materiale garantate de Convenția europeană a drepturilor omului (CEDO). Ea a stabilit pe cale jurisprudențială că statele contractante sunt obligate să asigure o garantare eficientă exercițiului drepturilor și libertăților consacrate de Convenția Europeană contra arbitrariului, acordând protecție atât împotriva ingerințelor persoanelor private, cât și împotriva imixtiunilor din partea agenților statului. Deși textul Convenției nu stabilește în termenis obligații pentru statele-părți de a garanta anumite drepturi și libertăți consacrate, Curtea de la Strasbourg în virtutea rolului unic ce-i revine de a interpreta prevederile convenționale, a conchis că asemenea obligații sunt inerente sistemului de protecție european al drepturilor

omului. Autorii CEDO în *travaux préparatoires*¹ asupra art. 1, operând cu sintagma „Orice stat parte la prezenta Convenție garantează tuturor persoanelor în limitele teritoriului său următoarele drepturi...”, au înlocuit-o ulterior cu prezenta variantă „Înaltele părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei Convenții”.

Prin urmare, jurisprudența Curții la subiectul obligațiilor pozitive nu a excedat inițiale limite proiectate de autorii Convenției, care într-un final au adoptat o poziție oficială puțin mai reticentă decât opiniile primare în această privință.

¹ Travaux préparatoires la art. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. [On-line]: [http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHRTravaux-ART1-COUR\(77\)9-EN1290551.PDF](http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHRTravaux-ART1-COUR(77)9-EN1290551.PDF) (Vizitat la: 25.03.2015).

Pe de altă parte, neprescrierea expresă a obligațiilor pozitive de textul CEDO a condiționat afirmarea ideii precum că punerea pe seama statelor a respectivelor obligații se contrabalansează cu recunoașterea unei largi marje de apreciere în a adopta măsuri concrete pentru a eficientiza protecția drepturilor fundamentale. În acest sens, nu odată s-a notat că deși obligațiile pozitive la care sunt ținute statele-părți nu sunt conținute în mod expres în textul Convenției, și având în vedere că acestea pot pune pe seama statelor sarcini considerabile financiare sau organizaționale, este justificat faptul că Curtea a combinat introducerea conceptului de obligații pozitive cu admiterea unei largi marje de apreciere respectivelor state pentru a determina care anume acțiuni afirmative se cer pentru ca dreptul sau libertatea vizată să fie eficientă.²

Astfel, deși statele-părți au fost impuse să respecte anumite obligații pozitive întru asigurarea protecției eficiente a drepturilor omului, ele au fost autorizate la un câmp discreționar larg în ceea ce privește alegerea mecanismelor și metodelor concrete în acest sens.

Oricum însă Curtea de Strasbourg, în virtutea rolului superior de supraveghere, și-a conservat competențele de a verifica dacă respectivele mecanisme și metode concrete adoptate de state-părți au fost suficiente și concludente pentru a eficientiza protecția unui drept sau a unei libertăți la cazul unui anumit reclamant, ce invocă nerespectarea de către statul respondent a obligațiilor pozitive ce-i revin în baza CEDO.

În ceea ce urmează, vom analiza jurisprudența Curții Europene pe terenul obligațiilor pozitive ce reies din conținutul art. 8 al Convenției, elucidând obligații certe formulate de Curte și puse pe seama statelor-părți.

Art. 8 al Convenției prevede următoarele: „1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale. 2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru

securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.”

Din conținutul respectivului articol, pe cale jurisprudențială au fost definitive mult mai multe (în comparație cu alte drepturi incidente) obligații pozitive pentru statele-părți la CEDO. În continuare vom analiza doar unele ce se referă la viața de familie.

Stabilirea paternității/maternității

Curtea Europeană a dezvoltat o jurisprudență specifică privind obligația statului de a crea un mecanism legal care să permită determinarea promptă a paternității. Astfel, în speța relativ recentă *Mikulic c. Croației*³, Curtea a statuat că respectarea vieții private presupune că fiecare persoană ar trebui să poată stabili detaliile identității ei ca ființă umană individuală și că dreptul unui individ la astfel de informații este important din perspectiva implicațiilor formative pentru personalitate. Curtea a stabilit că art. 8 nu cere statelor de a obliga presupusul părinte la efectuarea testului ADN. Cu toate acestea, dacă asemenea testare nu este obligatorie în statul respectiv, sistemul legal trebuie să asigure măsuri alternative ce permit unei autorități independente să examineze rapid cererile privind stabilirea paternității. De fapt, cauza a vizat stabilirea paternității asupra unui copil născut în afara căsătoriei, iar presupusul tată evita să se prezinte la spital timp de 4 ani în vederea supunerii unei testări de ADN stabilită de instanță. Instanța de fond a stabilit paternitatea, motivându-și concluzia în baza depozițiilor mamei și interpretând refuzul continuu al pârâtului de a fi supus testului ADN ca o recunoaștere implicită a paternității. La rândul său, instanța de apel examinând apelul presupusului tată l-a admis și a restituit cauza spre rejudecare, considerând că refuzul de a se supune testului ADN nu poate fi calificat ca probă suficientă și concludentă în vederea stabilirii paternității. La momentul examinării cauzei de către Curtea de la Strasbourg, judecarea litigiului la nivelul instanțelor croate încă nu a fost finalizată. Magistrații europeni au considerat că instanțele

² Dijk v. P. „Positive obligations” implied in the European Convention on Human Rights: are the States still masters of the Convention? In: Human Rights, international organisations and foreign policy. Essays in Honour of Peter Baehr. The Hague: Kluwer Law International, 1998, p. 22.

³ Speța *Mikulic c. Croației*, hotărârea din 07/02/2002, definitivă din 04.09.2002. În: baza de date HUDOC. [Online]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60035> (Vizitat la: 25.03.2015).

naționale la examinarea acțiunii nu s-au călăuzit de interesele copilului, care sunt fundamentale în asemenea dosare, și au notat că cadrul juridic intern și procedurile naționale relevante nu asigurau un raport just de proporționalitate între dreptul minorei de a elimina incertitudinea privind identitatea sa personală și cel al presupusului tată de a nu fi supus testării ADN. Curtea a conchis că statul reclamat a omis să-și onoreze obligația pozitivă ce-i incumbă de a asigura respectarea vieții private a minorei, contrar exigențelor art. 8 pe acest teren.

Spre comparație, în speța *Ostace c. României*⁴, Curtea Europeană a analizat refuzul autorităților naționale de a revizui o hotărâre judecătorească anterioară (1981) de stabilire a paternității reclamantului în privința unui copil născut în afara căsătoriei, din a. 2003 el deținând concluzia testului ADN conform căruia nu este tatăl biologic al copilului, cererea de revizuire fiind respinsă ca inadmisibilă pe motiv că înscrisul relevant nu a existat la momentul pronunțării hotărârii a cărei revizuire se cere, cu invocarea principiului securității raporturilor juridice. Curtea de la Strasbourg a notat că în conformitate cu cadrul legal existent, reclamantul nu a avut vreo posibilitate să conteste paternitatea stabilită anterior pe cale judecătorească, deși Curtea ar admite faptul că respectiva imposibilitate poate fi justificată de garantarea siguranței publice, stabilității în raporturile de familie și a drepturilor copilului, prin respingerea cererii reclamantului de revizuire a hotărârii relevante, autoritățile naționale nu au găsit un echilibru just între interesele concurente implicate și au eșuat să-și onoreze obligația de a asigura respectarea dreptului reclamantului la viață privată.

Oficializarea relației de familie între părinți și copiii născuți în afara căsătoriei

Obligația statului de a asigura recunoașterea oficială a relației dintre părintele și copilul născut în afara căsătoriei a fost stabilită pentru prima dată în hotărârea dată în speța de referință *Marcks c. Belgiei*⁵. În cauză, reclamanta a susținut că

legislația belgiană care prevedea că mama necăsătorită era obligată să recurgă la anumite proceduri legale pentru a obține recunoașterea afilierii materne cu copiii săi, i-a încălcat dreptul garantat la respectarea vieții private și de familie pe terenul art. 8. Curtea Europeană a recunoscut că respectivul articol nu face careva distincții între familiile „legitime” și „nelegitime”, iar legătura naturală dintre reclamantă și fiica ei se încadrează în sfera vieții private. Curtea a considerat că necesitatea reclamantei de a căuta recunoașterea legală a afilierii cu fiica reprezintă o încălcare a art. 8, deoarece autoritățile belgiene au eșuat să asigure recunoașterea acestei relații din momentul nașterii fetei, având în vedere faptul indiscutabil al aflării fiicei în îngrijirea și educația reclamantei de când a fost născută, între ele existând relații de familie reale. În plus, utilizarea de către un părinte a procedurii de recunoaștere legală a maternității/paternității are repercusiuni asupra abilității copilului de a moșteni diferite forme de proprietate.

Este notabil faptul că hotărârea dată în speța *Marcks c. Belgiei* are o semnificație istorică ce depășește domeniul dreptului familiei deoarece este prima cauză în care Curtea Europeană a constatat încălcarea unei obligații pozitive sub incidența art. 8. Cu toate acestea, în pofida importanței acestei schimbări jurisprudențiale, Curtea a promovat o justificare destul de superficială pentru existența acestor obligații de asigurare a respectării efective din partea statului a vieții de familie a individului.⁶

Într-o altă speță *Johnston și alții c. Irlandei*⁷, primii doi reclamantii locuiau împreună, dar erau în imposibilitate de a se căsători din cauza interzicerii divorțului în Irlanda, fapt ce nu permitea primului reclamant să divorțeze de soția sa. Al treilea reclamant a fost fiica primilor doi născută în afara căsătoriei oficiale a tatălui. În fața Curții de la Strasbourg reclamantii s-au plâns de încălcarea dreptului la respectarea vieții de familie din cauza recunoașterii limitate a afilierii

⁴ Speța *Ostace c. României*, hotărârea din 07.02.2002, definitivă din 25.02.2014. În: baza de date HUDOC. [On-line]:

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-141171> (Vizitat la: 25.03.2015).

⁵ Speța *Marcks c. Belgiei*, hotărârea din 13.06.1979. În: baza de date HUDOC. [On-line]:

16 *RMDIRI*, 2015, Nr. 2 (36) http://rmdir.md/?page_id=48&lang=en

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57534> (Vizitat la: 25.03.2015).

⁶ Mowbray A.R. The development of positive obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights. Oxford-Portland-Oregon: Hart Publishing, 2004, p. 152-153.

⁷ Speța *Johnston și alții c. Irlandei*, hotărârea din 18.12.1986. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57508> (Vizitat la: 25.03.2015).

paterne dintre fiică și tatăl său. Curtea a determinat că deși statele se bucură de o marjă de apreciere în determinarea pașilor necesari pentru armonizarea legislației naționale cu Convenția, Irlanda nu a stabilit un cadru legal suficient pentru reglementarea adecvată a relației de familie dintre fiica născută în afara căsătoriei oficiale și tatăl ei. Este marcant faptul că pe capătul pretenției primilor doi reclamânți referitoare la introducerea obligatorie a instituției divorțului în sistemul civil irlandez, Curtea a subliniat că respectarea efectivă a vieții de familie a dâșilor nu poate fi interpretată ca incumbând statului obligația pozitivă să oficializeze divorțul. Iar constatarea încălcării art. 8 cu referire la fata născută în afara relațiilor de căsătorie, nu trebuie privită ca o sugestie indirectă de a permite divorțul și recăsătoria ulterioară pentru tatăl ei, Irlanda fiind invitată să-și amelioreze cadrul legal referitor la copii nelegitimi, cu menținerea interdicției divorțurilor dacă consideră necesar (paragraf 75).

Într-o speță relativ recentă *Krušković c. Croației*⁸, Curtea Europeană a analizat refuzul autorităților naționale de a înregistra în actele civile paternitatea reclamantului asupra fiicei născută dintr-o relație neoficializată pe motiv că dâșul a fost limitat pe cale judiciară de capacitate de exercițiu din cauza abuzului de droguri și nu a beneficiat de dreptul de a depune de sine stătător declarații în fața organului de stare civilă. Magistrații europeni au considerat că statul reclamat nu și-a îndeplinit obligațiile pozitive pe terenul art. 8 deoarece reclamantul a fost lăsat într-un vid juridic până la finalizarea procedurilor judiciare de recunoaștere a paternității inițiate la cererea reprezentantului său legal, pendinte și la ziua examinării cauzei în fața Curții de la Strasbourg, pe când organul de stare civilă, căruia i-a fost adresată cererea inițială de recunoaștere a paternității, nu a avut careva competențe să înscrie datele despre paternitate ale reclamantului limitat în capacitate. Curtea a notat că speța în cauză a ridicat chestiuni de interes vital atât pentru reclamant, cât și pentru fiica acestuia, copil născut în afara căsătoriei oficializate, având fără îndoială un interes viu să

recepționeze informație necesară pentru a cunoaște adevărul despre aspectele identității sale personale, inclusiv și cine îi sunt părinții biologici. În respectiva cauză, Curtea a conchis că cererea reclamantului cu privire la înregistrarea paternității, precum și declarațiile mamei copilului în acest sens, au fost neglijate de către autoritățile croate aparent fără vreo justificare.

Separarea soților

Totuși Curtea a concluzionat că obligația statelor de a respecta dreptul la viața de familie poate include și obligația de a facilita separarea cuplurilor căsătorite când relația lor s-a terminat iremediabil. În speța *Airey c. Irlandei*⁹, unde reclamanta s-a plâns *inter alia* de absența în cadrul legal irlandez a unei proceduri accesibile de separare în raporturile de căsătorie și familie, Curtea Europeană a stipulat că în ceea ce privește căsătoria, soțul și soția sunt, în principiu, obligați de a conviețui, dar au dreptul în anumite cazuri de a adresa petiții privind separarea judiciară; aceasta se ridică la recunoașterea faptului că protecția vieții private sau de familie poate necesita uneori eliberarea de obligația de a trăi împreună. Este marcant faptul că în respectiva speță, precum și în speța *Johnston și alții c. Irlandei* citată supra, forul european a fost destul de reticent în abordarea problematicii oficializării divorțurilor, subliniind că acest domeniu este supus unei reglementări largi din partea autorităților naționale, încadrându-se în marja de apreciere recunoscută statelor în virtutea CEDO.

Consultarea părinților naturali în cazul preluării copiilor în custodia statului și/sau adopția

Deciziile de îndepărtare a copiilor de părinți, plasarea în custodia statului și adopția constituie ingerințe serioase în viața de familie protejată de art. 8 CEDO, mai ales când au un caracter ireversibil. Această problemă sensibilă a fost pentru prima dată analizată de Curtea Europeană în speța *W. c. Regatului Unit*¹⁰, unde s-a stabilit că în luarea unor asemenea decizii, autoritățile trebuie să asigure părinților anumite drepturi procedurale. Speța a vizat situația când părinții

⁹ Speța *Airey c. Irlandei*, hotărârea din 09.10.1979. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57420> (Vizitat la: 25.03.2015).

¹⁰ Speța *W. c. Regatului Unit*, hotărârea din 08.07.1987. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57600> (Vizitat la: 25.03.2015).

⁸ Speța *Krušković c. Croației*, hotărârea din 21.06.2011, definitivă din 21.09.2011. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-105197> (Vizitat la: 25.03.2015).

biologici ai copilului în vârstă de câteva luni, care mai aveau alți doi copii minori, din cauza problemelor matrimoniale, financiare și consumului excesiv de alcool, l-au plasat de bună voie în custodia unor asistenți parentali, uneori preluându-l temporar înapoi. După o perioadă, cu acordul părinților naturali, copilul a fost transmis de către autoritățile competente spre adopție, iar legăturile cu acești părinți au fost sistate. În fața Curții reclamantul (tatăl) *inter alia* a pretins că el și soția nu au fost informați suficient despre consecințele acordului transmiterii copilului spre adopție, înțelegându-l doar ca o plasare temporară într-o familie străină. Curtea a constatat încălcarea art. 8 CEDO și a notat că autoritățile naționale relevante în luarea anumitor decizii ce se referă la copii trebuie să ia în considerație și interesele părinților naturali. La cazul speței nu au existat probe precum că reclamantul și/sau soția acestuia au fost consultați de către autorități înainte de emiterea deciziei cu privire la restricționarea legăturilor și transmiterea ulterioară a minorului spre adopție, prin urmare nefiind certă implicarea directă a acestora de către autorități în procedurile premergătoare adopției. Deși Curtea a subliniat existența anumitor probleme în familia reclamantului, inclusiv abuzul de alcool din partea soției dânsului, care totuși a trecut un curs de tratament, ea a considerat că neinformarea corespunzătoare a părinților biologici despre consecințele transmiterii minorului către terți și eventuala adopție a acestuia constituie o încălcare a obligațiilor pozitive la care este ținut guvernul reclamat pe terenul art. 8.

Actualmente implicarea părinților naturali în procedurile de acest gen, care pot fi administrative sau judiciare, constituie o regulă bine-stabilită. Este fundamental ca interesele lor să fie luate în mod corespunzător în considerare. Numai în situații excepționale, de exemplu atunci când o măsură a trebuit să fie luată pentru a proteja un copil într-o situație de urgență sau cei care dețin custodia copilului sunt văzuți ca sursă de amenințare imediată pentru acesta, Curtea va considera că statul nu și-a încălcat obligațiile pozitive ce-i revin. În astfel de circumstanțe, însă, Curtea trebuie să fie convinsă că într-adevăr au existat anumite circumstanțe care justifică eliminarea bruscă a unui copil din grija părinților săi de către autorități, fără nici un contact sau consultare prealabilă. La analiza cazului, o

importanță deosebită va fi acordată faptului dacă statul a efectuat o evaluare a impactului măsurii propuse asupra părinților și copilului, și dacă au fost cercetate alternativele posibile. Astfel, într-o speță mai recentă *Venema c. Olandei*¹¹ Curtea Europeană a analizat ingerința autorităților naționale exteriorizată prin preluarea de la părinții naturali ai copilului de doar câteva luni din cauza bănuielii rezonabile că mama acestuia ar fi suferit de o dereglare psihică post-natală (*Münchhausen syndrome by proxy*) caracterizată prin efectuarea de abuzuri asupra copilului nou-născut și prejudicierea acestuia, în scopul prezentării ulterioare spre investigație medicală și tratare a acestuia de simptome provocate abuziv. Autoritățile olandeze fără consultarea cu părinții biologici și fără explicarea acestora a cauzelor de interdicere a legăturilor cu copilul temporar plasat într-o instituție medicală, au interzis accesul lor la minoră. Curtea de la Strasbourg a considerat că comunicarea părinților a faptului împlinit de preluare definitivă a copilului și interdicția legăturilor cu acesta, fără careva justificare, chiar și având în vedere dereglarea psihică de care ar fi suferit mama, este suficientă pentru a constata că statul reclamat nu și-a îndeplinit obligațiile pozitive ce îi sunt imputabile contrar standardelor prevăzute de art. 8.

Reunirea copiilor cu părinții lor naturali

Curtea a decis că statele au obligația de a lua măsuri pentru a facilita reunirea copiilor luați în custodia statului cu părinții lor naturali. În speța *Olsson c. Suediei*¹², unde reclamantii s-au plâns de preluarea în custodia statului a celor trei copii minori ai lor pe motiv că părinții erau retardați mintal, cu refuzare în reuniune ulterioară, Curtea a susținut cu titlu de principiu că reunirea părinților naturali cu copiii care au trăit de ceva timp într-o familie adoptivă are nevoie de pregătire, natura și amploarea acestor pregătiri poate depinde de circumstanțele fiecărui caz, dar ea presupune întotdeauna cooperarea activă și înțelegerea tuturor părților implicate; în timp ce autoritățile naționale trebuie să facă tot posibilul

¹¹ Speța *Venema c. Olandei*, hotărârea din 17.12.2002, definitivă din 17.03.2003. În: baza de date HUDOC. [On-line]:

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60824> (Vizitat la: 25.03.2015).

¹² Speța *Olsson c. Suediei*, hotărârea din 24.03.1988. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57548> (Vizitat la: 25.03.2015).

pentru a ajunge la o astfel de cooperare, posibilitățile lor de aplicare a constrângerii în acest sens sunt limitate, deoarece interesele, precum și drepturile și libertățile tuturor persoanelor vizate trebuie să fie luate în considerare, în special interesele copiilor și drepturile lor în temeiul art. 8 din Convenție. În cazul în care contactele cu părinții naturali ar aduce atingere acestor interese sau ar interfera cu aceste drepturi, este de competența autorităților naționale de a găsi un echilibru just și corect.

Curtea a hotărât că această obligație se extinde și în privința acordurilor private referitoare la custodia asupra copilului. Astfel, în speța *Hokkanen c. Finlandei*¹³ Curtea a analizat imposibilitatea reclamantului de a se reuni cu fiica sa naturală în urma plasării benevole a acesteia spre îngrijire și educație temporară în familia socrilor după decesul soției. Socrii au refuzat reîntoarcerea fetei tatălui, considerând că sunt mai bine plasați să-i ofere grijă parentală, urmând o lungă serie de procese de judecată între cele trei persoane implicate. Peste mai mulți ani de proces, reclamantul a obținut dreptul de a vizita fiica, însă acesta efectiv nu a putut fi realizat din cauza refuzului socrilor. Curtea Europeană a considerat că în pofida refuzului persistent al socrilor și relațiilor evidente de dușmănie existente între ei și reclamant, autoritățile naționale nu au adoptat măsuri suficiente și rezultative pentru a realiza reunirea tatălui cu fiica sa, care la acel moment avea deja vârsta de 10 ani, aflându-se în custodia bunicilor peste 9 ani de zile. Iar inacțiunile autorităților competente au plasat reclamantul într-o situație în care timpul s-a scurs fără ca dânsul să beneficieze de remedii efective pentru a-și exercita drepturile parentale legitime.

În speța recentă *R.M.S. c. Spaniei*¹⁴, forul contenciosului european a analizat ingerința autorităților naționale de separare a fiicei minore de mama ei biologică din cauza dificultăților financiare și condițiilor de trai ale acesteia. Curtea expres a notat cu titlu de principiu general

aplicabil acestei categorii de cauze că fiecare parte contractantă urmează să se echipeze cu arsenal juridic adecvat și suficient pentru a asigura îndeplinirea obligațiilor pozitive impuse de art. 8 din Convenția europeană, și ține de competența Curții să evalueze dacă autoritățile naționale în aplicarea și interpretarea prevederilor legale au asigurat garanțiile prescrise de art. 8, în mod particular luând în vedere interesele principale ale copilului (paragraf 72). În respectiva speță, Curtea a conchis că guvernul reclamat a omis să-și onoreze obligațiile pozitive la care este ținut, autoritățile spaniole neluând toate măsurile necesare și adecvate care au fost în mod rezonabil așteptate spre a fi luate în vederea evaluării dacă minora va putea duce o viață normală în sânul familiei sale naturale înainte de plasarea acesteia într-o familie adoptivă, contrar cerințelor art. 8 în acest context. În fapt, cauza a vizat preluarea fiicei minore a reclamantei de origine guineeană care ducea un trai sărac și nu-i putea asigura copilei îngrijirea corespunzătoare, locuind cu mai multe rude și alți 2 copii minori într-o locuință temporară și deseori lipsind de acasă. Curtea Europeană a hotărât că interesele copilului de a trăi în interiorul familiei sale naturale și cele ale reclamantei de părinte au fost aparent neglijate, fără o justificare corespunzătoare.

Spre comparație, într-o altă speță recentă *Y.C. c. Regatului Unit*¹⁵, reclamanta s-a plâns de preluarea forțată a fiului său minor în custodia statului din cauza incidentelor violente produse între dânsa și concubinul ce suferea de handicap de mișcare (tatăl fiului), ambii părinți abuzând de alcool. Curtea Europeană a conchis că autoritățile naționale relevante și-au îndeplinit obligațiunile izvorâte din conținutul art. 8 CEDO, călăuzindu-se de interesele primordiale ale copilului. Totodată, Curtea a notat că guvernul britanic în examinarea cererii reclamantei de a se reuni cu fiul a cercetat atent argumentele în acest sens, conchizând că reabilitarea minorului în familia biologică nu este posibilă deoarece raporturile de expertiză, depozițiile asistenților sociali și ofițerilor de poliție ce au vizitat familia în cauză, precum și psihologului antrenat în proces, denotă

¹³ Speța *Hokkanen c. Finlandei*, hotărârea din 23.09.1994. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57911> (Vizitat la: 25.03.2015).

¹⁴ Speța *R.M.S. c. Spaniei*, hotărârea din 18.06.2013, definitivă din 18.09.2013. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-121906> (Vizitat la: 25.03.2015).

¹⁵ Speța *Y.C. c. Regatului Unit*, hotărârea din 13.03.2012, definitivă din 24.09.2012. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-109557> (Vizitat la: 25.03.2015).

contrariul. Magistrații europeni de asemenea au subliniat că reclamanta a fost invitată în fața justiției naționale să-și prezinte poziția și oricare din argumentele pe care le apreciază ca fiind esențiale în contextul probelor enunțate supra, însă ultima nu a clarificat în nici un mod circumstanțele importante pentru viitoarea hotărâre judecătorească.

Admiterea de membri ai familiei non-naționali la cazul deciziilor în materie de imigrație

În jurisprudența degajată de Curtea Europeană au existat anumite cazuri în care reclamantii au pretins că statele au refuzat să autorizeze intrarea în țară a membrilor familiei non-naționali, astfel încălcându-le dreptul la respectarea vieții private și de familie. Răspunsul Curții la acest subiect sensibil este în principal unul negativ. Forul european consideră că statul nu poate fi obligat în temeiul Convenției să accepte asemenea persoane și să le permită să se stabilească, cu excepția cazurilor în care viața de familie nu poate fi trăită în altă parte decât pe teritoriul statului reclamat. Astfel, în marea majoritate a cazurilor, Curtea a subliniat că viața de familie a cuplurilor non-naționale sau mixte ar putea avea loc într-o altă țară. Spre exemplu, în speța de referință *Abdulaziz, Cabales și Balkandali c. Regatului Unit*¹⁶ magistrații europeni au subliniat că obligația statului de a admite pe teritoriul lor rudele imigranților ce rezidau legal variază în dependență de circumstanțele particulare referitoare la persoanele implicate. Mai mult de atât, Curtea nu a putut ignora faptul că speța vizează nu doar aspectele vieții de familie, dar de asemenea cele ale imigrației și astfel, având în vedere normele dreptului internațional în materia respectivă și obligațiile izvorâte din tratatele internaționale la care este parte, statul are dreptul de a controla intrarea persoanelor-resortisanți străini pe teritoriile sale. Curtea a observat că speța nu s-a referit la imigranții care deja au întemeiat o familie pe care au lăsat-o într-o altă țară până când vor beneficia de statut de rezident permanent pe teritoriul Regatului Unit, dar după sosirea în Marea Britanie, ca persoane

necăsătorite, reclamantele au încheiat căsătorie. Obligațiile impuse pe terenul art. 8 nu pot fi interpretate ca îndatorirea generală a statului contractant de a respecta alegerea de către cuplurile căsătorite a unei țări concrete ca reședință matrimonială și de a accepta soții străini pentru a se stabili în această țară. În speță, Curtea Europeană a notat că reclamantele nu au demonstrat existența cărora obstacole în stabilirea vieții de familie în statele lor de origine sau cele ale soților și nici prezența unor motive speciale ce ar justifica că aceste cerințe nu le-ar fi aplicabile.

O concluzie similară a fost formulată de Curte și într-o speță recentă *Berisha c. Elveției*¹⁷, unde reclamantii de origine kosovară beneficiind de dreptul legal de a rezida pe teritoriul țării, s-au plâns de refuzul autorităților naționale de a acorda permis de ședere copiilor lor minori aduși în Elveția în mod ilegal. Magistrații europeni au subliniat faptul că statul pârât a reușit să stabilească justul echilibru între interesul special al reclamantilor de reunificare a familiei și cel general de a controla imigrația, chiar în situația când reclamantii au intenționat să-și fortifice legăturile de familie anume pe teritoriul elvețian, art. 8 nu este susceptibil interpretării ca garantând dreptul de a alege cel mai potrivit loc de a dezvolta viața familială. Prin urmare, Curtea a conchis că statul elvețian și-a îndeplinit în mod corespunzător obligațiile izvorâte din conținutul art. 8 CEDO, iar pretențiile reclamantilor sunt neîntemeiate și susceptibile respingerii.

Totuși, în anumite cazuri Curtea a ajuns la o altă concluzie decât cea analizată supra. Astfel, în speța *Şen c. Olandei*¹⁸ magistrații europeni au decis că oficialul Amsterdam a omis să-și onoreze obligațiile pozitive pe terenul art. 8 CEDO, subliniind că refuzul autorităților naționale de a elibera permisul de ședere pentru reclamanta minoră născută în Turcia, fiica altor doi reclamanti resortisanți turci, ultimii rezidând legal în Rotterdam și având alți doi copii născuți în Olanda, este contrar prevederilor Convenției deoarece familia a fost de mai mulți ani stabilită

¹⁷ Speța *Berisha c. Elveției*, hotărârea din 30/06/2013, definitivă din 30.01.2014. În: baza de date HUDOC. [On-line]:

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-122978> (Vizitat la: 25.03.2015).

¹⁸ Speța *Şen c. Olandei*, hotărârea din 21.12.2001. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-64569> (Vizitat la: 25.03.2015).

¹⁶ Speța *Abdulaziz, Cabales și Balkandali c. Regatului Unit*, hotărârea din 28.05.1985. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57416> (Vizitat la: 25.03.2015).

în Olanda, doi copii au fost născuți acolo, care în mod continuu au locuit în respectivul stat, fiind încadrați în mediul cultural al acestuia și școlarizați și neavând practic alte legături cu țara de origine (Turcia) decât naționalitatea. Astfel, au existat obstacole certe în transferul vieții familiale în statul turc, iar venirea fiicei născute în Turcia ce a locuit o perioadă acolo la rudele rămase a constituit mijlocul cel mai adecvat de a dezvolta viața de familie între toți membrii acesteia, ținând cont de vârsta fragedă a fetei și necesitatea de a favoriza integrarea ei în celula familială creată de părinți. E adevărat faptul că prima fiică a fost lăsat de părinți în Turcia, pe când mama ei s-a reunit cu tatăl cu mult înainte, însă circumstanța respectivă nu poate fi privită ca o decizie irevocabilă de a fixa definitiv reședința dânzei în țara de origine și, în pofida legăturilor episodice și distante, de a renunța la ideea de reunificare a acestei familii.

Aceleași raționamente au fost invocate de Curtea de la Strasbourg și în speța ulterioară *Tuquabo-Tekle c. Olandei*¹⁹, care a vizat refuzul autorităților olandeze de a elibera permis de ședere fiicei minore a reclamantei resortisantă a Eritreei în condițiile în care mama de mai mulți ani locuia în Europa și avea acolo o nouă familie creată. În această speță, Curtea a considerat că deși fiica a avut fără îndoială legături strânse cu țara de origine, precum și atinsese o vârstă la care nu mai avea o nevoie stringentă de grija mamei sale, având în vedere condițiile vieții sale în Eritreea și anume faptul că în conformitate cu tradițiile locale ea a fost luată de la școală de către bunică și pregătită spre a se căsători, iar mama cu toate că a fost împotriva alegerii rudelor făcute pentru fată, a fost în imposibilitate să întreprindă ceva atât timp cât fiica locuia pe teritoriul african, reuniunea fiicei cu mama și noua ei familie a fost la caz legitimă și necesară.

Bibliografie:

1. Dijk v. P. „Positive obligations” implied in the European Convention on Human Rights: are the States still masters of the Convention? In: Human Rights, international organisations and foreign policy.

¹⁹ Speța *Tuquabo-Tekle c. Olandei*, hotărârea din 01/12/2005, definitivă din 01/03/2006. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-71439> (Vizitat la: 25.03.2015).

Essays in Honour of Peter Baehr. The Hague: Kluwer Law International, 1998, p. 17-33.

2. Mowbray A.R. The development of positive obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights. Oxford-Portland-Oregon: Hart Publishing, 2004. 239 p.

3. Speța *Abdulaziz, Cabales și Balkandali c. Regatului Unit*, hotărârea din 28.05.1985. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57416> (Vizitat la: 25.03.2015).

4. Speța *Airey c. Irlandei*, hotărârea din 09.10.1979. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57420> (Vizitat la: 25.03.2015).

5. Speța *Berisha c. Elveției*, hotărârea din 30.06.2013, definitivă din 30/01/2014. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-122978> (Vizitat la: 25.03.2015).

6. Speța *Hokkanen c. Finlandei*, hotărârea din 23.09.1994. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57911> (Vizitat la: 25.03.2015).

7. Speța *Johnston și alții c. Irlandei*, hotărârea din 18.12.1986. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57508> (Vizitat la: 25.03.2015).

8. Speța *Krušković c. Croației*, hotărârea din 21.06.2011, definitivă din 21/09/2011. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-105197> (Vizitat la: 25.03.2015).

9. Speța *Marcks c. Belgiei*, hotărârea din 13.06.1979. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57534> (Vizitat la: 25.03.2015).

10. Speța *Mikulic c. Croației*, hotărârea din 07.02.2002, definitivă din 04/09/2002. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60035> (Vizitat la: 25.03.2015).

11. Speța *Olsson c. Suediei*, hotărârea din 24.03.1988. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57548> (Vizitat la: 25.03.2015).

12. Speța *Ostace c. României*, hotărârea din 07.02.2002, definitivă din 25/02/2014. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-141171> (Vizitat la: 25.03.2015).

13. Speța *R.M.S. c. Spaniei*, hotărârea din 18.06.2013, definitivă din 18/09/2013. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-121906> (Vizitat la: 25.03.2015).

14. Speța Șen c. Olandei, hotărârea din 21.12.2001. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-64569> (Vizitat la: 25.03.2015).

15. Speța Tuquabo-Tekle c. Olandei, hotărârea din 01.12.2005, definitivă din 01/03/2006. În: baza de date HUDOC. [on-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-71439> (Vizitat la: 25.03.2015).

16. Speța Venema c. Olandei, hotărârea din 17.12.2002, definitivă din 17/03/2003. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60824> (Vizitat la: 25.03.2015).

17. Speța W. c. Regatului Unit, hotărârea din 08.07.1987. În: baza de date HUDOC. [On-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57600> (Vizitat la: 25.03.2015).

18. Speța Y.C. c. Regatului Unit, hotărârea 13.03.2012, definitivă din 24/09/2012. În: baza de date

HUDOC. [on-line]: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-109557> (Vizitat la: 25.03.2015).

19. Travaux préparatoires la art. 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. [On-line]: [http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHR/Travaux-ART1-COUR\(77\)9-EN1290551.PDF](http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/Travaux/ECHR/Travaux-ART1-COUR(77)9-EN1290551.PDF) (Vizitat la: 25.03.2015).

Copyright©Mihai POALELUNGI, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

Curtea Supremă de Justiție, mun. Chișinău, str. M. Kogălniceanu 70.

E-mail: mihai.poalelungi@csj.gov.md

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2015, Issue 2, Volume 36, Pages 23-39. ISSN 1857-1999 Submitted: 16.04.2015 Accepted: 15.05.2015 Published: 30.06.2015

**DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT
PRIVATE INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО**

**EXECUTAREA SILITĂ ÎN NATURĂ - MIJLOC JURIDIC ÎN CAZUL NEEEXECUTĂRII
CONTRACTULUI COMERCIAL INTERNAȚIONAL**

**SPECIFIC PERFORMANCE – LEGAL REMEDY FOR NON-PERFORMANCE OF THE
INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACT**

**ПРИНУДИТЕЛЬНОЕ ИСПОЛНЕНИЕ – ПРАВОВОЕ СРЕДСТВО В СЛУЧАЕ
НЕИСПОЛНЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО КОММЕРЧЕСКОГО ДОГОВОРА**

BĂIEȘU Aurel* / BAIESU Aurel / БЭИШУ Аурел

REZUMAT:

**EXECUTAREA SILITĂ ÎN NATURĂ - MIJLOC JURIDIC ÎN CAZUL NEEEXECUTĂRII
CONTRACTULUI COMERCIAL INTERNAȚIONAL**

În prezentul articol este abordată problematica executării silite în natură a obligațiilor contractuale ca mijloc juridic acordat creditorului în cazul neexecutării contractului comercial internațional, prin prisma reglementărilor unor sisteme naționale de drept (Franța, Germania, sistemele de common law), precum și a reglementărilor de drept uniform (Convenția Națiunilor Unite asupra contractelor de vânzare internațională a mărfurilor (Viena, 1980), Principiile UNIDROIT referitoare la contractele de comerț internațional și Principiile Dreptului European al Contractului). În toate sistemele, cu excepția celui german, executarea în natură este un drept și nu o obligație a creditorului, acesta având posibilitatea să aleagă din arsenalul de sancțiuni puse la îndemâna lui pe aceea care îi satisface mai mult interesele.

Cuvinte cheie: contract comercial internațional, forța obligatorie a contractului, executare silită, mijloace juridice, drept comparat, drept uniform.

JEL Classification: K33, K12, F53

CZU: 341.9, 341.924, 341.983.42

ABSTRACT:

**SPECIFIC PERFORMANCE – LEGAL REMEDY FOR NON-PERFORMANCE
OF THE INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACT**

This article examines issues related to the specific performance of the contractual obligations as a legal remedy of the creditor in case of the non-performance of international commercial contract, pursuant to the rules of some national legal systems (France, Germany, common law legal systems), as well as uniform regulations (United Nations Convention on International Sale of Goods (Vienna, 1980), the UNIDROIT Principles of

* **BĂIEȘU Aurel** – Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova; judecător la Curtea Constituțională (Chișinău, Republica Moldova). / **BAIESU Aurel** – Ph. D. in Law, Professor, Moldova State University, Judge at the Constitutional Court (Kishinev, The Republic of Moldova). / **БЭИШУ Аурел** – Доктор юридических наук, профессор, Молдавский Государственный Университет; судья Конституционного суда (Кишинев, Республика Молдова).

International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law). In all systems, except German, specific performance is a right and not an obligation of the creditor, who is entitled to choose among the available remedies that on which most appropriately meets his interests.

Key words: international commercial contract, *pacta sunt servanda*, specific performance, legal remedies, comparative law, *uniforme law*.

JEL Classification: K33, K12, F53

РЕЗЮМЕ:

ПРИНУДИТЕЛЬНОЕ ИСПОЛНЕНИЕ – ПРАВОВОЕ СРЕДСТВО В СЛУЧАЕ НЕИСПОЛНЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО КОММЕРЧЕСКОГО ДОГОВОРА

В настоящей статье рассматривается проблематика принудительного исполнения договорных обязательств как средства правовой защиты кредитора в случае неисполнения международного коммерческого контракта, через призму ряда национальных правовых систем (Франция, Германия, системы *common law*), а также норм единообразного права (Конвенция ООН о договорах международной купли - продажи товаров (Вена, 1980), Принципы УНИДРУА о международных коммерческих контрактах, Принципы европейского договорного права). Во всех системах, за исключением Германии, принудительное исполнение договорных обязательств является правом, а не обязанностью кредитора, он вправе выбрать из предоставленного ему арсенала средств правовой защиты, то которое наиболее отвечает его интересам.

Ключевые слова: международный коммерческий договор, обязательная сила договора, принудительное исполнение, средства правовой защиты, сравнительное право, единообразное право.

JEL Classification: K33, K12, F53

УДК: 341.9, 341.924, 341.983.42

Considerații generale

În cazul în care debitorul nu execută de bună voie obligația contractuală, creditorul poate cere executarea silită, prin obligarea debitorului să execute în mod efectiv și real prestația l-a care acesta s-a obligat.

Dreptul la executarea în natură prezintă multiple avantaje. În principiu, executarea silită în natură este sancțiunea cea mai potrivită pentru creditor, deoarece numai în acest fel creditorul primește exact acel rezultat pe care l-a urmărit la încheierea contractului, adică acea prestație pentru care a contractat. De asemenea, în așa fel se evită dificultățile legate de evaluarea prejudiciului. În sfârșit, se respectă principiul forței obligatorii al contractului, care este unul fundamental, cel puțin în sistemele de drept continental.

Însă acest ideal, în anumite împrejurări, se confruntă cu unii factori susceptibili de a știrbi eficiența acestui remediu. Astfel, în situația în care pretențiile creditorului ar putea fi satisfăcute prin alte mijloace, de exemplu prin alocarea unor sume de bani, executarea silită în natură se poate învedera ca o măsură prea severă pentru debitor, atunci când realizarea ei este mult prea oneroasă

în raport cu interesele creditorului. Uneori, în virtutea unor circumstanțe, executarea în natură devine imposibilă în fapt sau în drept. În plus, punerea în aplicare a acestei sancțiuni, în special în cazul executării obligațiilor nepecuniare, poate fi destul de anevoioasă din punct de vedere practic. Din considerentele evocate, sancțiunea executării silite în natură este subiectul unor abordări controversate în sistemele juridice examinate. În contextul analizei acestor abordări, în cele ce urmează, între altele, vom încerca să dăm răspuns și la următoarele întrebări:

- este oare executarea silită în natură un drept al creditorului și este oare judecătorul obligat să aplice această sancțiune atunci când i se cere acest lucru, sau el are o putere de apreciere în privința acordării sancțiunii apropiate?

- este oare aplicarea sancțiunii executării silite în natură o obligație a creditorului sau el poate opta în favoarea daunelor-interese chiar dacă executarea în natură este posibilă?

Regimul executării silite în natură în dreptul comparat

În *dreptul francez*, potrivit unei opinii dominante, dreptul la executarea în natură a obligațiilor contractuale (*ad ipsam rem*)

constituie efectul direct al principiului forței obligatorii a contractului enunțat în art.1134 al.1 al C. civ. fr. Mai multe dispoziții ale acestui cod autorizează în mod explicit instanța de judecată de a pronunța executarea silită în natură. Astfel art. 1184 al. 2, care se referă la toate obligațiile contractuale, dispune că „partea față de care angajamentul nu a fost executat are alegerea de *a sili cealaltă parte să execute convenția*, atunci când executarea este posibilă sau să ceară rezoluțiunea acestei convenții cu daune-interese”. De asemenea, art. 1143, care se referă la obligațiile de a nu face, afirmă că „creditorul are dreptul de a cere ca totul ce a fost făcut prin contravenție la angajament să fie distrus...” În același context se înscrie și art.1228 referitor la clauza penală, potrivit căruia „creditorul, în loc să ceară pedeapsa stipulată contra creditorului care este în întârziere, *poate urmări executarea obligației principale*”. La aceste prevederi ale Codului civil se adaugă art. 1 al. 1 al Legii din 9 iulie 1991 asupra reformei procedurilor civile, care dispune că orice creditor poate, în condițiile prevăzute de lege, să-l oblige pe debitorul său, ce nu și-a onorat obligațiile, să și le onoreze.

În dreptul francez nu s-a conturat o regulă fermă în privința faptului dacă executarea în natură este un drept al creditorului și dacă, deci, judecătorul trebuie să aplice această sancțiune atunci când creditorul o cere. Potrivit jurisprudenței și doctrinei tradiționale franceze, judecătorul dispune de o putere suverană pentru a alege modul de reparare pe care îl consideră cel mai apropiat. În special el poate refuza condamnarea la executarea în natură în baza art. 1142 C. civ. fr. (a se vedea *infra*). La fel, judecătorul poate acorda daune-interese atunci când i s-a cerut executarea în natură, pe motivul că aceasta cere eforturi și cheltuieli nerezonabile din partea debitorului¹.

În ultimii ani, însă, în Franța a început să se contureze o nouă tendință, care constă în a considera, în principiu, executarea în natură ca un drept al creditorului. Drept urmare, judecătorul nu poate refuza să-l condamne pe debitor la executare atunci când creditorul o cere. În acest

sens s-a pronunțat în repetate rânduri și Curtea de casație².

Totuși, dreptul la executare în natură, fiind incontestabil în principiu, este afectat de unele limitări. Astfel, se consideră că acest drept încetează odată ce executarea devine imposibilă; de exemplu, atunci când bunul ce trebuie să fie livrat a dispărut sau a fost cedat unui terț de bună credință, de la care nu poate fi revendicat; sau atunci când lucrarea promisă nu poate fi executată, deoarece materia primă este deficientă etc. În asemenea ipoteze, în locul executării în natură se va proceda la reparație în bani. O altă limitare se întemeiază pe teoria „abuzului de drept”; dacă executarea în natură este extrem de oneroasă pentru debitor, ar fi un abuz din partea creditorului să ceară această sancțiune, dacă daunele-interese ar putea să-i furnizeze o compensație adecvată cu un cost mult mai redus³.

De asemenea, trebuie de precizat că, în dreptul francez, executarea în natură este un drept și nu o obligație a creditorului, acesta putând să renunțe la ea și să ceară daune-interese, chiar dacă executarea ar fi încă posibilă și satisfăcătoare. În acest caz, dacă debitorul nu oferă el însuși executarea, judecătorul trebuie să se pronunțe asupra cererii creditorului, fără a avea dreptul de a modifica sancțiunea cerută⁴.

Așadar, în dreptul francez creditorul unei obligații neexecutate sau executate defectuos are, în principiu, opțiunea de a alege între executarea obligației în natură sau executarea prin echivalent. Însă această opțiune nu este posibilă întotdeauna; obligațiile de a da, de a face, sau de a nu face nu sunt supuse în această privință aceluiași regim. Dacă obligațiile de a da, în special cele ce se referă la o sumă de bani, de regulă pot fi obiectul unei executări silită în natură, atunci pentru obligațiile de a face sau de a nu face soluția este diferită: art.1142 prevede că „orice obligație de a face sau de a nu face se

² Viney G. Exécution de l'obligation, faculté de remplacement et réparation en nature en droit français: in Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney, Bruylant Bruxelles; Paris: LGDJ, 2001, p. 182.

³ Viney G. *Op. cit.*, p. 182.

⁴ Wéry P. L'exécution en nature de l'obligation contractuelle et la réparation en nature du dommage contractuel. Rapport belge: in Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant; Paris: LGDJ, 2001, p. 220.

¹ Rouhette G., De Lamberterie I., Tallon D., Witz C. Principes du Droit Européen du Contrat. Paris: Société de Législation Comparé, 2003, p. 363.

transformă în daune-interese, în cazul neexecutării din partea debitorului”. Această prevedere, care este o aplicație a regulii *nemo precise cogi ad factum* (nimeni nu poate fi forțat să facă ceva prin constrângere), are menirea să protejeze libertatea individuală.

De menționat este faptul că jurisprudența franceză a redus considerabil aplicarea prevederii enunțate mai sus, astfel încât executarea în natură se exclude doar atunci când este împiedicată de o imposibilitate materială sau morală, fie din cauza caracterului personal al obligației, fie din cauza necesității utilizării contra debitorului a unor mijloace care atentează la libertatea personală. Astfel, interzicerea muncii forțate nu permite sancționarea demisiei incorecte sau nelegitime a unui salariat prin a-l obliga să prelungească executarea contractului de muncă⁵.

Drept urmare, astăzi se consideră că majoritatea obligațiilor sunt susceptibile de a fi supuse unei condamnări la executarea silită în natură. În așa mod s-a statuat pentru obligația de livrare a unui bun vândut, la fel ca și pentru preluarea livrării acestui bun; pentru obligația asumată de locator de a pune bunul închiriat la dispoziția locatarului sau de a-i asigura folosința liniștită a bunului; pentru obligația de a respecta o convenție de exclusivitate; pentru obligația de restituire a bunului la expirarea contractului de împrumut sau al celui de locațiune⁶. În cazul unei promisiuni de vânzare neonorate, poate fi decis ca hotărârea judecătorească să valoreze ca vânzare. Un comerciant care practică concurență neloială poate fi impus de judecător să înceteze actele sale ilicite; de exemplu, cedentul unui fond de comerț, care exploatează un magazin în pofida angajamentului său de neconcurență, poate fi obligat să închidă fondul său de comerț⁷.

Mai mul ca atât, cazurile în care cererea de executare este respinsă în folosul unei condamnări la daune-interese în temeiul art.1142 C. civ. fr. au devenit excepționale. În literatura de specialitate au fost relevate cazuri în care art.1142 a fost invocat pentru a justifica, în special, refuzul de a impune contra voinței promitentului un pact de preferință sau o promisiune unilaterale de vânzare, această jurisprudență inspirându-se din ideea că a forța pe

cineva să încheie un contract pe care nu-l mai dorește ar însemna să se atenteze în mod excesiv la o libertate esențială – libertatea de a contracta⁸.

În privința pactului de preferință, Curtea de casație a casat în repetate rânduri deciziile ale curților de apel, care au admis dreptul creditorului de a obține preferința promisă, fiind substituit în drepturile persoanei care a obținut, în pofida pactului, beneficiul contractului. Înalta jurisdicție a estimat că obligația promitentului era o obligația de a face și, în virtutea art. 1142 C. civ. fr., creditorul trebuia să primească daune-interese pentru neexecutare.

La fel, referitor la o promisiune unilaterală de vânzare, Curtea de casație, într-o hotărâre din 15 decembrie 1993, a statuat că, dacă promitentul s-a retractat în mod unilateral înaintea ridicării opțiunii de către beneficiar, ultimul nu îl poate acționa în executarea promisiunii sale și este îndreptățit la daune-interese.

În *dreptul german*, principalul efect al neexecutării contractului trebuie să fie condamnarea debitorului la executarea obligației în natură (*Naturalheralherstellung*). Această concluzie rezultă din §241 al. 1 C. civ. germ., care dispune că „în virtutea obligației creditorul are dreptul să ceară debitorului o prestație. Prestația poate consta într-o abținere”.

În dreptul german, în cazul neexecutării, creditorul este ținut, în principiu, să acționeze pentru executarea silită în natură înainte de a recurge la alte sancțiuni. Însă această regulă generală cunoaște unele excepții.

Una din excepții rezultă din prevederile referitoare la acordarea unui termen suplimentar pentru executare – *Nachfrist*. Creditorul poate acorda persoanei obligate de a repara prejudiciul un termen rezonabil pentru repararea în natură, declarând că el refuză restabilirea după expirarea acestui termen. Dacă acest termen a expirat fără succes creditorul poate cere o despăgubire în bani (*Schadenersatz*), însă pierde dreptul la restabilirea în natură (§250 C. civ. germ.).

O altă excepție se referă la situațiile în care reparația în natură este imposibilă, insuficientă sau cere cheltuieli disproportionale; și în aceste cazuri creditorul poate fi despăgubit în bani (§251 C. civ. germ.).

Excepțiile vizate sunt mai importante decât regula generală. Creditorul, chiar dacă executarea în natură este încă posibilă, de obicei va acorda

⁵ Viney G. *Op. cit.*, p. 172-179.

⁶ Idem., p. 176.

⁷ Aynès L., Malaurie Ph. *Cours de droit civil. Les obligations*. 2 edition. Paris: Ed. Cujas, 1990, p. 559.

⁸ Viney G. *Op. cit.*, p. 178-179.

termen suplimentar, la expirarea căruia el poate cere despăgubiri. De altfel, el poate face acest lucru chiar după ce a obținut o hotărâre judecătorească pentru executarea în natură. Pe de altă parte, debitorul de asemenea este protejat, o dată ce legea prevede că după expirarea termenului în cauză creditorul nu mai poate cere executarea în natură; astfel debitorul este asigurat că unica sancțiune care îi poate fi aplicată este reparația în bani și nu mai este nevoit să se mențină gata de executare⁹. În literatura de specialitate s-a remarcat că, în special în relațiile comerciale, sancțiunea executării silită în natură este aplicată rar, întrucât daunele-interese sunt considerate ca un remediu mai eficient, dat fiind dificultățile și durata pe care le implică executarea hotărârii privind executarea în natură¹⁰.

Ultima precizare care se impune este că, spre deosebire de *common law*, în dreptul german dreptul la executarea în natură nu depinde de aprecierea judecătorului; atunci când este cerută sancțiunea în cauză acesta n-o poate înlocui cu daune-interese¹¹.

În *common law*, ca și în alte sisteme juridice, în cazul încălcării obligației de către cocontractant, partea lezată poate cere ca instanța de judecată să oblige partea recalcitrantă să execute în natură obligația în cauză. Pentru a desemna diferitele remedii acordate părții lezate în asemenea cazuri, în literatura de specialitate este utilizat termenul *specific enforcement* (executarea specifică), prin care se înțelege ordonanța unui tribunal, în virtutea căreia o parte a contractului este impusă să execute o „obligație primară” a contractului, care este o obligație originară născută de la formarea contractului și care se opune unei „obligații secundare” de a plăti daune-interese în rezultatul încălcării contractului¹².

⁹ Treitel G.H. Remedies for breach of contract, a comparative account. New York: Oxford University Press, 1988, p. 53.

¹⁰ Marsh P.D.V. Comparative Contract Law: England, France, Germany. Aldershot, Hampshire, England; Brookfield, Vt., USA: Gower 1994, p. 337.

¹¹ Rouhette G., De Lamberterie I., Tallon D., Witz C. *Op. cit.*, p. 363.

¹² Whittaker S. Les sanctions de l'inexécution des contrats. Droit anglais: in Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant; Paris: LGDJ, 2001, p. 1002.

a) *Acțiunea pentru prețul convenit (action for an agreed sum)*. Dacă obligația primară ce rezultă din contract este una de a plăti o sumă de bani în schimbul prestației executate de cealaltă parte, creditorul acestei obligației este în drept să se adreseze în justiție pentru a obține suma în cauză. Acțiunea pentru prețul convenit se distinge prin câteva trăsături caracteristice¹³.

Primo. Acțiunea în cauză este un remediu distinct de acțiunea pentru daune-interese. Acordarea daunelor-interese are drept scop indemnizarea prejudiciilor cauzate părții lezate prin încălcarea contractului, pe când finalitatea acțiunii pentru prețul convenit este de a recupera datoria ce constă în plata prețului pentru prestația efectuată.

Secundo. Acțiunea pentru prețul convenit se deosebește de acțiunea pentru daune-interese prin aceea că nu îi este aplicabilă obligația de limitare a prejudiciului (*duty to mitigate damages*).

Tertio. O dată ce sunt realizate condițiile pentru a cere prețul convenit, acțiunea în cauză va lega judecătorii; aceștia nu au puterea discreționară de a refuza acțiunea dată, așa cum o pot face în cazul *specific performance* sau *injunction* (a se vedea *infra*).

b) *Executarea în natură (specific performance)*. Dacă este încălcată o obligație de a da sau de a face, partea lezată are dreptul să înainteze o acțiune pentru executarea silită în natură – *specific performance*.

Pronunțarea executării silită în natură are un caracter excepțional și discreționar, atât în Anglia (*Sale of Goods Act, 1979*, s. 52.1), cât și în SUA (Codul Comercial Uniform, s.2-709 și 2-716); partea lezată nu are un drept absolut la executarea silită în natură. Instanța de judecată trebuie să examineze toate împrejurările cazului pentru a determina dacă remediul este apropiat. Conform concepției tradiționale, executarea silită în natură nu va fi ordonată de judecătorul englez sau american, atunci când, în opinia acestuia, daunele-interese reprezintă în speță un remediu adecvat. Sarcina probei faptului că acordarea daunelor-interese nu reprezintă un remediu apropiat îi incumbă reclamantului¹⁴.

Tradițional, cauza acestei reticențe consta în aceea că judecătorii din sistemele de *common*

¹³ *Ibidem*, p. 1003-1004.

¹⁴ Ogus A.-I. Les remèdes: in le contrat aujourd'hui: comparaisons franco-anglaises, sous la direction de Tallon D. et Harris D. Paris: LGDJ, 1987, p. 299-319, p. 304-314.

law, în sarcina căroră era supravegherea măsurilor de executare silită, nu doreau să se încurce cu conflictele și complicațiile pe care le implica executarea silită a unei obligații nepecuniare. Jurisprudența a admis totuși executarea în natură, atunci când plata daunelor-interese nu era deloc în măsură să satisfacă interesele creditorului; însă aceste cazuri erau considerate ca fiind excepționale¹⁵. Dacă creditorul ar putea obține satisfacție în baza daunelor-interese, executarea silită în natură nu ar interveni. Astfel, contractele care au ca obiect vânzarea acțiunilor companiilor, sau a bunurilor generice, care sunt disponibile pe piață la un preț acceptabil, nu sunt, ca regulă generală, susceptibile de executare silită¹⁶.

Executarea silită în natură intervine, de obicei, în două categorii de cazuri: 1) acelea în care prejudiciile sunt de așa natură încât este greu de evaluat quantumul daunelor-interese și 2) acelea în care reclamantul are un interes recunoscut de a primi un anumit bun pentru care a contractat și care nu poate fi procurat cu banii care i-ar fi acordați cu titlu de daune-interese. Astfel, instanțele din sistemele de *common law* ordonă executarea silită în natură, atunci când nu poate fi găsită o substituție adecvată a obiectului contractului în cauză, de exemplu, în cazurile imobilelor sau lucrurilor unice, cum ar fi operele de artă, sau bunurile unice „în sens comercial” (nave sau echipamente care nu sunt liber disponibile pe piață)¹⁷.

În SUA tribunalele au extins aria de aplicare a remediei executării în natură, făcându-l disponibil și în cazurile vânzării bunurilor care necesită a fi livrate urgent sau pentru care este greu de găsit înlocuire. Această tendință și-a găsit confirmare și în s. 2-716 (1) a Codului Comercial Uniform, potrivit căreia „executarea silită în natură poate fi decisă atunci când bunurile sunt unice sau în alte circumstanțe apropiate”. Aceste prevederi demonstrează tendința crescândă a instanțelor americane de a ordona executarea silită în natură fără a se întreba mai întâi dacă daunele-interese sunt un remediu „adecvat”; accentul se pune mai mult pe

caracterul „apropiat” al executării silite în natură, decât pe caracterul „adecvat” al daunelor-interese¹⁸.

Instanțele de *common law* nu pronunță, de regulă, executarea silită în natură în următoarele cazuri: i) decizia ar cauza condiții prea aspre pentru partea în culpă; de exemplu, costurile executării în natură ar fi manifest disproportionale în raport cu beneficiul pe care l-ar obține reclamantul; ii) sunt constatate încălcări ale principiului bunei credințe în clauzele contractuale sau în comportamentul reclamantului în timpul negocierilor precontractuale; iii) obiectul contractului reprezintă prestarea unor servicii sau lucrări care au un caracter personal¹⁹; iv) tranzacția are un caracter vădit inechitabil²⁰; v) creditorul nu a cerut executarea într-un termen rezonabil din momentul în care a știut despre neexecutare – „doctrina întârzierii nejustificate” (*doctrine of laches*)²¹.

c) *Injoncțiunea (injunction)*. Acest remediu se aplică în cazul încălcării unor obligații negative (de a nu face), ca, de exemplu, acelor cuprinse în clauzele de neconcurență (care interzic practicarea unor activități ce vin în concurență cu activitatea cocontractantului) sau în clauzele de confidențialitate (care interzic utilizarea informațiilor confidențiale parvenite pe parcursul derulării operației contractuale). La fel ca executarea în natură, aplicarea injoncțiunii poartă un caracter excepțional și discreționar și se supune unor reguli similare. Se pare, totuși, că tribunalele sunt dispuse mai des să împiedice încălcarea unui contract care impune o abținere de la săvârșirea unor acțiuni, decât încălcarea unui contract care impune o obligație pozitivă²².

Regimul executării silite în natură în dreptul uniform

În *Convenția de la Viena* dreptul de a cere executarea obligațiilor cocontractantului este situat pe primul loc în lista remediilor prevăzută atât pentru vânzător (art. 46-52), cât și pentru

¹⁸ Treitel G.H., *Remedies. Op. cit.*, p. 64.

¹⁹ Marsh P.D.V. *Op. cit.*, p. 310-311; Atiyah P. S. An Introduction to the Law of Contracts, 5th edition. Oxford: Clarendon Press, 1995, 479 p, p.424 și urm.

²⁰ Treitel G.H., *Remedies. Op. cit.*, p. 66.

²¹ Cheshire, Fifoot and Furmston's Law of Contract, 12th edition. London: Butterworths, Edinburg: Dublin, 1991, p. 299.

²² David R., Pugsley D. Les contrats en droit anglais. 2 edition. Paris: LGDJ, 1985, p. 345.

¹⁵ Tallon D. Les remèdes. In: Le contrat aujourd'hui: comparaisons franco-anglaises, sous la direction de Tallon D. et Harris D. Paris: LGDJ, 1987, p. 271-298, p. 303.

¹⁶ Treitel G.H. The Law of Contract. London: Sweet & Maxwell, 1999, p. 950.

¹⁷ Ibidem, p. 952.

cumpărător (art. 62-64). Acest fapt se explică prin aceea că întregul text al Convenției tinde să păstreze prin toate mijloacele posibile existența raporturilor contractuale, rezoluțiunea contractului trebuind să intervină doar în ultimul rând (*ultima ratio*), atunci când supraviețuirea contractului nu poate fi tolerată din cauza gravității încălcării contractului comise de către una din părți²³.

Potrivit art. 46 al. 1 al „cumpărătorul poate cere vânzătorului executarea obligațiilor sale, exceptând cazul în care s-a prevalat de un mijloc incompatibil cu această cerere”. Astfel, cumpărătorul are dreptul de a cere ca mărfurile să fie livrate, ca vânzătorul să obțină garanția bancară stipulată în contract sau să respecte o obligație de exclusivitate a vânzării. Însă acest drept al cumpărătorului se stinge dacă executarea în natură este imposibilă – de exemplu, dacă un articol unic a fost vândut, iar apoi distrus²⁴.

În mod simetric art. 62 al.1 prevede că „vânzătorul poate cere cumpărătorului plata prețului, preluarea mărfii predate sau executarea altor obligații ale cumpărătorului, în afară de cazul în care nu s-a prevalat de un mijloc incompatibil cu aceste cereri”.

Dreptul de a cere executarea în natură a obligațiilor contractuale este limitat de două condiții. Prima condiție apare clar în formularea dispozițiilor articolelor citate: fiecare parte este lipsită de acest drept dacă „s-a prevalat de un mijloc incompatibil cu aceste cereri”. O asemenea incompatibilitate există între executarea obligației și: a) rezoluțiunea contractului (art. 49 și 64), b) acordarea unui termen suplimentar pentru executare (art. 47 și 63) și c) reducerea prețului (art. 50)²⁵. A doua condiție este legată de aplicarea art. 28 al Convenției, care prevede că, „dacă, în conformitate cu dispozițiile prezentei convenții, una din părți are dreptul să ceară alteia executarea unei obligații, un tribunal este ținut să ordone executarea în natură numai dacă ar face-o în virtutea propriului său drept pentru contractele de vânzare asemănătoare neguvernate prin prezenta convenție”.

Acest articol al Convenției a reținut o poziție de compromis dintre sistemele juridice de drept continental, în care executarea în natură se consideră tradițional ca fiind cel mai adecvat remediu, întrucât permite finalmente de a asigura realizarea obiectivelor pe care le urmăreau părțile atunci când au contractat și sistemele de *common law*, unde acest remediu este pronunțat de instanțele de judecată doar cu titlu excepțional.

Se poate observa că acest text nu se limitează la subordonarea executării silite condiției ca tribunalul sesizat să aibă, potrivit dreptului său propriu al contractelor, puterea de a o ordona. El autorizează, atunci când este investit cu această putere, s-o utilizeze în același mod ca și atunci când contractul nu ar fi guvernat de Convenția de la Viena. Altfel spus, dacă este vorba de o putere discreționară în ordinea juridică internă a forului, cum este cazul sistemelor de *common law*, aceeași putere se menține și referitor la contractele de vânzare internațională supuse Convenției de la Viena; chiar dacă potrivit acesteia condițiile executării în natură sunt întrunite, judecătorul păstrează libertatea de a aprecia oportunitatea de a o pronunța.²⁶

În contextul aplicării art. 28 al Convenției se pune problema de a stabili dacă termenul „tribunal” semnifică numai organul jurisdicțional statal sau și instanțele de arbitraj. În căutarea răspunsului la această întrebare păreriile autorilor s-au divizat²⁷. Unii autori susțin că art.28 nu trebuie să fie aplicat atunci când litigiul este supus arbitrajului, odată ce arbitrul, care deține puterea de a statua numai în baza acordului părților contractului, nu se poate prevala de „propriul său drept”. Alții consideră că prin „tribunal” trebuie de înțeles orice organ de jurisdicție desemnat de părțile contractului ca fiind competent de a soluționa litigiile ivite între ele, care poate fi și un organ de arbitraj, fie instituționalizat, fie *ad hoc*²⁸, iar dreptul aplicabil ar fi cel al sediului arbitrajului²⁹. Ne raliem la al doilea grup de autori, întrucât se pare că nici o prevedere a Convenției de la Viena nu lasă să se

²⁶ Heuzé V. La vente internationale des marchandises. Droit uniforme. Paris: LGDJ, 2000, p. 359.

²⁷ Schlechtriem P. Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG). Second edition, Clarendon Press. New York: Oxford, 1998, p. 275.

²⁸ Венская конвенция о международной купле-продаже товаров. Комментарий. М.: Юридическая Литература, 1994, с. 79.

²⁹ Schlechtriem P. *Op. cit.*, p. 265.

²³ Précis de jurisprudence de la CNUDCI concernant la CVIM, Nations Unies A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/46, p. 2.

²⁴ Ibidem, p. 3.

²⁵ Ibidem.

înțeală că prin termenul „tribunal” se înțelege doar instanța judecătorească statală, acest termen fiind utilizat, în limbajul juridic general acceptat, atât referitor la organele jurisdicționale statale cât și la cele de arbitraj.

În legătură cu problema evocată mai sus se pune și alta, legată de cea precedentă, și anume cea de a stabili dacă „legea forului” cuprinde numai regulile dreptului material sau și cele ale dreptului conflictual. Să presupunem că într-un contract de vânzare internațională între resortisanți din statul A și statul B, ambele state fiind părți ale Convenției de la Viena, forul competent este cel al statului A. Dacă reclamantul cere executarea în natură, art. 28 se referă la întregul sistem de drept al statului A, inclusiv regulile sale de drept internațional privat, care pot face trimitere la regulile privind executarea în natură a statului B? Convenția de la Viena nu ne dă un răspuns direct la această întrebare. Însă opinia dominantă în doctrină susține că în art. 28 prin „propriul drept” al tribunalului se înțeleg normele dreptului material al forului, dar nu și cele ale dreptului internațional privat³⁰.

Principiile UNIDROIT referitoare la contractele de comerț internațional³¹ (în continuare – Principiile UNIDROIT) și **Principiile Dreptului European al Contractului**³² (în continuare – Principiile DEC), la fel ca și Convenția de la Viena, au preluat principiul fundamental al dreptului obligațiilor din sistemele Europei continentale - *pacta sunt servanda*. Dacă este posibilă, într-un mod sau altul, menținerea contractului, ambele sisteme de principii favorizează această opțiune cu precădere față de rezoluțiunea contractului și plata daunelor-interese în locul executării. Principiile pleacă de la postulatul că anume executarea în natură este cea formă de executare care îl interesează pe creditor mai mult, deoarece aceasta este finalitatea pentru care el a încheiat contractul. Consecința logică a acestui fapt este că prima sancțiune pusă la dispoziția creditorului este executarea în natură. Dacă nu există nici un

impediment pentru executarea în natură, judecătorul va aplica această sancțiune. Creditorul are un drept la executarea în natură³³.

Atât Principiile UNIDROIT cât și Principiile DEC reglementează distinct dreptul la executare silită a unei obligații pecuniare (1) și dreptul la executarea silită a unei obligații nepecuniare (2).

1) Executarea în natură nu pune probleme atunci când este vorba de o datorie bănească. Art. 7.2.1 al Principiilor UNIDROIT și art. 9:101 al Principiilor DEC dispun că creditorul are dreptul de a obține plata unei sume de bani exigibile. În acest caz, executarea în natură echivalează cu plata daunelor-interese, la care se adaugă dobânzile moratorii.

Principiile DEC, spre deosebire de Principiile UNIDROIT, nu se limitează însă la enunțarea regulii generale, ci aduc și unele precizări. Din art. 9:101 al Principiilor DEC rezultă că soluția dată este valabilă atât pentru cazul în care creditorul a executat deja, cât și pentru cazul în care este evident că debitorul va accepta să primească executarea. În caz contrar (atunci când creditorul încă nu a executat sau când este clar că debitorul nu va accepta să primească executarea), creditorul poate totuși să execute obligația sa și să ceară plata sumelor datorate, cu excepția a două cazuri particulare: a) dacă el a avut posibilitatea să efectueze o operație de înlocuire rezonabilă fără eforturi și cheltuieli semnificative, sau b) executarea obligației sale apare nerezonabilă, ținând cont de împrejurări (art. 9:101 al. 2). Sarcina probei existenței uneia din excepțiile menționate îi incumbă debitorului.

Trebuie de precizat că nici una din excepțiile stipulate în al. 2 al art. 9:101 nu afectează dreptul beneficiarului unui acreditiv documentar de a cere plata de la o bancă³⁴, deoarece obligațiile ce se nasc din acreditivul documentar sunt distincte de contractul de bază³⁵.

2) Art. 7.2.2 al Principiilor UNIDROIT și art. 9:102 al Principiilor DEC acordă creditorului unei obligații alta decât plata unei sume de bani dreptul de a cere executarea în natură, inclusiv corectarea unei executări defectuoase. Dreptul

³⁰ Honnold J. O. Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention. Kluwer Law and Taxation Publishers. Boston: Deventer, 1991, p. 195.

³¹ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. [On-line]: <http://www.org/english/principles/contracts/main.htm> (Vizitat la: 10.02.2015).

³² Principles of European Contract Law. [On-line]: <http://www.storme.be/PECL2en.html> (Vizitat la: 10.02.2015).

30 RMDIRI, 2015, Nr. 2 (36) http://rmdiri.md/?page_id=48&lang=en

³³ Eberhard S. Les sanctions de l'inexécution du contrat et les Principes UNIDROIT. Lausanne: CEDIDAC, 2005, p. 103.

³⁴ Rouhette G., De Lamberterie I., Tallon D., Witz C. *Op. cit.*, p. 357.

³⁵ Gavalda Ch., Stoufflet J. Droit bancaire, Litec, Paris, 1994, p. 317; Negruș M. Plăți și garanții internaționale. București: Ed. All, 1996, p. 149.

vizat este util, în special, atunci când obiectul contractului este unic, sau într-o perioadă de penurie. În fața unui operator de comerț internațional ce deține o poziție dominantă pe piață, de exemplu, a furnizorului unor produse de înaltă tehnologie, creditorul poate avea un interes să ceară executarea în natură, chiar și atunci când el ar putea obține cu ușurință echivalentul său bănesc. De asemenea, acest drept este deosebit de important pentru contractele de prestări de servicii și cele de executări de lucrări. Contrar obligației de a livra ceva, obligațiile contractuale de a face ceva uneori pot fi executate numai de cocontractantul în cauză. În asemenea cazuri, unicul mijloc de a obține executarea de la partea recalitrantă este pe calea executării silite.

Dreptului creditorului de a cere executarea în natură a unei obligații nepecuniare îi corespunde obligația tribunalului de a o ordona, dacă nu constată temeiuri pentru excepțiile stipulate la al. 2 al art. 7.2.2 al Principiilor UNIDROIT și la al.2 și 3 ale art. 9:102 al Principiilor DEC (a se vedea *infra*); judecătorul nu are puterea discreționară de a aprecia oportunitatea acordării acestei sancțiuni³⁶. Spre deosebire de soluția consacrată în Convenția de la Viena, atunci când contractul este supus Principiilor UNIDROIT sau Principiilor DEC, tribunalele naționale sunt ținute să acorde executarea în natură chiar și în cazurile în care ele nu sunt obșnuite s-o facă în virtutea dreptului lor național³⁷.

Creditorul nu poate obține întotdeauna executarea în natură a prestației. Uneori ar fi chiar un abuz din partea sa s-o ceară. Dreptul la executarea în natură, deci, nu este unul absolut. La al. 2 al art. 7.2.2 al Principiilor UNIDROIT și la al. 2 și 3 ale art. 9:102 al Principiilor DEC sunt stipulate diferite situații în care executarea în natură nu este posibilă. Astfel Principiile fac anumite concesii conceptului sistemelor de *common law*³⁸.

a) Creditorul nu poate cere aplicarea acestei sancțiuni atunci când *executarea este imposibilă în fapt sau în drept (este ilicită)*. Diferite cauze de

imposibilitate pot fi identificate în dreptul comerțului internațional. De exemplu, prestația poate deveni imposibilă datorită termenului care a trecut; este cazul în care termenul executării este o condiție esențială (focurile de artificii care trebuiau livrate către data sărbătorii naționale). Pentru debitor devine imposibil de a executa după expirarea termenului fixat³⁹. În cadrul executării unor contracte comerciale internaționale pot fi cerute autorizații ale organelor statale. Dreptul imperativ al unui stat poate face ca validitatea unui contract să depindă de exigențele dreptului public; atunci când o astfel de autorizație este refuzată, contractul este nul cu efect retroactiv. În asemenea caz specific, problema exigibilității prestației nu poate să se pună. Însă, uneori, refuzul unei autorizații poate doar să facă executarea contractului imposibilă, fără a afecta validitatea contractului. În asemenea cazuri creditorul nu poate cere executarea în natură; la dispoziția lui rămân însă așa sancțiuni ca rezoluțiunea și daunele-interese⁴⁰.

b) Executarea în natură nu poate fi obținută atunci când *executarea comportă eforturi sau cheltuieli nerezonabile*. În cazuri excepționale, în special atunci când a avut loc o schimbare radicală a circumstanțelor după încheierea contractului, executarea contractului, cu toate că este încă posibilă, poate deveni atât de oneroasă încât ar fi contrar principiului bunei credințe de a o impune. *Ilustrație oficială*: Un petrolier s-a scufundat în rezultatul unei furtuni violente. Cu toate că este posibil de a ridica nava, navlositorul nu poate cere executarea contractului de transport dacă aceasta implică pentru armator cheltuieli care depășesc cu mult valoarea petrolului⁴¹. În asemenea caz debitorul va trebui să plătească creditorului daune-interese în locul prestației eșuate.

c) Sancțiunea vizată nu poate fi cerută dacă *executarea prezintă un caracter strict personal*. S-a estimat că o executare are un caracter strict personal dacă ea nu poate fi delegată altei persoane și dacă ea cere competențe individuale de natură artistică sau științifică, sau dacă implică o relație confidențială și personală⁴². Serviciile

³⁶ Van Der Mersh M., Philippe D. L'inexécution dans les contrats du commerce international. In: Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney, Bruxelles: Bruylant; Paris: LGDJ, 2001, p. 735.

³⁷ Principes relatifs aux contrats du commerce international. Rome: Unidroit, 1994, p. 180; Rouhette G., De Lamberterie I., Tallon D., Witz C. *Op. cit.*, p. 359.

³⁸ Eberhard S. *Op. cit.*, p. 114.

³⁹ Ibidem, p.115.

⁴⁰ Principes relatifs aux contrats du commerce international. *Op. cit.*, p. 181.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Rouhette G., De Lamberterie I., Tallon D., Witz C. *Op. cit.*, p. 360.

unui avocat sau a unui inginer pot fi obiectul unei executări forțate, deoarece ele pot fi executate de orice persoană care are aceeași pregătire și aceeași experiență. Tendința modernă este aceea de a limita această excepție la executări cu caracter unic. Excepția nu se aplică obligațiilor unei persoane juridice⁴³.

d) Executarea în natură nu poate fi obținută dacă creditorul poate obține în mod rezonabil executarea într-un alt mod. În practică, aceasta este situația cea mai des întâlnită, care se opune unei executări în natură⁴⁴. Într-adevăr, reieșind din realitățile economice, foarte multe bunuri și servicii sunt de tip standard și sunt oferite de mai mulți furnizori. Dacă un contract, care are ca obiect așa mărfuri sau servicii, nu este executat, majoritatea clienților nu vor dori să piardă timp și eforturi pentru a încerca să obțină executarea contractului de către cealaltă parte, ci vor obține pe piață bunurile și serviciile necesare. Ei vor încheia pentru aceasta un contract de înlocuire, iar debitorului îi vor cere plata daunelor-interese în mărimea diferenței dintre prețul contractului de înlocuire și prețul contractului inițial.

e) Creditorul nu poate cere aplicarea sancțiunii vizate atunci când el nu cere executarea într-un termen rezonabil din momentul în care a avut sau trebuia să aibă cunoștință de neexecutare. Creditorul nu trebuie să-l lase pe debitor într-o situație de incertitudine în ceea ce privește chestiunea de a ști dacă creditorul va cere executarea. Creditorului nu trebuie să i se dea posibilitatea de a specula într-un mod neloyal, în detrimentul debitorului, pe o evoluție favorabilă a pieței⁴⁵. Unii autori deduc din prevederile elucidate prezumția potrivit căreia creditorul care nu cere în timp util executarea în natură renunță la această sancțiune⁴⁶, concepție care își are originea în *common law* (a se vedea *supra*).

O ultimă precizare care se impune este aceea că, întrucât dreptul creditorului la executarea în natură este regula generală, atunci când invocă excepțiile de la această regulă, debitorului îi incumbă sarcina de a dovedi existența împrejurărilor, care dau temei de a refuza aplicarea sancțiunii în cauză.

Punerea în aplicare a executării silită în natură

Pentru a pune în aplicare executarea silită în natură, în sistemele de drept continental, creditorul, în principiu, trebuie mai întâi să-l pună pe debitor în întârziere. Această cerință nu este valabilă însă pentru sistemele de *common law*, unde conceptul de punere în întârziere este, în principiu, străin (a se vedea *supra*). Dacă debitorul nu reacționează, creditorul va trebui să-și procure un titlu executoriu, adică să obțină o hotărâre judecătorească sau de arbitraj, care poate fi pusă în aplicare prin forța de constrângere a statului unde trebuie să se aplice această hotărâre.

Să presupunem acum că judecătorul forului admite, în virtutea *lex causae*, dreptul creditorului de a obține în natură prestația contractuală promisă de debitor. Dificultatea executării acestei hotărâri apare atunci când locul executării obligației litigioase se află peste hotare. Se pune problema de a stabili dacă judecătorul poate ordona executarea în natură în cazul în care această executare trebuie să intervină în străinătate. Nu va fi oare puterea judecătorului de a-l constrânge pe debitor să facă ceva, închisă în limitele propriului său teritoriu? Or, în doctrina dreptului internațional privat s-a afirmat că „forța executorie a unei hotărâri judecătorești nu poate depăși hotarele statului a cărui instanță de judecată a pronunțat hotărârea, deoarece ordinul de executare silită cuprins în dispozitivul hotărârii poate fi adresat doar organelor de executare proprii și nu celor străine”⁴⁷.

O dată ce hotărârea judecătorească a forului nu are forță executorie în străinătate, cum se poate asigura eficacitatea dreptului de a obține executarea în natură a prestației contractuale peste hotare? Bine cunoscutul „fenomen al frontierei” face aleatorie eficacitatea acestei sancțiuni⁴⁸. Întrucât „autoritatea de lucru judecat a unei hotărâri judecătorești străine se dobândește numai dacă această hotărâre est recunoscută în statul în care se invocă, iar forța executorie numai în cazul obținerii executur-ului pentru această

⁴⁷ Cojocaru V. Recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești străine în materie civilă în Republica Moldova. Chișinău: CEP USM, 2007, p. 66.

⁴⁸ Muir Watt H. L'exécution du contrat dans un contexte international. In: Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant; Paris: LGDJ, 2001, p. 805.

⁴³ Eberhard S. *Op. cit.*, p. 121.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 118.

⁴⁵ Principes relatifs aux contrats du commerce international. *Op. cit.*, p. 183.

⁴⁶ Eberhard S. *Op. cit.*, p. 124.

hotărâre⁴⁹, soarta creditorului, în cazul rezistenței debitorului, depinde în întregime de procedurile de recunoaștere și executare a hotărârilor judecătorești străine în statul locului executării efective.

În literatura de specialitate s-a remarcat că o hotărâre judecătorească în materie privată este tratată mai rău decât o sentință arbitrală, în sensul că ea nu numai că este lipsită de forță executorie și de puterea de lucru judecat, dar și că executaturul necesar întotdeauna pentru a o investi cu formula executorie, este acordat numai cu condiția unui control al conformității, inclusiv sub aspectul ordinii publice a forului. Însă perspectivele deschise în spațiul judiciar european aduc la reconsiderarea obstacolului tradițional, legat de „fenomenul frontierei”. S-a propus de a transforma procedura executaturului hotărârilor emise în alte state ale Uniunii Europene într-o simplă formalitate. Judecătorul executaturului acordă formula executorie în mod aproape automat, în prezența anumitor documente (textul hotărârii, traducerea certificată). Toate obstacolele de fond care stau în fața circulației hotărârilor europene, inclusiv controlul conformității ordinii publice, vor dispărea în fața judecătorului primei instanțe⁵⁰.

Mijloacele de constrângere pe care le pune puterea publică la dispoziția creditorului diferă în funcție de obiectul obligației și eficacitatea lor nu este egală.

Dacă obligația constă în plata unei sume de bani, executarea silită va fi în mod normal obținută prin urmărirea bunurilor debitorului, creditorul fiind satisfăcut din prețul bunurilor vândute sau din sumele de bani puse sub urmărire. Procedura urmăririi bunurilor debitorului poate fi una lungă și complexă, iar necunoașterea legislației aplicabile acestei proceduri poate fi un factor care descurajează recurgerea la acest remediu. În plus la aceste dezavantaje, eficacitatea executării în natură este afectată și de riscul insolvenței debitorului.

Situația este și mai delicată în cazul în care obligația debitorului este una nepecuniară. În asemenea cazuri intervenția forței publice pentru a obține executarea, în mod normal, implică constrângerea fizică, ceea ce este greu de imaginat în raporturile comerciale. Într-adevăr, atunci când obiectul obligației constituie prestarea

serviciilor sau executarea lucrărilor, impunerea debitorului să execute o asemenea obligație în practică se învederează destul de problematică. După cum s-a observat pe bună dreptate în doctrină, „nu prezența unui jandarm va permite să se obțină ca un antreprenor să efectueze lucrul promis, ca un avocat să depună concluziile sale, ca un transportator să facă ca mărfurile să parvină la timp destinatarului, etc.”⁵¹

În asemenea cazuri, în general, creditorul are posibilitatea de a renunța la executarea în natură și de a apela la repararea prejudiciului, cerând plata daunelor-interese, ceea ce se și întâmplă în practică. Totuși, dacă prestația debitorului prezintă un interes particular pentru creditor, această soluție nu îl va satisface.

Pentru a stimula aplicarea executării în natură în sistemul juridic francez și în sistemele de inspirație franceză este utilizat un instrument, numit *astreinte* (constrângere)⁵² sau *daune cominatorii*⁵³. Această instituție de origine pretoriană a fost creată pentru a face presiune asupra debitorului recalcitrant pentru a-l impune să execute și constă într-o condamnare accesorie de a plăti creditorului pentru fiecare zi, lună sau an de întârziere în executarea condamnării principale, suma ei fiind stabilită de instanța de judecată, nu în funcție de prejudiciul suferit de victima neexecutării, ci de rezistența opusă de debitor. Ea, deci, se deosebește net de daunele-interese compensatorii prin scopul pe care îl urmărește: daunele-interese au menirea să-l despăgubească pe creditor, pe când daunele cominatorii au drept scop să-l constrângă pe debitor să execute obligația contractuală⁵⁴.

Cât privește sistemele de *common law*, o instituție asemănătoare cunoscută sub denumirea de *punitive damages* (daune-interese punitive) este utilizată în SUA⁵⁵, pe când în Anglia și în alte țări supuse *common law* astfel de măsuri sunt respinse, nu numai din motivul că sunt considerate prea coercitive, dar și deoarece ele procură creditorului un avantaj care, în opinia juriștilor anglo-saxoni, este nejustificat⁵⁶.

⁵¹ Viney G. *Op. cit.*, p. 186.

⁵² Benabent A. *Droit civil. Les obligations*. Paris: Montchrestein, 1999, p. 539.

⁵³ Stătescu C., Bîrsan C. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București: ALL BECK, 2002, p. 339.

⁵⁴ Aynès L., Malaurie Ph. *Op. cit.*, p. 562.

⁵⁵ Treitel G.H. *The Law of Contract. Op. cit.*, p. 872-873.

⁵⁶ Viney G. *Op. cit.*, p. 187.

⁴⁹ Cojocaru V. *Op. cit.*, p. 67.

⁵⁰ Muir Watt H. *Op. cit.*, p. 807.

Aceste divergențe de apreciere explică ezitățile pe care le-au avut autorii proiectelor de codificare internațională a dreptului contractelor. Ca rezultat instituția vizată este consacrată în Principiile UNIDROIT, dar lipsește în Convenția de la Viena și în Principiile DEC. Potrivit art. 7.2.4 al Principiilor UNIDROIT („Penalitate judiciară”), „atunci când instanța de judecată dispune ca o parte să execute obligațiile contractuale, aceasta poate de asemenea să decidă ca partea să plătească o penalitate dacă nu respectă hotărârea. Penalitatea va fi achitată părții prejudiciate, cu excepția cazului în care normele imperative ale legii forului prevăd altfel. Plata penalității către creditor nu exclude solicitarea de daune-interese”.

De altfel, trebuie de recunoscut că, deși instituția vizată prezintă avantaje incontestabile, această procedură este una destul de complicată care implică mai multe intervenții judiciare. De aceea creditorul este tentat să aplice, atunci când este posibil, alte mijloace, *a priori* mai simple, care constau în *facultatea de înlocuire* și *repararea în natură*.

Corectarea unei executări defectuoase

Între executarea *stricto sensu*, adică furnizarea de către însuși debitor a prestației la care s-a angajat, și repararea sub formă de daune-interese, există soluții intermediare, care se apropie, mai mult sau mai puțin, și de prima sancțiune, și de cea de a doua. Este vorba, pe de o parte, de executarea efectuată de un terț sau de către însuși creditor pe seama debitorului, care este desemnată ca *înlocuire* sau *facultate de înlocuire*, iar pe de altă parte de *repararea în natură* a lipsei de conformitate cu contractul. În unele sisteme juridice, cum este cel francez, aceste sancțiuni sunt tratate ca succedanee, înlocuitori ai executării în natură propriu-zise⁵⁷, iar în alte sisteme, cum sunt cele ale instrumentelor de drept uniform, ele sunt privite ca modalități ale executării în natură, atunci când neexecutarea se exprimă în lipsa de conformitate între prestația oferită de debitor și cea prevăzută în contract⁵⁸, ca mijloace de corectare (remediere) a unei executări defectuoase⁵⁹.

În *dreptul francez*, *facultatea de înlocuire* este prevăzută explicit de C. civ. fr.: art. 1144, referitor

la obligațiile de a face, dispune: „Creditorul poate de asemenea, în cazul neexecutării, să fie autorizat să execute el însuși obligațiile pe cheltuielile debitorului”, la care prin legea din 9 iulie 1991 s-a adăugat că acesta din urmă „poate fi condamnat să facă avansul sumelor necesare acestei executări”.

Problema de a ști dacă facultatea de înlocuire este un drept al creditorului sau dacă judecătorul este liber să-i prefere o altă soluție, în special daune-interese”, a suscitat controverse în doctrină⁶⁰. Acei autori care consideră înlocuirea ca un mod de executare, recunosc că aplicarea acestei sancțiuni este un drept al creditorului și judecătorul este ținut să respecte acest drept⁶¹. Dacă însă înlocuirea este privită ca o formă de reparare a prejudiciului contractual, judecătorul trebuie să aibă posibilitatea să aleagă între această soluție și alte procedee de reparare, în special daunele-interese.

Nici în jurisprudența franceză nu s-a conturat o poziție unică. Curtea de casație, în unele decizii s-a pronunțat în favoarea puterii suverane a judecătorilor de fond, însă această soluție a fost refuzată cel puțin o dată, într-o decizie din 14 ianuarie 1959⁶².

Soluția preferabilă pare a fi aceea de a considera înlocuirea ca o modalitate de executare și de a admite, drept consecință, că atunci când această sancțiune este cerută de creditor, ea trebuie să fie în principiu aplicată, cu excepția cazului în care judecătorul constată că această cerere este abuzivă. Pentru a stabili abuzul, va trebui de demonstrat că creditorul nu are un interes real pentru a cere înlocuirea, daunele-interese fiind în măsură să-l satisfacă și că executarea de către un terț pe seama debitorului prezintă pentru acesta inconveniente grave⁶³.

Spre deosebire de facultatea de înlocuire, *repararea în natură* nu este consacrată explicit în legislația franceză. Totuși, în pofida obiecțiilor care pot fi înaintate contra acestei soluții, ea este admisă în principiu de către jurisprudența franceză, care a statuat că debitorul unei obligații contractuale de a face sau de a nu face poate fi condamnat în caz de neexecutare sau de

⁵⁷ Ibidem, p. 188.

⁵⁸ Heuzé V. *Op. cit.*, p. 366.

⁵⁹ Rouhette G. De Lamberterie I., Tallon D., Witz C. *Op. cit.*, p. 359.

⁶⁰ Wéry P. *Op. cit.*, p. 240 și urm.

⁶¹ Viney G. *Traité de droit civil (dir. J. Ghestin). Les obligations. La responsabilité: effets.* Paris: LGDJ, 1988, p. 62.

⁶² Viney G. *Exécution de l'obligation... Op. cit.*, p. 193.

⁶³ Ibidem.

executare defectuoasă, să furnizeze o prestație distinctă de aceea la care s-a angajat, în măsura în care această prestație permite să fie compensată, cel puțin parțial, pierderea cauzat prin neexecutare⁶⁴.

Cât privește răspunsul la întrebarea dacă repararea în natură este un drept al creditorului, raționamentele care stau la baza răspunsului sunt aceleași ca și în cazul facultății de înlocuire: o dată ce repararea este asimilată executării în natură este vorba de un drept al creditorului și acest drept se impune judecătorului.

În *Germania* dreptul de a obține corectarea unei executări defectuoase există în ceea ce privește drepturile de care terții se pot prevala contra cumpărătorului (§434 și 440 C. civ. germ.) și viciile ce afectează lucrarea în contractul de antrepriză (§633 C. civ. germ.). El există la fel în contractele de vânzare a bunurilor generice, dar este limitat la dreptul de a obține livrarea mărfurilor de înlocuire (§633 C. civ. germ.). S-a propus însă ca să fie introdusă o regulă generală, aplicabilă tuturor vânzărilor, care să acorde dreptul de a cere corectarea tuturor defectelor cantitative sau calitative⁶⁵.

În ceea ce privește sistemele de *common law*, în literatura de specialitate s-a remarcat că nu există un drept la corectarea neconformității executării⁶⁶.

Principiile UNIDROIT și Principiile DEC acordă executării în natură un domeniu de aplicare cât mai larg posibil, calificând ca atare și repararea sau înlocuirea obiectului prestației, la fel ca și orice alt remediu pentru executarea defectuoasă. În acest sens este art.9:102 al.1 al Principiilor DEC, citat mai sus, și art. 7.2.3 al Principiilor UNIDROIT⁶⁷. Trebuie de menționat faptul că dreptul la corectarea executării defectuoase aparține nu numai creditorului ci și debitorului (art. 7.1.4 al Principiilor UNIDROIT⁶⁸ și art.8:104 al Principiilor DEC).

⁶⁴ Ibidem, p. 196.

⁶⁵ Rouhette G., De Lamberterie I., Tallon D., Witz C. *Op. cit.*, p. 360.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Art. 7.2.3 („Repararea și înlocuirea executării defectuoase”) dispune: „Dreptul la executare include, dacă este cazul, dreptul de a cere repararea sau înlocuirea obiectului, precum și orice alt mijloc legal de acoperire a unei executării defectuoase”.

⁶⁸ Potrivit art. 7.1.4 al Principiilor UNIDROIT, partea care nu își execută obligațiile poate, pe cheltuiala sa, să remedieze neexecutarea obligațiilor sale, cu respectarea următoarelor condiții: (a) să facă cu promptitudine o

Prin aceasta se manifestă interdependența părților care există în special în contractele internaționale de o anumită importanță: mijloacele investite sunt prea importante pentru ca un proiect să fie pus în pericol de refuzul debitorului de a remedia prestația sa sau respingerea de către creditor a propunerilor rezonabile de corectare a neexecutării⁶⁹.

Potrivit *Convenției de la Viena*, atunci când încălcarea contractului rezultă dintr-o lipsă de conformitate a mărfurilor, executarea în natură presupune fie repararea lipsei de conformitate, dacă acest lucru este posibil din punct de vedere material (art. 46 al.3), fie livrarea mărfurilor de înlocuire (art.46 al.2).

a) *Înlocuirea mărfurilor*. Această sancțiune este una foarte grea pentru vânzător, deoarece ea îl obligă să preia ceea ce a livrat anterior și să livreze mărfuri noi, ceea ce implică costuri duble aferente operațiilor de transport și, eventual, celor de asigurări. Din această cauză, art. 46 al. 2 al Convenției permite cumpărătorului să ceară înlocuirea mărfurilor numai atunci când lipsa de conformitate care le afectează constituie o „încălcare esențială”. Jurisprudența predominantă la acest capitol a considerat că o lipsă de conformitate ținând de calitatea mărfurilor constituie o încălcare neesențială atunci când cumpărătorul putea, fără un inconvenient excesiv, să utilizeze mărfurile sau să le revândă, chiar cu o reducere (*Decizia nr. 248, Schweizerisches Bundesgericht, Elveția, 28 octombrie 1998*)⁷⁰. Probleme în practică apar atunci când mărfurile sunt defectuoase, fie chiar grav, dar sunt reparabile. Mai multe tribunale au considerat că în măsura în care defectele sunt ușor reparabile, o încălcare esențială este exclusă (*Decizia nr. 152, Curtea de Apel din Grenoble, Franța, 26 aprilie 1995*)⁷¹.

Pentru a evita ca cumpărătorul (care în cazul unei încălcări esențiale dispune și de dreptul de a rezolvi contractul) să tergiverseze cererea de înlocuire din motive pur speculative, în funcție de

notificare în care să indice modalitatea de remediere și momentul în care va fi realizată; (b) modalitatea de remediere să fie adecvată circumstanțelor date; (c) partea prejudiciată să nu aibă nici un interes legitim de a refuza; și (d) remedierea să fie efectuată prompt.

⁶⁹ Eberhard S. *Op. cit.*, p. 109.

⁷⁰ Précis de jurisprudence de la CNUDCI concernant la CVIM, Nations Unies A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/25, p. 4.

⁷¹ Ibidem.

evoluiile prețului mărfurilor, prevederile articolului enunțat îl obligă să ceară predarea unor mărfuri de înlocuire „în momentul denunțării lipsei de conformitate în baza art. 39 sau într-un termen rezonabil calculat de la această denunțare”.

b) *Repararea mărfurilor*. Atunci când lipsa de conformitate este reparabilă din punct de vedere material și prin urmare nu este necesară înlocuirea mărfurilor pentru a-l satisface pe cumpărător, art. 46 al. 3 al Convenției stabilește condițiile în care acesta poate cere repararea în natură. Articolul vizat dispune că „dacă mărfurile nu sunt conforme cu contractul, cumpărătorul poate cere vânzătorului să repare lipsa de conformitate, în afară de cazul în care acesta ar fi nerezonabil, ținând seama de toate împrejurările”. Repararea neconformității este deci un drept al cumpărătorului, exercitarea căruia este limitată de o singură restricție: ea nu trebuie să fie nerezonabilă.

Pentru a aprecia încât cererea cumpărătorului este sau nu rezonabilă trebuie să fie luată în considerație importanța viciului. Dacă defectul este grav și repararea este prea oneroasă, aceasta va fi exclusă. Totodată, o cerere de reparare nu va fi rezonabilă dacă, de exemplu, cumpărătorul putea cu ușurință să repare mărfurile el însuși. Însă, în acest caz vânzătorul trebuie să suporte costurile acestei reparări (*Decizia nr.125, Oberlandesgericht Hamm, Germania, 9iunie 1995*)⁷².

Ca și în cazul înlocuirii, art. 46 al. 3 supune exercitarea dreptului la reparare condiției ca cererea respectivă să fie efectuată în momentul denunțării lipsei de conformitate în baza art. 39 sau într-un termen rezonabil calculat de la această denunțare.

Repararea lipsei de conformitate este nu numai un drept al creditorului, ci și al debitorului. Într-adevăr, art. 48 permite vânzătorului (însă nimic nu se opune ca această posibilitate să fie oferită și cumpărătorului) „chiar după data predării, să repare pe cheltuiala sa orice lipsă a obligațiilor sale, cu condiția ca aceasta să nu atragă o întârziere nerezonabilă și să nu cauzeze cumpărătorului nici inconveniente nerezonabile, nici incertitudini în ce privește rambursarea de către vânzător a cheltuielilor făcute de cumpărător”. Utilitatea acestui drept al debitorului se învederează mai ales în cazul în

care invocarea lui ar putea paraliza o declarație de rezoluțiune a creditorului și astfel s-ar favoriza menținerea contractului, ceea ce constituie unul din obiectivele prioritare ale Convenției de la Viena⁷³.

Considerații concluzive.

Sancțiunea executării silită în natură este consacrată în toate sistemele juridice care constituie obiectul de studiu al prezentei lucrări, însă aplicarea ei este limitată în toate aceste sisteme. În rezultatul analizei dreptului pozitiv și a jurisprudenței, se pot distinge câteva abordări principale în acest sens. Prima abordare, adoptată de sistemul german, privește executarea silită în natură ca principiu, de la care se fac unele derogări. Potrivit celei de a doua abordări, care este consacrată în sistemul francez, această sancțiune este aplicată referitor la unele categorii de obligații (de a da) și este refuzată (în principiu) în privința altor categorii (de a face și de a nu face). Însă în jurisprudența franceză recentă se observă tendința de a lărgi aria de aplicare a acestei sancțiuni. A treia abordare, împărțită de sistemele de *common law*, tratează executarea silită în natură ca un remediu excepțional și discreționar. În sfârșit, a patra abordare, este una mixtă, pe care o întâlnim în instrumentele de drept uniform și care încearcă să găsească o poziție de compromis, să „concilieze” diferitele abordări consacrate în sistemele juridice naționale. Astfel, Convenția de la Viena lasă decizia de pronunțare a executării în natură la discreția instanței sesizate, care se va conduce de prevederile legii forului în materia dată. Conceptul Principiilor UNIDROIT și al Principiilor DEC este acela că, executarea în natură este privită ca o sancțiune obișnuită; ea are aceeași valoare și ocupă o poziție concurentă în raport cu alte sancțiuni puse la dispoziția creditorului, inclusiv cu daunele-interese. Însă principiului executării în natură îi sunt aduse multiple excepții, inspirate din *common law*, fapt care limitează substanțial aria lui de aplicare. În această ordine de idei, Denis Talon, unul din autorii ambelor culegeri de principii, estimează că este de așteptat ca un judecător dintr-o țară de *common law* să aplice într-un mod mai extensiv limitările aplicării executării silită enunțate mai sus, atunci când în țările dreptului continental

⁷² Ibidem, p. 5.

⁷³ Heuzé V. *Op. cit.*, p. 371.

tendința va fi de a cere executarea silită în natură⁷⁴.

În toate sistemele, cu excepția celui german, executarea în natură este un drept și nu o obligație a creditorului, acesta având posibilitatea să aleagă din arsenalul de sancțiuni puse la îndemâna lui pe aceea care îi satisface mai mult interesele. Această posibilitate de a evita executarea în natură în favoarea unei alte sancțiuni, de obicei a daunelor-interese, este o garanție importantă pentru creditor, deoarece îi permite să evite dificultățile care afectează deseori punerea în aplicare a executării silite. Într-adevăr, în cazul neexecutării unui contract care are ca obiect bunuri sau servicii standardizate, majoritatea operatorilor comerțului internațional nu vor dori să piardă timp și să depună eforturi în încercarea de a obține executarea contractului din partea debitorului, ci vor lansa o cerere pe piață, de pe care vor obține acele bunuri sau servicii, obligând cocontractantul la daune-interese pentru neexecutarea obligației⁷⁵.

Acest drept de opțiune pe care îl are creditorul permite de a aplană în practică acele diferențe fundamentale care există între abordările consacrate în diferitele sisteme de drept. Chiar și în sistemele de drept continental un creditor va cere executarea în natură numai atunci când ea va prezenta pentru el un interes care nu ar putea fi satisfăcut prin plata daunelor-interese⁷⁶.

Probabil că aceasta este cauza faptului că, în pofida importanței sale dreptul de a cere executarea în natură (cu excepția executării unei obligații pecuniare) nu a făcut obiectul unei jurisprudențe abundente în materia comerțului internațional. În practică mai des sunt invocate alte sancțiuni, în special dreptul de a cere daune-interese⁷⁷.

⁷⁴ Tallon D. Breach of Contract and Reparation of Damage. In: Towards a European Civil Code, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, Boston, London, 1994, p. 223 - 235, 225 - 228; Tallon D. Les dommages-interets fans les Principes UNIDROIT. In: Contratii commerciali internazionali e Principi UNIDROIT a cura di Bonnel J.M. e di Bonelli F. Milano: Giuffrè Editore, 1997, p. 295 - 305, p. 299 - 301.

⁷⁵ Mrejeru T, Mrejeru B.C., Mrejeru M.G. Neexecutarea contractului de comerț internațional. București: Ed. Rosetti, 2001, p. 63.

⁷⁶ Rouhette G., De Lamberterie I., Tallon D., Witz C. *Op. cit.*, p. 363.

⁷⁷ Précis de jurisprudence de la CNUDCI concernant la CVIM, Nations Unies A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/46, p. 2.

În ceea ce privește corelația dintre „executarea în natură”, „facultatea de înlocuire” și „repararea în natură”, s-a observat că într-o accepție îngustă ultimele două remedii sunt tratate ca succedanee, înlocuitori ai sancțiunii principale care este executarea în natură *stricto sensu*, iar într-o accepție mai largă în categoria „executării în natură” sunt incluse și executarea prestației de un terț, precum și repararea neconformității de un terț sau de creditorul însuși, ambele pe seama debitorului. Codificările internaționale ale dreptului contractelor au îmbrățișat cea de a doua concepție: Convenția de la Viena (art.48), Principiile UNIDROIT (art.7.1.4) și Principiile DEC (art. 8:104) consacră dispoziții privind „corectarea” de către debitor a unei executări neconforme. Importanța acestor tendințe rezidă în faptul că în așa mod atât creditorului cât și debitorului li se dau mai multe posibilități de a remedia situația rezultată din neexecutarea contractului. În practică anume⁷⁸ aceste remedii aduc deseori soluțiile cele mai eficiente și mai satisfăcătoare pentru ambele părți.

Bibliografie:

1. Aynès L., Malaurie Ph. Cours de droit civil. Les obligations. 2 edition. Paris: Ed. Cujas, 1990. 559 p.
2. Benabent A. Droit civil. Les obligations. Paris: Montchrestein, 1999. 539 p.
3. Cheshire, Fifoot and Furmston's Law of Contract. 12th edition. London: Butterworths; Dublin: Edinburg, 1991. 299 p.
4. Cojocaru V. Recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești străine în materie civilă în Republica Moldova. Chișinău: CEP USM, 2007. 66 p.
5. David R., Pugsley D. Les contrats en droit anglais. 2 edition. Paris: LGDJ, 1985. 345 p.
6. Eberhard S. Les sanctions de l'inexécution du contrat et les Principes UNIDROIT. Lausanne: CEDIDAC, 2005. 103 p.
7. Gavalda Ch., Stoufflet J. Droit bancaire. Paris: Litec, 1994. 317 p.
8. Negruș M. Plăți și garanții internaționale. București: Ed. All Beck, 1996. 149 p.
9. Heuzé V. La vente internationale des marchandises. Droit uniforme. Paris: LGDJ, 2000. 359 p.
10. Honnold J. O. Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention. Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1991. 195 p.

11. Marsh P.D.V. Comparative Contract Law: England, France, Germany. England: Hampshire; Vt: Brookfield; USA: Gower, 1994. 337 p.

12. Muir Watt H. L'exécution du contrat dans un contexte international. In: Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant, Paris: LGDJ, 2001. 805 p.

13. Mrejeru T, Mrejeru B.C., Mrejeru M.G. Neexecutarea contractului de comerț internațional. București: Ed. Rosetti, 2001. 63 p.

14. Ogus A.-I. Les remèdes. In: Le contrat aujourd'hui: comparaisons franco-anglaises, sous la direction de Tallon D. et Harris D. Paris: LGDJ, 1987, p. 299 - 319, p. 304 - 314.

15. Précis de jurisprudence de la CNUDCI concernant la CVIM. Nations Unies A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/46, p. 2.

16. Précis de jurisprudence de la CNUDCI concernant la CVIM. Nations Unies A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/25, p. 4.

17. Principles of European Contract Law. [On-line]: <http://www.storme.be/PECL2en.html> (Vizitat la: 10.02.2015).

18. Rouhette G., De Lamberterie I., Tallon D., Witz C., Principes du Droit Européen du Contrat, Société de Législation Comparé, Paris, 2003. 363 p.

19. Schlechtriem P. Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG). Second edition. New York: Clarendon Press, 1998. 275 p.

20. Stătescu C., Bîrsan C. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. București: ALL BECK, 2002. 339 p.

21. Tallon D. Les remèdes. In: Le contrat aujourd'hui: comparaisons franco-anglaises, sous la direction de Tallon D. et Harris D. Paris: LGDJ, 1987, p. 271-298.

22. Tallon D. Breach of Contract and Reparation of Damage. In: Towards a European Civil Code. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, London: Boston, 1994, p. 223-235, p. 225-228.

23. Tallon D. Les dommages-interets fans les Principes UNIDROIT. In: Contratti commerciali internazionali e Principi UNIDROIT a cura di Bonnel J.M. e di Bonelli F., Giuffrè Editore, Milano, 1997, p. 295-305, p. 299-301.

24. Treitel G.H., Remedies for breach of contract, a comparative account, Oxford University Press, New York, 1988, p. 53.

25. Treitel G.H. The Law of Contract. London: Sweet & Maxwell, 1999. 950 p.

26. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. [On-line]: <http://www.org/english/principles/contracts/main.htm> (Vizitat la: 10.02.2015).

27. Van Der Mers M., Philippe D. L'inexécution dans les contrats du commerce international. In: Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant, Paris: LGDJ, 2001. 735 p.

28. Viney G. Exécution de l'obligation, faculté de remplacement et réparation en nature en droit français. In: Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant, Paris: LGDJ, 2001. 182 p.

29. Whittaker S. Les sanctions de l'inexécution des contrats. Droit anglais: in Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant, Paris: LGDJ, 2001. 1002 p.

30. Wéry P. L'exécution en nature de l'obligation contractuelle et la réparation en nature du dommage contractuel. Rapport belge. In: Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant, Paris: LGDJ, 2001. 220 p.

31. Венская конвенция о международной купле-продаже товаров. Комментарий. М.: Юридическая Литература, 1994. 79 с.

Bibliography:

1. Aynès L., Malaurie Ph. Cours de droit civil. Les obligations. 2 edition. Paris: Ed. Cujas, 1990. 559 p.

2. Benabent A. Droit civil. Les obligations. Paris: Montchrestein, 1999. 539 p.

3. Cheshire, Fifoot and Furmston's Law of Contract. 12th edition. London: Butterworths; Dublin: Edinburg, 1991. 299 p.

4. Cojocaru V. Recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești străine în materie civilă în Republica Moldova. Chișinău: CEP USM, 2007. 66 p.

5. David R., Pugsley D. Les contrats en droit anglais. 2 edition. Paris: LGDJ, 1985. 345 p.

6. Eberhard S. Les sanctions de l'inexécution du contrat et les Principes UNIDROIT. Lausanne: CEDIDAC, 2005. 103 p.

7. Gavalda Ch., Stoufflet J. Droit bancaire. Paris: Litec, 1994. 317 p.

8. Negruș M. Plăți și garanții internaționale. București: Ed. All Beck, 1996. 149 p.

9. Heuzé V. La vente internationale des marchandises. Droit uniforme. Paris: LGDJ, 2000. 359 p.

10. Honnold J. O. Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention. Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1991. 195 p.

11. Marsh P.D.V. Comparative Contract Law: England, France, Germany. England: Hampshire; Vt: Brookfield; USA: Gower, 1994. 337 p.
12. Muir Watt H. L'exécution du contrat dans un contexte international. In: Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant, Paris: LGDJ, 2001. 805 p.
13. Mrejeru T, Mrejeru B.C., Mrejeru M.G. Neexecutarea contractului de comerț internațional. București: Ed. Rosetti, 2001. 63 p.
14. Ogus A.-I. Les remèdes: in Le contrat aujourd'hui: comparaisons franco-anglaises, sous la direction de Tallon D. et Harris D. Paris: LGDJ, 1987, p. 299 - 319, p. 304 - 314.
15. Précis de jurisprudence de la CNUDCI concernant la CVIM. Nations Unies A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/46, p. 2.
16. Précis de jurisprudence de la CNUDCI concernant la CVIM. Nations Unies A/CN.9/SER.C/DIGEST/CISG/25, p. 4.
17. Principles of European Contract Law. [On-line]: <http://www.storme.be/PECL2en.html> (Vizitat la: 10.02.2015).
18. Rouhette G., De Lamberterie I., Tallon D., Witz C., Principes du Droit Européen du Contrat, Société de Législation Comparé, Paris, 2003. 363 p.
19. Schlechtriem P. Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG). Second edition. New York: Clarendon Press, 1998. 275 p.
20. Stătescu C., Bîrsan C. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. București: ALL BECK, 2002. 339 p.
21. Tallon D. Les remèdes. In: Le contrat aujourd'hui: comparaisons franco-anglaises, sous la direction de Tallon D. et Harris D. Paris: LGDJ, 1987, p. 271-298.
22. Tallon D. Breach of Contract and Reparation of Damage. In: Towards a European Civil Code. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, London: Boston, 1994, p. 223-235, p. 225-228.
23. Tallon D. Les dommages-interets fans les Principes UNIDROIT. In: Contratii commerciali internazionali e Principi UNIDROIT a cura di Bonnel J.M. e di Bonelli F., Giuffrè Editore, Milano, 1997, p. 295-305, p. 299-301.
24. Treitel G.H., Remedies for breach of contract, a comparative account, Oxford University Press, New York, 1988, p. 53.
25. Treitel G.H. The Law of Contract. London: Sweet & Maxwell, 1999. 950 p.
26. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. [On-line]: <http://www.org/english/principles/contracts/main.htm> (Vizitat la: 10.02.2015).
27. Van Der Mers M., Philippe D. L'inexécution dans les contrats du commerce international. In: Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant, Paris: LGDJ, 2001. 735 p.
28. Viney G. Exécution de l'obligation, faculté de remplacement et réparation en nature en droit français. In: Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant, Paris: LGDJ, 2001. 182 p.
29. Whittaker S. Les sanctions de l'inexécution des contrats. Droit anglais: in Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant, Paris: LGDJ, 2001. 1002 p.
30. Wéry P. L'exécution en nature de l'obligation contractuelle et la réparation en nature du dommage contractuel. Rapport belge. In: Les sanctions de l'inexécution des obligations contractuelles. Etudes de droit comparé, sous la direction de M. Fontaine et G. Viney. Bruxelles: Bruylant, Paris: LGDJ, 2001. 220 p.
31. Venskaia konvetsiia o mezhdunarodnoi kuple-prodazhe tovarov. Kommentarii. M.: Iuridicheskaia Literatura, 1994. 79 c.

Copyright©Aurel BĂIEȘU, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

Str. Alexei Mateevici, 60
MD-2009, mun. Chișinău, Republica Moldova

E-mail: aurelbaiesu@yahoo.com

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2015, Issue 2, Volume 36, Pages 40-54. ISSN 1857-1999 Submitted: 16.02.2015 Accepted: 15.05.2015 Published: 30.06.2015

**DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT
PRIVATE INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО**

**NORMA DE CONFLICTO APLICABLE A LAS PAREJAS DE HECHO:
DERECHO INTERNACIONAL PRIVADO E INTERREGIONAL¹**

**STANDARDS APPLICABLE TO CONFLICT UNMARRIED COUPLES:
PRIVATE INTERNATIONAL LAW AND INTERREGIONAL**

**NORMELE APLICABILE ÎN CONFLICTELE CUPLURILOR DE CONCUBINAJ:
DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT ȘI INTERREGIONAL**

**НОРМЫ, ПРИМЕНЯЕМЫЕ К КОНФЛИКТАМ НЕ СОСТОЯЩИХ В БРАКЕ ПАР:
МЕЖДУНАРОДНОЕ И МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО**

FRANCISCO DE BORJA Iriarte Ángel* /
FRANCISCO DE BORJA Iriarte Ángel /
FRANCISCO DE BORJA Iriarte Ángel /
ФРАНЦИСКО ДЕ БОРХА Ириарте Ангел

RESUMEN:

**NORMA DE CONFLICTO APLICABLE A LAS PAREJAS DE HECHO:
DERECHO INTERNACIONAL PRIVADO E INTERREGIONAL**

El presente trabajo pretende dar una visión de conjunto sobre la problemática a la que se enfrentan las parejas de hecho cuando tienen un elemento internacional o interregional, de forma que afectan a dos personas con diversa Ley personal, así como recoger las principales soluciones que se han planteado por la doctrina para solucionar el problema.

Palabras clave: parejas de hecho, norma de conflicto, derecho internacional privado e interregional.

JEL Classification: K33, K12, F53

¹ Versión revisada del trabajo presentado para la superación de la asignatura „613010. Sistemas matrimoniales: celebración y efectos del matrimonio. Uniones de hecho.” del Máster universitario en derecho de familia y sistemas hereditarios de la UNED.

* **IRIARTE ÁNGEL Francisco de Borja** - Master en Asesoría Fiscal por la Universidad de Deusto, Magistrado de la Sala de lo Civil y lo Penal del Tribunal Superior de Justicia del País Vasco (Bilbao, País Vasco, España). / **IRIARTE ÁNGEL Francisco de Borja** - Magistru în Drept Fiscal a Universității din Deusto, Judecător al Curții civile și Curții Penale în Înalta Curte a Țării Bascilor (Bilbao, Tara Bascilor, Spania). / **IRIARTE ÁNGEL Francisco de Borja** - Master of Fscal Law at the University of Deusto, Judge of the Civil Court and Criminal Court in the High Court of the Basque Country (Bilbao, Basque Country, Spain). / **ИРИАРТЕ АНГЕЛ Франсиско де Борха** - Магистр фискального права Университета Деусто, судья гражданского суда и уголовного суда в Высшем суде Страны Басков (Бильбао, Страна Басков, Испания).

ABSTRACT:
STANDARDS APPLICABLE TO CONFLICT UNMARRIED COUPLES: PRIVATE INTERNATIONAL LAW AND INTERREGIONAL

This paper provides an overview of the main issues facing cross-border or cross-regional domestic partnerships, with differing personal laws, as well as a summary of the main solutions to cater for these circumstances under current statements of practice and case law.

Key words: domestic partnerships, conflict of law rules, private international and interregional law.

JEL Classification: K33, K12, F53

REZUMAT:
NORMELE APLICABILE ÎN CONFLICTELE CUPLURILOR DE CONCUBINAJ: DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT ȘI INTERREGIONAL

Această lucrare oferă o imagine de ansamblu a principalelor probleme cu care se confruntă persoanele care sunt în relații de cuplu de concubinaj la nivel internațional sau interregional, când relațiile lor se reglementează de diferite legi personale, precum și prezintă un rezumat al principalelor soluții pentru a satisface aceste circumstanțe sub declarații actuale ale doctrinei, practicii și jurisprudenței.

Cuvinte cheie: cupluri de concubinaj, conflict de lege, dreptul internațional și interregional privat.

JEL Classification: K33, K12, F53

CZU: 341.9, 341.924, 341.983.42

РЕЗЮМЕ:
НОРМЫ, ПРИМЕНЯЕМЫЕ К КОНФЛИКТАМ НЕ СОСТОЯЩИХ В БРАКЕ ПАР: МЕЖДУНАРОДНОЕ И МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

Эта статья призвана дать обзор проблемам, с которыми пары сталкиваются в браке и пары не состоящие в браке, когда они имеют международный или межрегиональный элементы, включающие различные правовые статусы, а также анализ основным решениям, которые предлагаются доктриной, практикой и прецедентным правом.

Ключевые слова: не состоящие в браке пары, конфликтная правовая норма, международное и межрегиональное частное право.

JEL Classification: K33, K12, F53

УДК: 341.9, 341.924, 341.983.42

SUMARIO.

1. INTRODUCCIÓN. 2. LA NORMATIVA DE PAREJAS DE HECHO VIGENTE EN ESPAÑA. 3. LAS PAREJAS DE HECHO EN EL DERECHO INTERNACIONAL PRIVADO Y EN EL DERECHO INTERREGIONAL. 3.1 Planteamiento de la cuestión. 3.2 El tratamiento en otros sistemas legales. 3.3 Los tratados internacionales en la materia. 3.4 La cuestión en el Derecho internacional privado español. 3.4.1 Doctrina científica. 3.4.2. Jurisprudencia. 3.5 La problemática en los conflictos internos. 3.5.1. Planteamiento de la cuestión. 3.5.2. Las normas de conflicto existentes en las Leyes aprobadas por

las Comunidades Autónomas. 3.5.3. La sentencia del Tribunal Constitucional 93/2013. 3.5.4. Posibles soluciones. 4. CONCLUSIONES. 5. BIBLIOGRAFÍA.

1. INTRODUCCIÓN

La segunda mitad del siglo XX ha dado lugar a una serie de cambios sociales y culturales que han revolucionado en muchos aspectos el Derecho de familia; uno de los más significativos es el relativo a las uniones o parejas de hecho, de forma que lo que en el pasado -al menos desde el Concilio de Trento- era poco común, como es la

existencia de parejas conviviendo sin vínculo matrimonial – sea civil o religioso-, se ha extendido de forma notable.

Este fenómeno, unido a la cada vez mayor movilidad geográfica en la vida de las personas ha dado lugar a la existencia de problemas internacionales¹ – e interregionales-, para los que el Derecho Internacional Privado no estaba preparado, de forma que, como veremos, nuestro sistema carece de una norma de conflicto específica aplicable.

Esta circunstancia normativa, unida a la dispersión normativa producida en esta materia en España y a los recientes pronunciamientos del Tribunal Constitucional, plantea una serie de cuestiones que iré desgranando – y planteando algunas posibles soluciones - a lo largo de este trabajo.

2. LA NORMATIVA DE PAREJAS DE HECHO VIGENTE EN ESPAÑA

Antes de entrar a tratar las parejas de hecho desde la perspectiva del Derecho internacional privado y del Derecho interregional creo necesario hacer una breve introducción a la normativa en la materia vigente hoy en España; porque no tenemos una Ley, sino que trece Comunidades Autónomas han aprobado sendas leyes, y con diferentes denominaciones y conceptos de pareja, lo que ya supone un problema de nomenclatura con el que trataremos de lidiar; como dice Ruiz Ferreiro, „No es fácil definir qué es una pareja de hecho o una unión estable. Las distintas leyes autonómicas ofrecen definiciones más o menos afortunadas, en las que el concepto viene acompañado de requisitos formales (por ejemplo: inscripción en un determinado registro) o temporales (el transcurso de un cierto período de tiempo), que más bien son elementos para acreditar una relación”, para después de hacer un repaso por ciertas normas, acabar diciendo „De todo esto, y sin necesidad de ser exhaustivos, vemos que el concepto de pareja de hecho no es exactamente coincidente en todas las leyes autonómicas, por consiguiente en cada

una de ellas hay que operar con el concepto que la misma propone.”

Y me atrevo a apuntar que no sólo tenemos un problema de concepto, sino lingüístico; así, en el lenguaje común – y en algunas leyes, como la vasca- se habla de parejas de hecho², lo que no deja de ser curioso, porque en el momento en que se someten a una ley que las regula difícilmente podremos considerar de hecho a las parejas, que más bien serán de Derecho. Otras hablan de parejas estables, uniones civiles o uniones de hecho.

Así, hoy hay normativa³ vigente en Cataluña, Aragón, Navarra, Valencia, Madrid, Baleares, Asturias, Andalucía, Canarias, Extremadura, País Vasco, Cantabria, y Galicia, y registros autonómicos, sin ley propia, en ambas Castillas⁴.

² Esta será la denominación que usaré en mi trabajo, quizás por un afecto localista.

³ En concreto, son las siguientes:

- Andalucía: Ley 5/2002, de 16 de diciembre, de Parejas de Hecho;
- Aragón: Libro II, Título VI del Decreto Legislativo 1/2011, de 22 de marzo, del Gobierno de Aragón, por el que se aprueba, con el título de «Código del Derecho Foral de Aragón», el Texto Refundido de las Leyes civiles aragonesas;
- Asturias: Ley 4/2002, de 23 de mayo, de Parejas Estables;
- Canarias: Ley 5/2003, de 6 de marzo, para la regulación de las parejas de hecho en la Comunidad Autónoma de Canarias;
- Cantabria: Ley 1/2005, de 16 de mayo, de parejas de hecho;
- Cataluña: Capítulo IV del Libro II del Código civil;
- Extremadura: Ley 5/2003, de 20 de marzo, de Parejas de Hecho de la Comunidad Autónoma de Extremadura;
- Galicia: Disposición Adicional Tercera de la Ley 2/2006, de 14 de junio, de derecho civil de Galicia;
- Illes Balears: Ley 18/2001, de 19 de diciembre, de Parejas Estables;
- Madrid: Ley 11/2001, de 19 de diciembre, de Uniones de Hecho de la Comunidad de Madrid;
- Navarra: Ley Foral 6/2000, de 3 de julio, para la igualdad jurídica de las parejas estables;
- País Vasco: Ley 2/2003, de 7 de mayo, reguladora de las parejas de hecho, y;
- Valencia: Ley 5/2012, de 15 de octubre, de la Generalitat, de Uniones de Hecho Formalizadas de la Comunitat Valenciana.

Para una introducción a las mismas se puede ver Villagrasa Alcaide (2011); como curiosidad, este texto usa el término *parejas estables*, probablemente más adecuado.

⁴ Según aparece en prensa, la Comunidad de La Rioja va a establecer su propio registro en breve.

¹ Como dice Fugardo Estivill (2014: 33) „Este fenómeno no es exclusivo de la sociedad española, sino que también se ha reflejado con intensidad y cronología generalmente más temprana en la práctica totalidad de los países pertenecientes al ámbito de la cultura europea o influenciados por ella.”

En la mayor parte de los casos, esta normativa se aprobó antes de la reforma del Código civil operada por la Ley 13/2005, de 1 de julio, y a parte de por motivos populistas y de escaso peso jurídico⁵, se basó en dos premisas: (i) dar una solución legal, aunque sea parcial, al problema de las parejas homosexuales⁶, y (ii) crear un régimen con una cierta cobertura legal pero más sencillo que el matrimonial.

Las Cortes Generales nunca han querido regular esta materia, lo que hoy en día es razonable a la luz de la concepción del matrimonio que se desprende de la redacción actual del Código civil; porque igual es demasiado aventurado lo que digo, pero en mi opinión, hoy, y después de la *deconstrucción* del matrimonio civil, el Registro civil es en esta materia poco más que un registro de parejas – abierto tanto a parejas heterosexuales como homosexuales- una vez se ha descausalizado totalmente el divorcio, de forma que éste es hoy totalmente libre⁷, lo que ha llevado a algunos autores, como Ferrer Ortiz, de quién he tomado el término *deconstrucción* del matrimonio civil, a hablar de *sistema de repudio*; quizás sea un término excesivo pero descriptivo de la manifiesta autonomía de la voluntad en la materia.

Sin embargo, nos encontramos que siguen suscribiéndose acuerdos de pareja de hecho en un número significativo, lo cual nos lleva a pensar que para muchos españoles el matrimonio civil tiene aún psicológicamente un componente llamemos *sacramental* a evitar aún a riesgo de inseguridad jurídica⁸ de la que luego hablaremos.

⁵ Una visión crítica de la regulación y sus motivos se puede ver en Compte Guillemet (2001).

⁶ Esto era así hasta el punto de que la normativa vigente en Cataluña hasta 2009 atribuía distintos derechos hereditarios a las parejas según fuesen heterosexuales u homosexuales, de forma que en éstas existían unos derechos sucesorios más amplios que en aquéllas, precisamente porque no podían acceder al matrimonio.

⁷ En mi opinión, el requisito de que hayan transcurrido tres meses desde la celebración del matrimonio no es un impedimento real para su efectiva y absoluta libertad, y evita al menos que lleguemos a la situación de Japón y sus *Narita Rikon*, esto es, las parejas que ya durante el viaje de novios descubren que su vida en común no se ajusta a lo que esperaban, por lo que, al llegar a Tokio, deciden separarse en el mismo aeropuerto.

⁸ Porque la realidad es que la configuración de las parejas que se desprende de muchas de las leyes no es nada clara, básicamente porque se mueven alrededor de

3. LAS PAREJAS DE HECHO EN EL DERECHO INTERNACIONAL PRIVADO Y EN EL DERECHO INTERREGIONAL

3.1. Planteamiento de la cuestión

Tal y como se decía en la Introducción, la cuestión es sencilla de plantear: no existe en España norma de conflicto expresamente aplicable a las parejas de hecho, con los problemas de Derecho internacional privado e interregional que ello supone, y que a continuación analizaremos.

3.2. El tratamiento en otros sistemas legales

El primer aspecto que trataremos será el tratamiento de la cuestión en otros Estados, que no servirá para resolver la cuestión en nuestra normativa, pero nos ilustrará, siempre teniendo en cuenta, como dice Lázaro González, que „Una mirada sobre el tratamiento jurídico que reciben las uniones de hecho en los sistemas de Derecho internacional privado pone de manifiesto, de forma inmediata, el escaso desarrollo de la regulación de las mismas”; es decir, que por una vez, la falta de adecuación del Derecho a la realidad social no es un mal únicamente español.

Y entrando en materia, no podemos olvidar la pionera norma yugoeslava, esto es, la ley de 15 de julio de 1982, cuyo artículo 39 establece que las relaciones patrimoniales de las parejas que vivan en unión libre se registrá:

- (i) Por su ley nacional común, y
- (ii) A falta de ésta, por la ley del Estado en que tengan su domicilio común.

Es, como dice Lázaro González, una norma escasa, falta de elementos sustanciales, pero que por primera vez encara el asunto.

A continuación los países nórdicos trataron el asunto, empezando por Dinamarca, que reguló la competencia de su registro para las parejas homosexuales, exigiendo la ciudadanía de al menos uno de sus miembros para que la pareja accediese al registro, lo que luego fue seguido por Noruega y Suecia.

Estados Unidos reguló en 1996 la validez intraestatal de las parejas de hecho homosexuales registradas en uno de los Estados, permitiendo a los restantes interponer una excepción de orden público a sus efectos propios.

competencias exclusivas del Estado, con los consiguientes problemas de inseguridad jurídica, de los que hablaremos.

También Francia y Alemania han regulado la „Ley aplicable a la constitución de una pareja de hecho”, esto es, el acceso a sus respectivos registros de parejas, pero de manera bien dispar en cuanto a su alcance: Francia –al igual que la mayoría de los países - exige vinculación con el país para proceder a la inscripción de la pareja, mientras que Alemania abre su Registro a cualquier persona que quiera registrarse.

Los rasgos comunes que podemos extraer de estos ejemplos, siguiendo a Calvo Caravaca y Carrascosa González son:

(i) Con carácter general se exige una vinculación clara con el Estado en que quiera registrarse la pareja: nacionalidad o residencia de al menos uno de sus miembros.

(ii) La ley aplicable es siempre la *lex fori*, es decir, la del lugar de constitución.

(iii) La ley del Estado de registro rige la regularidad de la constitución, sus efectos y su disolución.

3.3. Los tratados internacionales en la materia

Antes de tratar la cuestión a la vista de la ley española no podemos olvidar el Convenio de Múnich de 5 de septiembre de 2007 preparado por la Comisión Internacional del Estado Civil (CIEC, en sus siglas en francés) cuyo instrumento de ratificación, según la página web⁹ del organismo, fue depositado por España el 4 de agosto de 2010, aunque no se encuentra en vigor¹⁰.

En virtud del mismo, que opta por el criterio de someter la pareja a la Ley del Estado de registro, las partes contratantes reconocerán efectos jurídicos a las uniones de hecho inscritas en otro Estado contratante pero sólo a los efectos en materia de estado civil concedidos por la ley aquel Estado; en el Convenio se define unión de hecho inscrita como „un compromiso de vida en común entre dos personas del mismo sexo o sexo diferente, que dé lugar a una inscripción registral

efectuada ante una autoridad pública, con excepción del matrimonio.”

El Convenio regula una serie de aspectos en los que no nos extenderemos, ya que no se encuentra en vigor, pero sí parece interesante destacar que el artículo 7 reconoce una excepción de orden público limitada; así el Estado que deba reconocer los efectos podrá negarse a ello en los siguientes supuestos:

(i) Los dos miembros de la pareja tengan un vínculo de parentesco o de afinidad que impediría, en virtud de las leyes del Estado requerido, la celebración ellos de una unión de hecho o de un matrimonio;

(ii) En el momento de declarar su voluntad ante la autoridad competente, uno de los miembros de la pareja estuviera vinculado con una tercera persona por un matrimonio o una unión de hecho no disueltos;

(iii) En el momento de declarar su voluntad ante la autoridad competente, uno de los miembros de la pareja no tuviera la edad mínima exigida según la ley del Estado requerido para celebrar una unión de hecho o, en caso de que dicho Estado no reconozca la institución de las uniones de hecho, la edad mínima exigida para contraer matrimonio;

(iv) En el momento de declarar su voluntad ante la autoridad competente, uno de los miembros de la pareja no estuviera mentalmente capacitado para prestar su consentimiento o no hubiera consentido libremente a la unión de hecho;

(v) En el momento de declarar su voluntad ante la autoridad competente, ninguno de los miembros de la pareja estuviera vinculado, por nacionalidad o residencia habitual, al Estado del lugar de inscripción;

(vi) El reconocimiento de la unión de hecho fuera manifiestamente contrario al orden público del Estado en el que se pretende obtener.

Como vemos, los cuatro primeros se corresponden, más o menos, con los tradicionales impedimentos para contraer matrimonio civil, y no deberían suponer especial problema para su aplicación; el quinto se refiere a la vinculación entre la pareja y el Estado de registro y puede ser más problemático en supuestos límite; en cuanto al sexto, parece una cláusula demasiado abierta,

⁹ [On line]: www.ciecl.org (Visitado: 03.04.2015).

¹⁰ El artículo 19.1 del Convenio establece que entrará en vigor el primer día del cuarto mes siguiente al mes de depósito de su segundo instrumento de ratificación; de acuerdo con la antes citada web, ha sido firmado por España y Portugal y sólo ratificado por nuestro país.

Adicionalmente, debemos destacar que la ratificación se encuentra publicada en el Boletín Oficial de las Cortes Generales, pero no en el del Estado, requisito fundamental para su vigencia en España de acuerdo con lo establecido en el artículo 96.1 de la Constitución.

que se me ocurre puede dar problemas en ciertos países con las parejas homosexuales¹¹.

En cuanto al resto de los aspectos, los dejaremos, como he dicho, para el momento de su entrada en vigor.

3.4. La cuestión en el Derecho internacional privado español

El punto de partida debe ser, como ya se ha dicho, que la normativa española carece de una norma de conflicto aplicable a las uniones de hecho, por lo que la cuestión ha sido objeto, en primer lugar de estudio doctrinal, y posteriormente, de algunos pronunciamientos judiciales.

3.4.1. Doctrina científica

La doctrina científica ha venido tratando la problemática de las parejas de hecho sobre la base de tres distintas aproximaciones, que, someramente, y siguiendo las pautas contenidas en la obra de Carrillo Carrillo, veremos a continuación:

(i) La teoría *Lex Patriae*; conforme a la misma, las parejas de hecho son parte del estatuto personal, de forma que se debe aplicar la norma del artículo 9.1 del Código civil, lo que en mi opinión no nos soluciona nada si hay disparidad de ley personal.

(ii) La teoría de la aplicación analógica de las normas de Derecho internacional privado matrimonial; supone la aplicación de la norma de conflicto contenida en el artículo 9.2 del Código:

„2. Los efectos del matrimonio se regirán por la ley personal común de los cónyuges al tiempo de contraerlo; en defecto de esta ley, por la ley personal o de la residencia habitual de cualquiera de ellos, elegida por ambos en documento auténtico otorgado antes de la celebración del matrimonio; a falta de esta elección, por la ley de la residencia habitual común inmediatamente posterior a la celebración, y, a falta de dicha residencia, por la del lugar de celebración del matrimonio.

La nulidad, la separación y el divorcio se regirán por la ley que determina el artículo 107.”

O en su caso, la norma convencional o comunitaria correspondiente, como por ejemplo el Reglamento (CE) No 2201/2003 del Consejo de 27 de noviembre de 2003 relativo a la competencia, el reconocimiento y la ejecución de resoluciones judiciales en materia matrimonial y de responsabilidad parental, por el que se deroga el Reglamento (CE) no 1347/2000.

Esta teoría como dice Ruiz Ferreiro (2002: 155) „tiene como sustento básico la idea de que matrimonio y convivencia estable son dos situaciones análogas que merecen un tratamiento paralelo” y es la que, como veremos sostuvo implícitamente la minoría disidente en la sentencia del Tribunal Constitucional en la sentencia 93/2013 al considerar que las Comunidades Autónomas no pueden legislar en materia de parejas de hecho por ser las formas de matrimonio competencia exclusiva del Estado.

Creo que la principal ventaja de esta opción es que da seguridad jurídica.

(iii) La teoría de los principios generales del Derecho; para este grupo de autores nos encontramos ante una laguna legal, pero no hay identidad de razón suficiente para la aplicación analógica de la normativa matrimonial, de forma que no existe una respuesta positivizada en la materia. El siguiente paso sería acudir al sistema de fuentes del Derecho español (art. 1.1 CC), y, a falta de costumbre, acudir a los principios generales del Derecho (art. 1.4 CC).

Entrando en concreto a los principios generales aplicables a las parejas de hecho, la doctrina ha concluido que el principio rector debe ser la autonomía de la voluntad de las partes; esto significa que las parejas de hecho se regirán por la Ley que determinen sus componentes. Y la autonomía de la voluntad nos plantea el siguiente problema, esto es, ¿qué hacer cuando las partes no han optado por norma alguna? Pues bien, se han propuesto diferentes soluciones, que deberán adaptarse al caso concreto; así, podría aplicarse la norma de conflicto para el matrimonio, o el principio de residencia habitual, o del origen de la relación jurídica o de vinculación más estrecha.

Es decir, que se mantiene el problema de la inseguridad jurídica si las partes no ejercitan su autonomía de la voluntad.

¹¹ O mejor dicho, quizás el motivo de esta excepción es atraer al Convenio a países que nunca lo firmarían si les obliga a reconocer de alguna manera efectos jurídicos a parejas homosexuales; esto ya lo hemos visto en la posición por ejemplo de Polonia respecto a ciertos Reglamentos comunitarios relativos al estado civil de las personas.

Finalmente Calvo Caravaca y Carrascosa González citan la tesis mixta, que considera la „más convincente, justa y práctica”, y que sintetiza de la siguiente manera:

(i) Las parejas no casadas son un modelo de familia, por lo que el artículo 9.1 CC debe ser el punto de partida.

(ii) Con el objeto de potenciar la validez internacional de la pareja de hecho, debe seguirse una regla especial en el caso de las parejas inscritas en Registros públicos estatales.

Y a partir de estas premisas, obtiene las siguientes reglas:

(i) Las parejas registradas se rigen por la Ley del país en el que se ha inscrito por primera vez la relación no matrimonial, criterio, que, como hemos visto, es el del Convenio de Múnich de 5 de septiembre de 2007; esto no deja de suponer la autonomía de la voluntad de las partes, al menos limitada, en tanto podrán elegir el Registro, habitualmente, -pero no siempre, recuerden el caso alemán, entre los de sus respectivas nacionalidades y/o residencias.

(ii) Las parejas no registradas deben regirse por la nacionalidad común de las partes, y, en defecto de esta, por la Ley más estrechamente vinculada a la pareja.

(iii) Los efectos externos, por ejemplo, régimen sucesorio o alimentos, se regirán por su correspondiente norma de conflicto específica.

Coincidimos con ellos en que esta opción es la más razonable en tanto no se positivicen de una forma u otra las normas de conflicto, aunque tiene un componente de indefinición que puede llevar a situaciones de *justicia material* ajenas al Derecho.

3.4.2. Jurisprudencia

En primer lugar, se debe señalar que es escasa la jurisprudencia de los Tribunales españoles en esta materia.

En cuanto al Tribunal Supremo, la cuestión se planteó en la sentencia de 4 de julio de 2007¹², referente a la liquidación patrimonial de la convivencia *more uxorio* entre alemán y española en Baleares; pues bien, considera aplicable al supuesto de autos la ley española y no la alemana, como había sido alegado por una de las partes, aduciendo que ésta no había sido debidamente probada, evitando de esta manera

entrar a determinar la norma de conflicto aplicable al supuesto.

Sí entró a tratar la cuestión la sentencia de la Audiencia Provincial de Girona de 2 de octubre de 2002¹³, relativa a las disputas entre dos miembros de nacionalidad suiza de una pareja de hecho, resolviendo de la siguiente manera:

„A lo anterior debe de unirse que las relaciones patrimoniales que se discuten entre dos personas que han integrado durante años una pareja de hecho, al menos por analogía con lo dispuesto en los números 1 y 2 del artículo 9 del Código Civil, ante la ausencia de una específica regulación de las parejas de hecho, deben regirse por su Ley personal. En este mismo sentido, y también por analogía, el artículo 107 del propio Código.

En consecuencia, al carecer los litigantes de la vecindad civil catalana, por el hecho de no ser españoles, unido a que su nacionalidad es la suiza, el pleito debería resolverse con arreglo a la legislación de este último Estado, lo que excluye una aplicación que podríamos denominar inmediata o directa de la legislación catalana que, por cierto, ambos litigantes consideran aplicable ya que la invocan tanto en la demanda como en la contestación a la misma.”

Sin embargo, al continuar la cuestión acaba aplicando la normativa catalana ante la falta de acreditación del Derecho suizo; en todo caso, y a diferencia de la anterior sentencia del Tribunal Supremo, si nos da un criterio de aplicación de la norma de conflicto.

Es decir, que acogiendo a la falta de prueba del Derecho extranjero, tradición que proviene al menos desde el caso Tarabusi¹⁴, los Tribunales han optado por pasar de puntillas sobre la norma de conflicto aplicable a la cuestión, ya que la sentencia de la Audiencia Provincial de Girona no nos sirve para los supuestos de diversa nacionalidad entre los miembros de la pareja.

3.5. La problemática en los conflictos internos

3.5.1. Planteamiento de la cuestión

Una vez tratada, que no resuelta, la cuestión en el Derecho internacional privado, vamos a plantearla a la luz de las diferentes leyes de parejas de hecho aprobadas por algunas de las

¹³ AC 2002, 1493.

¹⁴ Sentencia del Tribunal Supremo de 30 de junio de 1962 (RJ 1962, 3322).

¹² RJ 2007,4837.

Comunidades Autónomas, lo que no debería dar lugar a mayor problema, ya que:

(i) Por un lado, el artículo 149.1.8º de la Constitución establece:

„1. El Estado tiene competencia exclusiva sobre las siguientes materias:

(...)

8.ª Legislación civil, sin perjuicio de la conservación, modificación y desarrollo por las Comunidades Autónomas de los derechos civiles, forales o especiales, allí donde existan. En todo caso, las reglas relativas a la aplicación y eficacia de las normas jurídicas, relaciones jurídico-civiles relativas a las formas de matrimonio, ordenación de los registros e instrumentos públicos, bases de las obligaciones contractuales, normas para resolver los conflictos de leyes y determinación de las fuentes del derecho, con respeto, en este último caso, a las normas de derecho foral o especial.”

Es decir, la norma de conflicto es materia de competencia estatal, sin que quepa la regulación de la misma por las Comunidades Autónomas.

Pero es que este precepto nos plantea de entrada, aún una cuestión más compleja, como es la competencia de las Comunidades Autónomas para legislar en materia de parejas de hecho, ya que el precepto constitucional expresamente declara competencia del Estado las formas del matrimonio, y si las parejas de hecho no son formas de matrimonio, se les parecen mucho.

Y esto no es sólo mi opinión; la sentencia del Tribunal Constitucional 93/2013, de 23 de abril de 2013, relativa a la Ley de parejas de hecho navarra, y que luego trataré detenidamente, contiene el siguiente voto particular formulado por el Excmo. Sr. Magistrado don Manuel Aragón Reyes, al que se adhirió el Excmo. Sr. Magistrado don Ramón Rodríguez Arribas:

„A mi entender, en virtud de los argumentos que defendí en la deliberación del Pleno y que resumidamente expongo a continuación, el recurso de inconstitucionalidad debió ser estimado en su integridad, declarando la inconstitucionalidad y nulidad de toda la Ley Foral impugnada, toda vez que la Comunidad Foral de Navarra carece de competencias para dictar esta Ley, lo que tornaría en innecesario (e improcedente) el enjuiciamiento sustantivo de dicha Ley, así como de los concretos preceptos de la misma a los que se ha extendido la Sentencia.

1. Tal como afirman los parlamentarios recurrentes - y en ello coincide a su vez el Abogado del Estado - la Ley Foral 6/2000, de 3 de julio, para la igualdad jurídica de las parejas estables, vulnera la competencia estatal ex art. 149.1.8 CE, que establece la competencia exclusiva del Estado, „en todo caso”, sobre „las relaciones jurídico-civiles relativas a las formas de matrimonio”, ya que la regulación de la Ley Foral se proyecta sobre un vínculo entre dos personas definido (art. 2.1 de la Ley Foral) por „una relación de afectividad análoga a la conyugal”, con la pretensión de equiparar estas relaciones *more uxorio* con la institución matrimonial, para lo cual la Comunidad Foral de Navarra carece de competencia. Razón por la que la Ley Foral 6/2000 debe ser declarada inconstitucional y nula en su integridad.

2. En efecto, sólo el legislador estatal ostenta competencia para regular las uniones de hecho estables como una institución jurídica análoga al matrimonio. Esta competencia exclusiva del Estado se fundamenta en el propio tenor de la expresión „formas de matrimonio” que emplea el art. 149.1.8 CE, para referirse a la competencia exclusiva del Estado „en todo caso”. Es notorio que la Constitución, en el momento de su aprobación en 1978, partía entonces de que el „matrimonio” era el único modo de dotar de efectos jurídicos a las uniones estables entre parejas; pero esa literalidad del art. 149.1.8 CE no impide entender que el término „matrimonio” que emplea el precepto constitucional ha de abarcar cualquier otra regulación jurídica de las parejas estables ligadas por una relación de afectividad análoga a la conyugal, aunque esa otra institución jurídica no lleve, claro está, el *nomen iuris* de matrimonio (pero cumpla la misma función social de la institución matrimonial). Tal entendimiento del art. 149.1.8 CE se impone a la luz de la finalidad del precepto constitucional, que al atribuir en exclusiva al Estado la competencia sobre „las relaciones jurídico-civiles relativas a las formas de matrimonio”, lo que persigue es que la regulación jurídica de las parejas estables (con la denominación de „matrimonio” u otra), sea igual para todos los españoles, lo que únicamente se consigue si el Estado es el competente para regular la institución de las parejas estables.

Por ello, no cabe en ningún caso que las Comunidades Autónomas regulen las uniones de

hecho estables de manera análoga a lo establecido para la institución matrimonial, como ha sucedido precisamente con la Ley Foral 6/2000, pues las Comunidades Autónomas, y más concretamente en este caso la Comunidad Foral de Navarra, carecen de competencia para adoptar una decisión semejante, que supone invadir la competencia estatal exclusiva para regular, „en todo caso”, las relaciones jurídicas civiles relativas a las „formas de matrimonio” (art. 149.1.8 CE).

...”

Creo que los argumentos que plantea el voto particular son sólidos para cuestionar en su totalidad la posibilidad para las Comunidades Autónomas – con o sin Derecho propio¹⁵ - de legislar en materia de parejas de hecho.

Sin embargo, la mayoría del Tribunal no lo acogió, luego debemos considerar que *per se* no es contraria a la Constitución la normativa en esta materia¹⁶; de la misma manera consideraba ajustada a la constitución esta normativa parte significativa de la doctrina, pues como dice Ruiz Ferreiro alegaban que „... no hay lesión de lo dispuesto en el artículo 149.1.8 de la Constitución, puesto que no se invade ninguna competencia exclusiva del Estado. Desde su perspectiva no se trataría de introducir una nueva forma de matrimonio, si no de refrendar y proteger a nivel de Derecho positivo un modelo social que indiscutiblemente existe en la sociedad.”

(ii) Por el otro, la redacción del artículo 16 del Código civil es la siguiente:

„1. Los conflictos de leyes que puedan surgir por la coexistencia de distintas legislaciones civiles en el territorio nacional se resolverán según las normas contenidas en el capítulo IV con las siguientes particularidades:

1.Será ley personal la determinada por la vecindad civil.

¹⁵ En todo caso, la sentencia del Tribunal Constitucional 81/2013, relativa a la normativa madrileña, ha reducido *de facto* a cuestiones administrativas la competencia para las comunidades sin Derecho propio.

¹⁶ Igualmente dudó de la constitucionalidad de la normativa de parejas de hecho vigente en Galicia la Sala de lo Civil y Penal de su TSJ presentando varias cuestiones de inconstitucionalidad relativas a la misma; comoquiera que estas han sido inadmitidas a lo largo de 2014 por cuestiones formales no nos es posible conocer si el Tribunal Constitucional ratificará su jurisprudencia.

2. No será aplicable lo dispuesto en los apartados 1, 2 y 3 del artículo 12 sobre calificación, remisión y orden público.”

Es decir, que idéntica norma aplica a los conflictos internos e internacionales, salvo cuando haya un instrumento internacional – Tratado o normativa comunitaria, habitualmente que regule el conflicto de leyes, ya que los mismos no suelen extenderse automáticamente a los conflictos internos, siendo necesaria la extensión expresa por las Cortes Generales, lo que aún no se ha hecho, ni parece probable que se haga.

Esto supone, por ejemplo, que una vez entre en vigor el próximo mes de agosto el Reglamento (UE) N° 650/2012 del Parlamento Europeo y del Consejo de 4 de julio de 2012 relativo a la competencia, la ley aplicable, el reconocimiento y la ejecución de las resoluciones, a la aceptación y la ejecución de los documentos públicos en materia de sucesiones *mortis causa* y a la creación de un certificado sucesorio europeo, nos encontraremos con que las sucesiones internacionales se regirán por éste, y las interregionales por el artículo 9.8 del Código civil.

La interacción de ambos preceptos nos debería llevar a concluir que el presente apartado carece de sentido, en tanto las reglas a las que nos hemos referido más arriba, con toda su problemática, son directamente aplicables a los conflictos internos en materia de parejas de hecho; pero no es así, ya que las diferentes Comunidades Autónomas, al legislar la cuestión, han optado por otras soluciones, con los problemas que veremos a continuación.

Para soslayar este problema, como dice Villagrasa Alcaide, las Comunidades Autónomas han acudido a dos vías que, como hemos visto, se encuentran en el límite de sus competencias para justificar su competencia legislativa en materia de parejas de hecho:

(i) Así las Comunidades Autónomas con Derecho civil propio han basado su competencia en el desarrollo de aquél, lo que merece, de entrada, dos críticas:

(a) la ya citada respecto a su discutible competencia para legislar en algo tan próximo al matrimonio,

(b) la legislación en materia de norma de conflicto es competencia exclusiva del Estado,

aunque existe alguna salvedad en materia de conflictos internos a la región¹⁷.

¹⁷ La cuestión es tratada, por ejemplo en Iriarte Ángel (2008):

„En un primer momento pudiera parecer claro e indiscutible que la competencia exclusiva que el artículo 149.1.8 de la Constitución confiere al Estado en materia de normas para resolver los conflictos de leyes se extiende también a los conflictos intracomunitarios...

Sin embargo, pese a estos sólidos argumentos, hay razones suficientes para sostener que razonablemente que las Comunidades Autónomas tienen competencia para dictar las normas para resolver los conflictos intracomunitarios que se producen dentro de ellas. Esta opinión ha encontrado un poderoso refrendo en el Dictamen del Consejo de Estado en el expediente núm. 1537/92, relativo a la adecuación al orden de competencias derivado de la Constitución y del Estatuto de Autonomía del País Vasco de la Ley 3/1992, de 1 de julio, del Derecho Civil Foral (19). Este Dictamen se emitió en el desarrollo de la tramitación del recurso de inconstitucionalidad interpuesto por el Presidente del Gobierno respecto de varios artículos de la citada Ley vasca. Posiblemente su contenido fue fundamental para la decisión finalmente adoptada por el Ejecutivo de desistimiento del recurso. Lo que tuvo el efecto de evitar el pronunciamiento final del Tribunal Constitucional, que hubiera aclarado definitivamente la cuestión.

Dentro del Dictamen revisten especial interés a los efectos de la cuestión ahora estudiada, las consideraciones que se hacen respecto de los artículos 14 y 94 de la Ley de Derecho Civil Foral (20). En cuanto al artículo 14, el Consejo de Estado, aunque reafirma, reiterando Dictámenes anteriores, la competencia exclusiva del Estado sobre la reglamentación de la vecindad civil, afirma finalmente: „No obstante, debe advertirse que la presunciones acerca de la vecindad civil establecidas en este artículo no se refieren a los conflictos interregionales, sino a los que puedan producirse en el interior de la propia Comunidad dada la existencia de diversos regímenes de derecho civil. Desde esta perspectiva, tales normas resultan necesarias para la aplicación del propio Derecho Foral y presuponen el régimen general común, por lo que no infringen el orden constitucional de competencia.” Una reflexión similar se repite respecto al artículo 94. En efecto, el Consejo de Estado reconoce que “el precepto constituye claramente una norma de conflicto...” pero más abajo sostiene que „cabe admitir una interpretación constitucional de la misma, considerando que su aplicación ha de producirse dentro de la propia vecindad civil foral. Es decir, no sería una norma de resolución de los conflictos interregionales, sino de los propios conflictos que pudieran suscitarse por la diversidad de regímenes jurídicos civiles existentes en el País Vasco. Desde este punto de vista, no se aprecian fundamentos jurídicos suficientes para mantener el recurso de inconstitucionalidad.”

(...)

La idea fundamental que inspira al Consejo de Estado es que las referidas normas resultan necesarias para la aplicación del propio Derecho foral, y presuponen el régimen general común. En este sentido, como presupuesto de la aplicación del propio Derecho Foral, la competencia al

ii) En cuanto a las Comunidades Autónomas sin Derecho civil propio, han justificado estas leyes en sus competencias en materia de bienestar social; y, como veremos, también han establecido normas de conflicto para su aplicación!

Es decir, que nos encontramos ante unas leyes que pueden haber incurrido en extralimitación competencial - y consiguiente inconstitucionalidad- por dos motivos: (i) por la propia materia que regulan, y (ii) por el establecimiento de normas de conflicto, cuestión ésta última en la que centraremos nuestro trabajo.

3.5.2. Las normas de conflicto existentes en las Leyes aprobadas por las Comunidades Autónomas

Las diferentes normas aprobadas han establecido diversos criterios para determinar la sujeción de una persona a las mismas; así, según describe en su obra Villagrasa Alcaide, nos encontramos con los siguientes supuestos:

- Cataluña: nada dice expresamente el Código civil de Cataluña, por lo que deberemos acudir a las normas generales de resolución de conflictos de leyes.
- Navarra y Baleares: al menos uno de los miembros deberá tener vecindad civil en la Comunidad.
- Valencia: la Ley será aplicable cuando los dos miembros de la pareja estable tengan vecindad civil valenciana¹⁸; en otro caso se aplicarán las reglas del Código civil.
- Madrid, Extremadura y Cantabria: al menos uno de los miembros debe encontrarse empadronado y tener la residencia en la Comunidad.
- Aragón, Asturias, Canarias y Galicia: ambos deben estar empadronados en la correspondiente Comunidad Autónoma.
- Andalucía: al menos uno de los miembros debe tener la residencia en la Comunidad.
- País Vasco: al menos uno de los miembros debe tener vecindad administrativa en la Comunidad.

respecto de las Comunidades Autónomas se justificaría en la competencia, que según el artículo 149.1.8 de la Constitución, tienen para la conservación de su Derecho.”

¹⁸ Por lo que parece inclinarse por aplicar analógicamente las normas en materia matrimonial; en este sentido el artículo 9.2 del Código civil nos remite en primer lugar a la ley personal común de los contrayentes.

Como se puede ver, la mayoría de las Comunidades Autónomas, incluso alguna de las que disponen de Derecho civil propio, han optado por *administrativizar* el punto de conexión de la pareja de hecho, huyendo del concepto vecindad civil, pero dudando entre residencia, empadronamiento o incluso, en el caso del País Vasco, recurriendo a la ¿vecindad administrativa?

Pero en todo caso, establecen una suerte de norma de conflicto al determinar en qué circunstancias su ley será aplicable de entre las diferentes vigentes en el Estado; sólo Navarra y Baleares optan expresamente por decir que la vecindad civil de uno de sus miembros supondrá la sujeción a la ley correspondiente si se cumplen los requisitos restantes; idéntico requisito estableció la inicial ley catalana; por su parte, Valencia ha optado por una solución que parece inclinarse por aplicar analógicamente la normativa de conflicto matrimonial.

3.5.3. La sentencia del Tribunal Constitucional 93/2013

El Tribunal Constitucional dictó en 2013 dos sentencias en materia de parejas de hecho que suponen auténticos *leading cases* en la materia.

Así, en primer lugar, la sentencia del Tribunal Constitucional 81/2013, de 11 de abril, relativa a la normativa madrileña; aunque no nos detendremos en la misma por no tener relación con los conflictos de leyes, si debemos recordar que ha declarado contrarios a la Constitución, por tratar cuestiones de Derecho civil reservadas al Estado, los artículos 4 y 5 de la Ley 11/2001, de 19 de diciembre, de Uniones de Hecho de la Comunidad de Madrid, relativos a los pactos de regulación de la convivencia¹⁹.

Mucho más significativa para nosotros es la sentencia del Tribunal Constitucional 93/2013, de 23 de abril, relativa a la Ley navarra en tanto incide directamente en materia de conflictos de leyes, y, que en consecuencia ha dado lugar a una profusa literatura jurídica²⁰.

El procedimiento frente a la Ley comenzó con el Recurso de inconstitucionalidad²¹ planteado

por ochenta y tres miembros del Grupo Popular el 6 de octubre de 2000, esto es, unos pocos meses después de su publicación en el Boletín Oficial de Navarra; si bien el recurso alcanzaba a la totalidad de la norma, en lo que a nosotros nos interesa el artículo 2 establecía:

„1. A efectos de la aplicación de esta Ley Foral, se considera pareja estable la unión libre y pública, en una relación de afectividad análoga a la conyugal, con independencia de su orientación sexual, de dos personas mayores de edad o menores emancipadas sin vínculo de parentesco por consanguinidad o adopción en línea recta o colateral hasta el segundo grado, siempre que ninguna de ellas esté unida por un vínculo matrimonial o forme pareja estable con otra persona.

2. Se entenderá que la unión es estable cuando los miembros de la pareja hayan convivido maritalmente, como mínimo, un período ininterrumpido de un año, salvo que tuvieran descendencia común, en cuyo caso bastará la mera convivencia, o salvo que hayan expresado su voluntad de constituir una pareja estable en documento público.

En el caso de que un miembro de la pareja o ambos estén ligados por vínculo matrimonial, el tiempo de convivencia transcurrido hasta el momento en que el último de ellos obtenga la disolución o, en su caso, la nulidad, se tendrá en cuenta en el cómputo del período indicado de un año.

3. Las disposiciones de la presente Ley Foral se aplicarán a las parejas estables cuando, al menos, uno de sus miembros tenga la vecindad civil navarra.”

Es decir, en su párrafo tercero incluía una norma de conflicto en virtud de la cual la ley sería de aplicación siempre que al menos uno de sus miembros tuviese vecindad civil navarra, y que es idéntica a la establecida en la entonces vigente normativa catalana - Ley 10/1998, de 15 de julio -; esto suponía que una misma pareja pudiese estar sometida a dos normas de pareja de hecho distintas – pensemos en pareja de catalán y navarra- lo que traería a nuestro Derecho interregional el llamado *principio de relatividad*

¹⁹ Como puede verse, han transcurrido casi doce años entre la entrada en vigor de la Ley y la sentencia del Tribunal Constitucional, muestra de la inseguridad jurídica en que se mueven las parejas de hecho.

²⁰ Entre otras, la sentencia es tratada en Coca Payeras (2014), Iriarte Ángel (2013) y Martín Casals (2013).

²¹ En paralelo al mismo existía una Cuestión de inconstitucionalidad (228-2003) planteada por la Sala de lo

Civil y Penal del Tribunal Superior de Justicia de Navarra, en relación con el art. 2.3 de la Ley Foral; como vemos, no nos encontrábamos ante un problema político o doctrinal, sino real: en la obra de Iriarte Ángel citada en la nota anterior se recoge el supuesto de hecho.

de soluciones del Derecho Internacional Privado, lo que probablemente se pretendía evitar al establecer la competencia del Estado en materia de norma de conflicto²².

Pues bien, sin perjuicio del estudio de la adecuación de la totalidad de la norma a la Constitución, el Tribunal Constitucional declara la inconstitucionalidad del artículo 2.3 en base a cuatro motivos:

1.- El primer motivo es su consolidada doctrina en materia de conflictos de leyes, en la que reiteradamente ha defendido la competencia exclusiva del Estado para regularla: „A fin de responder a la cuestión planteada hemos de partir de nuestra consolidada doctrina, establecida ya en la STC 72/1983, de 29 de julio, FJ 6, la cual recoge, a su vez, lo dispuesto por la Constitución para los supuestos de conflictos de leyes y, en consecuencia, la competencia exclusiva reservada al Estado por el art. 149.1.8 CE en cuanto a las normas para resolver tales conflictos y, por tanto, la facultad de determinar cuál es la norma válida - estatal o autonómica aplicable en cada caso...”

Para más adelante continuar: „De este modo, como recalcamos en la STC 226/1993, de 8 de julio, FJ 6, „es a las Cortes Generales a quien corresponde el establecimiento de las normas de conflicto para la resolución de supuestos de tráfico interregional y, antes aún, la definición y regulación, en general, de los puntos de conexión conforme a los cuales han de articularse aquellas reglas. Debe, por consiguiente, el Estado regular el modo de adquisición y régimen jurídico de la vecindad civil (que es criterio para la sujeción al Derecho civil común o al especial o foral y punto de conexión para la determinación de la ley personal: arts. 14.1 y 16.1.1 del Código) y disponer, también, cuál sea la ley aplicable a las relaciones y actos jurídicos en que intervengan sujetos con vecindad civil diversa. Es del todo claro, por ello, que las normas estatales de Derecho civil interregional delimitarán el ámbito

²² También es interesante, aunque no lo trataré, el *matrimonio tácito* que establecía la Ley, pues, tras un año de convivencia *more uxorio*, y sin necesidad alguna de manifestación de la voluntad en ese sentido, podían surgir obligaciones de derecho de familia y sucesorio entre los convivientes. Y aunque ya sé que el desconocimiento de la ley no excluye de su cumplimiento, me parece chocante que una persona pudiese encontrarse sometida a tales obligaciones sin manifestación expresa de voluntad; problema que dio lugar a un pleito y la consiguiente cuestión de constitucionalidad.

de aplicación personal de los varios ordenamientos civiles que coexisten en España, delimitación para la cual no ofrece la Constitución, ciertamente, pauta o criterio positivo alguno”.

2.- En el segundo motivo el Tribunal Constitucional establece que la competencia del Estado en materia de norma de conflicto se extiende también a las normas unilaterales o de extensión: „Conforme a la doctrina expuesta, la adopción de normas unilaterales o de extensión delimitadoras de los respectivos ámbitos de aplicación espacial y personal de la norma en tanto que técnica de solución de conflictos de leyes, es, por tanto, una tarea que, en principio, resulta vedada a la actuación del legislador autonómico. Quiere ello decir que, en este caso, es al legislador foral a quien corresponde determinar el ámbito de aplicación de las normas que aprueba si bien tal labor no puede ser realizada al margen del principio de territorialidad que limita las normas autonómicas. El propio art. 43 LORAFNA expresa esta idea cuando afirma que „[t]odas las facultades y competencias correspondientes a Navarra se entienden referidas a su propio territorio, sin perjuicio de la eficacia personal que, en los supuestos previstos en los Convenios para materias fiscales entre Navarra y el Estado o en la legislación estatal, puedan tener las normas dictadas por las Instituciones Forales” pues enuncia un principio general - la eficacia territorial de todas las normas forales - y excepciona del mismo, restringiendo de ese modo las previsiones relativas a la eficacia personal de las normas forales, las decisiones relativas al ámbito fiscal derivado del régimen de Convenio económico con el Estado así como a lo específicamente dispuesto por el legislador estatal.”

La compleja cuestión de las normas de extensión en Derecho interregional ha sido tratada por Borrás Rodríguez, siendo una cuestión que escapa del alcance de este trabajo.

3.- En tercer lugar, a la alegación de que esta norma sólo sería aplicable una vez la norma estatal de conflicto ha determinado la aplicación de la ley navarra, el Tribunal responde: „La anterior conclusión no puede ser alterada por los argumentos aducidos de contrario por la representante de la Cámara autonómica. Así, la interpretación que propone la Letrada del

Parlamento Foral se basa en que la norma no supone otra cosa que la aplicación de la norma foral siempre que dicha aplicación sea posible si lo permiten las eventuales normas estatales previstas para resolver los conflictos de leyes o, dicho de otra manera, cuando no vulneren lo previsto en estas últimas. Sin embargo, dicha interpretación, de no fácil compatibilidad con los parámetros de certeza y seguridad jurídica reclamados por nuestra doctrina en esta materia (STC 156/1993, de 6 de mayo, FJ 2), es también contradicha por el imperativo e incondicionado tenor literal del precepto („se aplicarán”).”

4.- Finalmente el Tribunal Constitucional concluye que la falta de normativa conflictual estatal en materia de parejas de hecho no dota de constitucionalidad al precepto impugnado: „Tampoco la igualmente argumentada ausencia en la legislación estatal de regla específica al respecto autoriza al legislador foral para invadir una materia que, conforme a la Constitución y la propia LORAFNA, se halla reservada al Estado pues ello sería contrario al orden constitucional de distribución de competencias y al carácter indisponible de las mismas pues es evidente que las competencias no decaen por el hecho de no haber sido ejercitadas.”

Es decir, el Tribunal reitera que la existencia de una laguna legislativa en materias competencia del Estado no abre la puerta a las Comunidades Autónomas para entrar a legislar en la materia.

Por tanto, para el Tribunal Constitucional no hay duda de que las Comunidades Autónomas no pueden legislar normas de conflicto aplicables en materia de parejas de hecho; y yo añadiría que no pueden legislar normas de conflicto en ninguna materia - a salvo de la dudosa competencia en materia de conflictos internos a una Comunidad Autónoma, sobre la que no se ha pronunciado.

Finalmente, no olvidemos que si bien el Tribunal Constitucional consideró una parte sustancial de la Ley²³ acorde a la norma suprema,

²³ En concreto, el fallo acordaba:

„1 Estimar parcialmente el presente recurso de inconstitucionalidad y, en su virtud:

Declarar la inconstitucionalidad y consiguiente nulidad del art. 2, apartado 2, párrafo primero, inciso „hayan convivido maritalmente, como mínimo, un período ininterrumpido de un año, salvo que tuvieran descendencia común, en cuyo caso bastará la mera convivencia, o salvo que” y párrafo segundo, y apartado 3; del art. 3, inciso „y el transcurso del año de convivencia”; del art. 4, apartado 4;

dos de sus Magistrados realizaron el voto particular que hemos recogido más arriba, en el sentido de considerar que las Comunidades Autónomas - con o sin Derecho propio- no pueden legislar en materia de parejas de hecho por tratarse de una figura análoga al matrimonio, y por lo tanto competencia del Estado.

3.5.4. Posibles soluciones

Es compleja la solución a la cuestión en este momento; desde la perspectiva internacional el problema se solucionará cuando entre en vigor el Convenio de Múnich, pero eso no solucionará los problemas internos, para los que habría que acudir a los principios generales del Derecho, con los problemas que eso supone para colmar la laguna existente.

Mientras tanto debemos esperar a que los Tribunales ordinarios interpreten y extiendan la doctrina derivada de la jurisprudencia constitucional al resto de las leyes; es decir, continuaremos bajo el manto de inseguridad jurídica existente en la materia; quizás la mejor solución sería derogarlas todas, una vez que el Registro Civil es hoy - como he dicho - poco más que un registro de parejas. Así tendríamos parejas casadas y parejas sin casar, eliminando *tertius genus* de dudosa seguridad jurídica.

4. CONCLUSIONES

La conclusión global que puede extraerse de lo anterior es que no es posible concluir sobre la norma de conflicto aplicable a las parejas de hecho en tanto las Cortes Generales no legislen la cuestión o entre en vigor el Convenio de Múnich de 5 de septiembre de 2007.

Mientras tanto parece razonable la tesis mixta descrita por Calvo Caravaca y Carrascosa González, aunque tiene un cierto componente de indefinición y de arbitrio judicial, lo que en algunos casos puede llevar a los Tribunales a caer en la tentación de hacer *justicia material* o incluso en la arbitrariedad; es decir, da lugar a inseguridad jurídica.

En relación con los conflictos internos, reitero lo que dije al principio, la normativa española de

del art. 5, apartado 1, inciso „respetando, en todo caso, los derechos mínimos contemplados en la presente Ley Foral, los cuales son irrenunciables hasta el momento en que son exigibles”, y apartados 2, 3, 4 y 5; del art. 6; del art. 7; del art. 9; del art. 11; y del art. 12.1 de la Ley Foral 6/2000, de 3 de julio, para la igualdad jurídica de las parejas estables, con el alcance determinado en el fundamento jurídico 14.

2 Desestimar el recurso en todo lo demás.”

parejas de hecho es muy problemática y genera aún más inseguridad jurídica; las múltiples leyes con sus diferentes tipos de norma de conflicto complican grandemente la cuestión, pues hay unas normas formalmente aprobadas que pueden ser inconstitucionales, - en tanto no parece razonable considerar que si son constitucionales otros puntos de conexión distintos de la vecindad civil establecidos por la propia Comunidad Autónoma-, pero están vigentes. Todo esto, unido a la actual configuración del matrimonio civil, hace para mí, altamente desaconsejable el acudir a estos registros, ya que no sabemos qué harán los tribunales cuando tengan que enfrentarse a la cuestión, y la realidad es que hoy el matrimonio civil es altamente disponible para las partes.

Finalmente, y en referencia a la normativa navarra, creo que ha quedado muy tocada una vez anulada la norma de conflicto del artículo 2.3 de la Ley Foral junto con otros preceptos; para las parejas registradas quizás sea solución la tesis mixta, pero dudo seriamente que exista pareja de hecho en el sentido legal - acabo como empecé, vaya contradicción, ley y hecho - entre las no registradas.

Bibliografía:

1. Abarca Junco P. La legislación sobre parejas de hecho en el ordenamiento español. Problemas de derecho interregional. En: Pérez Vera, E., Rodríguez Carrión, A. J. (coord.), Soberanía del Estado y Derecho Internacional. Homenaje al Profesor Juan Antonio Carrillo Salcedo, Sevilla, 2005, T. I.
2. Borrás Rodríguez A. Calificación, reenvío y orden público en el Derecho Interregional español. Bellaterra: Universidad Autónoma de Barcelona, 1984. 102 p.
3. Borrás Rodríguez A. Los conflictos internos en materia civil a la luz de la legislación actualmente vigente. En: la obra colectiva Conflictos de leyes en el desarrollo del Derecho civil vasco. RSBAP, Bilbao 1999.
4. Calvo Caravaca A. L., Carrascosa González J. Derecho internacional privado. 2 Volúmenes. 15ª Edición. Granada: Comares, 2014, Vol. II, p. 143; p. 149.
5. Carrillo Carrillo B. Ley aplicable a las parejas de hecho en Derecho Internacional Privado español. En: la obra colectiva Mundialización y familia. Madrid: Colex, 2001, p. 385 – 441.
6. Coca Payeras M. Competencia legislativa civil, parejas de hecho, libre desarrollo de la personalidad e ilimitada autonomía de la voluntad. En:

Revista de Derecho civil. 2014, Vol. 1, núm. 1, p. 29 – 48.

7. Compte Guillmet N. Las parejas no casadas ante el DIPr. En: La obra colectiva Mundialización y familia. Madrid: Colex. 2001, p. 295 - 313.
8. Ferrer Ortiz J. Del matrimonio canónico como modelo al matrimonio civil deconstruido: la evolución de la legislación española. Universidad de Talca. Revista Ius et Praxis. 2011, Año 17, Nº 2, p. 391 – 418.
9. Fugardo Estevill J.M. Existir, estar y ser de las uniones estables de pareja. En: La notaría. 2014, nº 2, p. 32 – 58.
10. Goñi Urriza N. La Ley Navarra para la igualdad jurídica de las parejas estables. En: la obra colectiva Mundialización y familia. Madrid: Colex, 2001, p. 375 – 384.
11. Iriarte Ángel J.L. Parejas de hecho, Constitución y conflictos de leyes internos. Reflexiones acerca de la cuestión de inconstitucionalidad 228-2003. En: Pérez Vera, E., Rodríguez Carrión, A. J. (coord.), Soberanía del Estado y Derecho Internacional. Homenaje al Profesor Juan Antonio Carrillo Salcedo, Sevilla, 2005, T. II.
12. Iriarte Ángel J.L. Conflictos internos de leyes en materia de regímenes económicos matrimoniales”, en la obra colectiva Regímenes económico-matrimoniales y sucesiones. En: Derecho común, foral y especial. Tomo 1. Editorial Aranzadi, Pamplona. 2008, p. 565 – 600.
13. Iriarte Ángel J.L. Parejas de hecho, constitución y conflictos de leyes internos. Reflexiones acerca de la sentencia del tribunal Constitucional de 23 de abril de 2013 (recurso de inconstitucionalidad 5297-2000). En: Boletín Jado de la AVD-ZEA. Bilbao. Junio 2013, núm. 24, p. 169 – 183.
14. Lázaro González I. Las uniones de hecho en el Derecho Internacional Privado español. Madrid: Tecnos 1999. 380 p.
15. Martín- Casals M. El derecho a la „convivencia anómica en pareja”: ¿Un nuevo derecho fundamental? [On-line]: www.indret.com Barcelona, 2013. 43 p.
16. Ruiz Ferreiro A. Parejas de hecho y conflictos de Leyes internos. En: Estudios de Deusto. 2002, volumen 50/1, p. 141 – 172.
17. Villagrasa Alcaide C. (Coord.) La pareja de hecho y otras situaciones convivenciales no reguladas. En: la obra colectiva El nuevo derecho de la persona y de la familia (libro segundo del Código Civil de Cataluña). Barcelona: Bosch, 2011, p. 583 – 614.
18. Villagrasa Alcaide C. Las parejas estables. En: la obra colectiva Derecho de familia. Barcelona: Bosch, 2011, p. 539 - 556.

Copyright©FRANCISCO DE BORJA
Iriarte Ángel, 2015.

Barroeta Aldamar, 10
48001 – Bilbao

**Contactos / Contacte / Contacts /
Контакты:**

Teléfono trabajo: + 344.016.654
Móvil: + 610.522.527
Mail: Iriarte.fb@aju-ej-gv.es

Sala de lo Civil y Penal
Tribunal Superior de Justicia del País Vasco

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2015, Issue 2, Volume 36, Pages 55-63.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 04. 2015 | Accepted: 15.05. 2015 | Published: 30.06. 2015

**RELAȚII INTERNAȚIONALE
INTERNATIONAL RELATIONS
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ**

НАГОРНЫЙ КАРАБАХ ПОД УГЛОМ МАДРИДСКИХ ПРИНЦИПОВ*

NAGORNO-KARABAKH THROUGH THE PRISM OF MADRID PRINCIPLES**

NAGORNO-KARABAH-UL PRIN PRISMA PRINCIPIILOR DE LA MADRID

ЕВСЕЕВ Владимир^{***} / EVSEEV Vladimir / EVSEEV Vladimir
АРЕШЕВ Андрей^{****} / ARESHEV Andrey / AREȘEV Andrei

ABSTRACT:

NAGORNO-KARABAKH AT AN ANGLE OF MADRID PRINCIPLES

The ceasefire in the Nagorno-Karabakh conflict (12 May 1994) was signed between the three parties to the armed conflict: Azerbaijan, Armenia and Nagorno-Karabakh with the mediation of Russia. In February of the following year an agreement on strengthening the ceasefire regime in the conflict failed to agree. It entered into force on February 6, 1995. Its signatories became Minister of Defense of Armenia and Azerbaijan and the commander of the Defense Army of Nagorno-Karabakh. The intermediaries were the Russian and Swedish co-chairs of the OSCE Minsk Conference J. Eliasson and B. Lozinski.

Keywords: Nagorno-Karabakh, Azerbaijan, Armenia, the OSCE Minsk Conference, Minsk group, the Madrid principles.

JEL Classification: F51, F52, K33

* Статья опубликована в «Обозреватель-Observer», № 4 (303). М., 2015, с. 44-53, и публикуется в «Молдавском журнале международного права и международных отношений» с разрешения авторов.

** Мадридские принципы – условное название основных принципов урегулирования нагорно-карабахского конфликта, предложенных Азербайджану и Армении со стороны Минской группы ОБСЕ в Мадриде в ноябре 2007 г.

*** **EVSEEV Vladimir** - Doctor în științe tehnice, Șef Secție Caucaz al Institutului CSI (Moscova, Federația Rusă) / **EVSEEV Vladimir** - PhD in Technical Science, Head of Department of Caucase of the Institute of CIS (Moscow, The Russian Federation) / **ЕВСЕЕВ Владимир Валерьевич** - Кандидат технических наук, заведующий Отделом Кавказа Института стран СНГ (Москва, Российская Федерация).

**** **AREȘEV Andrei** - Cercetător științific, Sectorul de Drept Informațional, Institutul Stat și Drept al Academiei Ruse de Științe; cercetător științific, Centrul pentru Studiul privind Caucazul și Asia Centrală de la Institutul de Studii Orientale al Academiei Ruse de Științe (Moscova, Federația Rusă) / **ARESHEV Andrey** - Research Fellow, Department of Information Law, Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences; Research Fellow, Center for the Study of the Caucasus and Central Asia of the Institute of Oriental Studies of the Russian Academy of Sciences (Moscow, The Russian Federation) / **АРЕШЕВ Андрей Григорьевич** - Научный сотрудник сектора информационного права Института государства и права РАН; научный сотрудник Центра изучения Кавказа и Центральной Азии Института Востоковедения РАН (Москва, Российская Федерация).

REZUMAT:

NAGORNO-KARABAH-UL PRIN PRISMA PRINCIPIILOR DE LA MADRID

Între cele trei părți ale conflictului armat: Azerbaidjan, Armenia și Nagorno-Karabah, cu medierea Rusiei, a fost semnat un acord privind încetarea focului în conflictul din Nagorno-Karabah (12 mai 1994). În luna februarie a anului următor părțile au reușit să cadă de acord asupra unui acord privind consolidarea regimului de încetare a focului în conflict, care a intrat în vigoare la 06 februarie 1995. Semnatari au devenit miniștrii ai Apărării al Armeniei și Azerbaidjanului și comandantul Armatei Apărării Nagorno-Karabahu-lui. Ca intermediari au intervenit ex-copreședinții Conferinței OSCE de la Minsk suedezul J. Eliasson și rusul B. Lozinski.

Cuvinte cheie: Nagorno-Karabah, Azerbaidjan, Armenia, Conferința OSCE de la Minsk, grupul de la Minsk, principiile de la Madrid.

JEL Classification: F51, F52, K33

CZU: 327.8, 327.33

РЕЗЮМЕ:

НАГОРНЫЙ КАРАБАХ ПОД УГЛОМ МАДРИДСКИХ ПРИНЦИПОВ

Между тремя сторонами вооружённого конфликта: Азербайджаном, Арменией и НКР при посредничестве России было подписано Соглашение о прекращении огня в зоне нагорно-карабахского конфликта (12 мая 1994 г.). В феврале следующего года удалось согласовать соглашение по укреплению режима прекращения огня в этом конфликте, которое вступило в силу 6 февраля 1995 г. Его подписантами стали министры обороны Азербайджана и Армении и командующий Армии обороны Нагорного Карабаха. В качестве посредников тогда выступили российский и шведский сопредседатели Минской конференции ОБСЕ Я. Элиассон и В. Лозинский.

Ключевые слова: Нагорный Карабах, Армения, Азербайджан, Минская конференция ОБСЕ, Минская группа, Мадридские принципы.

JEL Classification: F51, F52, K33

УДК: 327.8, 327.33

Градус эскалации в Нагорном Карабахе в 2015 году не спадает. Так, 19 марта 2015 г. представители Министерства обороны Азербайджана заявили, что в течение суток их позиции на линии соприкосновения были обстреляны со стороны Армении 58 раз.¹ Со своей стороны, в Нагорно-Карабахской Республике (НКР) проинформировали, что в этот день азербайджанский спецназ напал на армянские позиции в районе Гюлистана. После двух часов боя противник был вынужден отступить. При этом потери убитыми и ранеными составили: с армянской стороны – 7, а с азербайджанской – 12 военнослужащих.²

Причём на протяжении 2014 и в начале 2015 г. ситуация в зоне этого вооруженного конфликта неоднократно обострялась. Одним из наиболее резонансных происшествий на линии фронта стала гибель экипажа военного вертолета Ми-24, сбитого 12 ноября прошлого года азербайджанской стороной. Оборонные ведомства Армении и Нагорного Карабаха заявляют о проявившихся с начала 2015 года новшествах в тактике азербайджанской стороны на линии фронта, включая проведение рейдов не только в ночное время суток, но и в дневные часы; применение гранатометов и минометов; использование в целях обнаружения любой движущейся цели приборов ночного видения. Имеются признаки появления у ВС Азербайджана современных средств

¹ Азербайджан обвинил Армению в 58 обстрелах за сутки. [On-line]: <http://karabakh.kavkaz-uzel.ru/articles/259127/> (Дата посещения: 03.05.2015).

² На линии соприкосновения в Нагорном Карабахе погибли трое военнослужащих. В: Информационное агентство Regnum. M., 19 марта 2015. [On-line]:

<http://www.regnum.ru/news/polit/1906906.html#ixzz3VJB35LH1> (Дата посещения: 03.05.2015).

обнаружения минных заграждений и их эффективного преодоления³.

Конечно, все это не может не вызывать серьезной тревоги. С заявлениями, призывающими к сдержанности и недопущению эскалации конфликта, выступили ведущие государства и авторитетные международные организации. Однако спустя несколько месяцев все повторилась.

Краткая предыстория

Между тремя сторонами вооруженного конфликта: Азербайджаном, Арменией и НКР при посредничестве России было подписано Соглашение о прекращении огня в зоне нагорно-карабахского конфликта (12 мая 1994 г.). В феврале следующего года удалось согласовать соглашение по укреплению режима прекращения огня в этом конфликте, которое вступило в силу 6 февраля 1995 г. Его подписантами стали министры обороны Азербайджана и Армении и командующий Армией обороны Нагорного Карабаха. В качестве посредников тогда выступили российский и шведский сопредседатели Минской конференции ОБСЕ Я. Элиассон и В. Лозинский.

Как считает армянский эксперт Д. Петросян, это «соглашение является одним из образцов успешного взаимодействия в вопросе урегулирования нагорно-карабахского конфликта между российскими и западными дипломатами». При этом были поставлены следующие цели: урегулирование вооруженных инцидентов за счет прямой связи между сторонами и предотвращение использования таких инцидентов в пропагандистских целях для разжигания враждебных настроений. К сожалению, достичь этого не удалось. Так, только в

январе-мае 2014 г. было зафиксировано около 7 тыс. случаев нарушения режима прекращения огня в зоне Нагорного Карабаха.⁵

Роль ОБСЕ в разрешении нагорно-карабахской проблемы

Следует заметить, что 30 января 1992 г. Армения и Азербайджан стали членами Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе (СБСЕ)^{**}, что позволило этой международной организации подключиться к разрешению нагорно-карабахской проблемы. Так, 24 марта 1992 г. на встрече в Хельсинки генеральный секретарь указанной организации предложил созвать конференцию по Нагорному Карабаху под ее патронажем. Участниками этой конференции стали Азербайджан, Армения, Белоруссия, Германия, Италия, Россия, Словакия, США, Турция, Франция, Чехия и Швеция. Тогда предполагалось добиться прекращения огня и начать политические переговоры об окончательном статусе Нагорного Карабаха. В качестве места для окончательных переговоров Белоруссия предложила собственную столицу. В результате возникло название – Минская конференция или Минская группа.

6 декабря 1994 г. на встрече глав государств и правительств в Будапеште решили установить сопредседательство в процессе урегулирования нагорно-карабахской проблемы и развернуть многонациональные силы ОБСЕ по поддержанию мира при условии принятия Советом Безопасности ООН соответствующей резолюции после заключения политического соглашения о прекращении вооруженного конфликта. Спустя месяц действующий председатель ОБСЕ министр иностранных дел Венгрии Л. Ковач назначил сопредседателями Минской конференции представителей из России и

³ Агаджанян М. Азербайджан и Турция сближаются на антиармянской военной платформе при молчаливом согласии НАТО. В: Научное общество кавказоведов. М., 9 февраля 2015 г. [On-line]: <http://www.kavkazoved.info/news/2015/02/09/azerbajdzhan-i-turcia-sblizhajutsja-na-antiarmjanskoj-voennoj-platforme-pri-molchalivom-soglasii-nato.html> (Дата посещения: 03.05.2015).

⁴ Petrosyan D. Again about Cease-fire Sustaining Measures in Nagorny Karabakh Conflict Zone. The Noyan Tapan Highlights. Num. 8. Nagorny Karabakh. 2012. March.

⁵ МИД НКР распространило заявление в связи с 20-летием соглашения о прекращении огня. В: Арцах-Карабах центр. Ереван, 12 мая 2014. [On-line]: <http://www.karabakhcenter.com/ru/news/294> (Дата посещения: 03.05.2015).

^{**} С декабря 1994 г. на базе Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе была создана Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ).

Швеции. Однако окончательно урегулировать рассматриваемую проблему так и не удалось. Поэтому указанное выше Соглашение по укреплению режима прекращения огня в нагорно-карабахском конфликте так и осталось, по сути, единственным реальным достижением ОБСЕ в этой сфере, несмотря на создание Группы планирования высокого уровня, а также назначения в августе 1995 г. посла С. Пржигодского (Польша) личным представителем председателя ОБСЕ по вопросам нагорно-карабахского конфликта.⁶

С конца 1996 г. российский посредник получил пост постоянного сопредседателя Минской группы ОБСЕ. 1 января 1997 г. сопредседателем этой структуры была избрана Франция, что вызвало жесткое возражение со стороны Азербайджана, считавшего ее проармянски настроенным государством. В связи с этим Баку обратился с просьбой к ОБСЕ о пересмотре этого решения и назначении сопредседателем Минской группы американского представителя США. В результате, 14 февраля 1997 г. было принято компромиссное решение о трех сопредседателях: России, Франции и США.

Мадридские принципы

В дальнейшем, вплоть до 2005 г., Минская группа ОБСЕ представила ряд предложений в качестве основы для переговоров, но это не привело к урегулированию рассматриваемого вооруженного конфликта. Поэтому в Баку и Ереване согласились с необходимостью обсуждения «смешанного» («пакетно-поэтапного») плана на основе предварительно согласованных основных принципов.

Исходя из этого, в апреле-июле 2006 г. сопредседатели Минской группы ОБСЕ выдвинули предложения по урегулированию проблемы Нагорного Карабаха. Они включали поэтапный вывод армянских вооруженных сил (ВС) и демилитаризацию территорий, окружающих Нагорный Карабах, введение специального режима для Лачинского и Кельбаджарского районов, включая создание транспортного коридора между Нагорным Карабахом и Арменией, и проведение референдума, который должен

был окончательно определить статус Нагорного Карабаха. Предполагалось также введение в зону конфликта миротворцев и оказание международной помощи в разминировании и восстановлении территорий Нагорного Карабаха, затронутых войной, и возвращение туда внутренне перемещенных лиц.⁷

Указанные предложения в виде принципов урегулирования нагорно-карабахского конфликта были представлены противоборствующим сторонам в Мадриде в ноябре 2007 г. Они получили название Мадридских принципов.

14 марта 2008 г. Генеральная Ассамблея ООН приняла резолюцию «О ситуации на оккупированных территориях Азербайджана», которая содержала требование «немедленного, полного и безоговорочного вывода всех армянских сил со всех оккупированных территорий Азербайджанской Республики» (за ее принятие проголосовали 39 стран, 7 – против, а 100 воздержались). Страны-сопредседатели Минской группы ОБСЕ высказались против принятия этой резолюции, которая, по их мнению, носила односторонний характер. Одновременно они признали территориальную целостность Азербайджана.⁸

После этого (2 ноября 2008 г.) президентами Азербайджана, Армении и России была подписана Майендорфская декларация. В ней, в частности, указывалось, что стороны «подтверждают важное значение продолжения Сопредседателями Минской группы ОБСЕ посреднических усилий с учетом их встречи со сторонами в Мадриде 29 ноября 2007 года и последующих дискуссий в целях дальнейшей разработки основных принципов политического урегулирования».

⁷ Nichol J. Armenia, Azerbaijan, and Georgia: Political Developments and Implications for U.S. Interests. Congressional Research Service. Washington D.C. 2009. April 9, p. 11 – 13.

⁸ Сопредседатели Минской группы ОБСЕ: «Резолюция, принятая Генассамблеей ООН 14 марта, отражает интересы лишь одной из сторон». В: Информационный сайт «Day.Az». Баку, 18 марта 2008. [On-line]: <http://news.day.az/politics/111951.html> (Дата посещения: 03.05.2015).

⁶ Ежегодный доклад за 1995 г. о деятельности ОБСЕ. Вена: ОБСЕ, 1995, с. 11-12.

Таким образом, первоначальный вариант Мадридских принципов оказался нереализуем. Поэтому 10 июля 2009 г. в г. Аквила (Италия) на саммите «Большой восьмерки» президенты стран - сопредседателей Минской группы ОБСЕ приняли совместное заявление, в котором поручили своим представителям представить в Баку и Ереван обновленную версию Мадридских принципов. Это было осуществлено в период с декабря 2009 г. по январь 2010 г.⁹ В основном противоборствующие стороны их поддержали, но и это не привело к урегулированию рассматриваемой проблемы. Основная причина этого состояла в том, что даже в период так называемой «перезагрузки» российско-американских отношений Вашингтон не был заинтересован в успехе посреднических усилий Москвы.

Следствием вышеуказанного стала чрезмерно жесткая азербайджанская позиция по проблеме Нагорного Карабаха, что не позволило добиться компромисса между Баку и Ереваном в Казани (июнь 2011 г.), Астрахани (октябрь 2010 г.), Санкт-Петербурге (июнь 2010 г.) или Сочи (март 2010 г.).

Измененные Мадридские принципы

Американский сопредседатель Минской группы ОБСЕ Дж. Уорлик 7 мая 2014 г. выступил в Фонде Карнеги за международный мир по вопросу об урегулировании нагорно-карабахского конфликта. От имени правительства США, стараясь подменить других сопредседателей Минской группы ОБСЕ, он представил шесть элементов такого урегулирования:

1) окончательный статус Нагорного Карабаха определяется путем волеизъявления местного населения;

2) территории бывшей Нагорно-Карабахской автономной области (НКАО), которые не контролируются Баку, получают временный переходный статус с гарантированной безопасностью и самоуправлением;

3) оккупированные земли вокруг бывшей НКАО возвращаются Азербайджану, восстанавливается его суверенитет на этих территориях;

4) остается транспортный коридор между Арменией и Нагорным Карабахом, но он не может включать весь Лачинский (Бердзорский) район;

5) признается право перемещенных лиц на возвращение в свои дома;

6) урегулирование обеспечивается международными гарантиями, в том числе на основе соответствующей миротворческой операции.

По мнению посла США в Армении Дж. Хефферна, такое заявление было обусловлено наступлением 20-й годовщины подписания Соглашения о прекращении огня, отсутствием прогресса в переговорах и желанием придать им новый импульс. Однако в действительности за этим видно настойчивое стремление США вытеснить Россию с Южного Кавказа.

Фактически посол Дж. Уорлик предложил лишь подправленный вариант Мадридских принципов, которые фактически были отвергнуты обеими сторонами конфликта.

Реакция на американские предложения

Очевидно, что в рамках американской инициативы никакой гарантированной безопасности для НКР в составе Азербайджана обеспечено быть не может. Подтверждением этого служит хотя бы то обстоятельство, что до сих пор полностью не работает даже режим прекращения огня. А посредники не могут добиться от Азербайджана отвода снайперов с линии боевого соприкосновения.

Невозможно также и разграничить статус самого Нагорного Карабаха и прилегающих к нему территорий. Для местных жителей это единая земля, которую они готовы защищать до последней возможности. В этих условиях никакого обмена территориями между НКР и Азербайджаном на практике реализовать невозможно.

Кроме того, согласно Конституции Нагорно-Карабахской Республики она разделена на Степанакерт и 7 районов: Аскеранский, Мартунинский, Кашатагский, Мартакертский, Шаумяновский, Шушинский

⁹ Саргсян и Алиев получили обновленный вариант Мадридских принципов. В: РИА Новости. М., 22 января 2010.

и Гадрутский. Пять из них – Аскеранский, Гадрутский, Мартакертский, Мартунинский и Шушинский располагаются как на территории бывшей НКАО, так и за ее пределами. Кроме того, заявленные земли Шаумяновского района НКР располагаются на территории бывших Шаумяновского и Кельбаджарского районов Азербайджанской ССР. Кашатагский район находится на территории бывшего Лачинского района Азербайджанской ССР. Наконец, части Мартакертского, Мартунинского и Шаумяновского районов контролируются со стороны Азербайджана и считаются в НКР оккупированными территориями. Не следует также забывать о судьбе до полумиллиона армян, бежавших в Армению и другие страны (включая Россию и США) после трагических событий в Сумгаите и Баку на рубеже 80-х – 90-х годов.

Представляется, что дальнейшие переговоры должны вестись с обязательным участием представителей властей Нагорно-Карабахской Республики. Учитывая это, МИД НКР отверг американскую инициативу, которая не учитывала существующие реалии. При этом было заявлено, что «независимость и безопасность НКР являются исключительными ценностями, не подлежащими какому-либо торгу».

Такая позиция была поддержана со стороны местного населения. Так, во время визита в Степанакерт сопредседателей Минской группы ОБСЕ, который состоялся (18 мая 2014 г.), в НКР прошли протестные акции молодежных организаций Арцаха (НКР). Показательно, что с момента образования Минской группы ОБСЕ это была первая публичная акция протеста против сделанных этой организацией предложений. В частности, жители НКР были возмущены предложением отдать часть территории в отсутствие эффективных мер по демилитаризации, налаживанию доверия, экономических контактов, свертыванию враждебной пропаганды и т.д., которые должны быть ключевым условием любого подлинного урегулирования конфликта, а не его имитации.

При этом с целью отвлечения внимания общественности (как в самой Армении, так и многочисленной армянской диаспоры) был

организован процесс признания независимости НКР наиболее крупным по количеству выборщиков штатом США – Калифорнией. Она стала пятым штатом США, который, наряду с Род-Айлендом, Массачусетсом, штатами Мен и Луизиана, признал независимость Нагорного Карабаха.

С юридической точки зрения это довольно бессмысленный акт, но политически он содержит в себе определенное послание армянской диаспоре и лоббистским организациям в США. С другой стороны, принятие подобного акта законодателями Калифорнии весьма выгодно Вашингтону, ибо демонстрирует официальному Баку возможности армянского политического лобби. Как представляется, в перспективе возможны и другие резонансные акции в США и за их пределами со ссылкой на усилия армянских организаций.

Августовское (2014 г.) обострение вооруженного конфликта

За последнее время наиболее серьезное противостояние в зоне Нагорного Карабаха произошло в августе 2014 г. Согласно имеющейся информации, это обострение было инициировано азербайджанской стороной. Фактически была проведена разведка боем по всей линии фронта. Это привело к существенным жертвам с обеих сторон, но не позволило азербайджанцам закрепиться на территории НКР или так называемой зоны безопасности вокруг нее. И для этого были серьезные причины.

Во-первых, армия НКР и Армении, укомплектованная в основном солдатами срочной службы (солдаты-контрактники проходят службу в условиях высокогорья на ротационной основе), имеет исключительно высокую степень боевой готовности. Этому способствует то обстоятельство, что срок призыва составляет два года, а частота дивизионных учений при одновременном задействовании двух полков составляет два раза в год. Однако, наверное, самое главное – это боевой дух. Он ярко проявился во время рассматриваемых событий, когда со стороны Азербайджана было совершено не менее 1500 нарушений границы, включая многочисленные обстрелы границы и рейды разведывательно-диверсионных групп.

При этом потери армянских солдат срочной службы были в несколько раз меньше, чем хорошо подготовленных представителей азербайджанского спецназа. Это говорит также о хорошей выучке армянских военнослужащих и высокой квалификации офицерского состава. Причем ни разу азербайджанцы не смогли не только прорвать первую линию обороны, но даже удержать какой-либо опорный пункт.

Следует заметить, что армянская сторона крайне дозированно использовала свои вооружения и не поддавалась на многочисленные провокации. Так, в ходе этого конфликта артиллерия, танки и боевые машины пехоты не использовались (максимум – крупнокалиберные пулеметы). Когда азербайджанская сторона начала демонстративные полеты вдоль границы самолетов-штурмовиков Су-25, армянская сторона, располагающая превосходством в средствах противовоздушной обороны, ограничилась перебазированием на аэропорт вблизи Степанакерта эскадрильи аналогичных самолетов. Их ответные полеты вдоль границы сняли излишнюю напряженность и позволили исключить использование боевой авиации во время имевшего тогда обострения вооруженного конфликта.

Во-вторых, в условиях обострения ситуации были достаточно быстро сформированы отряды армян-добровольцев. Только Бердзор (Лачин) сразу выставил 250 добровольцев и обеспечил их ротацию. Представители указанной категории населения, большинство из которых имели боевой опыт, заняли боевые позиции на первой линии обороны и поддержали солдат срочной службы.

В целом на территории НКР даже в условиях обострения вооруженного противостояния не чувствовалось никакого страха, а тем более паники. Совершенно иная ситуация наблюдалась на сопредельной азербайджанской территории. Там, в частности, имели факты бегства населения из близлежащих населенных пунктов.

Особую выдержку армяне проявили в Карвачаре (ныне Шаумянский район НКР), куда из Азербайджана прорвалась бандгруппа в составе трех человек. Достаточно быстро

она была ликвидирована, но это не позволило избежать жертв среди местного населения (впоследствии уцелевшие участники бандгруппы, Шахбаз Гулиев и Дилхам Аскеров, были осуждены в Степанакерте, после чего стали объектом трогательной заботы со стороны представителя американского Госдепа Виктории Нуланд). В связи с этим рассматривался вопрос о раздаче основной части мужского населения района автоматического оружия.

И при всем этом экономика НКР постепенно укрепляется. В частности, расширяются посевные площади. Во всех районах созданы государственные центры, которые предоставляют фермерам трактора и другую сельскохозяйственную технику по лизингу или путем прямой продажи. Ведутся, хотя и не так быстро, работы по орошению земель, что в перспективе позволит укрепить продовольственную безопасность не только Нагорного Карабаха, но и Армении.

Успешно развивается горнорудная промышленность, включая добычу и обогащение руд цветных металлов. Значительные успехи достигнуты в сфере гидроэнергетики. Учитывая малочисленность местного населения (порядка 150 тыс. чел.), это позволяет увеличивать валовый внутренний продукт (ВВП) на 8% в год. Но изначальный уровень ВВП (на момент 1994 г.) был крайне низок. Как следствие, в НКР средний уровень пенсии составляет всего 50-70 долл., а зарплаты – 200 долл. При таком уровне доходов местное население выживает за счет подсобного хозяйства и денежных переводов из-за границы от своих родственников (в основном, из России).

С другой стороны, заселение зоны безопасности вокруг НКР идет крайне медленно. Так, в удаленных селениях Лачинского района проживает от 2 до 5 семей, хотя и достаточно многочисленных. Длительное время жители ряда небольших населённых пунктов существовали в достаточно экстремальных условиях: так, 13 лет у них не было электричества. Только последние три года ситуация там существенно улучшилась, что привело, например, к подключению населения к сети Интернет. Эти территории постепенно осваиваются. Хуже дело продвигается в

отношении г. Агдам и расположенных вокруг него населенных пунктов, где раньше проживало исключительно азербайджанское население.

* * *

Можно предположить, что в целом, несмотря на крайне высокую степень напряженности между крупными игроками, формат Минской Группы ОБСЕ как главной переговорной площадки по урегулированию нагорно-карабахского конфликта сохранится. События вокруг Украины продемонстрировали, что ОБСЕ, несмотря на очевидные проблемы в деятельности этой структуры, пока остается единственной региональной организацией, в рамках которой можно искать подходы к урегулированию этого многолетнего конфликта.¹⁰

Вместе с тем, «обновленные» Мадридские принципы, не учитывающие в должной мере как обстоятельства возникновения карабахского конфликта, так и актуальные реалии, вряд ли могут быть положены в основу урегулирования проблемы Нагорного Карабаха. Возможные дискуссии относительно концепции «Всеобъемлющего мирного соглашения», в которую предполагается включить основные элементы «Мадридских принципов» также могут оказаться, мягко говоря, малопродуктивными. Только сохранение статуса-кво (для чего необходимо предпринимать значительные усилия) в состоянии обеспечить некоторую стабильность при одновременном отведении из зоны боевого соприкосновения снайперов и тяжелых вооружений (в первую очередь – реактивных систем залпового огня).

Список литературы:

1. Агаджанян М. Азербайджан и Турция сближаются на антиармянской военной платформе при молчаливом согласии НАТО. В: Научное общество кавказоведов. М., 9 февраля 2015 г. [On-line]:

¹⁰ Петросян Д. К вопросу об актуальной динамике в процессе урегулирования нагорно-карабахского конфликта. В: Научное общество кавказоведов. М., 20 марта 2015 г. [On-line]: <http://www.kavkazoved.info/news/2015/03/20/dinamika-v-processe-uregulirovania-nagorno-karabahskogo-konflikta.html> (Дата посещения: 03.05.2015).

<http://www.kavkazoved.info/news/2015/02/09/azerbajdzhan-i-turcia-sblizhajutsja-na-antiarmjanskoj-voennoj-platforme-pri-molchalivom-soglasii-nato.html> (Дата посещения: 03.05.2015).

2. Азербайджан обвинил Армению в 58 обстрелах за сутки. В: Информационный сайт «Кавказский узел». М., 19 марта 2015. [On-line]: <http://karabakh.kavkaz-uzel.ru/articles/259127/> (Дата посещения: 03.05.2015).

3. Ежегодный доклад за 1995 г. о деятельности ОБСЕ. Вена: ОБСЕ, 1995, с. 11-12.

4. МИД НКР распространило заявление в связи с 20-летием соглашения о прекращении огня. В: Арцах-Карабах центр. Ереван, 12 мая 2014. [On-line]: <http://www.karabakhcenter.com/ru/news/294> (Дата посещения: 03.05.2015).

5. На линии соприкосновения в Нагорном Карабахе погибли трое военнослужащих. В: Информационное агентство Regnum. М., 19 марта 2015. [On-line]: <http://www.regnum.ru/news/polit/1906906.html#ixzz3VJJB35LH1> (Дата посещения: 03.05.2015).

6. Петросян Д. К вопросу об актуальной динамике в процессе урегулирования нагорно-карабахского конфликта. В: Научное общество кавказоведов. М., 20 марта 2015 г. [On-line]: <http://www.kavkazoved.info/news/2015/03/20/dinamika-v-processe-uregulirovania-nagorno-karabahskogo-konflikta.html> (Дата посещения: 03.05.2015).

7. Саргсян и Алиев получили обновленный вариант Мадридских принципов. В: РИА Новости. М., 22 января 2010.

8. Сопредседатели Минской группы ОБСЕ: «Резолюция, принятая Генассамблеей ООН 14 марта, отражает интересы лишь одной из сторон». В: Информационный сайт «Day.Az». Баку, 18 марта 2008. [On-line]: <http://news.day.az/politics/111951.html> (Дата посещения: 03.05.2015).

9. Nichol J. Armenia, Azerbaijan, and Georgia: Political Developments and Implications for U.S. Interests. Congressional Research Service. Washington D.C. 2009. April 9, p. 11 – 13.

10. Petrosyan D. Again about Cease-fire Sustaining Measures in Nagorny Karabakh Conflict Zone. The Noyan Tapan Highlights. Num. 8. Nagorny Karabakh. 2012. March.

Bibliography:

1. Agadzhanian M. Azerbaidzhan i Turtsiia sblizhaiutsia na antiarmianskoi voennoi platforme pri molchalivom soglasii NATO. V: Nauchnoe obshchestvo kavkazovedov. M., 9 fevralia 2015 g. [On-line]:

<http://www.kavkazoved.info/news/2015/02/09/azerbajdzhan-i-turcia-sblizhajutsja-na-antiarmjanskoj-voennoj-platforme-pri-molchalivom-soglasii-nato.html>

dzhan-i-turcia-sblizhajutsja-na-antiarmjanskoj-voennoj-platforme-pri-molchalivom-soglasii-nato.html (Data poseshcheniia: 03.05.2015).

2. Azerbaidzhan obvinil Armeniiu v 58 obstrelakh za sutki. V: Informatsionnyi sait «Kavkazskii uzел». M., 19 marta 2015. [On-line]: <http://karabakh.kavkaz-uzel.ru/articles/259127/> (Data poseshcheniia: 03.05.2015).

3. Ezhegodnyi doklad za 1995 g. o deiatel'nosti OBSE. Vena: OBSE, 1995, s. 11-12.

4. MID NKR rasprostranilo zaiavlenie v sviazi s 20-letiem soglasheniia o prekrashchenii ognia. V: Artsakh-Karabakh tsentr. Erevan, 12 maia 2014. [On-line]: <http://www.karabakhcenter.com/ru/news/294> (Data poseshcheniia: 03.05.2015).

5. Na linii soprikosoveniia v Nagornom Karabakhe pogibli troe voennosluzhashchikh. V: Informatsionnoe agentstvo Regnum. M., 19 marta 2015. [On-line]: <http://www.regnum.ru/news/polit/1906906.html#ixzz3VJB35LH1> (Data poseshcheniia: 03.05.2015).

6. Petrosian D. K voprosu ob aktual'noi dinamike v protsesse uregulirovaniia nagorno-karabakhskogo konflikta. V: Nauchnoe obshchestvo kavkazovedov. M., 20 marta 2015 g. [On-line]: <http://www.kavkazoved.info/news/2015/03/20/dinamika-v-processe-uregulirovaniia-nagorno-karabakhskogo-konflikta.html> (Data poseshcheniia: 03.05.2015).

7. Sargsian i Aliev poluchili obnovlennyi variant Madridskikh printsipov. V: RIA Novosti. M., 22 ianvaria 2010.

8. Sopredsedateli Minskoi gruppy OBSE: «Rezoliutsiia, priniataia Genassambleei OON 14 marta, otrazhaet interesy lish' odnoi iz storon». V: Informatsionnyi sait «Day.Az». Baku, 18 marta 2008. [On-line]: <http://news.day.az/politics/111951.html> (Data poseshcheniia: 03.05.2015).

9. Nichol J. Armenia, Azerbaijan, and Georgia: Political Developments and Implications for U.S. Interests. Congressional Research Service. Washington D.C. 2009. April 9, p. 11 – 13.

10. Petrosyan D. Again about Cease-fire Sustaining Measures in Nagorny Karabakh Conflict Zone. The Noyan Tapan Highlights. Num. 8. Nagorny Karabakh. 2012. March.

Copyright©Vladimir EVSEEV, Andrey ARESHEV, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

Москва, Российская Федерация,
Институт стран СНГ;
Институт государства и права РАН;
Центр изучения Кавказа и Центральной
Азии Института Востоковедения РАН.

E-mail: vlad.evseev@gmail.com;
igpran@rambler.ru

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2015, Issue 2, Volume 36, Pages 64-69. ISSN 1857-1999 Submitted: 14. 04. 2015 Accepted: 15.06. 2015 Published: 30.06. 2015

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**MIJLOACELE DE DETERMINARE A STATELOR LA RESPECTAREA
ANGAJAMENTELOR INTERNAȚIONALE**

**MEANS OF DETERMINATION FOR STATES TOWARDS RESPECTING
INTERNATIONAL COMMITMENTS**

**СРЕДСТВА УБЕЖДЕНИЯ ГОСУДАРСТВ К СОБЛЮДЕНИЮ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ**

SAȚAVEICĂ Eugeniu** / САТАВЕИКА Eugeniu / КАЦАВЕЙКЭ Еуджениу

ABSTRACT:

**MEANS OF DETERMINATION FOR STATES TOWARDS RESPECTING INTERNATIONAL
COMMITMENTS**

This article examines the means of convincing and coercing the states to honor their legal international commitments. The author begins the analysis by comparing the means applied to individuals and those applied to states in order to achieve the necessary results. Further, the author describes each way of applying the mentioned means, including convincing, economic sanctions, blockades, embargoes and military force. Finally, the author lists the factors that influence states whenever adopting decisions that affect the honoring of the internationally assumed engagements.

Key words: *measures of convincing, measures of forcing, internationally assumed engagements, international relations, states.*

JEL Classification: K33, K41, F55

РЕЗЮМЕ:

**СРЕДСТВА УБЕЖДЕНИЯ ГОСУДАРСТВ К СОБЛЮДЕНИЮ
МЕЖДУНАРОДНЫХ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ**

В настоящей статье исследуются средства убеждения и принуждения государств к соблюдению утвержденных ими международных обязательств. Автор начинает анализ сравнением средств применимых к физическим лиц и средств применимых к государствам с целью достижения нужных результатов. Далее, автор описывает конкретные средства достижения упомянутых результатов,

* SAȚAVEICĂ Eugeniu - Magistru în drept, Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova) / САТАВЕИКА Eugeniu - Master of Law, PhD student, The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova) / КАЦАВЕЙКЭ Еуджениу - Магистр права, аспирант, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

такие как убеждение, экономические санкции, блокады, эмбарго и военная сила. В итоге, автор рассказывает о факторах, которые влияют на решение государств в соблюдение международных обязательств.

Ключевые слова: средства убеждения, принудительные меры, международные обязанности, международные отношения, государства.

JEL Classification: K33, K41, F55

УДК: 341.64, 341.1, 341.645.5

REZUMAT:

MIJLOACELE DE DETERMINARE A STATELOR LA RESPECTAREA ANGAJAMENTELOR INTERNAȚIONALE

Prezentul articol examinează mijloacele de convingere și constrângere a statelor întru respectarea angajamentelor asumate în cadrul rulării relațiilor internaționale. Autorul începe cu o comparație a mijloacelor aplicate față de individ și cele aplicate față de stat în scopul atingerii obiectivelor propuse. În continuare, sunt caracterizate măsurile concrete prin care se materializează mijloacele respective, cum ar fi convingerea, sancțiunile economice, blocadele, embargourile și acțiunile de constrângere cu caracter militar. În fine, autorul analizează factorii care influențează statele la adoptarea deciziilor privind respectarea angajamentelor cu caracter internațional.

Cuvinte-cheie: măsuri de convingere, măsuri de constrângere, obligații și angajamente internaționale, relații internaționale, state.

JEL Classification: K33, K41, F55

CZU: 341.64, 341.1, 341.645.5

I. NOȚIUNI GENERALE PRIVIND RESPECTAREA ANGAJAMENTELOR

Una din caracteristicile de bază a indivizilor este diversitatea. În aceeași măsură este diversă și atârănarea fiecăruia față de respectarea legii. În raport cu acceptarea și supunerea față de lege, indivizii pot fi clasificați în două mari grupuri: cei care se supun benevol și cei care se supun din frică față de posibilele consecințe juridice.

În tandem cu cele două grupuri de indivizi menționate, există metode specifice de a obliga oamenii la respectarea legii. Aceste metode, la rândul lor, pot fi clasificate în **metode de convingere și metode de constrângere**.

În majoritatea societăților dezvoltate, prima categorie de metode este preferabilă. Ea creează un pericol mai mic de victimizare și prejudiciere și, totodată, de regulă, necesită mai puține resurse materiale. Convingerea se atinge prin educație și printr-o bună argumentare a valorilor. Individul trebuie convins că este respectarea legii este singura cale justă.

Atunci când convingerea nu se dovedește a fi o soluție, statul e nevoit să recurgă la metoda constrângerii. Aceasta, în esență, presupune forțarea individului la respectarea legii. Constrângerea poate fi realizată atât anterior săvârșirii încălcării, cât și ulterior. Sub aspect practic, constrângerea se realizează prin reținere¹, prin atragerea la răspundere penală, contravențională etc.

Constrângerea este aplicată de către stat, deoarece este concepută ca individul se supune regulilor impuse de stat în scopul prezervării bunăstării întregii comunități.

Totodată, evenimentele istorice ne învață că bunăstarea comună îl interesează pe individ în măsura în care acesta are ceva de „câștigat” în urma acesteia. Dacă la un moment dat individul simte că bunăstarea poate prezenta mai multe lipsuri decât avantaje acestuia, el devine pasibil de a se opune sistemului. În asemenea

¹ Art. 6 din Codul de Procedură Penală a Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 104-110 din 07.06.2003.

circumstanțe, individul se simte stimulat pentru săvârșirea actelor ilicite prin autoconvingerea că statul și comunitatea nu procedează corect. Exact la această răscruce a intereselor, individul se poate simți suficient de motivat și îndreptățit să-și încalce angajamentele față de stat și societate.

Omul este o ființă socială. Fiind obligați să ne supunem statului, noi cedăm o parte a propriei suveranități, oferindu-i statului posibilitatea de a exercita presiune asupra noastră. Atunci când individul se opune legii, statul este îndreptățit să-l forțeze la respectarea acesteia.

Despre o asemenea poziție ne vorbește și teoria contractului social, susținută de gânditori iluștri precum T. Hobbes, J. Locke și J.J. Rousseau. Teoria contractului social admite că statul a fost format printr-un contract între popor și cei pe care i-a ales drept conducători, fiind susținută mai ales de către protestanții francezi din perioada medievală, care apărau drepturile supușilor împotriva regelui. În același timp, această teorie se poate întoarce contra adversarilor regalității, deoarece cine zice „contract” zice „egalitate între părțile contrastante”, monarhul fiind socotit, așadar, egal cu poporul și putându-se în felul acesta sprijini pe contrast pentru a se împotrivi pretențiilor supușilor săi. În ciuda slăbiciunilor ei, teoria contractului social a avut un rol important în luptele politice din secolul al XVI-lea, când partea cea mai avansată a burgheziei încearcă, prin Reformă, să obțină anumite libertăți².

În urma celor expuse notăm că convingerea și constrângerea sunt cele două mijloace de bază prin care un individ poate fi determinat să respecte legea.

Situația se complică considerabil atunci când încercăm să sesizăm factorii și mijloacele care determină nu individul, ci statele, să respecte efectiv obligațiile asumate pe plan internațional.

Statele reprezintă o entitate deosebită prin însăși natura lor. Cu toate că, în anumite situații, intră în raporturi juridice asemenea indivizilor, ele, spre deosebire de indivizi, nu sunt supuse nimănui, fiind independente și suverane.

Totodată, este imposibil să nu notăm că deseori statele se străduie să-și onoreze angajamentele asumate. În mod evident, ne punem întrebarea: dacă nu există o entitate

suprastatală, care să oblige statele să-și execute obligațiile, ce le determină să o facă efectiv?

Statul nu se teme de constrângere fizică, deoarece nu are o formă materială și nu simte durere. Generic vorbind, statul este un concept abstract și reprezintă, de facto, o formă de organizare a indivizilor de pe un anumit teritoriu.

Considerăm că conceptele de constrângere și convingere totuși sunt aplicabile și statelor, dar într-o formă diferită față de individ. Ar fi ridicol, bunăoară, să încercăm să „punem la închisoare” sau la muncă forțată în folosul comunității statul.

Pentru a clarifica aceste particularități, în continuare vom discuta factorii și circumstanțele ce determină statele la onorarea obligațiilor asumate în raporturile de drept internațional.

Vom începe analiza cu descrierea metodei convingerii și vom continua cu elucidarea metodei constrângerii.

II. METODA CONVINGERII

Metoda convingerii presupune că statul este adus la situația în care acesta conștientizează, benevol, necesitatea respectării angajamentelor asumate. Metoda convingerii e o metodă pașnică.

De regulă, metoda convingerii se aplică anterior metodei constrângerii.

Ne întrebăm, oare ce argumente ar fi suficient de convingătoare să determine un stat să-și respecte obligațiile cu caracter internațional? Răspunsul la această întrebare are un caracter echivoc și poate fi diferit în dependență de fiecare stat privit în parte, precum și de o multitudine de alți factori și circumstanțe existente la un moment dat în timp, care sunt apte de a altera voința statului.

Un prim factor capabil să determine statele să-și onoreze obligațiile este bunăstarea economică a acestora. Conștientizând că în eventualitatea aplicării măsurilor de constrângere, în particular a celor economice și militare, statul poate pierde mai mult decât câștiga, acesta se poate simți obligat de a se abține de la încălcarea obligațiilor cu caracter internațional.

La nivel teoretic, există o balanță de care orice lider suveran preferă să țină cont la luarea deciziilor. Pe de o parte a balanței se află bunăstarea economică. Pe de altă parte stau amplasate riscurile și pierderile. În mod natural, dacă un stat observă că are mai mult de pierdut decât de câștigat de pe încălcarea angajamentelor internaționale, acesta ar urma să se abțină de la

² Rousseau J.J. Contractul social (traducere de H.H.Stahl). Chișinău: Ed. Moldova, 1996, p. 4.

săvârșirea încălcărilor. Dar, nimic nu e într-atât de simplu pe cât pare la prima vedere.

Uneori, deciziile statului par a fi contrare intereselor economice ale acestuia. Există mulți factori care îl pot determina să renunțe, cel puțin temporar, la bunăstarea economică în favoarea atingerii unor obiective inspirate din valorile naționale, sociale sau istorice. Astfel, un stat poate să renunțe temporar la bunăstarea economică pentru a-și consolida sau demonstra puterea pe termen lung.

Un exemplu lucid este anexarea Crimeii de către Federația Rusă în anul 2014. În pofida faptului că o asemenea acțiune urma să se soldeze cu o degresare economică pe termen mediu-lung, Federația Rusă a considerat oportun să-și demonstreze puterea față de alte state, rezultat care ar avea efect pe termen lung. Unul dintre principalii factori motivați au fost frica Federației Ruse de un guvern ucrainean pro-european care ar putea atenta, fie și indirect, la securitatea și valorile acesteia.

III. METODA CONSTRÂNGERII

Constrângerea e metoda la care se aderă atunci când convingerea eșuează. Constrângerea poate fi materializată în diverse forme. Cele mai frecvente sunt **constrângerea politică, cea economică și cea militară**.

Constrângerea politică constă, în esență, în ponegrirea imaginii statului sancționat. Mai mult ca atât, printre sancțiunile politice se numără și excluderea statului în culpă din cadrul organizațiilor cu caracter internațional.

Cu regret, după cum ne convingem din împrejurările existente, sancțiunile cu caracter politic frecvent se dovedesc a nu fi suficient de eficace. Astfel, excluderea Federației Ruse, în anul 2014, din G8 (actualul G7), nu s-a scontat cu rezultatele așteptate.

Constrângerea economică constă în impunerea față de statul în culpă a unor sancțiuni cu caracter economic, aplicarea blocadelor sau aplicarea embargoului.

Sancțiunile cu caracter economic pot fi direcționate atât asupra întregului stat, cât și asupra anumitor persoane fizice sau juridice din cadrul aceluși stat. Drept exemplu, în conflictul ruso-ucrainean menționat anterior, unele state, precum Japonia, Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, Canada, Norvegia, Australia și Elveția, au aplicat sancțiuni economice

împotriva unor companii și a unor persoane fizice din Federația Rusă, considerate ca fiind implicate direct în destabilizarea situației din Ucraina.

Sancțiunile economice au avut loc în mai multe etape. Măsurile includ înghețarea activelor și introducerea regimului de vize pentru persoanele incluse în listele speciale (lista UE și lista Statelor Unite ale Americii), precum și interdicția asupra unor companii și impunerea de sancțiuni pentru stoparea relațiilor de afaceri cu persoane fizice și organizații care sunt incluse în respectivele liste.

Sancțiunile vizează mari companii rusești care nu vor putea fi finanțate și primi împrumuturi din UE. Printre acestea se numără: OboronProm, Rosneft, Transnefti și Gazpromnefti, dar și cinci mari bănci din Rusia, printre care Sberbank, VTB, Gazprombank, VEB și Rosselhozbank. De asemenea, 24 de persoane, printre care noii lideri din Donbas, membrii Guvernului din Crimeea, precum și decidenți și oligarhi ruși, au fost adăugate pe lista celor vizați de noile sancțiuni. În rândul acestora a intrat și controversatul deputat rus Vladimir Jirinovski.

Blocadele constau din acțiunile unui sau unor state îndreptate spre blocarea circulației proviziilor, persoanelor, comunicațiilor și altor materiale ale unui stat în afara acestuia. Blocada poate fi terestră, maritimă și aeriană, sau cumulativă.

Prima blocadă de proporții este considerată blocada maritimă din cadrul războiului de șapte ani (1754-1763), aplicată de către Marea Britanie față de Franța și implementată de către amiralul Edward Hawke³.

În anul 1945, Consiliul Securității al ONU a implementat blocada în art. 42 din Carta Națiunilor Unite, stipulând că blocada poate fi aplicată de către Consiliu în calitate de măsură de constrângere.

Printre dezavantajele principale ale blocadei sunt costurile enorme pe care implementarea acesteia le presupune pentru statul sau statele ce o aplică. Astfel, în exemplul menționat anterior, acesta a fost considerentul în urma căruia Marea Britanie a fost nevoită să ridice blocada aplicată față de Franța.

Blocada nu trebuie confundată cu embargoul. Spre deosebire de embargou, blocarea circulației

³ Palmer Michael A. *Command at Sea: Naval Command and Control since the Sixteenth Century*. Cambridge: Harvard University Press, 2005, p. 22.

proviziilor, a persoanelor, a comunicațiilor și a altor materiale are loc nu la intrarea în statul care aplică blocada, ci la ieșirea din statul sancționat.

Embargoul este o diversiune a constrângerii cu caracter economic. Acesta constă în interdicția circulației bunurilor între state. Embargourile pot fi selective sau universale.

Unele dintre cele mai bine cunoscute embargouri din secolul XX au fost embargoul impus de SUA și Marea Britaniei contra Japoniei în anul 1940, cel impus de SUA contra Cubei, cel impus de SUA contra Uniunii Sovietice pe durata conducerii președintelui Carter, precum și embargourile stabilite de ONU contra Africa de Sud și Irak.

După cum menționează Richard Ellings în lucrarea „Embargoes and World Power”⁴, embargourile prezintă atât avantaje, cât și dezavantaje. Printre avantaje se numără costurile scăzute și riscurile diminuate în comparație cu blocadele sau conflictele armate. Embargourile sunt un bun compromis între susținerea unui conflict armat și neîntreprinderea oricărei acțiuni în genere.

Printre dezavantaje se numără impresia de ezitare a statului care impune embargoul, instituirea embargoului reciproc din partea statului sancționat etc.

Cea mai marginală formă a constrângerii este constrângerea cu caracter militar.

Constrângerea cu caracter militar presupune aplicarea forțelor armate în scopul supunerii statului în culpă. Această măsură este pe cât de riscantă, pe atât de costisitoare. Constrângerea cu caracter militar poate duce la rezultate imprevizibile chiar pentru statul sau statele care o aplică.

Mai mult ca atât, războiul este considerat de multiple acte internaționale ca fiind ilegal. Carta Organizației Națiunilor Unite și numeroase documente internaționale adoptate ulterior, incriminează războiul de agresiune, ca act ilegal al politicii externe a statelor, considerându-l crimă de drept internațional împotriva păcii și umanității. Astfel, acțiunile militare ar trebui să fie aplicate doar în scop de autoapărare sau în cazuri excepționale, cum ar fi încălcarea flagrantă și gravă a drepturilor omului de către statul în culpă.

Din considerentele menționate, constrângerea militară, de regulă, se aplică doar ca o ultimă scăpare, atunci când celelalte metode de constrângere eșuează.

IV. CONCLUZII

Există cinci tipuri de interese care se suprapun atunci când vorbim de respectarea angajamentelor asumate de către stat. Aceste interese sunt:

- Interesul societății internaționale;
- Interesul colectiv al societății din cadrul statului;
- Interesul unor colectivități restrânse din cadrul statului;
- Interesul partidului (fracțiunii) guvernante;
- Interesul individului care nemijlocit deține atribuții de stat.

Interesul societății internaționale include interesul pe care îl au alte state în respectarea obligațiilor de către statul căruia acestea îi sunt imputate. Drept exemplu ne poate servi interesul statelor în limitarea înarmării nucleare, interes care s-a soldat cu semnarea în anul 1968 a Tratatului privind neproliferarea armelor nucleare⁵. Acest interes vizează securitatea fiecărui stat luat în parte și a tuturor statelor privite în ansamblu, fapt care explică interesul lor de a convinge toate statele să-și asume și să respecte prevederile acestui tratat.

Interesul colectiv al societății din cadrul statului este interesul populației care trăiește pe teritoriul statului respectiv. Un asemenea interes poate fi diferit de cel al societății internaționale, deoarece el privește nemijlocit bunăstarea indivizilor de pe teritoriul acestuia. Astfel, în eventualitatea în care un stat parte la tratatul menționat anterior și-ar încălca obligațiile privind neproliferarea armelor nucleare, un alt stat ar putea face același lucru drept răspuns, în scopul de a-și asigura securitatea propriilor cetățeni, indiferent de interesele altor state parte la tratat.

Interesele partidului guvernant, sau a fracțiunilor la putere, nu sunt întotdeauna identice cu cele ale statului. În teorie, se presupune că partidele guvernante reprezintă voința alegătorilor. Astfel, în eventualitatea în care membrii unui partid s-au angajat față de reprezentanți să urmeze un vector de integrare

⁴ Ellings Richard. *Embargoes and World Power: Lessons from American Foreign Policy*. Boulder, CO: Westview Press, 1985, p. 14.

⁵ Tratat din 1 iulie 1968 cu privire la neproliferarea armelor nucleare. În: *Buletinul Oficial al României* nr. 3 din 31 ianuarie 1970.

europene, s-ar presupune că, odată ajunși la putere, acțiunile lor ar trebui să fie orientate spre adoptarea măsurilor necesare în scopul onorării obligațiilor asumate. În realitate, însă, există diverși factori care pot determina partidul să se abată de la angajamentele asumate. Doar câteva dintre acestea sunt: tendința de a favoriza interesele membrilor partidului în locul celor ale alegătorilor; urmărirea de la origine a altor scopuri decât cele afișate alegătorilor etc.

În fine, mai există și interesul personal al individul, privit în parte, care deține o funcție publică. Individul, cu unele situații de excepție, este o ființă egoistă după natura sa. Educația, dar și societatea civilă în care ne dezvoltăm, deseori ne implantează în conștient valori care nu întotdeauna coincid cu interesele societății în general. Puțini ar putea nega importanța intereselor individuale și ale familiei sale în favoarea intereselor societății care nu oferă un beneficiu imediat. Ca rezultat, capătă amploare asemenea fenomene precum corupția. Un exemplu relevant este Republica Moldova. Urmărirea intereselor personale și, respectiv, corupția, au ajuns la un asemenea nivel, încât încrederea societății față de multe instituții publice a scăzut la un nivel alarmator.

Cumulul intereselor examinate determină, în mare măsură, gradul și modul în care un stat își va onora obligațiile pe tărâmul internațional. E suficient ca o verigă din cele menționate să formeze breșe, ca întregul stat să nu fie capabil să-și onoreze angajamentele asumate. Drept exemplu, să ne imaginăm că mai multe state de pe arena internațională ar încheia un tratat potrivit căruia fiecare din state urmează să întreprindă un șir de măsuri pentru a înlătura fenomenul corupției la nivel național. Chiar dacă societatea în ansamblu va susține această poziție, chiar dacă partidele guvernante vor fi fidele angajamentelor asumate și vor transpune în practică măsurile necesare, atâta timp cât fiecare individ în parte nu va conștientiza importanța înlăturării fenomenului corupției și va continua să ia și să dea mită, statul nu va fi capabil să-și onoreze obligațiile asumate în cadrul societății internaționale.

În concluzie, atunci când vorbim despre respectarea angajamentelor pe tărâmul internațional, trebuie să conștientizăm că

realizarea acestora nu are loc la un nivel abstract, ci la nivel de individ. Fiecare dintre noi e responsabil în parte pentru succesul sau eșecul statului de a ajunge la o corectă respectare a angajamentelor asumate.

Bibliografie:

1. Codul de Procedură Penală a Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 104-110 din 07.06.2003.
2. Ellings Richard. Embargoes and World Power: Lessons from American Foreign Policy. Boulder, CO: Westview Press, 1985. xvi + 176 p.
3. Rousseau J.J. Contractul social (traducere de H.H.Stahl). Chișinău: Ed. Moldova, 1996. 292 p.
4. Palmer Michael A. Command at Sea: Naval Command and Control since the Sixteenth Century. Cambridge: Harvard University Press, 2005. 377 p.
5. Tratatul din 01 iulie 1968 cu privire la neproliferarea armelor nucleare. În: Buletinul Oficial al României nr. 3 din 31 ianuarie 1970.

Bibliography:

1. Codul de Procedură Penală a Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial nr. 104-110 din 07.06.2003.
2. Ellings, Richard. Embargoes and World Power: Lessons from American Foreign Policy. Boulder, CO: Westview Press, 1985
3. J. J. Rousseau. Contractul social (traducere de H.H.Stahl). Chișinău: Ed. Moldova, 1996.
4. Palmer, Michael A. Command at Sea: Naval Command and Control since the Sixteenth Century. Cambridge: Harvard University Press, 2005.
5. Tratatul din 01 iulie 1968 cu privire la neproliferarea armelor nucleare. În: Buletinul Oficial al României nr. 3 din 31 ianuarie 1970.

Copyright© Eugeniu CAȚAVEICA, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

MD-2009, Republica Moldova, Chișinău, str. Alexei Mateevici, 60.

E-mail: eugeniu@lawyer.com

	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2015, Issue 2, Volume 36, Pages 70-76. ISSN 1857-1999 Submitted: 16.01.2015 Accepted: 15.05.2015 Published: 30.06.2015

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**INSOLVABILITATEA – REGLEMENTAREA PROCEDURII ÎN SISTEMELE
INTERNAȚIONALE DE DREPT**

**НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТЬ - РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕДУРЫ В МИРОВЫХ
ПРАВОВЫХ СИСТЕМАХ**

**INSOLVABILITY – PROCEEDINGS REGULATION IN INTERNATIONAL LAW
SYSTEMS**

ILANA Ana* / ИЛАНА Анна / ILANA Ana

ABSTRACT:

INSOLVABILITY – PROCEEDINGS REGULATION IN INTERNATIONAL LAW SYSTEMS

The central point of the regulations at the level of the European Union as concerns the insolvency is the Council Regulation (EC) 1346/2000 on May 29, 2000. This regulation – the result of over 40 years of analysis and preparation, came into force on May 31, 2002, regulates in its 47 articles the international jurisdiction of a court in a member state as concerns the start of insolvency proceedings, the automatic recognition of the proceedings in the other member states, as well as the recognition of the cross-border competences of the „liquidator” or of the insolvency practitioner involved in the proceedings. The general purpose of the EC Regulation on insolvency is to provide a community legal framework, generally applicable, obligatory for all debtors, be them individuals or legal entities, traders, intermediaries or persons. Most countries in the European Community need to amend their internal insolvency laws to implement the provisions of the Regulation, as to fully harmonize in practice the insolvency proceedings throughout the EU.

In the last years, the insolvency laws at international level have been constantly updated, the modifications being triggered by two important vectors: legislative harmonization pressure and adaptation to the national specificities.

Keywords: international law systems, insolvency procedure, Council Regulation (EC) 1346/2000.

JEL Classification: K33, K12, F53

REZUMAT:

**INSOLVABILITATEA – REGLEMENTAREA PROCEDURII
ÎN SISTEMELE INTERNAȚIONALE DE DREPT**

Reperul central al reglementărilor la nivelul Uniunii Europene referitoare la insolvență este dat de Regulamentul Consiliului (CE) 1346/2000 din 29 mai 2000. Acest regulament - rezultatul a peste 40 de ani de

* **ILANA Ana** – Doctorand la Universitatea de Stat din Moldova, Drept Privat – Dreptul afacerilor (Chișinău, Republica Moldova) / **ИЛАНА Анна** - Аспирант, Департамент Предпринимательского права, Кафедра Частного права, Молдавский Государственный Университет (Кишинев, Республика Молдова) / **ILANA Ana** - Ph.D student, Business Law Department, Moldova State University (USM) (Kishinev, The Republic of Moldova).

analiză și pregătire, intrat în vigoare la data de 31 mai 2002, reglementează în decursul celor 47 de articole ale sale, jurisdicția internațională a unei instanțe de judecată dintr-un stat membru în privința declanșării procedurii de insolvență, reglementează recunoașterea automată a procedurii în celelalte state membre, precum și recunoașterea prerogativelor transfrontaliere ale „lichidatorului” sau practicianului în insolvență implicat în procedură. Scopul general al Regulamentului CE privind insolvența este acela de a oferi un cadru legal comunitar, cu aplicabilitate generală, obligatoriu, pentru toți debitorii, fie ei persoană fizică sau juridică, comercianți, intermediari sau indivizi. Majoritatea țărilor din cadrul Comunității Europene au nevoie să își amendeze legile interne de insolvență pentru a implementa prevederile Regulamentului, pentru a realiza o armonizare veritabilă și totală în domeniul insolvenței în tot spațiul comunitar.

În ultimii ani, legislațiile în domeniul insolvenței la nivel internațional au fost reînnoite constant, modificările fiind date de doi vectori importanți: presiunea de armonizarea legislativă și adaptarea la specificul national.

Cuvinte cheie: sisteme internationale de drept, procedura de insolvabilitate, Regulament Consiliul Europei.

JEL Classification: K33, K12, F53

CZU: 341.9, 341.924, 341.983.42

РЕЗЮМЕ:

НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТЬ - РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕДУРЫ В МИРОВЫХ ПРАВОВЫХ СИСТЕМАХ

Центральный ориентир урегулирования вопросов о несостоятельности на уровне Европейского союза отражается в Регламенте Совета (ЕС) 1346/2000 от 29 мая 2000 года. Данный регламент является результатом более 40 лет анализа и подготовки, который вступил в силу 31 мая 2002 года. В содержании 47 статей он устанавливает международную юрисдикцию судебной инстанции государства-члена по вопросу об открытии процедуры несостоятельности, регулирует автоматическое признание процедуры в остальных государствах-членах, а также признание трансграничных прерогатив участвующего в процедуре «ликвидатора» или эксперта-практика в области несостоятельности. Общая цель Регламента ЕС о несостоятельности заключается в создании законодательных рамок на уровне сообщества, для всеобщего применения, обязательных для всех дебиторов, будь то физические или юридические лица, коммерсанты, посредники или индивидуальные лица. Большинству стран Европейского Сообщества необходимо внести поправки в свои национальные законы о несостоятельности, ввиду внедрения положений Регламента, в целях достижения подлинной и полной гармонизации в сфере несостоятельности на всем пространстве сообщества.

За последние годы, законодательства в области несостоятельности возобновлялись постоянно на мировом уровне, а изменения были обусловлены двумя значительными векторами: давление ввиду достижения гармоничности в законодательстве и адаптации к национальной специфике.

Ключевые слова: международные системы права, процедуры несостоятельности, Регламент Совета (ЕС) 1346/2000.

JEL Classification: K33, K12, F53

УДК: 341.9, 341.924, 341.983.42

1. International regulations in insolvency

As mentioned in the legal literature at international level, the model conventions and laws are elaborated for the very purpose of the states concerned taking them over and of promoting the harmonization of the legislation in a certain area. Of course, a *model act* differs significantly from a *Convention* (international treaty), as there is no obligation to sign or ratify it by the state, and the participants may elaborate the national law based on the model law, with

relevant amendments, considering though their own legal traditions. Thus, international treaties and national laws have been enacted so far, among which the most important are:

a. The treaties of Montevideo in 1889 and 1940, considered the first international treaties on cross-border bankruptcy, their parties being the Latin America countries. The treaty of 1889 only referred to liquidation, while the second referred to judicial reorganization. The local creditors of the foreign debtor could open, in their

country, separate bankruptcy proceedings against the debtor, for the purpose of liquidating the assets of the debtor in that country. As concerns the settlement competence, it belonged to any of the courts in the country where the debtor had assets.

b. The Havana Convention in 1928, considered a territorial extension of the Montevideo Treaties, was ratified by 15 Latin American countries. The competence criterion related to opening the bankruptcy proceeding was the head office or residence of the entity going bankrupt.

c. The Nordic Bankruptcy Convention – i.e. the convention no. 4 in 1933 concerning the bankruptcy proceeding was concluded within the Scandinavian International Private Law Union by Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden and confers the settlement competence on the court at the head office or residence of the debtor.

d. The OHADA Uniform Act on April 10, 1998, on simplified recovery proceedings and measures of execution was adopted by the Organization for the Harmonization of Business Law in Africa, which classifies the proceedings in main proceedings (if opened at the place where the debtor has its head offices) or secondary proceeding; the competence of the proceeding judge is extended: he may exercise the attributions on the territory of another states if no collective proceedings have been opened in such states; the recognition of the opening and settlement decisions of the proceedings in another member states being considered *res judicata*.

e. The European Convention on Certain International Aspects of Bankruptcy adopted in Istanbul in 1990 was signed by 6 states, but ratified by only one (Cyprus), and thus failed to meet the conditions to come into force (at least 3 signatory states). The Convention was adopted under the auspices of the Council of Europe, considering that the „bankruptcy and similar proceedings concern more and more often entities doing business outside their national territory” and with the purpose to guarantee „a minimum of legal cooperation by regulating certain international aspects of bankruptcy, such as the power of the receivers and of the bankruptcy court to act outside the national territory, the possibility to open secondary bankruptcy proceedings on the territory of other parties and the possibility for the creditors to

present their receivables in bankruptcy proceedings opened abroad”.

It is important to remind here the Draft of the fifth International Private Law Conference in The Hague discussed at the end of the 19th century (1894), which consecrated the principle of the universality of the bankruptcy proceedings, as well as the *Model International Insolvency Cooperation Act elaborated by the International Bar Association – MIICA*, which was cumulated with the UNCITRAL draft, recommending the administration of the proceeding and of the debtor’s assets under a single jurisdiction, based on the Bankruptcy Code;

The most important model act on international insolvency was elaborated by UNCITRAL¹. Although it was not binding, its purpose was to push forward for the adoption of international insolvency acts. The implementation of the UNCITRAL Model Act was supported by prestigious international institutions, such as the World Bank, the IMF or the Asian Development Bank. According to art.3 in the Model Act, the international obligations of the states adopting this model are complied with, which means that the provisions of the EC Regulation may remain in force, while the legal framework proposed by UNCITRAL would regulate the relations between the EU member states with the countries where the EC Regulation has no legal force.

2. Regulation of the insolvency in national law systems

Regulating the bankruptcy is different, mainly because the notion of „Bankruptcy” does not have the same meaning in the international business world. If, in Romania, the bankruptcy proceeding means only the liquidation of the companies, i.e. of the assets held by the companies going bankrupt, in the United States it refers either to the reorganization or to the bankruptcy; in Hungary, the term only designated the reorganization proceeding, while in Australia it only referred to the liquidation of the assets of the insolvent individuals. However, the term *bankruptcy* is still used to refer to the collective

¹The United Nations Commission on International Trade Law conceived a Model Act on Insolvency and elaborated Guidelines for the implementation of the act. This Model Act had a strong impact on national laws (Spain adopted a relevant law visibly impregnated by the UNCITRAL ideas and recommendations).

proceeding triggered by the economic difficulties of the debtor.

The term of „international bankruptcy” is questionable as long as there are no common, universally accepted proceedings. However, there have been attempts to harmonize the relevant legislation, either at regional (European) or at global (UNCITRAL) level.

The term of „international bankruptcy law” is considered to arise at the border between the collective proceedings law, the international private law and the international judicial law. The Court of Justice of the European Communities defined the collective proceedings as the „proceedings based on the cessation of payments, on insolvability or loss of debtor’s credibility, involving the intervention of the judicial authorities and leading to a binding and collective liquidation of the assets or at least to the control of such authority”.

United States of America

According to the US Constitution, the Congress is entitled to enact a „uniform law on naturalization and uniform laws on bankruptcy on the entire territory of the United States”. The importance of bankruptcy in the United States is given by the large number of cases (annually, over 20,000 bankruptcies) and by the economic importance of the collective proceedings situations, and led to the harmonization at federal level, to a particular jurisdictional system and to the three types of judicial proceedings: reorganization – only applicable to traders; liquidation (‘straight bankruptcy’) – applied to all debtors, individuals or companies, business or non-business; the proceeding „common revenues plan”, consisting of rescheduling the debts of individuals obtaining regular, continuous revenues (pensions, salaries, dividends), with debts that do not exceed 100,000 USD.

The Bankruptcy Code, USC, Title II – combines the classical theories of the bankruptcy: the universality and the territoriality. The cross-border implications of bankruptcy are recognized, it accepts the access of the foreign creditors and of the representatives of a foreign proceeding to the bankruptcy courts in the USA and gives the possibility of opening several proceedings if the debtors holds assets in different states. According to the Bankruptcy Code, the representative of a foreign proceeding may open a bankruptcy

proceeding in the USA against a debtor whose head offices, domicile, residence or main place of business, or assets, are located in the circumscription of the court notified.

In France the insolvency is regulated by the Law no. 148/March 1, 1984, on preventing difficulties and amicable settlement, as well as by the Law no. 98 on January 25, 1985 on judicial reorganization and liquidation (amended by the Law no. 475 on June 10, 1994). These acts describe three proceedings: the proceeding of amicable recovery of a company in difficulty, which is not insolvent; a legal proceeding for the insolvent companies; and the judicial liquidation with the sale of assets. As concerns the material competence, the French courts may settle litigations if the head office or secondary offices of the companies are located in the country.

In Germany the Insolvency Law in 1994 (Insolvenzordnung - InO) stipulates that the insolvency may be opened upon the request of a creditor or of the debtor, followed by one of the following proceedings: (i) an agreement outside the court between the debtor and the creditors to save the company; (ii) reorganization based on an insolvency plan (Insolvenzplan), which may be elaborated based on the negotiations between the debtor and the creditor; (iii) an agreement on the assets, the debtor undertaking to sell all the assets or part thereof to a buyer ready to continue the business.

In Spain, the legal framework is modern, being influenced by the Model Act of UNCITRAL. The insolvency (concurso) is defined as the situation when a debtor can no longer fulfil regularly his commercial obligations. The insolvency may be requested by the debtor (voluntary insolvency) or by the creditor (binding insolvency). If the debtor neglects the insolvency situations, he may be punished to having acted in bad faith, the managers of the debtor companies may be forbidden to do business for a period of up to 15 years.²

²By the decision of the International Arbitration Court of the Chamber of Commerce and Industry of Romania, the decision of the Court in Madrid to appoint two receivers to manage the bankruptcy of a company having the head offices in Spain produces effects in Romania, in the sense that the competence of the two representatives to act on behalf of the body of creditors and of the debtor company having ceased payments is recognized. Therefore, the receivers have the capacity to pursue the proceedings, together with the debtor company.

The insolvency law in 1986 in **Great Britain** takes into account: the voluntary liquidations and the binding liquidations. *The voluntary liquidation* may start when the insolvency decision is approved by the shareholders. The company shall act only for the purpose of the liquidation. *The binding liquidation* may start upon the request of the creditors, of the managers of the company or of the shareholders, as well as upon the request of the State Secretary for Trade and Industry (for public order reasons).

In **Belgium** the institution of the „composition” is in place. It is an „agreement between the debtor and the body of creditors, by which the debtor undertakes to pay the debts on the dates and under the conditions agreed with the body of creditors”. In this system, prior to opening the bankruptcy proceeding, the role of the creditors is essential.

A different regulation is in place in the countries with economies having long crossed a transition period (the Czech Republic, Hungary, Slovakia, Bulgaria etc.) where the regulation of insolvency is centred on two processed: privatization and restructuring. Restructuring involves in turning the former state-run companies into market-oriented businesses, able to make their own profit maximization and management decisions. If the companies are taken under the protection of the state, the probability for them to take radical transformation measures to survive is much smaller.

The governments of these countries took measures in contradiction with the free market, which would have allowed for the transfer of a bankrupt property to a company correctly and efficiently managing it, such as: elaboration of debt rescheduling measures, followed by repeated write-off, exemptions from the bankruptcy law during the privatization process or provision of subsidies which have not yielded the expected results etc.

In Bulgaria, the regulation of insolvency in the Commercial Code, part IV, establishes the capacity to stand trial, i.e. for the possibility for only a limited liability or a joint stock company to be subject of such proceedings. The same act stipulates that only the real and proven state of insolvency is a ground for opening the proceedings, not the imminent payment incapacity.

In the Czech Republic, the Law 328 / 1991, as amended, regulating the insolvency, has been considered an act lacking flexibility, an important role in the proceedings being assigned to the received and to the court.

The Law VI in 2006 in the **Hungarian law** provided that the insolvency occurs when the enforcement proceedings do not lead to the recovery of the receivables, when the debtor fails to pay an obligation established by a court decision, on when he does not pay the obligation within 15 days after the notification of liquidation or if he has not filed an appeal against it, as the case may be. Art. 27(2) provides for the relative insolvency presumption, i.e., if the debtor does not file an appeal against the creditor’s request within 8 days after the court receives it.

The Polish Law 60/2003 (art. 11) provides for a delay of minimum 3 months after the unpaid debts become due, as well as for the alternative condition for the unpaid debt to represent at least 10 % of the total debts, or for the amount of the liabilities to exceed the amount of the assets.

The Russian law. The issue of insolvency is regulated by the Federal Act on companies insolvency dated November 19, 1992, amended in July 2006. The insolvency is opened upon the express request of a creditor against a legal entity, an owner of real estate assets or of a family farm if the payment obligations are at least 3 month late after the due date or after the notification if the amount of the debt reaches the threshold of 100,000 roubles. This threshold increases to 500,000 roubles if the debtor is a micro-enterprise or an entity with a right of monopoly, and the minimum delay after the due date is 6 months. It is important to mention that the settlement of the request in court does not take into consideration the request for the payment of accessories – late penalties or request for repair of damages, or indemnities claimed by individuals for damage of life or health, for professional liability or for payment of ailments.³

3. Regulating insolvency in the European Union

The countries in Central and Eastern Europe adapted their national laws to the European Directives prior to their accession of the

³ Arnăutu Lucian. „Reglementarea noțiunii de insolvență” - elemente de drept comparat („Regulating insolvency” - compared law elements). În: Jurnalul de Studii Juridice. 2007, nr. 1-2, p. 22.

European Economic Community. **The Council Regulation no. 1346/2000 of May 29, 2000** on insolvency proceedings applies in all the member states of the European Union, except for Denmark⁴. The Council of the European Union proposed the new regulation, according to the Treaty Establishing the European Community, upon the initiative of the Federal Republic of Germany and of the Republic of Finland, as endorsed by the European Parliament and by the Economic and Social Committee.

The purpose of the European Union was to establish an area of freedom, security and justice. The economic and social framework, the activities of the enterprises progressively gained a cross-border character, which justified the need for these relations to be regulated by the community law in an extensive manner. The insolvency of these enterprises affects as well the functioning of the internal market, being thus necessary to adopt a community act requiring the coordination of the measures to be taken as concerns the assets of an insolvent debtor, mainly in order to avoid for the parties to be tempted to transfer their assets or judicial proceedings from one member state to another, in the attempt to get a more favourable legal situation (forum shopping).

The scope of the EC Regulation is defined in Art.1 (1) which stipulates that, in order to recognize an insolvency proceeding at community level, several conditions have to be met: (i) The proceeding shall be collective, as for all creditors involved to be able to satisfy their requests only by means of these proceedings; the individual actions are not allowed; (ii) The proceedings shall be initiated upon finding the insolvency state of the debtor, and not for other reasons. (iii) Testing the insolvency of the debtor shall be made according to the law in the state where the proceedings are initiated; (iv) The proceedings shall involve the debtor being deprived of certain assets or rights, such as the right of the debtor to manage that company. The Regulation applies to the collective insolvency proceedings, irrespective whether the debtor is an

individual or a legal entity. The insolvency proceedings referring to the insurance companies, to the credit institutions, investment funds providing services involving the holding of funds or securities of owned by third parties, as well as to the collective investment schemes are excluded from the scope and are regulated separately, having a special regime. For these, the national control authorities have, to a certain extent, large intervention competences⁵. The regulation allows for the opening of the main insolvency proceedings in the member state where the main interests of the debtor are located, as well as for opening parallel secondary proceedings along with the main ones in order to protect the various interests, in the member states where the debtor has offices. The effects of the secondary proceedings are limited to the assets located in the relevant state. The place of „main interests” shall correspond to the place where the debtor usually runs his business and may, therefore, be verified by third parties. The territorial competence in the member state has to be established by the national law of that member state.

The regulation provides for the immediate recognition of the decisions concerning the opening, progress and closure of the insolvency proceedings falling under its scope, as well as of the decisions directly related to these insolvency proceedings. The court decision first opening the proceedings should be recognized in the other member states, without them having the right to control the decision of the court.

The trend to harmonize the insolvency at the level of the member states is the result of both the institutional cooperation at international or regional level and of the informal pressures from other partner states. Several international institutions (IMF, World Bank, UNCITRAL, European Commission etc.) have defined in the recent years **recommendations, conventions, consultation mechanisms** or other cooperation arrangements to establish common practices in the bankruptcy proceedings.

⁴According to art.1 and art.2 in the Protocol on the position of Denmark, annex to the Treaty on the European Union and to the Treaty establishing the European Community, Denmark does not participate in adopting this regulation and therefore is not bound by it. Its provisions are not applicable in Denmark.

⁵The insolvency proceedings for the insurance companies are regulated by the Directive 17/2001 of the Parliament and of the Council (OJ L 110, 20/04/2001), while for the credit institutions the regulations are contained in the Directive 24/2001 of the Parliament and of the Council (OJ L 125, 05/05/2001).

The EC Regulation on insolvency is certainly an important step forward in establishing a legal framework facilitating the interaction between and the alignment of the various insolvency systems in the European Union, replacing the numerous bilateral agreements for the mutual recognition of the bankruptcy proceedings, without aiming to standardize a certain type of proceedings.

The main recommendation of the group of experts coordinated by the European Commission to prevent the payment incapacity situations was to create mechanisms or institutions allowing for counselling the entrepreneurs in difficulty, in order to avoid the insolvency situation, with a major focus on the importance of information, on the transparency related to alternative methods to be adopted if financial difficulties occur. The recommendations related to the legal system mainly refer to fluidizing and speeding up the insolvency proceedings, as for the entrepreneurs not to be discouraged at the idea of going bankrupt. Obviously, if this is possible, an even stronger focus is recommended on the judicial reorganization leading to saving the companies temporarily in difficulty, on giving a new chance to those going bankrupt because of a general unfavourable context.

In the Republic of Moldova, the legislation related to insolvency required, for a sound and efficient application, requires, on one hand, consistent expertise in trade issues, as well as sufficient human and material resources to complete the proceedings within reasonable time, the speed of the proceedings being one of the essential characteristics of the insolvency.

Bibliography:

1. Dăianu Daniel, Pîslaru Dragoș, VoineaLiviu. Studiul de impact nr. 8 (Pais II) Aspecte ale falimentului n economia romînească perspectivă comparativă și analiză (Impact study no. 8 (Pais II) Aspects of bankruptcy in the Romanian economy comparative perspective and analysis). București: Institutul European din România, 2004.
2. Law 637/2002 on the international law relations related to insolvency.

3. Council Regulation (EC) 1346/2000 on 29 May 2000 on insolvency proceedings. Hart Oliver. Different approaches to bankruptcy, World Bank, Washington International Insolvency Institute. 1999. [On-line]: www.iiiglobal.org (Vizitat la: 12.04.2015).

4. Gimenez Sergi. The Spanish Insolvency Act 2003 and its impact on international business. In: International company and commercial law review. 2004, nr. 15, Part 7, p. 231 - 237.

5. Arnautu Lucian. „Reglementarea noțiunii de insolvență” - elemente de drept comparat. În: Jurnalul de Studii Juridice. 2007, nr. 1-2, p. 22.

6. Bufan Radu, Diaconescu Andreea-Deli, Motiu Florin et al. Tratat practic de insolvență. București: Editura Hamangiu, 2014. 1094 p.

Bibliography:

1. Dăianu Daniel, Pîslaru Dragoș, VoineaLiviu. Studiul de impact nr. 8 (Pais II) Aspecte ale falimentului n economia romînească perspectivă comparativă și analiză (Impact study no. 8 (Pais II) Aspects of bankruptcy in the Romanian economy comparative perspective and analysis). București: Institutul European din România, 2004.

2. Law 637/2002 on the international law relations related to insolvency.

3. Council Regulation (EC) 1346/2000 on 29 May 2000 on insolvency proceedings.

4. Hart Oliver. Different approaches to bankruptcy, World Bank, Washington International Insolvency Institute. 1999. [On-line]: www.iiiglobal.org (Vizitat la: 12.04.2015).

5. Gimenez Sergi. The Spanish Insolvency Act 2003 and its impact on international business. In: International company and commercial law review. 2004, nr. 15, Part 7, p. 231 - 237.

6. Arnautu Lucian. „Reglementarea noțiunii de insolvență” - elemente de drept comparat. În: Jurnalul de Studii Juridice. 2007, nr. 1-2, p. 22.

7. Bufan Radu, Diaconescu Andreea-Deli, Motiu Florin et al. Tratat practic de insolvență. București: Editura Hamangiu, 2014. 1094 p.

Copyright© Ana ILANA, 2015.

Contacte / Contacts/ Контакты:

MD 2009, Chisinau, Republica Moldova
Str. Alexei Mateevici, 60.
Universitatea de Stat din Moldova

E-mail: ana.ilana.01@gmail.com

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2015, Issue 2, Volume 36, Pages 77-82. ISSN 1857-1999 Submitted: 16.06.2014 Accepted: 15.12.2014 Published: 30.06.2015

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**LOCUL DREPTULUI LA ÎNVĂȚĂTURĂ ÎN SISTEMUL
DREPTURILOR FUNDAMENALE ALE OMULUI**

**PLACE OF THE RIGHT TO EDUCATION IN FUNDAMENTAL
HUMAN RIGHTS SYSTEM**

**ОСОБЕННОСТИ ПРАВА ЧЕЛОВЕКА НА ОБРАЗОВАНИЕ
И ЕГО МЕСТО В СИСТЕМЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА**

NICHITA Rodica* / NICHITA Rodica / НИКИТА Родика

ABSTRACT:

**PLACE OF THE RIGHT TO EDUCATION IN FUNDAMENTAL
HUMAN RIGHTS SYSTEM**

In our country the right to education has a particular importance in the context of economic and political reform, modernization of all spheres of modern social life. To meet the challenges, the Republic of Moldova needs new approaches to the content of the right to education and educational investment in „human capital”. This will contribute to the development of innovative processes in Moldova.

It becomes obvious that an indisputable priority of the modernization process of the country, is the formation of a new system of relations in the field of education. This difficult project involves joint investment of financial resources and strengthening of human effort, of public associations and state authorities

To obtain a person of integrity, free thinking and prepared for life necessary to create an educational program developed. Our new education system should be centered on the fundamental right to education, stipulated by article 35 of the Moldovan Constitution, which requires to be studied multilaterally, in conjunction with other fundamental human rights.

Key words: law, the right to education, a fundamental right, education, education system, state.

JEL Classification: K33, K12, F53

REZUMAT:

**LOCUL DREPTULUI LA ÎNVĂȚĂTURĂ ÎN SISTEMUL DREPTURILOR
FUNDAMENALE ALE OMULUI**

Problemele dreptului la învățatură din Republica Moldova capătă o importanță deosebită în contextul reformării sistemului economic și politic, modernizării tuturor sferelor vieții sociale moderne. Pentru a face față provocărilor care stau în fața țării noastre, sunt necesare noi abordări privind conținutul dreptului la învățatură

* **NICHITA Rodica** - Magistru în drept, Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **NICHITA Rodica** - Master of Law, PhD student, The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova). / **НИКИТА Родика** - Магистр права, аспирантка, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

și nivelul de educație și de investiții în „capitalul uman”. Aceasta va contribui la dezvoltarea proceselor inovatoare, din Republica Moldova.

Devine evident faptul că o prioritate incontestabilă a procesului de modernizare a țării constă în formarea unui nou sistem de relații în domeniul educației. Un astfel de proiect complex presupune investirea în comun a resurselor financiare și consolidarea efortului uman, al asociațiilor obștești și al statului, în scopul obținerii educației necesare pentru formarea unei personalități integre libere și pregătirea acesteia pentru viața socială. Nucleul noului sistem educațional ar trebui să fie dreptul fundamental la învățatură, stabilit în art.35 din Constituția Republicii Moldova, care necesită să fie supus unui studiu multilateral, în strânsă legătură cu alte drepturi fundamentale ale omului.

Cuvinte cheie: drept, stat, dreptul a învățatură, drept fundamental, învățământ, educație, sistem.

JEL Classification: K33, K12, F53

CZU: 341.9, 341.924, 341.983.42

РЕЗЮМЕ:

ОСОБЕННОСТИ ПРАВА ЧЕЛОВЕКА НА ОБРАЗОВАНИЕ И ЕГО МЕСТО В СИСТЕМЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

В условиях реформирования экономической и политической системы, модернизации всех сфер современной жизни вопросы образования приобретают особое значение. Для решения сложных задач, поставленных перед страной, необходимы новые подходы к содержанию и уровню образования, вложения средств в «человеческий капитал». Это поможет развитию инновационных процессов, позволит Республике Молдова занять достойное место среди передовых государств мира.

Очевидно, что для проведения модернизации страны формирование новой системы отношений в сфере образования является приоритетной задачей. Такой комплексный проект предусматривает совместное вложение финансовых средств и консолидацию усилий человека, общественных объединений и государства с целью получения образования, необходимого для формирования полноценной свободной личности и ее подготовки к жизни в обществе. Ядром новой образовательной системы должно быть закрепленное в ст.35 Конституции Республики Молдова право человека на образование, которое требует всестороннего исследования в неразрывной связи с другими правами человека.

Ключевые слова: Закон, право на образование, фундаментальное право, образование, система образования, государственного.

JEL Classification: K33, K12, F53

УДК: 341.9, 341.924, 341.983.42

Dreptul la învățatură are un sistem special de realizare, care este îndeplinit prin acțiunile comune ale celor trei părți. În primul rând, persoana care acționează ca un inițiator, întreprinde acțiuni active pentru realizarea drepturilor egale și le poate apăra în mod independent. În al doilea rând, statul care creează condiții necesare pentru realizarea și protecția dreptului analizat. Și, în sfârșit, societatea, care prin intermediul organizațiilor comerciale și necomerciale, oferă servicii educaționale, monitorizează, oferă propuneri pentru îmbunătățirea sistemului de învățământ, precum și îl îmbunătățește în mod independent.

Dreptul la învățatură nu poate fi caracterizat ca un drept secundar sau primar – acesta este o parte integrantă a sistemului drepturilor omului. Este

evident faptul că drepturile din „a doua generație”, inclusiv dreptul la învățatură, „ar trebui să fie parte integrantă a unui mecanism social în cadrul căruia ar promova stima de sine a titularilor acestor drepturi, dar, în același timp, ar consolida sentimentul acestora de solidaritate socială”.¹ Sarcina creării unui astfel de sistem educațional, care își propune dezvoltarea unei personalități integre, conștientă de bazele morale și juridice a relațiilor în societate și dispuși să le urmeze, nu este doar o sarcină a statului, dar, de

¹ Le droit à l'éducation dans la Charte sociale européen. Conseil de l' Europe, 16 novembre 2006. [On-line]: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Theme%20factsheets/FactsheetEducation_fr.pdf (Vizitat la: 13.04.2015).

asemenea, a societății în general. În acest caz, interesele omului, societății și statului coincid - competitivitatea unei țări depinde de eficiența sistemului de învățământ, care, la rândul său, este condiționată de starea economică a statului. Fără un sistem de învățământ bazat pe principiile libertății, egalității accesului la învățământ, participării statului și egalității în educație, este imposibilă dezvoltarea științei, tehnologiei, metodelor și mijloacelor de producție. Cu toate acestea, în contextul globalizării, realizarea dreptului la învățatură este un instrument important al comunicării inter-statale, comunicare inter-culturale și inter-etnice. „Interacțiunea culturilor, schimbul de idei, informații, etc. - o condiție necesară pentru dezvoltarea normală a lumii moderne”², iar această condiție nu poate fi realizată fără crearea sistemelor educaționale eficiente în fiecare stat în parte.

Astfel, dreptul la învățatură reprezintă nu numai un drept fundamental al omului, ci în același timp o garanție necesară pentru realizarea altor drepturi ale omului. Acest lucru se datorează faptului că anume educația permite individului să conștientizeze natura drepturilor și responsabilităților sale, să le realizeze și să le exercite - adică, asigură transmiterea competențelor și cunoștințelor necesare pentru viața individului în societate și participarea acestuia la viața statului. Mai mult decât atât, în raport cu multe alte drepturi, în primul rând, dreptul la viață, dreptul la o viață decentă și dreptul la muncă, realizarea acestui drept creează anumite garanții economice și sociale care asigură diversitatea locurilor de muncă, sporirea auto-identificării, obținerea unei poziții sociale mai bune necesare pentru o viață decentă.

Pe lângă aceasta, dreptul la învățatură este strâns legat de principiile altor drepturi ale omului, care stabilesc posibilitatea de a vorbi limba maternă, și de a trăi în conformitate cu tradițiile naționale. Din aceleași motive, dreptul la învățatură joacă o importanță majoră pentru drepturile procedurale și dreptul la o protecție jurisdicțională. Este clar faptul că dreptul la învățatură este în același timp o garanție practică pentru toate celelalte drepturi ale omului, unindu-le la un loc și ocupând un loc special într-un sistem unificat al drepturilor omului.

Analiza naturii juridice a dreptului la învățatură și locul acestuia în sistemul drepturilor omului, ne permite să tragem următoarele concluzii:

Dreptul la învățatură - o proprietate normativ-structurată a existenței și o formă de realizare a intereselor individului, care determină măsura libertății individuale a omului, datorită proprietăților activităților politice, socio-economice și culturale ale statului în procesul de învățământ, care dezvăluie natura raporturilor dintre individ, societate și stat în acest domeniu;

Obiectul de reglementare a dreptului la învățatură include relațiile publice legate de toate formele de educație și instruire;

Dreptul la învățatură are un obiectiv complex unic - formarea unei personalități libere cu drepturi depline și pregătirea acesteia pentru viață în societate prin transmiterea sistematică a cunoștințelor, normelor morale, standardelor etice și juridice, experienței și formării competențelor necesare umane. Dreptul în cauză are drept scop echilibrarea inegalităților sociale prin menținerea unui nivel adecvat de educație generală și dezvoltarea altor forme de învățământ;

Realizarea dreptului la învățatură depinde de activitatea statului și situația economică a țării, reglementarea de stat a domeniului învățământului este necesară pentru realizarea drepturilor subiective;

Dreptul la învățatură are caracter de program și scop, exprimat în necesitatea perfecționării continue a legislației în domeniul învățământului și activitatea statului în realizarea dreptului analizat;

Raporturile legate de realizarea dreptului la învățatură se bazează pe participarea comună a omului, statului și societății prin intermediul instituțiilor comerciale și necomerciale. În acest caz, rolul principal în realizarea acestuia îi revine statului;

Interesele participanților la raporturile educaționale au o singură direcție, se completează reciproc și nu au superioritate unul față de altul;

Trăsăturile caracteristice ale dreptului la învățatură constau în combinarea libertății „negative” și „pozitive”. Acest lucru înseamnă că individul are dreptul de a alege formele și metodele de predare, în care statul nu poate interveni, și că este protejat împotriva discriminării în domeniul învățământului, dar poate conta pe acțiunea pozitivă a statului de

² The Right to Education in England. Alternative Report to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights. London, 2008.

creare a unui sistem de învățământ și altor condiții necesare pentru realizarea dreptului care îi aparține;

Dreptul fundamental la învățatură reprezintă un drept cultural, drept din „a doua generație”, „drept care implică cheltuieli considerabile” și „activ”.

Dreptul la învățatură este în același timp un drept și o garanție de realizare a altor drepturi ale omului, asigurând existența acestora, dezvoltarea și răspândirea la nivel mondial, precum și baza economică și socială a acestora, ocupând un loc special într-un sistem unificat de drepturi ale omului;

Trăsăturile caracteristice ale dreptului la învățatură în cadrul sistemului drepturilor omului constau în sporirea oportunităților de realizare conștientă a altor drepturi ale omului. Dreptul la învățatură presupune obținerea unui nivel necesar de educație care contribuie la dezvoltarea culturii, spiritului de echitate, care îi permite să evalueze în mod liber și să realizeze alte drepturi - politice, sociale, economice și personale.

Susținând poziția celebrului teoretician al dreptului american, Ronald Dworkin, care menționa că „multe dintre cerințele cu privire la drepturi, inclusiv unele dintre cele mai importante, nu pot fi demonstrate, și, prin urmare, trebuie să se elaboreze principii, în conformitate cu care se adoptă deciziile oficiale cu privire la drepturile în litigiu”³, propunem aplicarea acestei idei cu referire la dreptul la învățatură. Caracterul de program și scop al dreptului la învățatură nu permite întotdeauna delimitarea cu precizie a drepturilor și obligațiilor individului în domeniul educației și descrierea în detaliu a obligațiilor statului, îndeplinirea cărora este necesară pentru realizarea drepturilor subiective, de aceea în acest caz categoria de „principii a dreptului la învățatură” ar trebui să faciliteze determinarea conținutului și semnificației acestui drept.

În literatura juridică modernă există o justificare a drepturilor omului ca principii sau prin intermediul principiilor acestora. Filozoful german Robert Alexy justifică existența drepturilor omului ca norme-principii care solicită ca „ceva să fie realizat în cea mai mare măsură posibilă, în prezența posibilităților de fapt

și de drept disponibile”⁴. Alexy evidențiază o serie de trăsături caracteristice ale principiilor drepturilor omului, precum - universalitatea, fundamentalism, abstractizare, moralitatea și prioritatea.⁵ Aceste principii definesc prioritatea drepturilor omului asupra dreptului pozitiv, care este singura formă de exprimare a acestora și „nu a fost considerată niciodată ca decizie finală”. Noțiunea de principii a unui drept specific ne ajută să rezumăm teoriile diverse, uneori chiar contradictorii, și să stabilim dispozițiile generale cu privire la aceasta, care sunt relevante pentru fiecare persoană în orice sistem juridic.

Noțiunea conținutului dreptului la învățatură prin intermediul principiilor sale fundamentale nu este una nouă - programul Dreptul la educație al Organizației Națiunilor Unite publică materiale bazate pe recunoașterea celor patru principii ale dreptului la învățatură: (1) disponibilitatea, adică îndeplinirea unei activități de stat necesare pentru realizarea dreptului și existența infrastructurii și profesorilor instruiți; (2) accesibilitatea, adică, lipsa discriminării și asistenței în obținerea educației de către păturile cele mai marginalizate ale societății; (3) admisibilitatea, și anume independența educației, siguranța acesteia și profesionalismul personalului didactic; (4) adaptabilitatea, și anume flexibilitatea conținutului educației, conformitatea acesteia cu situația economică și socială actuală („4 As” – Availability; Accessibility, Acceptability, Adaptability).⁶

După opinia autorului care împărtășește acest concept, Reprezentantul Special al ONU pe probleme ce țin de dreptul la învățatură, Catherine Tomaszewski, aceste patru principii trebuie să fie în același timp și conținutul dreptului la învățatură, precum și indicatorii de realizare a acestuia.⁷ În ciuda faptului că aceste principii pot fi găsite în lucrările unor autori străini și în unele documente analitice elaborate

⁴ Alexy R.A Theory of Constitutional Rights. The Northern Ireland legal quarterly. 2004, V. 55, no. 2, p. 206 - 208.

⁵ Drăganu T. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I. București: Ed. Lumina Lex, 1998. 479 p.

⁶ Right to education - What is it? Education and the 4 As. Right to Education project. [On-line]: <http://www.right-to-education.org/node/226> 2011-12-18 (Vizitat la: 03.04.2015).

⁷ Mihai Gh., Popescu G. Introducere în teoria drepturilor personalității. București: Editura Academiei Române, 1992. 135 p.

³ Cârnaț T. Protecția juridică a drepturilor omului. Chișinău: Reclama, 2006. 384 p.

de organizațiile internaționale,⁸ acestea pot fi folosite numai în scopul determinării criteriilor cărora ar trebui să corespundă educația, dar acestea nu răspund la întrebarea ce fel de drepturi și obligații apar la individ și stat.

Cercetătorul canadian John Karmel identifică în lucrările sale două principii ale dreptului la învățatură: principiul beneficiilor obținute, care, în opinia sa, exprimă esența dreptului omului la învățatură - realizarea interesului individului în obținerea educației și actului de studii de nivelul corespunzător, precum și principiul respectării omului care presupune nivelul necesar de egalitate a oamenilor.⁹ În acest caz, autorul pornește de la interesele subiectelor raporturilor educaționale formate pe baza principiului egalității formale, și nu analizează aspectele legate de libertatea voinței și acțiunilor statului în domeniul educației.

În literatura juridică rusă, noțiunea dreptului la învățatură poate fi găsită, de asemenea, prin principiile sale. T.V. Guseva evidențiază trei elemente obligatorii ale dreptului la învățatură: dreptul de creață, dreptul la acțiuni pozitive și dreptul de revendicare a acțiunilor pozitive. În acest caz, cercetătorul consideră că expresia dreptului de creață o reprezintă acordarea educației, care corespunde următoarelor criterii. De exemplu calitatea, accesibilitatea, acceptabilitatea și adaptabilitatea, limbajul adecvat al educației, non-discriminarea și egalitatea juridică în acest domeniu, continuitatea și coerența, existența sistemului de învățământ și varietatea formelor sale, un spațiu educațional unic. În cele mai multe cazuri, aceste caracteristici reprezintă principiile educației în general, indisolubil legate de principiile dreptului la învățatură, sau componentelor acestuia. În acest caz, autorul răspunde, de asemenea, la întrebarea cum ar trebui să fie educația.

În opinia noastră, principiile dreptului la învățatură ar trebui să reflecte maximal atât

libertatea individului, dreptul acestuia de a solicita de la stat crearea condițiilor necesare pentru realizarea acestei libertăți, precum și necesitățile acestuia – adică obținerea unei educații de calitate pentru o viață decentă.

Principiile dreptului la învățatură - reprezintă ideile de bază care definesc conținutul dreptului la educație și reflectă necesitățile, drepturile și obligațiile omului, societății și statului în domeniul educației. Propunem să analizăm dreptul la învățatură prin prisma celor patru principii care au evoluat treptat și care stau și în prezent la baza reglementării raporturilor educaționale: (1) libertatea educației, (2) accesul egal la educație, (3) participarea statului în domeniul educației și (4) egalitatea în educație. Principiile reprezintă un singur sistem, se completează reciproc, nu sunt subordonate unul celuilalt. Principiile în cauză caracterizează aspectele cele mai relevante ale dreptului la învățatură, evidențiază dispozițiile de bază care sunt esențiale pentru funcționarea acestuia. Scopul acestei abordări – constă în reliefaarea nu a tuturor caracteristicilor dreptului la învățatură, ci doar a acelor care pot fi considerate că definesc esența acestuia și din care va urma precizarea în continuare a conținutului dreptului la învățatură.

Bibliografie:

1. Alexy R. A Theory of Constitutional Rights. The Northern Ireland legal quarterly. 2004, V. 55, no. 2, p. 206 - 208.
2. Cârnaț T. Protecția juridică a drepturilor omului. Chișinău: Reclama, 2006. 384 p.
3. Drăganu T. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I. București: Ed. Lumina Lex, 1998. 479 p.
4. Karmel J. The Right to Education: Examining its Meanings and Implications. Vancouver, 1998, p. 96-99.
5. Le droit à l'éducation dans la Charte sociale européenne. Conseil de l' Europe, 16 novembre 2006 [On-line]: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Theme%20factsheets/FactsheetEducation_fr.pdf (Vizitat la: 03.04.2015).
6. Mihai Gh., Popescu G. Introducere în teoria drepturilor personalității. București: Editura Academiei Române, 1992.
7. Right to education - What is it? Education and the 4 As. Right to Education project. [On-line]: <http://www.right-to-education.org/node/226> (Vizitat la: 03.04.2015).

⁸ Right to Education: Scope and Implementation. General Comment 13 on the Right to Education. UNESCO, 2003, p. 9; The Right to Education in England. Alternative Report to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights. London, 2008.

⁹ Karmel J. The Right to Education: Examining its Meanings and Implications. P. 96 – 99. [On-line]: [http://dspace.library.uvic.ca/bitstream/handle/1828/882/Final%20Draft-April%202015.cwk%20\(WP\).pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.library.uvic.ca/bitstream/handle/1828/882/Final%20Draft-April%202015.cwk%20(WP).pdf?sequence=1&isAllowed=y) (Vizitat la: 05.04.2015).

8. Right to Education: Scope and Implementation. General Comment 13 on the Right to Education. UNESCO, 2003, p. 9.

9. The Right to Education in England. Alternative Report to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights. London, 2008.

10. The Right to Education in England. Alternative Report to the Committee on Economic, Social and Cultural Rights. London, 2008.

Copyright©Rodica NICHITA, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

MD 2009, Chișinău, Republica Moldova
Str. Alexei Mateevici, 60. Universitatea de
Stat din Moldova.

E-mail: r.nichita2012@yandex.com

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2015, Issue 2, Volume 36, Pages 83-95. ISSN 1857-1999 Submitted: 14. 04. 2015 Accepted: 15.06. 2015 Published: 30.06. 2015

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**ДОКТРИНА «ЕДИНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ» КАК МОДЕЛЬ
ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ЭКСТРАТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ЮРИСДИКЦИИ В
КОНКУРЕНТНОМ ПРАВЕ ЕС**

**THE DOCTRINE OF „SINGLE ECONOMIC ENTITY” AS A MODEL
FOR THE IMPLEMENTATION OF EXTRATERRITORIAL JURISDICTION
IN EU COMPETITION LAW**

**DOCTRINA „ENTITATE ECONOMICĂ UNICĂ”, CA UN MODEL PENTRU PUNEREA ÎN
APLICARE A JURISDICȚIEI EXTRATERITORIALE
ÎN DREPTUL UE ÎN DOMENIUL CONCURENȚEI**

PEREMOT Sergiu / PEREMOT Serghy / ПЕРЕМОТ Сергей*

ABSTRACT:

**THE DOCTRINE OF „SINGLE ECONOMIC ENTITY” AS A MODEL
FOR THE IMPLEMENTATION OF EXTRATERRITORIAL JURISDICTION
IN EU COMPETITION LAW**

The Article provides for the elaboration of the so-called 'Single Economic Entity Doctrine' – a jurisdictional model, paved the way for the extraterritorial application of the EU competition law. Both the origin and further development of the SEU Doctrine are explored. Taking into account understanding, in contemporary international law, of nature and limits of the extraterritorial jurisdiction of the State, the Article critically discusses the SEU doctrine, defines its crucial defects and illustrates some possible ways to remedy them.

Keywords: *single economic entity doctrine, effects doctrine, Dyestuffs case, extraterritorial jurisdiction of a State, 'piercing the corporate veil' concept, competition law.*

JEL Classification: K 12, K 33

РЕЗЮМЕ:

**ДОКТРИНА «ЕДИНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ» КАК МОДЕЛЬ
ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ ЭКСТРАТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ЮРИСДИКЦИИ
В КОНКУРЕНТНОМ ПРАВЕ ЕС**

Статья посвящена рассмотрению деталей так называемой «доктрины единого экономического образования» – юрисдикционной модели, лежащей в основании экстратерриториального применения

* **PEREMOT Serghei** - Doctorand, Institutul Stat și Drept „V.M.Korețchi” al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei (Kiev, Ucraina) / **PEREMOT Serghei** - PhD student, Institute of State and Law „V.M Koretsky” of The National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine) / **ПЕРЕМОТ Сергей Владимирович** - Аспирант Института государства и права имени В.М. Корецкого Национальной академии наук Украины (Киев, Украина).

конкурентного права ЕС. В ней рассматриваются как истоки доктрины ЕЭО, так и ее дальнейшее развитие. В свете понимания, в современном международном праве, природы и пределов экстратерриториальной юрисдикции государства, статья критически рассматривает содержание доктрины ЕЭО, указывает на ее изъяны и предлагает ряд возможных мер, направленных на их устранение.

Ключевые слова: доктрина единого экономического образования, доктрина влияния, решение в деле *Dyestuffs*, экстратерриториальная юрисдикция государства, концепция раскрытия корпоративной структуры юридического лица, конкурентное право.

JEL Classification: K 12, K 33

УДК: 341.9:347.44

REZUMAT:

DOCTRINA „ENTITATE ECONOMICĂ UNICĂ” CA UN MODEL PENTRU PUNEREA ÎN APLICARE A JURISDICȚIEI EXTRATERITORIALE ÎN DREPTUL UE ÎN DOMENIUL CONCURENȚEI

Articolul este dedicat studierii detaliilor așa-numitei „doctrină a entității economice unice” - modelul jurisdicțională care stă la baza aplicării extrateritorială a dreptului UE în domeniul concurenței. Se analizează originile doctrinei SEW și dezvoltarea sa ulterioară. În lumina înțelegerii în dreptul internațional modern a naturii și limitelor de competență extrateritorială a unui stat, articolul analizează critic conținutul doctrinei SEW, indică defectele sale și propune o serie de măsuri posibile pentru înlăturarea lor.

Cuvinte-cheie: doctrina entității economice unice, impactul doctrinei, o decizie în cazul *Dyestuffs*, competența extrateritorială a unui stat, conceptul de divulgare a structurii corporative a persoanei juridice, concurență.

JEL Classification: K 12, K 33

CZU: 341.9:347.44

В сегодняшнем мире экстратерриториальное применение конкурентного права является устоявшейся данностью. Её широкое распространение связано с достаточно прагматичными соображениями необходимости защиты, в условиях тесной экономической интеграции, внутренних национальных рынков и их конкурентной среды от влияния извне¹.

Существует несколько факторов, которые, в известном смысле, способствуют развитию подобной юрисдикционной практики. С одной стороны, современное международное

¹ Кратко говоря, причиной распространения подобной практики стала неспособность национальных границ достаточно эффективно и полно «отсекать» влияние действий, совершенных вне пределов государства, на правоотношения, происходящие непосредственно на его территории. Более детально по поводу факторов (в том числе экономических), повлекших за собой распространение моделей экстратерриториальной юрисдикции см. Hertz J. Rise and Demise of Territorial State. In: World Politics. 1957, Vol. 9 (4), p. 473.

Однако стоит отметить, что первым примером реализации экстратерриториальной юрисдикции была сфера уголовного права. Как по этому поводу отметил

проф. Гербер, «территориальная система была поставлена под сомнение только тогда, когда государства начали применять квалификацию преступлений в смысле их влияния [на национальные охраняемые интересы], которое могло легко проявиться на значительном расстоянии [от места совершения преступления] и даже в нескольких разных местах одновременно» (см. Gerber D. Beyond Balancing: International Law Restraints on the Reach of national Laws. In: Yale Journal of International Law. 1984-85, Vol. 10, p. 185, 195). Подобным же образом проф. Берге отмечает, что экстратерриториальный подход к осуществлению юрисдикции «просто признает, что для целей [определения] юрисдикции преступления не всегда могут быть [абсолютно и полно] изолированы в пределах одного [государства]» (см. Berge W. Conflicts in Respect to Criminal Jurisdiction: Contributions of the Permanent Court of international Justice to the Development of international Law. In: American Society of International Law Proceedings. 1930, Vol. 24, p. 33, 37).

право не рассматривает осуществление государством экстратерриториальной юрисдикции как *ipso facto* нарушение и, таким образом, не отрицает возможности ее реализации как минимум в некоторых случаях². С другой стороны, признание возможности осуществления экстратерриториальной юрисдикции само по себе априори еще не означает приемлемости способа ее реализации.

Наиболее экспансивные модели осуществления экстратерриториальной юрисдикции действительно позволяют достичь максимального уровня защиты национальных интересов регулирующего (т.е. осуществляющего экстратерриториальную юрисдикцию) государства за свет

² К такому выводу пришла Постоянная Палата международного правосудия в известном решении, вынесенном в деле *Lotus* (Permanent Court of International Justice. The Case of the SS „Lotus” (France v. Turkey). Judgment of 7 September, 1927. IPermanent Court of International Justice Reports. 1928. 10(Series A).

Это решение, без преувеличения, оказало решительное влияние на возникновение и дальнейшее развитие современной доктрины экстратерриториальной юрисдикции. В нем Палата, рассматривая вопрос о возможности применения национального права государства по отношению к событиям, что произошли (как минимум частично) на территории иного государства, отметила следующее (*Lotus*, с. 18 - 19):

... [д]алеко не устанавливая общего запрета [на осуществление экстратерриториальной юрисдикции международное право] оставляет [государствам] широкий объем дискреции, которая ограничивается только запретительными предписаниями [международного права]; что касается иных случаев, которые [не подпадают под такой запрет], то каждое государство вольно вводит те принципы, которые оно считает наилучшими и наиболее приемлемыми.

Первый («разрешительный») заключается в признании права государства на осуществление экстратерриториальной юрисдикции и широкую его свободу в части определения случаев реализации такой юрисдикции и стандарта (юрисдикционной модели) ее осуществления. В свою очередь, второй элемент («ограничительный») содержит в себе запрет осуществления экстратерриториальной юрисдикции тогда, когда это будет противоречить некому запрету, которым оперирует международное право. Как дополнительно отметила по этому поводу Палата, «все, что требуется от государства – то, что она не должна переходить те границы, которые международное право устанавливает в отношении ее юрисдикции; в этих пределах право на осуществление [экстратерриториальной] юрисдикции [проистекает] из суверенитета [государства]» (с. 19).

относительно широкого распространения его юрисдикции. Вместе с тем, они практически неизбежно тянут за собой юрисдикционные конфликты между регулирующим государством и государством, владеющим территориальной юрисдикцией в отношении некоего случая³. В свете этого, развитие моделей экстратерриториального применения конкурентного права осуществлялось в контексте поиска некоего баланса между двумя группами факторов. С одной стороны, происходил поиск достаточно эффективной применяемой модели, направленной на максимально большую степень действенной защиты национального рынка от «внешнего» вредоносного влияния. С другой же, избранная модель должна была бы быть максимально оправданной с точки зрения международного права – как приемлемая и допустимая модель распространения государством его экстратерриториальной юрисдикции.

В сфере конкурентного права распространение практики его экстратерриториального применения является фактическим следствием решения, вынесенного одним из федеральных судов США в деле *Alcoa*⁴. В этом решении была сформулирована так называемая «доктрина влияния» (англ. *effects doctrine*) – одна из наиболее широких, и, одновременно, наиболее спорных, с точки зрения международного права, моделей осуществления экстратерриториальной юрисдикции⁵. В вынесенном в этом деле решении было, среди прочего,

³ Касательно такого рода конфликтов, а также форм реакции на чрезмерно широкое распространение юрисдикции см. Layton A., Parry A. Extraterritorial Jurisdiction – European Responses. In: *Houston Journal of International Law*. 2004, Vol. 26, p. 309, 311; Davidow J. Extraterritorial Antitrust and the Concept of Comity. In: *Journal of World Trade Law*. 1981, Vol. 15, p. 500, 508; Weiner M. Remedies in International Transactions: A Case for Flexibility. In: *Antitrust Law Journal*. 1996, Vol. 65, p. 261.

⁴ *United States v. Aluminum Co. of America (Alcoa)*, 148 F.2d 416 (2d Cir. 1945).

⁵ Обобщенную критику этой модели см., например, в Mann F. The Doctrine of International Jurisdiction Revisited After Twenty Years. In: *Recueil des Cours*. 1984(III), Vol. 186, p. 3, 104; Gerber D. Beyond Balancing: International Law Restraints on the Reach of National Laws. In: *Yale Journal of International Law*. 1984, Vol. 10, p. 185, 201.

констатировано, что «любое государство может распространить ответственность [на основании своего национального права] даже в отношении лиц, которые не находятся в ее подданстве за действия, совершенные за пределами ее территории и которые, вместе с тем, приводят к таким последствиям на ее территории, которые это государство рассматривает как запрещенные»⁶. Таким образом, для этой модели основной юрисдикционного базиса выступают последствия («влияние») действия на территории регулирующего государства. В отличие от других моделей осуществления экстратерриториальной юрисдикции доктрина влияния не требует персональной либо территориальной связи между регулирующим государством и событием либо лицом, в отношении которого юрисдикция реализуется⁷. В этом смысле доктрина влияния, гипотетически, позволяет достичь наиболее широкого уровня защиты национальных интересов, поскольку она допускает экстратерриториальное применение национального права регулирующего государства по отношению к наиболее широкому кругу случаев.

С другой стороны, именно из-за широты ее применения использование доктрины влияния в праве США было крайне критично воспринято иными государствами⁸. Критика, в целом, сводилась к неприятию того неоправданного и чрезмерного вторжения во

внутренние дела иных государств, которое она предполагала и допускала. В качестве реакции на нее в праве США был сформулирован ряд дополнительных «тестов», призванных оценить существенность интересов США как государства, и, таким образом, ограничить чрезмерное распространение национальной юрисдикции на основании доктрины влияния путем сравнения. Они, уменьшая риск такого рода юрисдикционных конфликтов, тем не менее, полностью его не устранили⁹.

В конкурентном праве ЕС развитие модели его экстратерриториального применения пошло по гораздо более умеренному пути. С одной стороны, в ряде решений (вопреки позиции Европейской Комиссии и Генеральных Адвокатов) Суд ЕС достаточно последовательно ограничивал возможность инкорпорации доктрины влияния в правовую систему ЕС. Основные используемые в праве ЕС модели его экстратерриториального применения – «доктрина единого экономического образования»¹⁰ и «принцип объективной территориальной юрисдикции»¹¹ – оперируют определенным уровнем территориальной взаимосвязи между ЕС (как регулирующей юрисдикцией) и случаем, в котором, на их основании, осуществляется юрисдикция. Таким образом степень необходимой для их применения территориальной связи между

⁶ Alcoa, c. 443.

⁷ См. Report of the UN International Law Commission, Fifty-eighth Session (1 May-9 June and 3 July-11 August 2006), General Assembly Official Records, Sixty-first Session Supplement No. 10 (A/61/10) – Annex E 'Extraterritorial Jurisdiction', p. 522.

⁸ Распространенной реакцией на широкое применение в судебной практике США доктрины влияния стало введение в правовые системы иных государств неких защитных механизмов, так называемых "блокирующих" законодательства судебной практики. Они были направлены на невозможность или затруднение (под условием невыполнения целого ряда дополнительных критериев, призванных учесть национальные регуляторные интересы соответствующего государства) выполнения на территории соответствующего государства судебных решений, вынесенных на территории США с применением доктрины влияния. См. Layton A., Parry A. Extraterritorial Jurisdiction – European Responses. In: Houston Journal of International Law. 2004, Vol. 26, p. 309, 311.

⁹ См. Brewster K. Antitrust and American Business Abroad. In: New York: McGraw-Hill Book Co., 1958. В этой основополагающей для доктрины конкурентного права США работе проф. Брювстер сформулировал основные элементы таких ограничивающих тестов, позднее введенных в судебную и законодательную практику.

¹⁰ Более детально содержание доктрины единого экономического образования будет прояснено далее.

¹¹ В наиболее общем смысле, принцип «объективной территориальной юрисдикции» требует осуществления на территории регулирующего государства действий, которые, с точки зрения его законодательства, являются запрещенными. Эти действия представляют собой своего рода «локализацию» деяния на территории такого регулирующего государства. Более детально касательной понимания принципа объективной территориальной юрисдикции в праве ЕС см. решение Суда ЕС вынесенное в деле Wood Pulp – Joined cases 89, 104, 114, 116, 117 and 125 to 129/85 A. Ahlstrom Osakeyhtio and others v Commission of the European Communities, [1988] ECR 5193.

предполагаемым случаем нарушения и ЕС является намного более тесной, чем в случае применения доктрины влияния, и, в силу этого, сами эти модели представляются намного менее спорными с точки зрения международного права.

В ранней практике применения конкурентного права ЕС известна попытка введения доктрины влияния в качестве юрисдикционной модели. Еще в 1971 году в решении, вынесенном в деле *Beguelin*¹² Суд ЕС указал на допустимость ее использования¹³. Она отметил что деяния, совершенные за пределами ЕС, но, вместе с тем, оказывающие «влияние на ситуацию в его пределах», могут попадать под действие конкурентного права ЕС¹⁴. Однако тот потенциал, который решение в деле *Beguelin* несло в себе для формирования и развития модели экстра-территориального применения конкурентного права ЕС, в последующем так и не был реализован. Дальнейшая практика Суда ЕС пусть и не оторинула стандарт этого решения, но пошла иным путем¹⁵.

В практике экстра-территориального применения конкурентного права ЕС было, в последствии, сформулировано две иные модели – доктрину «единого экономического образования» (англ. *single economic entity doctrine*) и принцип объективной территориальной юрисдикции. Ни одна из

этих моделей, по крайней мере формально, не позволяет рассматривать решение в деле *Beguelin* в качестве отправной точки их возникновения и развития. Вместе с тем обе эти модели, невзирая на их различное содержание и условия применения, сосуществуют в конкурентном праве ЕС. Хотя принцип объективной территориальной юрисдикции и является более поздней моделью, он, тем не менее, не отменяет возможности применения, для целей осуществления экстра-территориальной юрисдикции, более ранней доктрины единого экономического образования. Таким образом, обе эти модели сохраняют свое значение в качестве действующих юрисдикционных моделей хотя, без сомнения, «применяемой» в сфере конкурентного права моделью является принцип объективной территориальной юрисдикции.

Возникновение и базовые элементы доктрины «единого экономического образования»

Доктрина единого экономического образования, по сути, была первой примененной на практике моделью осуществления экстра-территориальной юрисдикции в сфере конкурентного права ЕС. В наиболее общем значении, содержание этой доктрины заключается в отождествлении (для целей применения конкурентного права) двух (или нескольких) юридических лиц – «материнской» дочерней» и «дочерней» компаний – в тех случаях, когда материнская компания обладает решающим контролем над рыночной деятельностью дочерней. Как следствие, эти, формально независимые, компании рассматриваются и воспринимаются как единый субъект – а именно «единое экономическое образование»¹⁶. В юрисдикционном смысле

¹² Case 22/71 *Béguelin Import Co. v S.A.G.L. Import Export*, [1971] ECR 949.

¹³ Касательно восприятия решения в деле *Béguelin* как содержащего основные элементы доктрины влияния см. Kuiper P. J. *European Community Law and Extraterritoriality: Some Trends and New Developments*. In: *International and Comparative Law Quarterly*. 1984, Vol. 33, p. 1013, 1016; Stein E. *The Law of the European Communities and U.S./EEC Relations*. In: *American Society of International Law Proceedings*. 1984, Vol. 78, p. 262, 268. Однако в отношении противоположной точки зрения см. Jones A., Sufirin B. *EC Competition Law: Text, Cases and Materials*. In: Oxford: Oxford University Press, 2001, p. 1048.

¹⁴ *Béguelin*, пар. 10-11.

¹⁵ Действительно, стоит отметить, что в позднейшей практике Суда ЕС нет примеров прямого отказа от применения стандарта *Beguelin* в определенном деле (что в известном смысле может быть примером так называемого «разделения прецедентов») или, тем более, прямого пересмотра этого стандарта (т.е. отказ от него как от действительного прецедента). С другой стороны, какой-либо отсылки к решению в деле *Beguelin* практика Суда ЕС также не содержит.

¹⁶ Идея отождествления нескольких формально независимых юридических, которая лежит в основе доктрины единого экономического образования, не является принципиальной новеллой, возникшей непосредственно в праве ЕС. Концептуально она представляет собой ни что иное, как некую трансформацию известного в корпоративном праве ряда западных стран института «раскрытия корпоративной структуры юридического лица» (англ. *piercing the corporate veil*). Он допускает, в исключительных случаях, возможность отойти от

это означает, что присутствие на территории ЕС одного из участников единого экономического образования разрешает возложить на него ответственность за действия, совершенные иным участником этого же образования, который находится за пределами ЕС.

В конкурентном праве ЕС доктрина единого экономического образования была сформулирована (и применена непосредственно как юрисдикционный стандарт¹⁷) в решении, вынесенном в деле *Dyestuffs*¹⁸. В целом, дело *Dyestuffs* касалось обжалования нерезидентом (компанией ICI¹⁹) штрафа, наложенного на нее Европейской Комиссией вследствие нарушения Статьи 85(1) Договора о ЕЭС²⁰ в форме сговора о фиксации цен. При этом один из элементов обжалования вынесенного Комиссией решения заключался в сомнениях в наличии у нее юрисдикции осуществлять контроль за действиями, совершенными иностранными лицами за пределами ЕС, а равно применять в отношении этих действий конкурентное право ЕС²¹.

Стоит отметить, что в своем решении Комиссия, рассматривая вопрос о наличии

базового для корпоративного права принципа разделения правового статуса, прав и обязанностей юридического лица и его участников (как физических, так и иных юридических лиц, владеющих в ее отношении некими корпоративными правами) и, как следствие, осуществить отождествление (обычно для целей возложения ответственности) нескольких формально различных и независимых субъектов.

¹⁷ Следует кратко отметить, что несколько иной, кроме собственно юрисдикционной, сферой применения доктрины единого экономического образования является ее использование для целей идентификации «субъекта хозяйствования» (англ. *undertaking*) – как субъекта, в отношении которого применяются правила конкурентного права ЕС.

¹⁸ Case 48/69 *Imperial Chemical Industries Ltd. v Commission of the European Communities*, [1972] ECR 619.

¹⁹ Стоит указать на то, что компания ICI (*Imperial Chemical Industries, Inc.*) является британским юридическим лицом. На момент вынесения Европейской Комиссией решения (1969 год) Великобритания еще не была членом Европейского Экономического Сообщества (ЕЭС), присоединившись к нему только в 1973 году.

²⁰ Теперь – Статья 101(1) Договора о функционировании Европейского Союза.

²¹ Касательно содержания этого аргумента ICI см. непосредственно решение Суда ЕС в деле *Dyestuffs*.

юрисдикции ЕС в отношении действий, совершенных за пределами его территории иностранным лицом, опиралась на доктрину влияния как на юрисдикционный базис для наличия такой юрисдикции²². Более того, Генеральный Адвокат Майрас в своем выводе, представленном в деле, также поддержал применение, в качестве юрисдикционного базиса, доктрины влияния. Используя стандарт, практически полностью позаимствованный из классического (для конкурентного права США) решения в деле *Alcoa*²³ он констатировал, что за ЕС, равно как и за любым государством, «следует признать полномочия квалифицировать [вследствие применения своих же правовых норм] запрещенными соглашения или действия которые имеют прямое, предвидимое и существенное влияние на ее территории»²⁴.

Вместе с тем Суд, рассматривая дело, избежал какого-либо анализа вопроса о том насколько, и при каких условиях (в том числе и при применении каких именно юрисдикционных моделей) международное право допускает осуществление экстраюрисдикционной юрисдикции. Равным образом он не касался рассмотрения вопроса о том насколько доктрина влияния как таковая является, с точки зрения международного

²² Как отметила по этому поводу Комиссия в вынесенном ею решении по делу (см. ICI. In: *Common Market Law Reports*. 1972, Vol. 11, p. 629).

В соответствии со Статьей [101(1)] Договора об образовании ЕЭС, все договора между фирмами и согласованные действия, могущие повлиять на торговлю между Государствами-членами, целью или следствием которых является устранение, ограничение или искривление конкуренции в пределах общего рынка должны рассматриваться как несовместимые с общим рынком: соответственно, правила Договора, касающиеся конкуренции применяются в отношении всех ограничений [конкуренции], которые влекут за собою последствия, что попадают под [запрет] Статьи [101(1)].

²³ Общее пояснение стандарта дела *Alcoa* см. выше (ссылка № ... и сопутствующий ей текст). По поводу анализа смысла подобного заимствования см., например, Mann F. *The Dyestuffs Case in the Court of Justice of the European Communities*. In: *International and Comparative Law Quarterly*. 1973, Vol. 22, p. 35, 46.

²⁴ *Opinion of Advocate-General Mayras of 2 May 1972 in cases 48, 49 and 50 - 57/69*. In: *European Court Reports*. 1972, p. II-665.

права, приемлемой юрисдикционной моделью²⁵.

Общая логика вынесенного Судом решения исходила из иного. Констатировав, что «местом исполнения договора» является территория (рынок) ЕС²⁶, он сосредоточился на рассмотрении вопроса о тех юридических последствиях, которые связь между материнской и дочерней компаниями может иметь для целей применения конкурентного права ЕС. В этом вопросе Суд пришел к выводу о том что в тех случаях, когда степень независимости дочерней компании не позволяет ей самостоятельно определять содержание своего поведения в пределах определенного рынка, два таких формально различных юридических лица должны рассматриваться как один субъект – «единое экономическое образование» в узком и специальном контексте применения конкурентного права ЕС²⁷.

Для применения доктрины единого экономического образования в понимании *Dyestuffs* не имеет значений то, что материнская компания (как лицо, действия которой непосредственно представляют собой нарушение конкурентного права ЕС), зарегистрирована или фактически находится за пределами территории ЕС. Однако, для распространения в ее отношении юрисдикции на основании этой доктрины ключевыми

являются два аспекта: (1) наличие у не дочерних компаний, расположенных на территории ЕС («националов» ЕС) и (2) достаточный (в свете стандарта дела *Dyestuffs*) уровень контроля, который материнская компания осуществляет в ее отношении. В тех случаях, когда дочерняя компания «не владеет действительной автономией при определении содержания своей рыночной деятельности»²⁸ и, тем более, тогда, когда материнская компания «имеет возможность осуществлять решительное влияние» на содержание и характер ее рыночной деятельности²⁹, эти две компании рассматриваются как «единый и целостный» субъект. Как следствие, действия каждой такой «частички» могут быть квалифицированы как действия любой иной из ее «частей», за которые последние могут быть привлечены к ответственности³⁰.

Содержание стандарта отождествления *Dyestuffs*: «эффе́ктивный» и «фактический» контроль

В целом, сформулированный в деле *Dyestuffs* тест отождествления материнской и дочерней компаний состоит из двух применяемых кумулятивно элементов – «эффе́ктивного» и «актически реализованного» контроля³¹.

²⁵ Стоит отметить, что подобное «самоустранение» Суду от прямой оценки ключевых юрисдикционных аспектов дел, находящихся на его рассмотрении (в первую очередь, оценки приемлемости доктрины влияния как юрисдикционной модели и рассмотрения того, насколько и в какой степени международное право может допускать осуществление экстратерриториальной юрисдикции) сохранялось достаточно долго.

²⁶ Как отметил по этому поводу Суд,

126. Поскольку дело касается согласованных действий, прежде всего необходимо удостовериться в том, имеют ли действия [заявителя] последствия в пределах общего рынка.

127. Из [материалов дела] следует, что рассматриваемое повышение [цен] было осуществлено в пределах общего рынка и касалось [условий] конкуренции между производителями, действующими на нем.

128. Ввиду этого действия, за совершение которых был наложен [обжалуемый] в деле штраф, представляют собой практики, непосредственно осуществленные в пределах общего рынка.

²⁷ См. решение в деле *Dyestuffs*, пар. 132-135.

²⁸ *Dyestuffs*, para. 134.

²⁹ *Dyestuffs*, para. 137.

³⁰ С точки зрения практических последствий, решение в деле *Dyestuffs* означает, что как минимум в некоторых случаях лицо, допустившее нарушение конкурентного права ЕС и фактически находящееся за его пределами, может быть привлечено к ответственности путем распространения ответственности на подконтрольные ему юридические лица, находящиеся на территории ЕС (см. Kuiper P. J. *European Community Law and Extraterritoriality: Some Trends and New Developments*. In: *International and Comparative Law Quarterly*. 1984, Vol. 33, p. 1013, 1017).

³¹ См. Schneck D. *Jurisdiction Over the Foreign Multinational in the EEC: Lifting the Veil on the Economic Entity Theory*. In: *University of Pennsylvania Journal of International Business Law*. 1989-1990, Vol. 11, p. 495, 500-501. В части иной – гораздо более критичной – точки зрения на стандарт *Dyestuffs* см. Mann F. *The Dyestuffs Case in the Court of Justice of the European Communities*. In: *International and Comparative Law Quarterly*. 1973, Vol.22, p. 35. Стоит отметить, что проф. Манн рассматривает стандарт *Dyestuffs* как своего рода презумпцию отождествления (и, соответственно, распространения экстратерриториальной юрисдикции) материнской и дочерней компаний сугубо вследствие

Первый элемент требует наличия в распоряжении материнской компании инструментов, обеспечивающих достаточно полный контроль в отношении деятельности дочерней компании со стороны материнской компании.

Так, констатируя «решительный контроль» компании ICI в отношении деятельности ее дочерних компаний, находящихся в пределах ЕС, Суд ЕС исходил из того, что она владеет в них «большинством долей» и, с учетом этого, «имеет возможность» осуществить такой «решительный контроль»³². Однако в этом смысле достаточно сложно определить, какого именно уровня интенсивности должен достигать такого контроля для того, чтобы в понимании *Dyestuffs* одна компания могла бы справедливо рассматриваться как подконтрольная иной. В общем-то, в этом случае достаточно справедливо можно считать, что для выполнения требований стандарта *Dyestuffs* необходимым «минимумом» контрольных полномочий

наличия «некоторой» (даже достаточно формальной) связи через контроль между ними (см. точку зрения проф. Манна, изложенную на странице 48 его же работы, упомянутой выше).

В этом контексте также стоит отметить, что доктрина единого экономического образования в приведенном выше понимании *Dyestuffs*, в части как минимум основных составляющих ее элементов, подобна (хотя и не тождественна) стандарту, который обычно применяется при использовании упомянутого выше института «раскрытия корпоративной структуры». Хотя непосредственное содержание стандарта раскрытия некоторым образом разнится в различных правовых системах, его обязательным элементом является взаимосвязь между действиями контролирующего лица (собственно, материнской компании или иного участника юридического лица, о раскрытии корпоративной структуры которого идет речь) и причиненной третьему лицу вреду, в свете которого идет речь о раскрытии корпоративной структуры. В целом, несколько обобщенно (не принимая во внимание специфику отдельных моделей раскрытия и, некоторым образом, пренебрегая иными элементами этого института) следует констатировать, что причинно-следственная связь между фактически реализованными (в отношении некоего юридического лица) контрольными полномочиями и вредом, причиненным вследствие этого, является одним из основных элементов доктрины раскрытия. Более детально по этому поводу см., например, Smith D. Piercing the Corporate Veil in Regulated Industries. In: Brigham Young University Law Review. 2008, Vol. 4, p. 1166.

³² *Dyestuffs*, para. 136-137.

является наличие у контролирующего субъекта «всех или большинства» долей в контролируемом субъекте³³.

В свою очередь, второй элемент теста отождествления, сформулированного в решении *Dyestuffs* заключается в фактическом использовании контрольных полномочий для достижения цели, которая прямо или опосредовано представляет собой нарушение предписаний конкурентного права ЕС. Этот элемент происходит непосредственно из структуры анализа, осуществленного Судом при рассмотрении обстоятельств дела. Суд исходил из того, что контрольные полномочия были на самом деле использованы материнской компанией для «фактического повышения цены» и что следствием этого, в действительности, стало такое повышение³⁴.

Как видно, стандарт *Dyestuffs* в целом основывается на достаточно тесной причинно-следственной связи между реализацией со стороны материнской компании ее контрольных полномочий и нарушением, формально совершенным дочерней компанией вследствие этого. При этом, как представляется, отсутствие «реализованного контроля» не позволит отождествить эти две компании и, соответственно, рассматривать их как «единое экономическое образование».

Эволюция доктрины единого экономического образования в делах *Continental Can* и *Commercial Solvents*

Стандарт «эффективного и фактического контроля», сформулированный в деле *Dyestuffs*, был достаточно скоро нивелирован в ряде более поздних решений. В двух принципиальных делах – *Continental Can*³⁵ и *Commercial Solvents*³⁶ – из него были

³³ Schneck D. Jurisdiction Over the Foreign Multinational in the EEC: Lifting the Veil on the Economic Entity Theory. In: University of Pennsylvania Journal of International Business Law. 1989-1990, Vol. 11, p. 495, 500.

³⁴ *Dyestuffs*, para. 137-139.

³⁵ Case 6/72 *Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities*, [1973] ECR 215.

³⁶ *Joined cases 6 and 7/73 Istituto Chemioterapico Italiano SpA & Commercial Solvents Corp. v. E.C. Commission*, [1974] ECR 223.

исключены основные «качественные» признаки контроля, а сам он был сведен к своего рода презумпции контроля и влияния.

Первое отступление от относительно строгого и определенного подхода *Dyestuffs* было осуществлено в решении, вынесенном в деле *Continental Can*. В нем Суд ЕС выразил готовность признать существование единого экономического образования, с одной стороны, исходя из возможности осуществления влияния материнской компании на деятельность дочерней и, с другой стороны, с учетом того, что как минимум в ряде случаев такое влияние было на самом деле осуществлено³⁷.

Хоть на первый взгляд кажется, что этот подход строго следует логике дела *Dyestuffs*, на самом деле это не так. Принципиальным в данном случае является то, что случай «фактически реализованного контроля», квалифицированный таким образом Судом в деле *Continental Can*, сам по себе не вел к нарушению, о котором шла речь в этом же деле³⁸. Таким образом случаи «контроля» и «нарушения» были формально различными случаями, достаточно опосредовано связанными между собой. Более того, при этом Суд также устранился от оценки и анализа того насколько реализованные контрольные полномочия вели к совершенному позднее нарушению. Как следствие Суд, хотя и не утверждая этого прямо, фактически использовал однажды реализованное материнской компанией влияние в качестве презумпции того, что все последующие действия дочерней компании в равной степени осуществлялись под такого же рода влиянием.

Несколько позднее, в решении по делу *Commercial Solvents*, Суд еще в большей степени расширил и без того достаточно широкий (а равно и неопределенный) стандарт *Continental Can*. Тем самым он окончательно разрушил сформулированный в *Dyestuffs* подход «значительного и фактически реализованного» влияния. В *Commercial Solvents* Суд признал существование единого экономического образования только лишь исходя из того, что в составе руководящих органов дочерней

компании находились представители иной, материнской компании³⁹. Вместе он, не указав на существование какого-либо случая контроля, который бы на самом деле был, пусть и посредством подобного рода инструментов, реализован со стороны материнской компании. Наконец, Суд не обратился к анализу того насколько такие контрольные полномочия были реализованы в контексте совершения рассматриваемого в деле нарушения конкурентного права ЕС. Как следствие решение, вынесенное в деле *Commercial Solvents* фактически сводится к тому, что едва ли не любой обычный контроль со стороны материнской компании является достаточным основанием для вывода о существовании некоего единого экономического образования в составе ее и подчиненной ей дочерней компании⁴⁰.

Доктрина единого экономического образования: критическая оценка стандарта

Заложенная в *Continental Can* и *Commercial Solvents* тенденция, направленная на модификацию первичного стандарта доктрины единого экономического образования, сформулированного в *Dyestuffs*, была сохранена и в последующей практике⁴¹. Вследствие этого в конкурентном праве ЕС свершилась своего рода фиксация этой доктрины как модели, которая оперирует скорее презумпцией влияния в понимании *Commercial Solvents*, нежели той, что оперирует качественными и количественными критериями фактического влияния в понимании *Dyestuffs*.

С другой стороны, подход, реализованный в делах, последовавших за *Continental Can*, свидетельствует о нежелании Суда использовать (даже на уровне общей риторики) достаточно неоднозначную

³⁹ *Commercial Solvents*, para. 36ff.

⁴⁰ Schneck D. Jurisdiction Over the Foreign Multinational in the EEC: Lifting the Veil on the Economic Entity Theory. In: University of Pennsylvania Journal of International Business Law. 1989-1990, Vol. 11, p. 495, 504.

⁴¹ См., например, решение в деле Case 107/82, *Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft AEG-Telefunken AG v Commission of the European Communities*, (1983) ECR 3151.

³⁷ См. *Continental Can*, para. 15-16.

³⁸ *Continental Can*, par. 17.

доктрину влияния⁴². Это тем более очевидно, что в каждом из этих дел тот же результат в части распространения экстратерриториальной юрисдикции на рассматриваемые в них правоотношения мог бы быть сравнительно более легко достигнут при применении непосредственно доктрины влияния в ее «чистой» (классической) форме.

Однако, использованная Судом доктрина единого экономического образования *de facto* представляла собой попытку поиска менее спорной (с точки зрения международного права) юрисдикционной модели. В свою очередь, расширение стандарта *Dyestuffs* в *Continental* и более поздних решениях является ничем иным как поиском максимально эффективной модели осуществления экстратерриториальной юрисдикции, не связанной первичным стандартом. С такой позиции осуществленное Судом развитие и расширение этого стандарта представляется достаточно логичным шагом, направленным на обеспечение ее максимальной утилитарной эффективности, пусть и достаточно спорным с точки зрения тех юридических стандартов, которые, как видится, должны были бы быть применены для отождествления двух независимых юридических лиц.

Вместе с тем именно это (кажется, чрезмерное) расширение Судом объема доктрины единого экономического образования является основанием для достаточно критической ее оценки с точки зрения международного права. Парадоксально, однако соображения, которые подтолкнули Суд к избранию «менее спорной» модели осуществления экстратерриториальной юрисдикции, достаточно скоро были позабыты в его же собственной практике и заменены логикой «максимальной эффективности», исходящей из нескольких иных предпосылок.

Даже сам по себе «ранний», «узкий» стандарт отождествления, сформулированный в *Dyestuffs*, не является полностью и безусловно бесспорным юрисдикционным базисом с точки зрения

международного права. Главным образом это связано с тем, что связь между регулирующим государством и материнской компанией является достаточно незначительным для того, чтобы оправдать экстратерриториальное распространение юрисдикции. Хотя в понимании *Dyestuffs* эта связь воплощается в формуле «фактически реализованного контроля», она, тем не менее, характеризуется определенной дискретностью, то есть основывается только на самом факте контроля, что осуществляется с некоторой интенсивностью. При этом какие-либо иные, связанные с обстоятельствами дела, факторы, характерные и существенные для оценки оправданности распространения юрисдикции (например, степень причиненного нарушением вреда, интересы иных государств в регулировании того же дела или, собственно, юрисдикционное основание для его осуществления), в структуру анализа не включены и не учитываются при определении того, может ли юрисдикция быть распространена.

Как представляется, осуществление экстратерриториальной юрисдикции требует несколько более тесной, недели сугубо формальной, связи между регулирующим государством и деянием или лицом, в отношении которых она реализуется. Как, например, отмечает по этому поводу проф. Шехтер, государству, для осуществления экстратерриториальной юрисдикции, «недостаточно обладать юрисдикционным „базисом“, таким, как национальность или территориальность ... дополнительное и самостоятельное требование, [применяемое в этом случае заключается в том], что при осуществлении экстратерриториальной юрисдикции должно быть [достаточно] обоснованным»⁴³. В свою очередь, проф. Дженнингс исходит из того, что «международное право позволяет государству осуществлять экстратерриториальную юрисдикцию при условии, что в деле присутствуют правомерные интересы государства [то есть такие, которые признаны в практике иных

⁴² Feeney D. The European Commission's Extraterritorial Jurisdiction over Corporate Mergers. In: Georgia State University Law Review. 2002, Vol. 9, p. 425, 433.

⁴³ См. Schachter O. International Law in Theory and Practice. In: Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1991, p. 258.

государств]»⁴⁴. Таким образом, при определении допустимости и оправданности осуществления экстратерриториальной юрисдикции во внимание следует принимать не только связь дела с регулирующим государством и характер (способ, модель, объем и прочее) осуществления юрисдикции, но и «конкурирующие» интересы иных государств в осуществлении юрисдикции в том же деле. Последние могут заставить регулирующее государство отказаться от реализации ее юрисдикции, «уступив» юрисдикцию в рассмотрении дела иным странам.

Стоит отметить, что в конкурентном праве ЕС доктрина единого экономического образования фактически представляет собой некий «отправной» стандарт, ознаменовавший собой отказ от господствовавших ранее воззрений, исходивших из едва ли не полного отрицания экстратерриториальной юрисдикции. Вместе с тем, она является попыткой поиска юрисдикционной модели, ориентированной как на уважение принципов международного права, так и на защиту внутренних интересов ЕС. Пусть в поздней практике ее применения (последовавшей после решения *Dyestuffs*) баланс между этими интересами был практически утерян, ее ранняя форма, тем не менее, представляет собой достаточно красноречивый пример рациональной юрисдикционной модели.

Список литературы:

1. Berge W. Conflicts in Respect to Criminal Jurisdiction: Contributions of the Permanent Court of international Justice to the Development of international Law. In: American Society of International Law Proceedings. 1930, Vol. 24, p. 33 – 37.
2. Brewster K. Antitrust and American Business Abroad. New York: McGraw-Hill Book Co., 1958. xxiv + 509 p.
3. Case 22/71 Béguelin Import Co. v S.A.G.L. Import Export, [1971] ECR 949.
4. Case 48/69 Imperial Chemical Industries Ltd. v Commission of the European Communities, [1972] ECR 619.

5. Case 6/72 Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities, [1973] ECR 215.
6. Case 107/82, Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft AEG-Telefunken AG v Commission of the European Communities, (1983) ECR 3151.
7. Davidow J. Extraterritorial Antitrust and the Concept of Comity. In: Journal of World Trade Law. 1981, Vol. 15, p. 500 – 508.
8. Weiner M. Remedies in International Transactions: A Case for Flexibility. In: Antitrust Law Journal. 1996, Vol. 65, p. 261 – 276.
9. Feeney D. The European Commission's Extraterritorial Jurisdiction over Corporate Mergers. In: Georgia State University Law Review. 2002, Vol. 9, p. 425 - 433.
10. Hertz J. Rise and Demise of Territorial State. In: World Politics. 1957, Vol. 9(4), p. 473 – 493.
11. Gerber D. Beyond Balancing: International Law Restraints on the Reach of national Laws. In: Yale Journal of International Law. 1984-85, Vol. 10, p. 185 - 195.
12. Jennings R. Extraterritorial Jurisdiction and United States Antitrust Law. In: British Yearbook of International Law. 1957, Vol. 33, p. 146 - 152.
13. Joined cases 6 and 7/73 Istituto Chemioterapico Italiano SpA & Commercial Solvents Corp. v. E.C. Commission, [1974] ECR 223.
14. Jones A., Sufirin B. EC Competition Law: Text, Cases and Materials. Oxford: Oxford University Press, 2001. 1048 p.
15. Kuyper P. J. European Community Law and Extraterritoriality: Some Trends and New Developments. In: International and Comparative Law Quarterly. 1984, Vol. 33, p. 1013 - 1017.
16. Layton A., Parry A. Extraterritorial Jurisdiction – European Responses. In: Houston Journal of International Law. 2004, Vol. 26, p. 309 - 311.
17. Mann F. The Dyestuffs Case in the Court of Justice of the European Communities. In: International and Comparative Law Quarterly. 1973, Vol. 22, p. 35 - 46.
18. Mann F. The Doctrine of International Jurisdiction Revisited After Twenty Years. In: Recueil des Cours. 1984(III), Vol. 186, p. 3 - 104.
19. Opinion of Advocate-General Mayras of 2 May 1972 in cases 48, 49 and 50 - 57/69. In: European Court Reports. 1972, p. II-665.
20. Permanent Court of International Justice. The Case of the SS „Lotus” (France v. Turkey). Judgment of 7 September, 1927. In: Permanent Court of International Justice Reports. 1928. 10(Series A).
21. Report of the UN International Law Commission, Fifty-eighth Session (1 May-9 June and 3 July-11 August 2006), General Assembly Official Records, Sixty-first Session Supplement No. 10

⁴⁴ Jennings R. Extraterritorial Jurisdiction and United States Antitrust Law. In: British Yearbook of International Law. 1957, Vol. 33, p. 146, 152.

(A/61/10)) – Annex E 'Extraterritorial Jurisdiction'. P. 522.

22. Schachter O. International Law in Theory and Practice. In: Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1991. 258 p.

23. Smith D. Piercing the Corporate Veil in Regulated Industries. In: Brigham Young University Law Review. 2008, Vol. 4, p. 1166.

24. Schneck D. Jurisdiction Over the Foreign Multinational in the EEC: Lifting the Veil on the Economic Entity Theory. In: University of Pennsylvania Journal of International Business Law. 1989-1990, Vol. 11, p. 495 - 500.

25. Stein E. The Law of the European Communities and U.S./EEC Relations. In: American Society of International Law Proceedings. 1984, Vol. 78, p. 262 - 268.

26. United States v. Aluminum Co. of America (Alcoa), 148 F.2d 416 (2d Cir. 1945).

27. Wood Pulp – Joined cases 89, 104, 114, 116, 117 and 125 to 129/85 A. Ahlstrom Osakeyhtiö and others v Commission of the European Communities, [1988] ECR 5193.

Bibliography:

1. Berge W. Conflicts in Respect to Criminal Jurisdiction: Contributions of the Permanent Court of international Justice to the Development of international Law. In: American Society of International Law Proceedings. 1930, Vol. 24, p. 33 – 37.

2. Brewster K. Antitrust and American Business Abroad. New York: McGraw-Hill Book Co., 1958. xxiv + 509 p.

3. Case 22/71 Béguelin Import Co. v S.A.G.L. Import Export, [1971] ECR 949.

4. Case 48/69 Imperial Chemical Industries Ltd. v Commission of the European Communities, [1972] ECR 619.

5. Case 6/72 Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities, [1973] ECR 215.

6. Case 107/82, Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft AEG-Telefunken AG v Commission of the European Communities, (1983) ECR 3151.

7. Davidow J. Extraterritorial Antitrust and the Concept of Comity. In: Journal of World Trade Law. 1981, Vol. 15, p. 500 – 508.

8. Weiner M. Remedies in International Transactions: A Case for Flexibility. In: Antitrust Law Journal. 1996, Vol. 65, p. 261 – 276.

9. Feeney D. The European Commission's Extraterritorial Jurisdiction over Corporate Mergers. In: Georgia State University Law Review. 2002, Vol. 9, p. 425 - 433.

10. Hertz J. Rise and Demise of Territorial State. In: World Politics. 1957. Vol. 9(4), p. 473 – 493.

11. Gerber D. Beyond Balancing: International Law Restraints on the Reach of national Laws. In: Yale Journal of International Law. 1984-85, Vol. 10, p. 185 - 195.

12. Jennings R. Extraterritorial Jurisdiction and United States Antitrust Law. In: British Yearbook of International Law. 1957, Vol. 33, p. 146 - 152.

13. Joined cases 6 and 7/73 Istituto Chemioterapico Italiano SpA & Commercial Solvents Corp. v. E.C. Commission, [1974] ECR 223.

14. Jones A., Sufrin B. EC Competition Law: Text, Cases and Materials. Oxford: Oxford University Press, 2001. 1048 p.

15. Kuyper P. J. European Community Law and Extraterritoriality: Some Trends and New Developments. In: International and Comparative Law Quarterly. 1984, Vol. 33, p. 1013 - 1017.

16. Layton A., Parry A. Extraterritorial Jurisdiction – European Responses. In: Houston Journal of International Law. 2004, Vol. 26, p. 309 - 311.

17. Mann F. The Dyestuffs Case in the Court of Justice of the European Communities. In: International and Comparative Law Quarterly. 1973, Vol. 22, p. 35 - 46.

18. Mann F. The Doctrine of International Jurisdiction Revisited After Twenty Years. In: Recueil des Cours. 1984 (III), Vol. 186, p. 3 - 104.

19. Opinion of Advocate-General Mayras of 2 May 1972 in cases 48, 49 and 50 - 57/69. In: European Court Reports. 1972, p. II-665.

20. Permanent Court of International Justice. The Case of the SS „Lotus” (France v. Turkey). Judgment of 7 September, 1927. In: Permanent Court of International Justice Reports. 1928. 10(Series A).

21. Report of the UN International Law Commission, Fifty-eighth Session (1 May-9 June and 3 July-11 August 2006), General Assembly Official Records, Sixty-first Session Supplement No. 10 (A/61/10)) – Annex E 'Extraterritorial Jurisdiction'. P. 522.

22. Schachter O. International Law in Theory and Practice. In: Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1991. 258 p.

23. Smith D. Piercing the Corporate Veil in Regulated Industries. In: Brigham Young University Law Review. 2008, Vol. 4, p. 1166.

24. Schneck D. Jurisdiction Over the Foreign Multinational in the EEC: Lifting the Veil on the Economic Entity Theory. In: University of Pennsylvania Journal of International Business Law. 1989-1990, Vol. 11, p. 495 - 500.

25. Stein E. The Law of the European Communities and U.S./EEC Relations. In: American

Society of International Law Proceedings. 1984, Vol. 78, p. 262 - 268.

26. United States v. Aluminum Co. of America (Alcoa), 148 F.2d 416 (2d Cir. 1945).

27. Wood Pulp – Joined cases 89, 104, 114, 116, 117 and 125 to 129/85 A. Ahlstrom Osakeyhtiö and others v Commission of the European Communities, [1988] ECR 5193.

Contacte / Contacts / Контакты:

Украина, Киев, 01030, ул. Стрелецкая, 16
(офис Координатора проектов ОБСЕ в
Украине)

E-mail: speremot@gmail.com

Copyright©Serghei PEREMOT, 2015.

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2015, Issue 2, Volume 36, Pages 96-108.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16.02.2015 | Accepted: 15.06.2015 | Published: 30.06.2015

**TRIBUNA TÎNĂRULUI CERCETĂTOR
THE TRIBUNE OF YOUNG SCIENTISTS
ТРИБУНА МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

**УЧАСТИЕ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ РОДА ГЕРБУРТОВ В ЭКСПАНСИВНОЙ
ПОЛИТИКЕ РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ В ПРИДУНАЙСКИХ ГОСУДАРСТВАХ
XV-XVII ВЕКА**

**THE PARTICIPATION OF THE HERBURT'S GENUS MEMBERS IN AN EXPANCIVE
POLICY OF POLISH-LITHUANIAN COMMONWEALTH IN THE DANUBE COUNTRIES
IN XV-XVII CENTURY**

**PARTICIPAREA REPREZENTANȚILOR DINASTIEI HERBURȚILOR ÎN POLITICA
EXPANSIVĂ A UNIUNII POLONEZO-LITUANIENE (RECI POSPOLITA) ÎN STATELE
TRANSDUNĂRENE ÎN SEC. XV-XVII**

ЦЕБЕНКО Олег* / TSEBENKO Oleh / ȚEBENCO Oleg

ABSTRACT:

**THE PARTICIPATION OF THE HERBURT'S GENUS MEMBERS IN AN EXPANCIVE
POLICY OF POLISH-LITHUANIAN COMMONWEALTH IN THE DANUBE COUNTRIES
IN XV-XVII CENTURY**

In the article is considered the Polish-Turkish confrontation mean while of increasing the sphere of influence in the Moldavian principality and Voloschine, which occupied an important strategic position in the region. Important place in the Moldovan-Polish confrontation took Pokut'a. The attention is focused on the historical events in the mentioned above states in XV-XVII century, in which took an active part the Herburt's genus representatives. During the XV-XVI centuries its were actually the Polish-Moldovan conflicts that escalated in the XVII century in the Polish-Turkish War. Is analyzed the role of the Herburt's genus representatives in the studied events. Initially, representatives of the genus performed selfless service with weapon in arms for the benefit of the motherland. Leader of the Polish-Lithuanian Commonwealth's expansive policy according to the Moldavian principality at the end of the XVI century was the great crown hetman J. Zamoysky. His strong supporter of this policy had become Jan Schasny Herburt.

An important role in the Polish-Turkish conflict, the strengthening of the superiority of Polish-Lithuanian Commonwealth in the Danube countries in the early XVII century played a great crown hetman Sitanislav Zholkevsky who tragically died in the Battle under Tsetsory in 1620. Victory of the Polish king Jan III Sobeskogo under Vienna was evidence of the possibility of European courts present a united front against the Turkish threat.

Key words: Polish-Lithuanian Commonwealth, The Ottoman Empire, Moldavia, Voloshin, Pokut'a, expansive policy, Polish-Moldovan's confrontation, Polish-Turkish wars, Khotin peace, victory under Vienne.

JEL Classification: K33, K12, F53

* ȚEBENCO Oleg - Doctorand, Facultatea Relații Internaționale și Serviciu Diplomatic a Universității Naționale din Lvov (Lvov, Ucraina) / TSEBENKO Oleh - PhD Student, Departament of International Relations and Diplomatic Service of The Lviv National University (Lviv, Ukraine) / ЦЕБЕНКО Олег Александрович - Аспирант факультета международных отношений и дипломатической службы Львовского национального университета имени Ивана Франко (Львов, Украина).

REZUMAT:

**PARTICIPAREA REPREZENTANȚILOR DINASTIEI HERBURȚILOR ÎN POLITICA
EXPANSIVĂ A UNIUNII POLONEZO-LITUANIENE (RECI POSPOLITA) ÎN STATELE
TRANSDUNĂRENE ÎN SEC. XV-XVII**

În acest articol este analizată confruntarea polono-turcă pentru extinderea zonei de influență în Principatul Moldovei și Valahia care ocupau o poziție strategică importantă în această zonă. Un loc important în confruntările moldo-polone îl ocupa Pocuția. Atenția este atrasă asupra celor evenimente istorice în relațiile statelor menționate din sec. XV-XVII în care au activat reprezentanții neamului Herburților. Pe parcursul sec. XV-XVI, acestea tocmai erau conflicte polono-moldovene, care în sec. al XVI-lea au degenerat în războaie polono-turcești. Este analizat rolul reprezentanților neamului Herburților în evenimentele studiate. La început, reprezentanții neamului cu abnegație își îndeplineau serviciul cu armele în mâini pentru beneficiul Patriei. Conducătorul politicii expansive Republicii celor două națiuni (Rzeczpospolitei) față de Principatul Moldovei la sfârșitul sec. al XVI-lea a devenit marele hatman al Coroanei Jan Zamoyski. Un susținător puternic al acestuia în această politică a devenit Jan Szcześny Herburt.

Un rol important în confruntarea polono-turcă pentru intensificarea superiorității Republicii celor două națiuni (Rzeczpospolitei) în statele transdunărene la începutul sec. al XVII-lea l-a jucat marele hatman al Coroanei Stanislaw Zolkiewski, care a decedat tragic în bătălia de la Tuțora în anul 1620. Victoria regelui polonez Ioan al III-lea Sobieski de sub Viena a devenit o dovadă a posibilității curților boierești europene de a face cauza comună împotriva amenințării turcești.

Cuvinte-cheie: Republica celor două națiuni (Rzeczpospolita), Imperiul Otoman, Moldova, Valahia, Pocuția, politica expansivă, confruntarea polono-moldoveană, războaie polono-turcești, tratatul de pace de la Hotin, victoria de sub Viena.

JEL Classification: K33, K12, F53

CZU: 341.9, 341.924, 341.983.42

РЕЗЮМЕ

**УЧАСТИЕ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ РОДА ГЕРБУРТОВ В ЭКСПАНСИВНОЙ ПОЛИТИКЕ РЕЧИ
ПОСПОЛИТОЙ В ПРИДУНАЙСКИХ ГОСУДАРСТВАХ XV-XVII ВЕКА**

В статье рассмотрено польско-турецкое противостояние за увеличение сферы влияния в Молдавском княжестве и Волощине, которые занимали важное стратегическое положение в этом регионе. Весомое место в молдавско-польских противостояниях занимало Покутье. Акцентировано внимание на тех исторических событиях в отношениях указанных государств XV-XVII века, в которых брали деятельное участие представители рода Гербуртов. На протяжении XV-XVI веков это были собственно польско-молдавские конфликты, которые в XVII веке переросли в польско-турецкие войны. Проанализирована роль представителей рода Гербуртов в исследуемых событиях. Вначале представители рода самоотверженно исполняли службу с оружием в руках на благо родины. Предводителем экспансивной политики Речи Посполитой в отношении Молдавского княжества в конце XVI века стал гетьман великий коронный Я. Замойский. Его решительным сторонником в этой политике стал Ян Щасный Гербурт.

Важную роль в польско-турецком противостоянии за усиление превосходства Речи Посполитой в придунайских государствах в начале XVII века отыграл гетьман великий коронный Ситанислав Жолкевский, который трагически погиб в битве под Цецорой 1620 г. Победа польского короля Яна III Собеского под Веной стала свидетельством возможности европейских дворов выступить единым фронтом против турецкой угрозы.

Ключевые слова: Речь Посполитая, Османская империя, Молдавия, Волощина, Покутье, экспансивная политика, польско-молдавское противостояние, польско-турецкие войны, Хотинский мир, победа под Веной.

JEL Classification: K33, K12, F53

УДК: 341.9, 341.924, 341.983.42

Актуальность данной тематики состоит в том, что в истории двух братских народов, молдавского и украинского, в период от конца XV до середины XVII веков произошло множество исторических событий. Представители рода Гербуртов, которые в указанный период проживали на украинских землях Галичины и Подолья Речи Посполитой, отыграли в этих событиях определенную роль. Но эти страницы в истории рода мало известны читателям.

Вопрос экспансивной политики Речи Посполитой в придунайских государствах XV–XVII веков имеет широкую литературу украинской, польской и молдавской историографии. Необходимо отметить самые важные в изучении этой проблематики издания и научные работы: «История румын: С древнейших времен до наших дней»; «История Молдавской ССР с древнейших времен до наших дней»; «Энциклопедия истории Украины»; Григорьева Т- «Принятие мира после хотинской войны (1600–1621)»; Сас П., Киркене П. – «Хотинская битва 1621 г. – битва за Центральную Европу»; «Spieralski.- «Awanturymoldawski» и многие другие. Но указанная литература не позволяет полностью раскрыть вопрос участия представителей рода Гербуртов в исследуемых событиях, что вынуждает к поискам дополнительных источников.

Целью наших исследований является донести до широкого круга читателей участие и роль известных представителей рода Гербуртов в политических отношениях Речи Посполитой и Молдавского княжества в период от конца XV до середины XVII веков.

Молдавское княжество – государство, которое существовало в XIV-XIX веках на территории исторических и географических земель Молдова, Буковина, Бессарабия и Буджак. Княжество культурно и исторически связано с дунайскими княжествами Валахия и также Трансильвания. Молдавия включилась в международные отношения Юго-Восточной Европы в 1387 году, когда Петру I Мушат стал вассалом Польши. В летописи существуют данные, что Покутье и Буковина в то время входили в состав Молдавского княжества. При наследниках Петру I Мушата в состав княжества вошли

Килия и Белгород (Белгород-Днестровский). Воевода Александр I Добрый (1400-1432) воевал в составе молдавско-литовской коалиции в Галичине, подошел с войсками под Львов, но потерпел поражение. Во время его правления была определена граница между Валахией и Молдавией. После его смерти наследники старались защитить свои земли, а тем самым и Центральную Европу от захвата Османской империей. Но войны, в особенности с соседними княжествами, ослабляли возможность к сопротивлению иностранным захватчикам и вызывали внутренние конфликты. Конец смуты в Молдавском княжестве положил воевода Штефан III Великий (1457-1504), который добивался культурного и экономического процветания государства. Вернул в состав княжества крепость Хотин, ранее захваченную поляками, завоевал город Килию с окружающими землями. Оплачивая дань Османской империи, уклад военно-политический союз с Московским княжеством, благодаря чему добился союза с Крымским ханатом. В период 1470-1480 годов часто воевал с Османской империей, добился нескольких побед над турецкими войсками. Штефан III Великий старался создать антиосманскую коалицию, в которую должны были войти Венецианская республика, Венгерское, Ческое, Польское королевства и Великое Московское княжество.

В конце XV века его отношения с Польшей ухудшились. Тем самым польско-молдавские отношения вплотную подошли к событиям, в которых брали участие представители рода Гербуртов.

Поход Яна Ольбрахта в 1497 г. на территорию молдавского государства имел место в ходе польско-турецкой войны 1485-1503 годов. Помимо того, что конфликт происходил на протяжении нескольких лет, он прерывался многолетними перемириями, во время которых укладывались разные союзы и договора между государствами, которые поддерживали стороны конфликта. Война началась по поводу занятия турками черноморских портов Белгорода и Килии, через которые происходила польская торговля с восточными странами. В 1494 году

польский король Ян I Ольбрахт подписал союз с молдавским государем Стефаном III Великим (1457-1504), который обещал помощь в момент приближения польских войск к черноморским портам. После длительной подготовки к походу польская армия в августе 1497 года форсировала реку Днестр. 24 сентября началась облога Сучавы. После вхождения польских войск в Молдавию Стефан III отказался от союзнических обязательств и перешел на сторону Турции. Молдавское государство пребывало в сфере интересов Польши, Турции, Венгрии и резкое изменение условий союза могло возникнуть из-за ощущения угрозы слабой власти государя. После безуспешной облоги Сучавы Ян Ольбрахт 19 октября начал отступление войск, которое происходило по территории Буковины. На окраинах Козмина 29 октября польские войска подверглись нападению молдавских и турецких войск. Черноморский поход закончился большими потерями польской армии. Согласно исторических источников, в походе короля Яна Ольбрахта принимали участие сыновья Николая Гербурта (1453-1477) – Северин (1485-1511)¹, Андрей (1477-1635) и Ян (1478-1536)². Перемышльский и львовский хорунжий Северин Гербурт (1453-1497) также принимал участие в черноморском походе и погиб под Козмином, где малопольское и русское рыцарство понесло большие потери³. После битвы популярной была поговорка «За короля Ольбрахта погибла шляхта»⁴.

После победы над польскими войсками в 1497 году молдавский государь Стефан III Великий присоединил к Молдавскому княжеству Покутье. Он стремился добиться международного признания принадлежности Покутья к Молдавии. Покутье – исторический регион Украины, юго-восточная часть современной Ивано-

Франковской области. После его смерти Покутье снова перешло к Польше⁵.

Молдавский государь Богдан III Одноглазый (1504-1517), сын Стефана III Великого, считал возможным факт мирного развития отношений с Польским королевством относительно Покутья. Он попросил руки сестры короля Польши Александра Казимировича Елизаветы, обещая возвращение Покутья и тесный союз в борьбе с Османской империей. Для ускорения договора в 1505 году добровольно вывел молдавские войска из Покутья. Впрочем, смерть Александра (19 августа 1506 года) сорвала. Молдавско-польская война (1506-1509), которая охватила земли Галичины и Буковины, торкалась интересов украинцев, так как спор велся фактически о «русском (галицком) наследии». В ходе войны в 1509 году Богдан III напал на польское приграничье, захватил Рогатин, осаждал Камянец, Львов: «Летом 1509 года войска государя Богдана III на протяжении трех дней брали штурмом Львов. Встретив отпор защитников города, государь отступил от города, ограбил окраины и вернулся в Сучаву»⁶.

Согласно сведений источников, Андрей Гербурт (1477-1535) в ходе войны с молдавским государем осенью 1509 года принимал участие в посполитом рушении, которое под руководством воеводы Камянецкого разгромило войска Богдана III Одноглазого над Днестром⁷.

Война закончилась неудачно для молдаван, они вынуждены были за посредничеством Венгрии подписать мир 22 января 1510 года, согласно которого государь отказывался от претензий на Покутье. Молдавский государь отказался от планов общей с Польшей антитурецкой борьбы, что имело негативные последствия для обеих государств. В 1530-1531 годах Покутье занял молдавский государь Петр Рареш. Поскольку Молдавия была зависимым от Турции государством, польский король Сигизмунд I

¹ Matricularum regni Poloniae Summaria, wyd T. Wierzbowski, T.2. Warszawa, 1905-1919, s. 831.

² Там же, с. 769.

³ Papee Fr. Jan Olbracht. / Papee Fr. Krakow, 1936, s. 149-150.

⁴ Czerny Fr. Panawania Jana Olbrachta I Aleksandra Jagiellonczykow r.1492-1506./ Crezny Fr. Krakow, 1871. 68 s.

⁵ Там же, с. 320.

⁶ Зубрицкий Д. Хроника города Львова / МГКО «Документальная сокровищница Львова»; перевод с польск. И. Сварника. Издание второе, исправленное и дополненное. Львов: Центр Европы, 2006, с. 123.

⁷ Kolankowski L. Polska Jagiellonow, dziejepolityczne. Lwow, 1936, s. 193.

Старый направил дипломатическое письмо к турецкому султану Сулейману Пышному (1520-1566) с просьбой изложить свою точку зрения по данному конфликту. Султан разрешил полякам отвоевать Покутье при условии, что военные действия не перейдут на территорию Молдавии. Конфликт закончился Обертинской битвой 1531 года – генеральной битвой между молдавскими войсками Петра Рареша (Петрило; около 1487 – 03.09.1546) и польской армией под руководством Я.Тарновского, которая окончательно решила в пользу Короны Польской дело государственной принадлежности Покутья. Сначала польские отряды имели задания вернуть под контроль Короны Польской земли, захваченные молдаванами в конце 1530 года. Этим объясняется небольшое количество мобилизованных сил, которые происходили преимущественно с украинских земель Русского и Подольского воеводств. В период 3-19 августа 1531 года первоочередное задание польского экспедиционного корпуса было полностью выполнено. Несмотря на это, 21 августа возле городка Обертин в долине реки Черняваотряды Я.Тарновскогонастигли войска П.Рареша. Тарновский начал контратаку, в результате которой молдавский фронт был прорван и противник спасался бегством. Успех боя, который считается образцовым примером использования потенциала табора, обеспечила высокая выучка польских солдат, эффективное взаимодействие между разными родами войск и полководческий талант Я.Тарновского. Тут также впервые в местной практике как наступательная сила был использован пеший отряд, оснащенный огнестрельным оружием, что потом стало основой военного мастерства украинского казачества⁸.

Согласно сведений С.Ореховского, Северин Гербурт (1508-1531) погиб в Обертинской битве 1531 года⁹. Поражение

молдавского государя Петра Рареша (1527-1538 и 1541-1546) в битве 1531 года привело к долгосрочной войне, которая с переменным успехом продолжалась до 1538 года. За Хотинским миром 1538 года П.Рареш отказался от претензий на Покутье, что негативно повлияло на возможности православной Молдавии выступать в роли «собирателя русских земель»¹⁰.

Со Львовом и по всей вероятности родом Гербуртов связаны трагические страницы в истории польско-молдавских отношений. Во Львове были казнены молдавские государи Стефан VII Томша (5.05.1564 г.), Иван Подкова (16.06.1578) и Янку Сас (Янкула, 28.09.1582).

Молдавский государь Стефан VII Томша (год рождения неизвестный – 5 мая 1564) происходил с молдавских бояр. Возглавил успешный заговор против государя Иоанна Якуба Гераклида (Деспота Вазы) и лично убил его. Причиной заколота было то, что грек-лютеранин Иоанн II стал первым иностранцем-правителем Молдавии. Заняв престол, Стефан VII Томша не смог получить утверждения в Высокой Порте. Был вынужден начать борьбу с Александром IV Лопушанином, которого поддерживала Турция. Оставшись без поддержки бояр и народа, он бежал в 1564 году на Подолье с целью добраться в Венгрию. На желание турецкого султана Сулеймана Пышного король Сигизмунд II Август приказал схватить его, что было исполнено под непосредственным руководством камянецкого каштеляна Юрия Язловецкого. Стефана Томшу отослали во Львов, где его удерживали в Низком Замке под охраной старосты Петра Барзы и рады города Львова¹¹. Здесь следует отметить, что львовский староста Петр Барзы пребывал в родственных отношениях с родом Гербуртов, женой львовского каштеляна (с 1555 года) Станислава Гербурта (1524-1584) была Екатерина Барзы, дочь медыницкого войскового Андрея Барзы¹².

⁸ Энциклопедия истории Украины: В 10 т./ Редкол.: В.А.Смолий (пред.) и др. К.: Наук.думка, 2010. Т.7, с. 500.

⁹ Orzechowski St. Polski dialog I polityczne. Rozmowa okolo egzekucyjejallo Dyjalog. 1563-1564./Orzechowski St. Biblioteka Pisarzy Polskich PAU, Krakow, 1919, s. 218.

¹⁰ Энциклопедия истории Украины: В 10 т./ Редкол.: В.А.Смолий (пред.) и др. К.: Наук.думка, 2010. Т.7, с. 500.

¹¹ Зубрицкий Д. Указ. соч., с. 169.

¹² Zelewski R. Herburt Stanislaw (1524-1584), Herburt Mikolaj (1524-1593), Herburt Mikolaj. Polski slownik biograficzny./ Zelewski R. Wroclaw-Warszawa-Krakow,

По требованию турецкого посла и молдавского государя Александра IV 5 мая 1564 года Стефана VII Томшуказнили на площади Рынок во Львове, а его тело похоронили в монастыре св. Онуфрия¹³. Историки пытаются опровергнуть это политическое и безправное убийство, писали, что он пропускал татар через свой край в Польшу, которые забирали и продавали в неволю местных купцов, чем нарушали права народа. Но это далеко от правды. Томша правил менее года и не имел времени пропускать татар, нарушать права народов. Права наоборот, были нарушены собственно относительно его особы¹⁴.

Иван Подкова (год рождения неизв.-16.06.1578) был молдавским государем в 1577-1578 годах. За тогвременной легендой был братом молдавского государя Ивана Вазы Лютого убитого турками в 1574 году. По просьбе молдавских бояр осенью 1577 года организовался козацкий отряд для похода к Яссам с целью занять престол, на котором пребывал посаженный турками государь Петр VI Хромой. В решающей битве над р. Прут казаки разгромили молдавское войско и турецкий отряд, а 29 ноября 1577 года вступили в столицу княжества Яссы. Подкова был государем Молдавии до начала 1578 года, когда объединенные силы турков, трансильванцев и сторонников Петра VI Хромого вынудили казаков отступить в Украину. По требованию османского султана Мурада III Подкова был схвачен властями Речи Посполитой и согласно с решением варшавского вального сейма был казнен во Львове 16 июня 1578 года. Во время казни польский король выехал на охоту, чтобы избежать просьб знатных людей, которые защищали заключенного, ценя его мужество. По всей вероятности, процедура казни Ивана Подковы состоялась при участии львовского старосты Николая Гербурта. Выведенный на место казни, Подкова заявил: «Голову и руки свои, которые я множество раз освятил поганской кровью, сейчас желаю принести в жертву в имя христианства»¹⁵. Его тело

русское братство забрало в свою церковь и похоронило.

Такая же судьба постигла в 1582 году третьего молдавского государя Янку Саса (Янкул). Сын государя Петра IV Рареша, Янкул занимал престол в 1579-1582 годах. Назначен в 1580 году турецким султаном Амурадом вместо польского ставленника Петра V Хромого с волоской династии. Янку Сас совершил нападение на русско-польскую границу, захватил несколько замков. Король обратился за посредничеством своего посла в Порте к султану, который приказал Янкулу вернуть захваченные замки и компенсировать ущерб Королевству Польскому. Но дерзкий государь не хотел повиноваться указам султана. Как только польские войска пересекли границу Молдавии, молдаване взбунтовались против Янкула и тот вынужден был спастись бегством в Венгрию. Он тайно отправился на Покутье, но там его схватил снятинский староста Николай Язловецкий и отправил во Львов. Согласно сведений исторических документов, польский король Стефан Баторий отдал приказ львовскому старосте Николаю Гербурту обеспечить охрану молдавского государя Янку Саса, который направлялся во Львов¹⁶. Тут его казнили на площади Рынок 28 сентября 1582 года¹⁷. Был похоронен женой в костеле Бернардинов во Львове.

Возникает вопрос, почему король Стефан Баторий так строго поступил с молдавским государем? Ведь Янкул, поставленный на трон султаном, был уже законным правителем Молдавского княжества. Он мог быть в плохих отношениях с польским королем, мог быть заключенным, но трудно предположить, чтобы польский король имел право осуждать на смерть пойманного правителя соседнего государства, который был вассалом другого правителя. Наверное Баторий, убивая тех, кто имел какое-либо право на Молдавию, собирался посадить на трон этого государства своего ставленника.

Zakład narodowy imienia Ossolinskich. Wydawnictwo Polskiej A.N.T.IX., 1961, s. 452.

¹³ Зубрицкий Д. Указ. соч., с. 169.

¹⁴ Там же, с. 169.

¹⁵ Там же, с. 182-183.

¹⁶ Zelewski R. Herbut Stanislaw (1524-1584), Herbut Mikolaj (1524-1593), Herbut Mikolaj. Polski slownik biograficzny./ Zelewski R. Wroclaw-Warszawa-Krakow, Zakład narodowy imienia Ossolinskich. Wydawnictwo Polskiej A.N.T.IX., 1961, s. 449.

¹⁷ Зубрицкий Д. Указ. соч., 186-187.

Летом 1595 года снова дошло до польско-молдавского конфликта. Польская коронная армия под руководством гетьманавеликого коронного Яна Замойского, сына Станислава Замойского и Анны Гербуртовны, вступила в Молдавию и 27 августа заняла Хотин. После взятия 3 сентября столицы государства – Ясс, польский военачальник посадил на молдавский престол благосклонного к Речи Посполитой Еремию Могилу. Акция Замойского была связана с его планами создания в этой зоне зависимых от Польши небольших буферных государств, которые охраняли бы Речь Посполитую от турецкой угрозы (Молдавия, Семигород и Волощина). Активно поддерживал экспансивную политику Яна Замойского в этом регионе Ян Щасный Гербурт, который также брал участие в этом походе¹⁸.

Вступление польских войск в Молдавию встретило быструю реакцию Турции. На земли Молдавии вступила татарская армия, усиленная турецкими отрядами. Союзной турецко-татарской армией руководил крымский хан Гази II Гирей. После сообщений о приближении к Яссам неприятеля Замойский переправил свою армию на левый берег Прута с целью организации обороны переправы через реку. Вечером, 18 октября подошла ханская армия и со временем дошло до первых стычек. Но Гази Гирей пришел к решению, что не в состоянии победить Замойского и согласился приступить к переговорам.

Окончательно 21 октября был подписан мир, на основании которого татары признавали власть Еремии Могилы в Молдавии и согласились, чтобы на территории княжества оставались польские войска¹⁹.

Поход Яна Замойского в Молдавию в 1600 году спровоцировал факт, что семигородский князь Михаил Храбрый сбросил с престола благосклонного к Речи Посполитой молдавского государя Еремию Могилу и его брата, государя Волощины Шимона Могилу. Кроме того, весной 1600 года, владея уже Молдавией и Волощиной, Михаил Храбрый

завладел Покутьем, вел переговоры со Швецией и Россией относительно возможного раздела Речи Посполитой. В начале XVII века Речь Посполитая была заинтересована в усилении своих влияний в Молдавии и Волощине и неприязно созрела начинания Михаила Смелого. Турция вначале поддержала государя, султан Махмед III назначил его семигородским воеводой и согласился на занятие его сыном свободного волоцкого престола. Одновременно, уведомляя письмом польского короля Сигизмунда III Вазу о принятых решениях, требовал их утверждения польской стороной. В создавшейся ситуации король стремился хотя бы избежать захвата Молдавии. В марте 1600 г. к Михаилу Смелому был направлен галицкий подचाший А. Тарановский, которому удалось даже составить текст мирного соглашения, которое гарантировало территориальную целостность Молдавии и безопасность ее государя, Еремии Могилы. Сам воевода заверял доброжелательные отношения с Речью Посполитой: «Пусть нас накажет Бог, если бы мы задумали когда-нибудь вторгнуться в волоцкие земли»²⁰. В мае этого же года объяснял польскому королю причины нападения на Молдавию: «Вошел в волоцкие земли лишь с одной целью – быть слугой вашей королевской милости»²¹. Польский король Сигизмунд III Ваза и великий коронный гетьман Ян Замойский отбросили объяснения Михаила Смелого и приняли решение выступить против него вооруженно. Одновременно в Стамбул отправился польский посол Андрей Рембовский. Об изменении отношения Турции к данному конфликту свидетельствует тот факт, что еще ранее в Польшу прибыли три чауша с письмом турецкого султана относительно ситуации в семигородской и молдавской землях. Польский король, занятый делами текущего сейма (9.02-21.03.1600г.), а собственно томился в ожиданиях результатов переговоров с Михаилом Смелым, ограничился лишь обещанием выслать в Стамбул своего посланника.

¹⁸ Cynarski St. Jan Szczesny. Herbur, Herbur Jan, (1568-1626), s. 443.

¹⁹ Wielka historia Polski. Dzieje Polski I Litwy (1506-1648). T.4, Krakow, 2000, s. 285.

²⁰ Wojcik Z Historia dyplomacji polskiej 1572-1785/ Z.Wojcik. Warszawa, 1982, I.II, s. 75.

²¹ Там же, с. 75.

В связи с этими событиями Я.Замоский начал готовиться к новому походу в Молдавию. Это факт в политике конфронтации гетьмана при известном нежеланий канцлера к присоединению Польши к антитурецкой лиге, допускает утверждать, что Замойский рассматривал польско-татаро-турецкую войну только со стороны претензий к Волощины и Молдавии. Такие взгляды на проблему соответствовали взглядам и интересам шляхты, особенно русского воеводства, территориям которого это давало большие экономические выгоды. Поэтому, послы русского воеводства, собранные на сеймике в Вишне, поддерживали политику канцлера. Ян Щасный Гербурт письмом 27 декабря 1599 года провозгласил готовность своих «домовых» войск к походу. В это же время Гербурт присутствовал на сеймике в Вишне и произнес агитационную речь которая сохранялась до наших времен под названием «Речь его милости пана Я.Щ. Гербурта, вишенского старосты, на вишенском сеймике в то время, когда вернулся с турецкого посольства». Заглавное место в выдвинутых в этом выступлении претензии занимала, в конечном результате, необходимость присоединения к Польше Мунтянской земли со следующих, между прочим взглядов: «Для меня самого шляхтича эта земля двадцать тысяч злотых стоит, так как ездил в Турцию послом, на это истратил двенадцать тысяч, а две экспедиции, цецорская и мунтянская, стоят более чем 10 тысяч злотых»²².

С целью обеспечения более длительного присоединения Мунтянской земли к Польше он советует поделить ее на провинции, во главе которых стояли бы отдельные государи. Были это тенденции, вражеские государственному централизму. Агитация сторонников Замойского нашла поддержку у шляхты восточных воеводств, которая на эти цели приняла соответствующие налоги. Дело методов налогообложения Гербурт также в этом выступлении: «Срам это есть (Бог знает) нашего народа, что когда Речи Посполитой необходимы деньги, тогда их не ищут среди богатых людей, а в убогих крестьян, которые сами помирают с голода. О нужденное

отечество наше, если для твоего спасения не берут участия те, которые не знают численности своих сел и их назаний, если не епископы, не воеводы, не старосты, а гультия, евреи будут тебя спасать»²³.

Как видим из вышеизложенного, атака сторонников Замойского на противников налогообложения для ведения турецко-татарской войны вышла на пользу простого народа. Был это самый важный результат этого внутреннего конфликта. Волоский поход Яна Замойского, в котором брал участие Ян Щасный Гербурт, был последним выражением его сотрудничества с Замойским. Тем временем, когда свергнутые государи Шимон и Еремия Могилы пребывали в Польше, Замойский в начале сентября во главе польского войска переправился через Днестр и направился в глубь Молдавии. Михаил Смелый вначале отступал, но боязнь потери власти над Волощиной заставила его принять бой. Армия Замойского прибыла под Буково 19 октября 1600 г. Утром 20 октября Ян Замойский за советом Станислава Жолкевского и люблинского воеводы Марка Собеского решил поднять войска в атаку. Тут следует напомнить, что Марк Собеский пребывая в родственных отношениях с С.Жолкевским и Региной Гербуртовной. Как свидетельствуют источники, кроме Яна Щасного, в молдавском походе Яна Замойского брал участие сын русского воеводы Николая Гербурта – королевский дворянин Николай Гербурт²⁴. В битве под Буковомармия М.Смелого потерпела поражение и вынуждена была отступить к Плоешти (Румыния). Замойским уже по дороге на Буково возвратил на молдавский престол Еремии Могилу, а после битвы под Буковым на мунтянский трон в Бухаресте возвратился Шимон Могила. Западная часть Волощины оставалась еще под властью Михаила Смелого.

В начале XVII века для Речи Посполитой важное значение имело сохранение влияний в придунайских государствах, расположенных

²³ Там же, s. 220.

²⁴ Zelewski R. Herburt Stanislaw (1524-1584), Herburt Mikolaj (1524-1593), Herburt Mikolaj. Polski slownik biograficzny./ Zelewski R. Wroclaw-Warszawa-Krakow, Zaklad narodowy imienia Ossolinskich. Wydawnictwo Polskiej A.N.T.IX., 1961, s. 449.

²² Wojcik Z Historia dyplomacji polskiej 1572–1785/Z. Wojcik. Warszawa, 1982, I. II, s. 219.

вдоль ее рубежей, в особенности в Молдавии и Волощине. Оба государства от 1478 г. находились в зависимости от Турции. В связи с этим польские послы в Стамбуле добивались права распространения верховенства Речи Посполитой в этом регионе. Весной 1609 г. к султану был направлен королевский секретарь Г.Кохановский, инструкция которого гласила о желании Речи Посполитой придерживаться ранее принятых трактатов и требовала того же от турецких властей. Большое значение в переговорном процессе имела проблема придунайских государств, в которых начинания Речи Посполитой по установлению своего верховенства вызывали сопротивление Стамбула. Осенью 1617 г. дошло до военного столкновения польских коронных войск под руководством гетьмана польного коронного С.Жолкевского и турецких под предводительством наместника Силистрии Искандера-паши. Согласно указаний польского короля гетьман в это время уступил и 23 сентября 1617 г. подписал с представителями турецкой стороны договор, который гарантировал взаимную безопасность границ. Турецкие послы выдвинули предостережения, чтобы Речь Посполитая не вмешивалась во внутренние дела Молдавии, Волощины и Семигорода. Достигнутые соглашения должны были утвердить руководители государств: «Когда эти условия стороны соглашения обсудят, король направит великого посла в Порту и турецкий султан подтвердит то, что между нами решено»²⁵.

Несколько ранее, 12 сентября 1617 г. польские послы, руководимые Станиславом Жолкевским уклали договор с представителями молдавского государя Раду Михня (1616-1619) в с. Буша (Винницкая обл.). Государь обязывался быть посредником в спорах с Турцией и не пропускать татарские отряды через свою территорию. Важным моментом этого соглашения было обязательство молдавского государя о сложении присяги на верность польскому королю и Речи Посполитой, апольская сторона обещала возвратить Хотин. Договор под Бушей современниками был расценен как

конец польским усилиям по расширению влияния в придунайских государствах. Сам Жолкевский, оправдываясь от поставленных перед ним обвинений, этой проблемы не вспоминал: «Обвиняют меня люди с двух причин: первая, что пана Самуеля Корецкого не спасал; вторая – что я не довел дело до битвы»²⁶. В скором времени, в 1618 г. Станислав Жолкевский совершил открытую интервенцию во внутренние дела Молдавии.

Правление польского короля Сигизмунда III не исчерпало всех своих сюрпризов. Он втянул Речь Посполитую в войну с турками 1620-1621 годов. Причиной войны стали споры между двумя государствами, которые стремились установить гегемонию в Молдавском государстве и Валахии (Волощина). В августе-сентябре 1620 силестрийский паша Искандер возглавил поход против молдавского государя Г.Грациани, который был сторонником Польши. На помощь ему с Бара выступило войско Речи Посполитой во главе с гетьманом великим коронным Станиславом Жолкевским. Тут следует отметить, что Жолкевский происходил из рода Николая Жолкевского и Софии Гербурт. Его женой была Регина Гербуртовна, поэтому судьба Станислава Жолкевского в этом походе представляет определенный интерес. Позже к ним присоединился Г.Грациани с небольшими молдавскими силами. За сведениями украинской летописи, С.Жолкевский недооценил значение запорожского войска. Он занял ряд молдавских крепостей, городов и село Цецора. Последний этап Цецорской битвы состоялся возле Могилев-Подольского. В ходе битвы погиб Станислав Жолкевский. Поражение привело к разрушительному ордынскому нападению на Галичину и Подолье. Поражение польской армии под Цецорой 1620 г. современники объясняют тем, что гетьман не захотел иметь союзников казаков. «Жолкевского у Волосих убито и Корецкого взято, потому что без казаков войну точил» - пишет львовская летопись. В

²⁵ Wojcik Z Historia dyplomacji polskiej 1572–1785/Z.Wojcik. Warszawa, 1982, I. II, s. 77.

²⁶ Wojcik Z Historiadyploacji polskiej 1572–1785/Z.Wojcik. Warszawa, 1982, I. II, s. 78.

следующем году конфликт перерос в новую фазу²⁷.

Хотинская война 1621 г. – вооруженный конфликт между Османской империей и Речью Посполитой, который состоялся вследствие столкновения интересов этих государств в дунайских княжествах, а также в связи с недовольством османской власти морскими походами запорожских казаков. После поражения в Цецорской битве 1620 г. польский король Сигизмунд III Ваза не смог собрать достаточно сильную армию и потому в январе 1621 г. за посредничеством ерусалимского патриарха Феофана III обратился за военной помощью к украинским казакам. 15-17 июня казацкий совет за участием духовенства решил принять участие в противостоянии Речи Посполитой с Османской империей при условии, что польская власть удовлетворит требования православного населения Украины. К королю отправилось посольство во главе с П.Конашевичем-Сагайдачным, а в Молдавию вступило более 40 тысяч казаков во главе с гетьманом Я.Бородавкой. Война на суходоле началась маршем польско-литовских подразделений под правительством великого литовского гетьмана Я.-К.Ходкевича и Е.-С. Любомирского. 25 августа к казацкому табору вернулся П.Конашевич-Сагайдачный, которого запорожцы избрали гетьманом вместо Я.Бородавки. Как свидетельствуют исторические письменные источники, в битве принял участие Ян Гербурт, который привел под Хотин 100 гусаров²⁸. В начале сентября 1621 года под Хотин подошла армия султана Османа II. 2 сентября султанское войско начало осаду Хотинского лагеря. В это время Осману II стало известно, что на помощь полякам подходит подкреплении-посполитое рушение во главе с польским королем Сигизмундом III. В связи с этим султан был вынужден начать мирные переговоры, что фактически означало его военно-политическое поражение. 9 октября было подписано Хотинский мирный договор 1621 года, который положил край войне.

Хотинский мирный договор 1621 года – договор о мире между Османской империей и Речью Посполитой, подписанный 9 октября 1621 г. после окончания Хотинской войны 1621 года. Первые контакты между польско-литовским и османским командованием относительно подписания мира начались еще в июне 1621 и активизировались с началом боев под Хотин. 29 сентября к лагерю султана Османа II прибыли польские послы – сенатор С.Журавинский и сеймовый комиссар Я.Собеский. Османскую сторону представлял великий визирь Дилавер-паша за посредничества молдавского государя Раду Михая. Польский и турецкий варианты договора утрачены. С сохранившихся копий исходит, что договор предусматривал обязательство польского короля поддерживать турецкого султана на международной арене. Речи Посполитой запрещалось вмешиваться в внутренние дела Дунайских княжеств, Хотин возвращался молдавскому государю, который был обязан иметь дружественные отношения с Речью Посполитой. Согласно договора запорожцам запрещалось выходить в морские походы против Османской империи. В общем, Хотинский мирный договор 1621 года возвращал стороны к довоенному уровню междугосударственных отношений.

Еще один героический потомок Станислава Жолкевского и Регины Гербуртовны прославив на века род Гербуртов. Им был Ян III Собеский (17.08.1629-17.06.1696) – король Речи Посполитой (1674-1696), великий коронный маршалок (1665-1674), польный коронный гетьман (1666-1668), великий коронный гетьман (1668-1674). Как коронный гетьман, проявил себя талантливым и героическим полководцем, победил турецкие войска в Хотинской битве 1673 года во время войны Речи Посполитой с Османской империей в 1672-1676 годах. Битва состоялась 10-13 ноября 1673 г. под Хотин. Турецкие войска во главе с силистрийским бейлербеєм Гусейном-пашей обороняли лагерь вокруг Хотинской крепости. Великий гетьман коронный Я.Собеский во главе польского войска 11 ноября атаковал турецкие позиции. С помощью сильного артиллерийского огня пехота Я.Собеского ворвалась в оборонные

²⁷ Энциклопедия истории Украины: В 10 т. /Редкол.: В.А.Смолий (пред.) и др. К.: Наук.думка, 2013, Т.10, с. 477.

²⁸ Cynarski St. Jan Szczesny. Herbur, Herbur Jan, (1568-1626), s. 445.

турецкие редуты. Польская артиллерия уничтожила мост через р.Днестр, не оставляя противнику возможности для отступления.

Хотинская битва имела большой европейский резонанс и сприяла избранию Яна Собеского на польский трон. Победа под Хотинском сделала Собеского очень популярным среди коронной шляхты. Он был избран королем благодаря шляхты и вопреки желанию большинства литовских делегатов во главе с великим литовским гетьманом М.Пацом. Изменение внешнеполитической ориентации в австрийскую сторону привело к новой войне с Османской империей 1683-1699 годов. Чтобы обеспечить победу в войне, Я.Собеский уклад «Вечный мир» 1686 г. с Россией, которая присоединилась к антиосманской «Священной лиге» в обмен на территориальные уступки Речи Посполитой.

Победа польского короля Яна III Собеского в 1683 г. под Венной фактически спасла Европу от турецкого ига. Одной из центральных битв австрийско-турецкой войны 1683-1684 годов была венская битва 1683 г., которая состоялась 22 сентября после длительной облоги австрийской столицы г.Вены армией Османской империи под руководством великого визира в которую входили татарские, молдавские, волошские, семигородские и угорские подразделения. Союзнические войска австрийцев, немцев и поляков возглавлял польский король Ян III Собеский. В результате битвы, основную тяжесть которой несли польские подразделения, Вена была освобождена. Несмотря на эту победу, часть турецкой армии оставалась еще на территориях Центральной и Центрально-Восточной Европы. Окончанием военных событий под Венной стал поход союзнических войск в Венгрию и Словакию. Победа под Венной стала свидетельством возможности монархов Европы выступить единым фронтом против турецкой угрозы и подтолкнула к созданию в марте 1684 г. союзнической военно-политической антитурецкой коалиции государств «Священная лига» Австрии, Польши, Венеции и Папской области. Попытки польского короля Яна III Собеского отвоевать молдавское княжество в нескольких кампаниях завершились полной неудачей.

Эти поражения привели к политическому кризису, который свел на нет планы усиления королевской власти. Государь Молдавии Григорий Дука в июне 1681 г. получил от султана булаву гетьмана Правобережной Украины. Молдавский государь и гетьман способствовал восстановлению городов Украины. После поражения под Венной государь продолжал на территории Молдавии борьбу с польскими отрядами во главе с С.Куницким, которого назначен Ян III гетьманом. В начале 1684 г. Г.Дука попал в плен и был отправлен во Львов где вскоре умер. Обстоятельства смерти пленного государя остались секретом.

В связи с ревизией польской заграничной политики, которую провел в начале своего правления король Ян III Собеский, изменилось кое-что в иерархии важности заданий, которые были перед дипломатией Речи Посполитой. Изменились также и методы ее деятельности, развилась, правдана короткое время, тайная королевская дипломатия. Внедрение в жизнь начал дипломатической политики в основном зависело от конечного урегулирования отношений с Турцией. Но тут Речь Посполитую и ее короля встретило одно из наиболее ощутимых дипломатических поражений. Ян III Собеский очень долго предохранялся от вступления в «Ярмо Святой Лиги» и искал союзников против Турции даже в мире ислама. Про другие аспекты его послесвенской политики свое время искренне и очень красиво написал В.Конопчинский: «Что интересно, Собеский весь период турецких войн, пока ему хватало жизненных сил и здоровья, стремился освободить из-под деспотического правления как Османской империи, так и Габсбургов все края над нижним Дунаем – Венгрию, Семигород, Молдавию и Волошину»²⁹. В польском дипломатическом документе с 1689 г. записано, что целью Речи Посполитой было при благоприятных обстоятельствах «вернуть Подолье и Украину, волоскую и мунтянскую земли как наследство республики и давних границ короны Польской с турецким государством по Дунаю»³⁰.

²⁹ Wojcik Z Historiadplomacji polskiej 1572 – 1785. Warszawa, 1982, I, II, s. 233.

³⁰ Там же, с. 233.

Важным является факт, что Я.Собеский был чуть ли не единственным европейским деятелем, который отдавал себе отчет, что победа под Веной сломала экспансивную турецкую политику. Но чтобы использовать ее сполна, необходимо поразить Османскую империю и уничтожить ее агрессивное могущество. «Это есть то время – писал несколько позже после венской победы, - которого ждали веками. Если этот момент упустить, перед Богом будем за это отвечать»³¹. Дипломатические контакты Варшавы с Стамбулом, Бахчисараем и Веной, которые наблюдались в этот период, не принесли желательных результатов. Великий турецкий визирь соглашался лишь на возвращение полякам Камянца, а про остальные города не хотел даже слушать. А претензии поляков относительно Молдавии вызывали гнев и даже иронию. В 1690 г. Я.Собеский снова сблизился с Австрией после того, когда император священной Римской империи Леопольд I выразил согласие на признание принадлежности Молдавии к Польше после окончательной победы над Турцией. Но поход в Буковину 1691 г. закончился поражением, а вместе с этим окончательно рухнули великие королевские планы экспансии в направлении Дуная, где Речь Посполитая и ее король, Ян III Собеский хотели найти компенсацию за потери, понесенные с Россией на востоке.

Поданный материал свидетельствует, что на протяжении исследуемого периода Речь Посполитая в отношении Молдавского княжества вело политику, направленную на усиление своего присутствия в этом регионе. Молдавия занимала важное стратегическое положение, через ее черноморские порты происходила польская торговля с восточными государствами. Молдавское государство пребывало в сфере интересов Османской империи и Венгрии, поэтому частые резкие изменения условий союзных соглашений возникали из-за ощущения угрозы слабой власти государя. Камнем преткновения между Речью Посполитой и Молдавским княжеством служило Покутье. Используя летописные сведения о принадлежности этого региона в XIV веке к Молдавии, ее государи старались добиться международного

признания принадлежности Покутья к Молдавии. Только лишь после поражения в Обертинской битве 1531 года за Хотинским миром 1538 года Молдавия окончательно отказалась от претензий на Покутье.

Политическое и безправное убийство законных правителей Молдавского государства свидетельствует о намерении польских властителей посадить на молдавский трон своих ставленников. Как отмечает исследователь жизненного пути рода Гербуртов О.Лашинская, Гербурты в этот период «с желанием и самоотдачей исполняли службу с оружием в руках на благо отчизны»³².

Целью акции великого гетьмана Коронного Яна Замойского в 1595 году было посадить в Молдавии благосклонного государя и создать в этой зоне зависимые от Польши небольшие буферные государства, которые бы охраняли Речь Посполитую от турецкой угрозы. Политика конфронтации гетьмана, при известном его нежелании к присоединению Польши к антитурецкой лиге допускает утверждать, что Замойский рассматривал татарско-турецкую войну только со стороны претензий к Молдавии и Волощине. Решительным сторонником экспансивной политики Яна Замойского в этом регионе был Ян Щасный Гербурт. Причиной противостояний между Речью Посполитой и Османской империей в 1620 году стали споры между двумя государствами, которые стремились установить гегемонию в Молдавии и Волощине. Победа польского короля Яна III Собеского над турецкими войсками под Веной в 1689 г. фактически спасла Европу от османского ига.

Подводя итоги данных исследований приносит удовлетворение мысль, что удалось в общих чертах ознакомить широкий круг читателей с представителями рода Гербуртов и их участием в политической жизни Речи Посполитой в период XV-XVII веков. Висследуемой проблематике есть, по всей вероятности, множество так называемых черных пятен, которые требуют дальнейшего изучения.

³¹ Там же.

³² Laszczynska O. Rod Herburtow w wiekach srednich. / Laszczynska O. Poznan, 1948, s. 109.

Список литературы:

1. Czerny Fr. Panawania Jana Olbrachta I Aleksandra Jagiellonczykow r.1492-1506. Krakow, 1871. 530 s.
2. Kolankowski L. Polska Jagiellonow, dziejepolityczne. Lwow, 1936. 375 s.
3. Laszczynska O. Rod Herburtow w wiekach srednich. Poznan, 1948. 145 s.
4. Matricularum regni Poloniae Summaria, wyd T.Wierzbowski, I-V. Warszawa, 1905 - 1919. 1450 s.
5. Orzechowski St. Polski dialog I polityczne. Rozmowa okolo egzekucyjejallo Dyjalog.1563-1564. Krakow, 1919. 740 s.
6. Papee Fr.Jan Olbracht. Krakow, 1936. 375 s.
7. Szczerbicka L. Jan Szczesny Herburt.-zarysmonografi. Zestudion nad literature staropolska. Studia Staropolska. Wroclaw, 1957. T. 5, s. 214-291.
8. Wielka historia Polski. Dzieje Polski I Litwy (1506-1648). T.4. Krakow, 2000. 825 s.
9. Wojcik Z Historia dyplomacji polskiej 1572 - 1785. Warszawa,1982. I.II. 775 s.
10. Zelewski R. Herburt Stanislaw (1524-1584), Herburt Mikolaj (1524-1593), Herburt Mikolaj. Polski slownik biograficzny./ Zelewski R. Wroclaw-Warszawa-Krakow, Zaklad narodowy imienia Ossolinskich. Wydawnictwo Polskiej A.N.T.IX., 1961, s. 447-453.
11. Зубрицкий Д. Хроника города Львова / МГКО «Документальная сокровищница Львова»; перевод с польск.И.Сварника. Издание второе, исправленное и дополненное. Львов: Центр Европы, 2006. 602 с.
12. Энциклопедия истории Украины: В 10 т. / Редкол.:В.А.Смолий (пред.) и др. К.: Наук. думка, 2011.Т.8. 520 с.
13. Энциклопедия истории Украины: В 10 т. /Редкол.: В.А.Смолий (пред.) и др. К.: Наук.думка, 2013, Т. 10. 784 с.
14. Энциклопедия истории Украины: В 10 т./ Редкол.:В.А.Смолий (пред.) и др. К.: Наук. думка, 2010, Т. 7. 728 с.

Bibliography:

1. Czerny Fr. Panawania Jana Olbrachta I Aleksandra Jagiellonczykow r.1492-1506. Krakow, 1871. 530 s.

2. Kolankowski L. Polska Jagiellonow, dziejepolityczne. Lwow, 1936. 375 s.
3. Laszczynska O. Rod Herburtow w wiekach srednich. Poznan, 1948. 145 s.
4. Matricularum regni Poloniae Summaria, wyd T.Wierzbowski, I-V. Warszawa, 1905 - 1919. 1450 s.
5. Orzechowski St. Polski dialog I polityczne. Rozmowa okolo egzekucyjejallo Dyjalog. 1563-1564. Biblioteka Pisarzow Polskich PAU, Krakow, 1919. 740 s.
6. Papee Fr.Jan Olbracht. Krakow, 1936. 375 s.
7. Szczerbicka L. Jan Szczesny Herburt.-zarysmonografi./Szczerbicka L. Zestudion nad literature staropolska. Studia Staropolska. Wroclaw, 1957, T. 5, s. 214-291.
8. Wielka historia Polski. Dzieje Polski I Litwy (1506-1648), T.4. Krakow, 2000. 825 s.
9. Wojcik Z Historia dyplomacji polskiej 1572 - 1785/Z.Wojcik. Warszawa, 1982. I.II. 775 s.
10. Zelewski R. Herburt Stanislaw (1524-1584), Herburt Mikolaj (1524-1593), Herburt Mikolaj. Polski slownik biograficzny./ Zelewski R. Wroclaw-Warszawa-Krakow, Zaklad narodowy imienia Ossolinskich. Wydawnictwo Polskiej A.N.T.IX., 1961, s. 447-453.
11. Zubritskii D. Khronika goroda L'vova / MGKO «Dokumental'naiia cokrovishchnitsa L'vova»; perevod s pol'sk.I.Svarnika. Izdanie vtoroe, ispravlennoe i dopolnnoe. L'vov: Tsentr Evropy, 2006. 602 s.
12. Entsiklopediia istorii Ukrainy: V 10 t. / Redkol.:V.A.Smolii (pred.) i dr. K.: Nauk.dumka, 2011.T.8. 520 s.
13. Entsiklopediia istorii Ukrainy: V 10 t. /Redkol.: V.A.Smolii (pred.) i dr. K.: Nauk. dumka, 2013, T. 10. 784 s.
14. Entsiklopediia istorii Ukrainy: V 10 t./ Redkol.: V.A.Smolii (pred.) i dr. K.: Nauk.dumka, 2010, T. 7. 728 s.

Copyright© Oleh TSEBENKO, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

Украина, город Львов, ул. Китайская 18/69.

Tel.: (+380) 965682462

E-mail: o.tsebenko@mail.ru

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2015, Issue 2, Volume 36, Pages 109-119.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 06. 2014 | Accepted: 15.12. 2014 | Published: 30.06. 2015

**COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ**

**ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ САНКЦИИ**

**RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF INTERNATIONAL LAW AND ECONOMIC
SANCTIONS**

**RĂSPUNDEREA PENTRU ÎNCĂLCAREA DREPTULUI INTERNAȚIONAL
ȘI SANȚIUNILE ECONOMICE**

МРАЗ Станислав / MRÁZ Stanislav / MRAZ Stanislav*

БРОЦКОВА Катарина / BROCKOVÁ Katarína / BROCKOVA Katarina**

РЕЗЮМЕ:

**ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ САНКЦИИ**

В статье исследуется проблематика, связанная с нарушениями международного права, а именно его основных принципов в современных международных отношениях. Анализируются правовые последствия нарушения международного права, а также вопросы ответственности. В статье автор излагает понятие и признаки противоправного действия, определяет понятие международной ответственности и содержание международной ответственности, уделяет внимание вопросам ответственности за нарушение когнитных норм, экономические санкции

Ключевые слова: государство, субъект международного права, ответственность, нарушение международного права, юридические и экономические санкции - последствия нарушения международного права.

JEL Classification: K33, K12, F53

УДК: 341.9, 341.924, 341.983.42

* **MRÁZ Stanislav** - Doctor în drept, Profesor universitar, Șef Catedră drept internațional, Facultatea Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacă). / **MRÁZ Stanislav** - PhD. in Law, Professor, Head of The Department of International Law, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava (Bratislava, Slovak Republic). / **МРАЗ Станислав** - Кандидат юридических наук, профессор, заведующий кафедрой международного права, Факультет международных отношений, Экономический университет в Братиславе (Братислава, Республика Словакия).

** **BROCKOVA Katarina** - Doctor în drept, Asistent universitar superior, Catedra drept internațional, Facultatea Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacă). / **BROCKOVÁ Katarína** - PhD. in Law, senior assistant, Department of International Law, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava (Bratislava, Slovak Republic). / **БРОЦКОВА Катарина** - Кандидат юридических наук, старший ассистент, Кафедра международного права, Факультет международных отношений, Экономический университет в Братиславе (Братислава, Республика Словакия).

ABSTRACT:

RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF INTERNATIONAL LAW AND ECONOMIC SANCTIONS

The authors have decided to prepare the following article with respect to continuous and severe infringement of the International law, it's basic principles and contemporary international relations. The article deals with legal effects and responsibility matters of such infringement of International law. Additionally, it clarifies the concept and terms of wrongful act, defines the concept of international responsibility and content of liability and accountability, including sanctions, economic sanctions

Key words: *the State, subject of international law, international responsibility, insurgent group, breach of international law, legal and economic consequences for the violation of international law.*

JEL Classification: K33, K12, F53

REZUMAT:

RĂSPUNDEREA PENTRU ÎNCĂLCAREA DREPTULUI INTERNAȚIONAL ȘI SANȚIUNILE ECONOMICE

Articolul analizează problemele asociate cu încălcări ale dreptului internațional, și anume principiile sale fundamentale în relațiile internaționale contemporane. Se analizează consecințele juridice de încălcare a dreptului internațional, precum și problemele de responsabilitate. Autorul expune conceptul și caracteristicile acțiunilor ilegale în dreptul internațional, definește conceptul de responsabilitate internațională și conținutul răspunderii internaționale, cu accent pe probleme de răspundere pentru încălcarea normelor cognitive, cât și sancțiunile economice.

Cuvinte cheie: *stat, subiect al dreptului internațional, responsabilitate, încălcarea dreptului internațional, sancțiuni juridice și economice - consecințe ale unei încălcări a dreptului internațional.*

JEL Classification: K33, K12, F53

CZU: 341.9, 341.924, 341.983.42

Постановка проблемы. Исторический, лингвистический, логический, систематический, а также правовой разбор действующих норм международного права, регулирующих международное право, а также анализ того, как указанные нормы применяются в международной практике, подтверждает, что, в целом, в общих принципах толкования отдельных институтов права, существует согласие. Однако, когда речь заходит о рассмотрении конкретных ситуаций, например, нынешней ситуации в Украине или в других регионах мира, то в международной практике не существует в их интерпретации единообразного и однозначного мнения.

В то время как одна из сторон утверждает, что имело место очевидное нарушение международного права, другая сторона - настаивает на обратном. При этом предметом утверждений обеих сторон является одна и та же фактическая и юридическая ситуация, и обе стороны ссылаются на действующие нормы международного права.

В то время как существует согласие относительно принципов, но наблюдаются разные мнения по поводу толкования и применения существующего правового регулирования в конкретных случаях. Что касается международно-правовых аспектов, причиной разногласий в юридическом изложении релевантных договорных или других юридических текстов, является главным образом толкование правовых норм, пренебрежение контекстов используемых терминов, игнорирование целей и предмета правового регулирования, игнорирование того, что релевантные правила международного права имеют разное нормативное качество и характер, а также существование ошибок в аргументации.

Анализ последних публикаций. Исследованиями данной проблематикой на сегодняшний день занимаются следующие авторы А. Абасс, А. Ауст, Вршанский, П., Т. Гилюер, В. Давид, З. Зборил, Л. Липкова, К. Пительова, Ф. Поредош, П. П. Сладкий, Я. Томко, М. Шоу. В своих публикациях эти

ученые исследуют вопросы, связанные с ответственностью субъектов международного права и их подчиненных органов за нарушение норм международного права, которое связано с их противоправными действиями. А также разрабатывают правовые последствия таких действий и введение обязательств репарации.

Нерешенные части общей проблемы.

Авторы, занимающиеся данной проблематикой, в основном уделяют внимание противоправным действиям государств и их ответственности за нарушение исходных норм, а также санкциям, однако не достаточно исследуют ответственность частных лиц за нарушение международного права.

Цель исследования. Целью статьи является анализ обязательств членом международного сообщества придерживаться принятых правил общего международного права и локальных норм. Также в статье исследуются ситуации, когда субъекты ведут себя не в соответствии с этими нормами и нарушают международное право, и какие юридические или экономические последствия несут за данные нарушения. К юридическим последствиям за нарушение международного права относится и ответственность за его нарушение. Заключительная часть статьи посвящена обязательствам репараций, которые возникают как следствие нарушения международного права.

Основные результаты исследования.

Понятие и признаки противоправного поведения. Нарушение в международном праве может состоять из действия или бездействия. В первом случае речь идет о нарушении правового запрета. Во втором, о невыполнении правового приказа – государство не приняло мер, которые необходимо было сделать для исполнения своих международно-правовых обязательств.

Чтобы условия, которые с точки зрения международного права требуются для наличия противоправного поведения государства, исполнялись, необходимо чтобы противоправное поведение можно было вменить государству (говорим о субъективном элементе), и чтобы государство, которому правонарушение

вменяется, этим нарушило свое международно-правовое обязательство (объективный элемент).¹ Субъективный и объективный элементы конституируют с точки зрения международного права правонарушение государства.

В случае отсутствия объективного элемента, то есть противозаконности, акты вменяемые государству, невозможно включать в понятие международного противоправного поведения. Речь идет о так называемых недружественных действиях, которые также направлены против интересов другого государства, но в этом не усматривается нарушение международных норм.

Имманентным знаком нарушения международного права является противоправность. Отличие между действительным поведением государства и поведением, которое должно государство придерживаться, и составляет фактическую сущность противоправности. Поведение государства нельзя называть противоправным, если оно не представляет нарушение международного обязательства, даже если это поведение являлось нарушением его собственного внутреннего права. С точки зрения международного права поведение государства должно называться противоправным, сразу, как только нарушается международное обязательство, и даже если бы - в экстремальном случае - государство согласно внутреннему праву должно было вести себя так, а не иначе.

Государство принципиально не может ссылаться на фактическую действительность, даже на внутригосударственное право, как на причину невыполнения своих международных обязательств.

Международное право считает, что ответственность государства имеет единообразный характер, несмотря на то, в силу каких обстоятельств было нарушено международное обязательство; разницу в происхождении ответственности составляет только содержание обязательства.²

¹ Mráz S. *Zodpovednosť za porušenie práva pri ozbrojených konfliktoch*. Banská Bystrica: UMB, 2007.

² Abass A. *Complete International Law: text, cases and materials*. New York: Oxford University Press, 2012. xxxvii + 737 p.

Когда же речь идет о способе высказывания (формулировка), в международных обязательствах существуют значительные отличия. Государство может, исходя из обязательств, выполнить свою обязанность при помощи действия или бездействия (говорим об обязательствах, устанавливающих повинность определенного поведения), или наоборот, государство согласно обязательствам, должно достичь определенного состояния, результата, причем государство принимает самостоятельное решение о возможном выборе средств для достижения необходимого результата (обязательства состоят из результата). В другом случае, несоблюдение положенного результата является противоправным поведением, а не отдельные меры (их невыполнение), которые не вели к достижению требуемого результата.

По сравнению с отличиями в способе высказывания (формулировке) обязательств, которые не влияют на различие свойств юридического последствия ответственности, существует другая ситуация при разделении обязательств, согласно общественной значимости, содержание которой имеет значение для международного сообщества. Обозначение серьезного противоправного поведения термином международное преступление, если это поведение связано с нарушением когентной нормы, используется пока постепенно, в то время, как в случае нарушения диспозитивной нормы, уже полностью используется термин международный деликт.³

Для определения ответственности имеет большое значение *tempus comisii delicti*, то есть момент, когда совершилось нарушение обязательства, как и продолжительность этого нарушения. Если совершение деликта полностью совпадает по времени с моментом нарушения обязательства, речь идет о простом случае немедленного действия (например, сбитие чужого самолета, который легально пролетал в воздушном пространстве реагирующего государства).

Ответственность вменяется (субъективный элемент) субъектам международного права за акты их органов. Государственным органом

является каждое лицо (группа лиц), которому государство делегировало полномочия в соответствии с внутренним правом, и которое пользуется этим полномочием. Действие государственного органа будет считаться действием государства согласно нормам международного права, несмотря на то, идет ли речь об органе законодательном (конституциональный), исполнительном, судебном, или органе, выполняющем иные полномочия, несмотря на то, что его полномочия - внешнего или внутреннего измерения государства, или этот орган в системе государственного аппарата занимает вышестоящее или нижестоящее положение.

Государство несет ответственность и за акты местных и региональных органов самоуправления, которые формально не входят в систему государственных органов, как и за акты отдельных членов федерации. Несмотря на то, какой уровень автономности принадлежит отдельному члену в рамках федерации согласно внутреннему праву, за акты его органов, которые касаются обязательств международного права возложенных на данную федерацию, полную ответственность всегда несет центральное государство. В случае федерации международного характера ситуация сложнее: если действиями органа отдельного государства затронуто международно-правовое обязательство федерации в целом, то ответственность за противоправное поведение несет центральное государство. Если же действием органа отдельного государства затронуты обязательства только этого государства, а не федерации, прямую международно-правовую ответственность несет только данное государство, причем ответственность федерации может быть только непрямая.

Государство может нести ответственность за акты физических лиц, которые в конкретных обстоятельствах, действуют в его интересах.⁴ Речь идет о случаях, когда физическое лицо действует в интересах государства по поручению или по инициативе государственного органа, например, акты лиц, реализующих миссию на иностранной территории. Фактический статус между

³ Aust A. Handbook of International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. xviii + 505 p.

⁴ Mráz S. Zodpovednosť za porušenie práva pri ozbrojených konfliktoch. *Op. cit.*

действующим лицом (или группой лиц) и механизмом государственной власти существует и тогда, когда государство хоть и не поощряет к действию, которое может принести юридический ущерб другому государству, но и тогда, когда государство не приняло должных мер для недопущения своевольных противоправных действий физических или юридических лиц. Для лучшего понимания международно-правовой ответственности государства в обоих случаях определяющим является фактическая связь между действующим лицом и механизмом государства. Иногда возникает ситуация, когда действие вменяемое государственной власти случается во время отсутствия этой власти, (на месте) а государство потом несет ответственность за действие физических лиц (группы лиц), которые управляют общественными делами. Несут ответственность за акты революционных органов, которые временно владеют частью государственной власти и управления, или отвечают за действия физических лиц в случае природных катастроф и т.п.

Территориальному государству принадлежит ответственность за противоправные деяния органов, которые ему «дало» другое государство или международная организация, однако лишь при условии, что эти иностранные органы подчиняются правомочию (управление и контроль) принимавшего государства. К подобному случаю можно отнести следующие примеры: иностранная полицейская единица предоставляется для подавления внутренних беспорядков, технические органы, помогающие в ликвидации последствий стихийных бедствий и т.п.

За поведение органа государства (территориальной единицы самоуправления или институции, которая правоспособна выполнять определенные функции публичного характера и т.д.), если данный орган выполнял эту деятельность, отвечает само государство и даже в тех случаях, когда этот орган поступил согласно *ultra vires*, то есть отклонился от компетенций, которые ему предоставило внутреннее право, или нарушил служебные инструкции для своей

деятельности.⁵ Единственно, что действия физических лиц в сфере их частной диспозиции не считаются действиями государства и не могут стать причиной его ответственности. Например, убийство по причине ревности, которое совершило лицо, будучи частью государственной структуры.

Поведение частных лиц принципиально нельзя относить к государству. Это не означает, что пострадавшее государство должно терпеть ущерб от иностранных граждан (юридических лиц). Это также не означает, что государство, гражданами которого они являются, не несет ответственности за то, что в связи с их поведением был нанесен вред другому государству. На основе международного права государство обязано предоставить защиту другим государствам – их органам и гражданам – перед посягательствами со стороны частных лиц. Если оно не выполняет данную обязанность, не принимает меры по предотвращению таких посягательств, или даже принял адекватные меры, но оставил виновников данного посягательства без наказания (не предал его правосудию), государству принадлежит прямая ответственность за отсутствие превентивных мер или репрессий в связи с совершенными посягательствами.

Территориальное государство аналогично отвечает и в случае, если поведением иностранными государственными органами, действующими с его согласия на его территории, нарушаются интересы третьего государства.⁶ То же самое *mutatis mutandis* относится к органам международных организаций. Если речь идет о повстанческом движении, поведении его органов – в случае причинения ущерба третьему государству – нельзя вменять вину тому государству, против которого (или против его власти) ведётся восстание. Государство несёт ответственность только за свои собственные органы, поскольку (в связи с восстанием) допустили недостаточную превенцию и репрессию в интересах охраны третьих государств. Органы повстанческого

⁵ David V., Sladký P., Zbořil Z. Mezinárodní právo veřejné: vysokoškolská právnická učebnice. 3. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2006. 425 p.

⁶ Mráz S., Poredoš F., Vršanský P. Medzinárodné verejné právo. Bratislava: PF UK Bratislava, 2003.

движения могут своим поведением привести к международно-правовой ответственности своё повстанческое движение. В случае победного восстания ответственность за акты его органов – со времен боев против легитимной власти – теперь несет ответственность территориальное государство, в котором представители восстания станут новой властью.

Понятие международно-правовой ответственности. Ответственность - это обязательство государства нести юридические последствия за нарушение международного права.⁷ Это обязательство (ответственное) возникает в момент, когда государство нарушает исходную (учредительную) норму.

Исходные (материальные) нормы обычно не устанавливают конкретные юридические последствия за их нарушение. Их можно найти в других нормах общего международного права, и в совокупности их обозначаем как правила секундарные или процессуальные. В случае нарушения исходного правила, когда противоправное поведение можно вменить государству, этот юридический факт приводит в действие правила, которые касаются ответственных правовых последствий противоправного поведения согласно международному праву. В связи с этим *ex lege* возникает между нарушителем и пострадавшим следующее правовое отношение – юридическое отношение ответственности, которое возлагает на нарушителя следующую повинность, которой до того не было. Речь идет об обязательстве как последствии за противоправное поведение - обязательстве ответственности. Коррелятом обязательства ответственности является право пострадавшего предъявлять правовые претензии, которых он до этого не имел, претензии, которые возникли из ответственности нарушителя международного права.

Обязательство ответственности является аксессуарным обязательством, которое подходит к исходной не выполненной обязанности без того, чтобы эта обязанность перестала существовать. Обязательство

ответственности не заменяет первоначально невыполненное обязательство, но лишь к нему добавляется как *ex lege* наступающее последствие невыполнения исходных обязательств.

Правила ответственности, которые устанавливают юридические последствия нарушения диспозитивных норм общего международного права, имеют опять лишь диспозитивный характер. Поэтому пострадавшее государство может в любой момент отказаться от своего права на компенсацию ущерба, которое возникло от противоправного поведения, в результате которого, исчезло и делинквентное обязательство ответственности. Далее считается, что это противоправное действие не имело места, пострадавший потерпел данное действие, например, по причинам мотивированных политических взглядов. Эта *inter partes* осуществленная дерогация секундарных правил обязательно включает и правила, которые устанавливают прямое принуждение (санкции), потому что в случаях, когда с согласия обеих сторон исчезает отношение ответственности или даже не возникает, нельзя приступить к прямому принуждению. Дерогация в таких случаях не касается исходного (материального) правила, которое нарушается, если из-за воли сторон не исходит противоположное. При нарушении когентных норм возникает иная ситуация.

Содержание правовой ответственности. Государство-нарушитель обязано соответствующим способом искупить вред, возникший в результате его противоправного поведения.⁸ В современном общем международном праве учреждено репарационное содержание обязательств ответственности, главным образом под влиянием цивилистических концепций, ранее более часто использованных в международном арбитраже и судебной практике. Возмещается ущерб, причиненный противозаконным поведением. Отстранение ущерба должно быть полным и в такой форме, чтобы принесло такой юридический статус, который существовал, если бы нарушения права не было. Обязательство

⁷ Hilier T. Sourcebook on Public International Law. London: Cavendish Publishing, 1998. xxxvi + 883 p.

⁸ Tomko J. a kol. Medzinárodné právo verejné. Bratislava: Obzor, 1988. 421 s.

возмещения *status quo ante delictum* исходит *ex lege* из общего международного права. Количество разных видов ущерба как последствия противоправного действия препятствует быстрой стабилизации более подробных правил определения конкретной степени и типа компенсации. И поэтому конкретизация содержания обязательств возмещения, в смысле определения ее объема и формы, остается и в дальнейшем предметом договоренности сторон. В большинстве случаев это достигается на базе прямого дипломатического билатеральных или многосторонних (компромисс) переговоров, либо эта конкретизация может быть вверена арбитражному или судебному органу, иногда используются и органы международных организаций.

В связи с тем, что нарушение международного обязательства может принести ущерб материального или нематериального вида, этому соответствует и способ реализации ответственности.

В случае ущерба материального характера принципиально обязательной является возмещение *in natura*. Ответственное за ущерб государство обязано осуществить возмещение, если оно объективно возможно. От возмещения отличается субституция, которая представляет собой замену аналогичным или эквивалентным предметом. В случае если возмещение *in natura* в силу объективных причин невозможно, не остается ничего другого, как приступить к эквивалентной компенсации деньгами, или, в случае необходимости, товарами или услугами. Также в случае, когда возмещение не позволяет полностью восстановить *status quo ante delictum*, тогда компенсация действует совместно с возмещением *in natura* (например, лишь освобождение необоснованно арестованного иностранца не может само по себе покрыть ущерб, который был причинен его государству).

Размер компенсации является часто предметом спора. Обширная юдикатура арбитражной и судебной практики в связи с этим предлагает много прецедентов, которые основаны на цивилистических концепциях. Из этой юдикатуры становится понятным, что компенсация обычно присуждается за действительный убыток (*damnum emergens*)

эквивалентно уменьшению имущественного блага потерпевшей стороны, если этот действительный убыток является причинным следствием противоправного поведения ответственного за убыток государства. Речь идет о так называемых материальных потерях, к которым относятся стоимость уничтоженного и поврежденного имущества, а также расходы, которые государство потратило на устранение последствий уничтожения и повреждения. Когда же мы говорим о так называемом косвенном ущербе (*damnum extra rem*), то в практике обычно установилось принятие возмещения ущерба за упущенную выгоду (*lucrum cessans*), хотя и не во всех случаях.

Иная ситуация складывается в случаях нематериального ущерба, то есть тогда, когда дело касается чести государства, его достоинства, престижа и т.п.⁹ Оскорбление главы государства, несанкционированное пересечение государственного самолета, нарушение суверенности государства, и т.п. на сегодняшний день составляют фактические знаки международного деликта, который приносит нематериальный ущерб пострадавшей стороне (если он одновременно с этим не приносит и ущерб материального характера). Пострадавшее государство на основе общего международного права имеет право добиваться удовлетворения (сатисфакции). Общее международное право не имеет стабилизированных правил для форм сатисфакции. Самой обычной формой сегодня можно считать извинение, то есть выражение сожаления с помощью дипломатической ноты или устно через представителя власти или с использованием специальной миссии. Если деликт оказывается более серьезным, необходима гарантия для будущего (*garancia pro futuro*), согласно которой государство обязуется, что в будущем не произойдет повторения противоправного поведения. В современном мире такое вербальное уверение является частью текста дипломатической ноты или заявления правительства.

Необходимость договорной конкретизации обязательств возмещения в случаях компенсации и сатисфакции может легко

⁹ Mráz S. Medzinárodné právo verejné. Banská Bystrica: UMB, 2007. 379 s.

стать причиной спора между государствами. Возникший спор о конкретизации возмещения ущерба (степени и формы) никак не останавливает действие правил ответственности общего международного права, потому что они в полной мере *ex lege* обязывают возмещать последствий противоправного поведения и восстановить *status quo ante delictum*. Действие правил ответственности не останавливается даже тогда, когда государство противоправное поведение полностью отрицает, а предъявленное другой стороной требование возмещения ущерба считается необоснованным. Из (*ex lege*) действия юридического последствия ответственности исходит, что результат решаемого спора (договор, решение, вердикт) только автоматически декларирует этот факт. В современном международном праве обязательство возмещения действует *ex tunc*, то есть от момента, когда наполнены все знаки противоправного поведения (то есть не *ex nunc*, от момента определения или выявления обязательств возмещения). Возникновение спора (об определении объема возмещения или о существовании противоправного поведения) имеет влияние на прямое принуждение нереализованных обязательств ответственности. Пострадавшая сторона может к *execution iuris* приступить только тогда, когда наличие противоправного действия неоспоримо, в результате чего неоспоримо и возникновение обязательств возмещения (если не оспаривается его конкретного объема). Нежелание нарушителя права (и многих) решать возникший спор считается доказательством его нежелания реализовать обязательство ответственности, которая автоматически возникает со спором.

Привлечение к ответственности за нарушение когентных норм. Интерес международного сообщества к поддержке когентных норм выражается в специфическом характере юридического отношения обязательства, с помощью которого общее международное право реагирует на нарушение *ius cogens*.¹⁰ Юридическое отношение здесь не имеет партикулярного характера (*inter partes*), как при юридическом последствии нарушения

диспозитивной нормы. Его характер, наоборот, является универсальным (*erga omnes*). Нарушитель обязан возместить каждому члену международного сообщества, потому что нарушение когентной нормы нарушает интерес, который касается каждого из них. В связи с этим каждый из них может легитимно требовать избавление от ущерба. Каждому члену международного сообщества принадлежит право на компенсацию разного вида и типа. Все зависит от причиненного ущерба. Государство, которое напрямую затронуло противоправное действие (использование силы), обычно страдает, и несёт как материальные убытки, так и остальным членам сообщества приносит убытки нематериального характера.

Государство не может избавиться от своей ответственности ко всем членам международного сообщества путем договора двусторонней компенсации (или тайного договора). Такая компенсация не возвращает статус *ante delictum* и не избавляет нарушителя от ответственности. Его обязательство нести ответственность существует до того момента, когда все остальные страны международного сообщества – именно его главные представители – не принимают договоренную партикулярную компенсацию как сатисфакцию, которая соответствует их нематериальным интересам, затронутых противозаконным поведением. Секундарные правила, которые решают юридические последствия нарушения *ius cogens*, имеют такой же когентный характер, как и исходные правила, поддержание которых, санкционируют секундарные правила.¹¹

Санкции в современном международном праве. Институциональные изменения в современном международном праве, на которые ссылается запрет на использование силы, относятся ко всей структуре правовых последствий противоправного поведения с точки зрения международного права, то есть не только ответственности, но также средства прямого принуждения (санкций). Принудительные меры утратили прежний однозначный ответный характер и не являются больше проявлением воли в поведении государств. С нарушением норм

¹⁰ Aust A. *Op. cit.*

¹¹ Abass A. *Op. cit.*

международного права возникает облигаторное ответственное правоотношение, которое заставляет нарушителя исправить противоправное состояние. Таким образом, уже ответственное правоотношение имеет отношение подотчетности и здесь исполняет функцию правового принуждения, однако лишь косвенно. Сама угроза возникновения обязательств ответственности действует превентивно в пользу соблюдения этого международно-правового порядка.

Если бы возникновением правоотношения ответственности исчерпались правовые последствия нарушения международного права, потерпевшая сторона в случае, если нарушитель по отношению к ней не выполняет обязательство ответственности, должна была бы повторно предъявлять право на возмещение ущерба, в случае необходимости *ad infinitum*. В современном международном праве так не происходит, потому что действующее право содержит правовые средства, которые используются для принуждения в вопросе невыполненной ответственности. Если нарушитель не выполнит обязательство ответственности, начинается в рамках внутренней структуры правовых последствий еще одного правоотношения, в котором пострадавший имеет субъективное право приступить к прямому принуждению. Этому субъективному праву соответствует потом коррелятивное обязательство стерпеть реализацию права. Речь идет о так называемом *санкционном правоотношении*.

Любой отпор против правомерного (легального) введения санкций был бы лишь продолжением противоправного поведения, на которое потерпевший имеет право реагировать еще раз в случае увеличения интенсивности принудительных мер. Учитывая то, что речь не идет об использовании воли (не говорим о мести, но о реализации права), поэтому и увеличение интенсивности не может являться предметом произвольным, и тем более возможностью для применения вооруженной силы.

Санкции можно определить как реализацию права потерпевшего государства на принуждение невыполненного обязательства ответственности совместно с исходным обязательством.

Взаимосвязанность институтов международно-правовой ответственности и прямое принуждение - как степень прямых последствий нарушения международного права - является очевидной: если ответственность не реализована, *может наступить прямое принуждение*. Сюда, к примеру, включаем и военные репарации. В соответствии со ст. 231 Версальского мирного договора Германии предписана ответственность за убытки и страдания, причиненные во время войны. Размеры репарации оценивались в 269 миллиардов немецких марок, которые впоследствии сократились в 1921 году на 132 миллиарда немецких марок, но даже и эта сумма не была Германией выплачена в полном объеме. Этого стремились избежать страны-победители на Потсдамской конференции, и поэтому свои репарационные претензии установили следующим образом:

- репарационные претензии СССР будут удовлетворены путем изъятия из советской оккупационной зоны и за счет германского капитала за рубежом;
- СССР репарационные претензии Польши удовлетворит из своей доли;
- претензии Соединенных Штатов, Соединенного Королевства и других стран, имеющих право на репарации, будут удовлетворены из западных зон и соответствующих германских активов за рубежом;
- как дополнение к своим репарациям СССР получает из западных зон 15% эксплуатации способного и комплексного промышленного инвестиционного оборудования в обмен за равноценное по стоимости продовольствие, уголь, древесину по взаимному согласию. Кроме того, 10% из этого основного промышленного капитального оборудования должны быть представлены СССР в счет репараций без оплаты или эквивалента;
- советское правительство отказывается от всех репарационных претензий по отношению к немецким предприятиям, которые находятся в западной оккупационной зоне, а также от всех немецких внешних активов;
- правительство США и Великобритании отказываются от

репарационных претензии по отношению к акциям германских предприятий в восточной оккупационной зоне и немецких зарубежных активов в Болгарии, Финляндии, Венгрии, Румынии и Восточной Австрии;

- советское правительство не имеет никаких претензий на золото, которое союзные войска, захватили в Германии.

Германский военный и торговый флот был разделен следующим образом:

- весь германский военный флот, в том числе и тот, который строится или ремонтируется, делится в равных долях между СССР, США и Великобританией;

- большая часть немецкого подводного флота будет затоплена. Останется максимум 30 подводных лодок для экспериментальных и промышленных целей, которые будут разделены в равных долях между СССР, США и Великобританией;

- немецкий торговый флот, который сдался трем великим державам, где бы он не находился, должен быть разделен в равных долях между СССР, США и Великобританией, причем СССР возместит Польше, Соединенным Штатам, Соединенному Королевству и другим союзникам.¹²

Прямое принуждение, следовательно, не является альтернативой ответственности. Это есть средство воздействия на государство - делинквент, с целью реализации обязательств ответственности, которая ему предписывает восстановить *status quo ante delictum*, т.е. не только исполнить исходное правоотношение нарушенное противоправным поведением, но и достичь того состояния, которое существовало, если не было бы нарушения закона.

Выводы. Эта статья посвящена ответственности, которую можно возлагать на государство. Нарушение в международном праве может состоять из противоправного действия или бездействия. В первом случае речь идет о нарушении правового запрета, во втором - о невыполнении правового приказа. Если же наполнены все знаки противоправного поведения, которые с точки зрения международного права требуются для

существования противоправного поведения государства, необходимо, чтобы противоправное поведение возможно было бы возложить на государство, а также, чтобы государство нарушило свое международно-правовое обязательство. В случае нарушения обязательства, происхождение обязательства, относится ли оно к обычаю или к договору не является решающим моментом. Ответственность - это обязательство государства нести юридические последствия за нарушение международного права. Обязательство ответственности является аксессуарным обязательством, которое подходит к исходной не выполненной обязанности без того, чтобы эта обязанность перестала существовать. Государство обязано соответствующим способом искупить вред, возникший в результате его противоправного поведения. Если нарушитель не выполнит обязательство ответственности, начинается в рамках внутренней структуры правовых последствий еще одного правоотношение, в котором пострадавший имеет субъективное право приступить к прямому принуждению. Речь идет о так называемом санкционном правоотношении.

Список литературы:

1. Abass A. Complete International Law: text, cases and materials. New York: Oxford University Press, 2012. xxxvii + 737 p.
2. Aust A. Handbook of International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. xviii + 505 p.
3. David V., Sladký P., Zbořil Z. Mezinárodní právo veřejné: vysokoškolská právnická učebnice. 3. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2006. 425 p.
4. David V., Sladký P., Zbořil Z. Mezinárodní právo veřejné. s kazuistikou. 1. vydání. Praha: Leges, 2008. 432 s.
5. Hilier T. Sourcebook on Public International Law. London: Cavendish Publishing, 1998. xxxvi + 883 p.
6. Lipková L. Európska únia. Bratislava: Sprint vĕra, 2006. 402 s.
7. Mráz S. Medzinárodné právo verejné. Banská Bystrica: UMB, 2007. 379 s.
8. Mráz S. Zodpovednosť za porušenie práva pri ozbrojených konfliktoch. Banská Bystirca: UMB, 2007.
9. Mráz S., Poredoš F., Vršanský P. Medzinárodné verejné právo. Bratislava: PF UK Bratislava, 2003.

¹² Zborník dokumentov: Teherán-Jalta-Postupim. Pravda, Bratislava, 1972.

10. Pytel'ová K. Špecifiká postavenia štátu ako subjektu medzinárodného práva. V: Medzinárodné vzťahy. 2012, Roč.X. č. 4, s. 109-118.

11. Shaw M. International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

12. Tomko J. a kol. Medzinárodné právo verejné. Bratislava: Obzor, 1988. 421 s.

13. Zborník dokumentov: Teherán-Jalta-Postupim. Pravda, Bratislava, 1972.

Bibliography:

1. Abass A. Complete International Law: text, cases and materials. New York: Oxford University Press, 2012. xxxvii + 737 p.

2. Aust A. Handbook of International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. xivii + 505 p.

3. David V., Sladký P., Zbořil Z. Mezinárodní právo veřejné: vysokoškolská právnická učebnice. 3. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2006. 425 p.

4. David V., Sladký P., Zbořil Z. Mezinárodní právo veřejné. s kazuistikou. 1. vydání. Praha: Leges, 2008. 432 s.

5. Hilier T. Sourcebook on Public International Law. London: Cavendish Publishing, 1998. xxxvi + 883 p.

6. Lipková L. Európska únia. Bratislava: Sprint vŕa, 2006. 402 s.

7. Mráz S. Medzinárodné právo verejné. Banská Bystrica: UMB, 2007. 379 s.

8. Mráz S. Zodpovednosť za porušenie práva pri ozbrojených konfliktoch. Banská Bystrica: UMB, 2007.

9. Mráz S., Poredoš F., Vršanský P. Medzinárodné verejné právo. Bratislava: PF UK Bratislava, 2003.

10. Pytel'ová K. Špecifiká postavenia štátu ako subjektu medzinárodného práva. V: Medzinárodné vzťahy. 2012, Roč.X. č. 4, s. 109-118.

11. Shaw M. International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

12. Tomko J. a kol. Medzinárodné právo verejné. Bratislava: Obzor, 1988. 421 s.

13. Zborník dokumentov: Teherán-Jalta-Postupim. Pravda, Bratislava, 1972.

**Copyright© Stanislav MRÁZ,
Katarína BROCKOVÁ, 2015.**

Contacte / Contacts / Контакты:

Stanislav Mráz, CSc., prof. JUDr.
Slovakia, 835 52 Bratislava
Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta medzinárodných vzťahov
E-mail: lipkova@euba.sk

**JUDr. Ing. Katarína Brocková, PhD.,
LLM.**

Slovakia, 835 52 Bratislava,
Dolnozemská cesta 1
Ekonomická univerzita v Bratislave,
Fakulta medzinárodných vzťahov
E-mail: katarina@brocko.sk

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2015, Issue 2, Volume 36, Pages 120-129.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 06. 2014 | Accepted: 15.12. 2014 | Published: 30.06. 2015

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

**TRANSPUNEREA PRINCIPIUL EGALITĂȚII DE ȘANSE ÎN DOMENIUL
DREPTULUI MATERIAL AL DREPTURILOR OMULUI***

**TRANSPOSITION OF EQUAL OPPORTUNITIES
IN THE SUBSTANTIVE FIELD OF HUMAN RIGHTS**

**ПРИМЕНЕНИЕ ПРИНЦИПА РАВНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ В ОБЛАСТИ
МАТЕРИАЛЬНЫХ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА**

GENTIMIR Alina ** / GENTIMIR Alina / ДЖЕНТИМИР Алина

ABSTRACT:

**TRANSPOSITION OF EQUAL OPPORTUNITIES
IN THE SUBSTANTIVE FIELD OF HUMAN RIGHTS**

Analysis of the equal opportunities transposition in human rights substantive law involves outlining how it is achieved an effective protection of equal opportunities by restricting incidence of the non-autonomous character and non-absolute discrimination and by activating all factors that favor effectiveness, such as: direct application of international norms which offers a high standard of protection of equal opportunities, activating the principle of obligations of states and national margin of appreciation doctrine, demarcation of positive discrimination cases and conducting constant control of proportionality.

The latest legislation and jurisprudence on human rights highlights the desire of achieving the satisfaction of the fundamental desideratum of equal opportunities extended protection by broadening its ratione materiae domain - thanks to the enlargement of the conjunction of non-discrimination with all rights guaranteed to national and international level, to updating catalog of grounds of discrimination and corresponding rights to equal opportunities - and the incidence of the horizontal effect theory, by demarcation of intrapersonal sizes and a collective one, imposition of specific procedural obligations, but also by reversing the burden of proof to unequal opportunities.

Keywords: equality of chances, non-discrimination, Charter of fundamental rights, European Court of Human Rights case law.

JEL Classification: K33, K12, A23, K10, F53

* Comunicare prezentata in calitate de expert al echipei de implementare a Proiectului „Modernizarea legislației naționale în contextul uniformizării dreptului la nivel european și implicațiile socio-politice asupra sistemului administrativ”, finanțat prin POSDRU, Contract nr. 159/1.5/S/141699, Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 - „Investește în oameni!”.

** **GENTIMIR Alina Mirabela** - Doctor în drept, Lector, Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Iași, România). / **GENTIMIR Alina Mirabela** - Lecturer PhD, Faculty of Law, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iassy (Iassy, Romania). / **ДЖЕНТИМИР Алина** - Кандидат юридических наук, преподаватель, Юридический факультет Ясского университета им. А.И.Кузы (Яссы, Румыния).

РЕЗУМАТ:
**TRANSPUNEREA PRINCIPIUL EGALITĂȚII DE ȘANSE
 ÎN DOMENIUL DREPTULUI MATERIAL AL DREPTURILOR OMULUI**

Analizarea transpunerii egalității de șanse în dreptul substanțial al drepturilor omului implică conturarea modului în care este realizată o protecție efectivă a egalității de șanse prin restrângerea incidenței caracterului neautonom și neabsolut al nediscriminării și prin activarea tuturor factorilor care favorizează efectivitatea, precum: aplicarea directă a normelor internaționale care oferă un standard ridicat de protecție a egalității de șanse, activarea principiului obligațiilor statelor și a doctrinei marjei naționale de apreciere, delimitarea cazurilor de discriminare pozitivă și efectuarea constantă a controlului de proporționalitate.

*Cele mai recente acte normative și jurisprudența în materia drepturilor omului evidențiază satisfacerea dezideratului fundamental de realizarea a unei protecții extinse a egalității de șanse prin lărgirea domeniului său **ratione materiae** – grație lărgirii sferei de coroborare a nediscriminării cu toate drepturile garantate la nivel național și internațional, a autonomizării nediscriminării, a actualizării catalogului de temeuri de nediscriminare și de drepturi corespondente egalității de șanse – și prin incidența teoriei efectului orizontal, a delimitării unei dimensiuni interpersonale și a uneia colective, a impunerii de obligații procedurale specifice, dar și prin răsturnarea sarcinii probei în cazul inegalității de șanse.*

Cuvinte cheie: egalitate de șanse, nediscriminare, Carta drepturilor fundamentale, jurisprudența instanței de la Strasbourg.

JEL Classification: K33, K12, F53, A23, K10, F53

CZU: 341.9, 341.924, 341.983.42

РЕЗЮМЕ:
**ПРИМЕНЕНИЕ ПРИНЦИПА РАВНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ В ОБЛАСТИ
 МАТЕРИАЛЬНЫХ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА**

Анализ применения принципа равных возможностей в области материальных прав человека включает в себя изложение способа, т.е. процедура, путем эффективно ограничения частоты равных возможностей исходя из неабсолютной и неавтономной дискриминации, а также активации всех факторов, способствующих эффективности, такие как: прямое применение международных норм, которые предлагают высокий уровень защиты равных возможностей, активация принципа обязательств государств и национальных доктрин о лимитах усмотрения, разделение положительных случаев дискриминации и проведение постоянного контроля пропорциональности.

*Новейшее законодательство и судебная практика в области прав человека подчеркивает фундаментальное желание достижения удовлетворенности защиты на равные возможности путем расширения сферы его применения **ratione materiae** - благодаря расширению сферы недискриминации совместно со всеми правами, гарантированных на национальном и международном уровне, с тем, чтобы усилить расширение прав и возможностей, обновлять каталог баз соответствующих недискриминационных прав и равных возможностей, а также путем применения горизонтальной теории эффекта, делимитации внутриличностных коллективных составляющих, наложения определенных процессуальных обязанностей, но также путем изменения бремя доказывания в случае неравных возможностей.*

Ключевые слова: равные возможности, отсутствие дискриминации, Хартия основных прав, юриспруденция Страсбургского суда.

JEL Classification: K33, K12, F53, A23, K10, F53

УДК: 341.9, 341.924, 341.983.42

Introducere

Existența unor disfuncționalități la nivel individual și colectiv în societatea contemporană determină efectuarea de continue evaluări multidisciplinare. Indiferent de natura factorilor

care au impact asupra realității, este esențială contribuția fiecărei componente a mecanismului democratic internațional, european sau național. Caracterul plurivalent al principiului egalității

justifică pe deplin includerea lui în acest mecanism.

Cele două principale abordări conceptuale privind egalitatea din dreptul intern și dreptul internațional îi conferă acestui principiu o valoare superioară și, implicit, o însemnătate deosebită, care sunt evidențiate prin includerea acestui principiu în cadrul principiilor generale enunțate în cele două Pacte internaționale referitoare la drepturile civile și politice, respectiv sociale, culturale, economice sau în cadrul sistemului Convenției europene a drepturilor omului și al Cartei sociale europene, dar și în dreptul Uniunii europene, respectiv Carta drepturilor fundamentale, în cadrul căreia este chiar calificată drept unul din cei șase „piloni” pe care este construită aceasta. Astfel, egalitatea apare atât ca un drept care are forță juridică, dar și ca un principiu structural de exercitarea căruia depinde realizarea efectivă a altor drepturi.

Prima abordare – **egalitatea formală sau „juridică”** – se concentrează pe tratamentul egal justificat de existența unor situații analoge sau comparabile. Problematic este faptul că în aprecierea acestora nu se ține cont de contextul mai larg în care se produce un astfel de tratament. În conformitate cu această abordare, legile sau practicile ce urmăresc scopul de a trata diferit persoanele ce se află în situații similare poate duce la o discriminare directă. Cea de-a doua abordare – **egalitatea de fond** – are în vedere că persoanele aflate în situații diferite ar trebui să fie tratate în mod diferit și poate fi transpusă în două forme de manifestare: **egalitatea de rezultate**, care impune ca efectele, precum și scopul unei măsuri să fie luate în considerare în stabilirea egalității rezultatelor pentru toți indivizii; se recunoaște că tratamentul aparent identic poate, în practică, să consolideze inegalitatea din cauza discriminării din trecut sau prezent sau a diferențelor de acces la putere sau resurse; **egalitatea de șanse**, care implică posibilitatea ca toți indivizii să aibă oportunități egale de a avea acces la beneficiile dorite, luând în considerare pozițiile lor inițiale.

Într-o viziune largă, egalitatea poate fi asimilată cu nediscriminarea. Totuși, nu ar trebui să înțelegem discriminarea ca fiind doar opusul egalității; cele două noțiuni se pot afla și într-un raport de complementaritate.

O concepție strictă asupra egalității presupune că numai ceea ce este în mod expres interzis ca

discriminare este contrar egalității, în rest egalitatea este presupusă. Astfel, pot exista distincții menționate în plan normativ ca discriminări și care, pe cale de consecință, devin interzise, după cum pot exista discriminări de care trebuie să se țină seama și în funcție de care se vor face diferențieri în reglementare.

Egalitatea nu se mai definește, deci, prin raportare la noțiunea opusă de discriminare, ci prin raportare la noțiunea complementară de diferență, pe care ajunge chiar să o înglobeze. Din această perspectivă, egalitatea nu mai este sinonimă cu uniformitatea, ci se apropie tot mai mult de proporționalitate.

1. Protecția efectivă a egalității de șanse din perspectiva drepturilor omului

Forma de egalitate care, în prezent, a fost identificată ca fiind o temă de dezbatere și, ulterior, de implementare a unei noi paradigme atât la nivel internațional, cât și la nivel național este egalitatea de șanse.

Având ca substanță conținutul unui drept fundamental, egalitatea de șanse poate fi analizată, fără aparentă dificultate, prin prisma drepturilor consacrate de cele mai relevante acte normative în domeniu și de jurisprudența mecanismelor de garantare a drepturilor omului.

Cum este firesc, raționamentul de funcționare a raportului dintre egalitate și nediscriminare poate fi extins și asupra egalității de șanse. Astfel, trebuie specificat că, în sens formal, egalitatea de șanse coincide cu discriminarea directă, care implică situația în care o persoană este tratată, din rațiuni de sex, într-un mod mai puțin favorabil decât este, a fost sau va fi tratată o altă persoană, într-o situație comparabilă. În sens substanțial, egalitatea de șanse face referire la discriminarea indirectă, având un domeniu de aplicare mult mai larg decât discriminarea directă: situația în care o dispoziție, un criteriu sau o practică aparent neutră ar putea dezavantaja în mod special persoanele de un anumit sex, în raport cu persoanele de alt sex, cu excepția cazului în care această dispoziție, criteriu sau practică sunt justificate în mod obiectiv de un scop legitim și mijloacele pentru atingerea acestui scop sunt adecvate și necesare.¹

¹ Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (reformă). În: Jurnalul Oficial L 204 din 26.7.2006.

Inițial, instanța de la Strasbourg a fost reticentă în a recunoaște o interdicție de discriminare indirectă în temeiul Convenției europene a drepturilor omului. Acest lucru s-a întâmplat în parte pentru că nu există nici o referire explicită la o astfel de discriminare în Convenție, dar mai ales din cauza dificultăților în dovedirea discriminării atunci când nu există nici o dovadă a intenției. Cu toate acestea, s-a recunoscut, deși nu s-a găsit o încălcare, că discriminarea ar putea apărea în cazul în care politica sau legislația are doar un efect discriminatoriu, dar nu și un scop discriminatoriu.²

1.a. Factori care limitează protecția drepturilor aferente egalității de șanse

În principiu, egalitatea în toate formele sale nu cunoaște limitări întemeiate pe interesul public sau drepturilor terților. Totuși, acceptarea acestor îngrădiri are strict o conotație „factuală” și vizează satisfacerea unor exigențe precum echilibrul și proporționalitatea între interesul public și situația ce constituie obiectul discriminării³.

1.a.1. Caracterul neautonom al drepturilor

Nediscriminarea, reglementată de articolul 14 al Convenției europene a drepturilor omului, completează celelalte dispoziții substanțiale ale Convenției și ale protocoalelor sale. Nu are o existență independentă, deoarece are efect numai în legătură cu „exercitarea drepturilor și libertăților” garantate de aceste dispoziții. Deși punerea în aplicare a articolului 14 nu presupune în mod necesar o încălcare a acestor dispoziții - și în această măsură are sens autonom - nu pot exista argumente pentru aplicarea sa, dacă faptele în cauză fac parte din domeniul de aplicare a una sau mai multe dintre acestea din urmă⁴. Efectul acestei limitări este de a exclude de sub protecția art. 14 mai multe drepturi și avantaje acordate în conformitate cu legislația internă, de exemplu, în domeniul ocupării forței de muncă sau a securității sociale.

O măsură care singură nu încalcă un anumit drept material al CEDO ar putea încălca acest drept coroborat cu articolul 14 în cazul în care aceasta este de natură discriminatorie⁵.

Instanța de la Strasbourg obișnuiește de a vedea inițial dacă a existat o încălcare a unei dispoziții de fond înainte de a examina orice plângere în legătură cu articolul 14 în conformitate cu această dispoziție de fond. În cazul în care se constată o încălcare a dispoziției de fond, nu întotdeauna se consideră că există distinct o încălcare a prevederilor articolului 14. Se va lua în calcul articolul 14 dacă există o inegalitate clară de tratament în exercitarea dreptului în cauză și în cazul în care inegalitatea constituie un aspect fundamental al cazului⁶.

1.a.2. Caracterul neabsolut al drepturilor

Având ca deziderat corectarea unor inegalități de fapt prin instituirea unor inegalități de drept, autoritățile naționale stabilesc prin legislație, în deplin acord cu normele internaționale din domeniul drepturilor omului, o deplină egalitate de tratament în exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale. Acesta, însă, nu exclude realizarea unor diferențe de tratament⁷.

Utilitatea realizării unei tratament diferențiat este apreciată în funcție de criterii precum: (i) există un tratament diferit al persoanelor în situații similare și (ii) această diferență de tratament nu are nici o „justificare obiectivă și rezonabilă”. O „justificare obiectivă și rezonabilă” se stabilește dacă măsura în cauză are un scop legitim și este „un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele aplicate și scopurile urmărite”.

Această teorie a discriminării pozitive este aplicată de autoritățile naționale cu respectarea principiului subsidiarității, întrucât acestea se bucură de o anumită marjă națională de apreciere pentru a determina dacă și în ce măsură diferențele între situații analoge justifică instituirea de tratamente juridice distincte⁸.

² CEDO, Hugh Jordan c. Regatul Unit, 4 mai 2001. In: Reports of Judgments and Decisions no. 24746/94, ECHR 2001-III (extracts)

³ [On-line]: http://www.europarl.europa.eu/comparl/libe/elsj/charter/cha-pter_3_en.htm (Vizitat la: 03.04.2015).

⁴ CEDO, Botta c. Italia, hotărârea 24 februarie 1998, no. 21439/93. In: Reports of Judgments and Decisions 1998-I, Rasmussen c. Danemarca, 28 noiembrie 1984, no. 8777/79, Seria A: Judgments and Decisions 1998-I.

⁵ CEDO, Abdulaziy, Cabales, Balkandali c. Marea Britanie, 28 mai 1985, Seria A: Judgments and Decisions no. 94, p. 35, § 71.

⁶ CEDO, Chassagnou și alții îc. Franța, hotărârea din 29 aprilie 1999, nos. 25088/94, 28331/95 and 28443/95, §§ 91-92. In: Reports of Judgments and Decisions 1999-III.

⁷ CEDO, Afacerea lingvistică belgiană, 23 iulie 1968, Seria A: Judgments and Decisions no. 6, p. 35, para. 10.

⁸ CEDO, Cha are Shalom ve Tsedek c. Franța, hotărârea din 27 iunie 2000, no. 27417/95. In: Reports of Judgments and Decisions 2000-VII.

1.a.3. Controlul de proporționalitate și marja națională de apreciere

Satisfacerea unui scop legitim cu ocazia încălcării drepturilor ridică cumulativ și problema verificării proporționalității acesteia. Diferențele de tratament pot apărea ca justificate dacă se realizează o apreciere obiectivă a situației de fapt și se respectă un just echilibru între interesul comunității și respectarea drepturilor. Mai mult decât atât, însăși Curtea de la Strasbourg admite că autoritățile naționale competente sunt adesea confruntate cu situații a căror diversitate necesită soluții juridice diferite⁹. Existența unui standard comun al sistemelor juridice ale statelor membre constituie criteriul esențial pentru stabilirea caracterului rezonabil al inegalității de tratament.

Marja de apreciere a statelor variază în funcție de circumstanțe, domeniu și context. Au fost apreciate fie ca disproporționate, fie ca nerezonabile situații precum: ștergerea unor persoane din registrele de rezidenți ulterior proclamării independenței Sloveniei în absența solicitării exprese a cetățeniei slovene¹⁰, interzicerea candidaturilor pentru Parlamentul național a cetățenilor de etnie rromă sau evreiască¹¹, impunerea unei diferențe de vârstă pentru obținerea consimțământului pentru relații heterosexuale sau homosexuale¹², interzicerea de a intra pe un teritoriu motivată de naționalitate necorespunzătoare¹³, închiderea în carceră pe motivul orientării sexuale¹⁴, obligarea la plata unei taxe pentru neefectuarea serviciului militar datorită unei boli cronice¹⁵, refuzul acordării unei alocații pentru dezabilitate pe motiv că nu are cetățenia statului care acordă alocația¹⁶. Imposibilitatea obținerii concediului pentru

creșterea copilului de către tată, paritatea vieții profesionale a femeilor și bărbaților¹⁷, restricționarea contactului cu propriul copil a unui transsexual imediat ulterior operației¹⁸, condiționarea înregistrării în acte a noului sex de transformarea căsătoriei în parteneriat civil¹⁹ nu încalcă principiul proporționalității. Dimpotrivă, sunt acceptate diferențele de tratament între adulți și minori în cazul detenției preventive²⁰, între sindicate²¹, între cuplurile heterosexuale și cele homosexuale când se discută obținerea pensiei de urmaș²².

1.b. Factori care favorizează protecția drepturilor aferente egalității de șanse

1.b.1. Aplicarea directă a normelor europene

Principiul general al drepturilor omului de aplicare directă a normelor internaționale este incident și în cazul egalității de șanse întrucât satisface scopul efectivității exercitării sale. Fie că este vorba de Convenția europeană a drepturilor omului, fie de actele normative ale Uniunii europene, caracterul lor *self executing* justifică invocarea lor în fața autorităților judiciare naționale. Deopotrivă, se recomandă să se procedeze și cu jurisprudența instanțelor de la Strasbourg și Luxemburg.

1.b.2. Teoria obligațiilor statelor

Obligația generală negativă a statului de a nu discrimina prevăzută atât în Convenția europeană a drepturilor omului și Protocolul nr. 12, cât și în Carta drepturilor fundamentale este transformată într-o obligație pozitivă de a asigura egalitatea de tratament²³ în cazul incidenței egalității formale. Astfel, cei care se află în situații analoage sau comparabile precum părinții care solicită o

⁹ CEDO, Afacerea lingvistică belgiană, 23 iulie 1968, Seria A: Judgments and Decisions no. 6, p. 35, para. 10.

¹⁰ CEDO, Kuric și alții c. Slovenia, 12 martie 2014, no. 26828/06. In: Reports of Judgments and Decisions 2014.

¹¹ CEDO, Sejdic și Finci c. Bosnia Hertegovina, 22 decembrie 2009, no. 27996/06, 34836/06, Reports of Judgments and Decisions 2009.

¹² CEDO, BB c. Marea Britanie, 10 februarie 2004, no. 53760/00.

¹³ CEDO, Timishev c. Rusia, 13 decembrie 2005, nos. 55762/00 and 55974/00. In: Reports of Judgments and Decisions ECHR 2005.

¹⁴ CEDO, X. c. Turcia, 9 octombrie 2012, no. 24626/09.

¹⁵ CEDO, Glor c. Elveția, 30 aprilie 2009, no. 13444/04. In: Reports of Judgments and Decisions 2009.

¹⁶ CEDO, Koua Poiriz c. Franța, 30 septembrie 2003, no. 40892/98. In: Reports of Judgments and Decisions 2003-X.

¹⁷ CEDO, Stec și alții c. Marea Britanie, 12 aprilie 2006, nos. 65731/01 și 65900/01. In: Reports of Judgments and Decisions 2006-VI.

¹⁸ CEDO, P.V. c. Spania, 30 noiembrie 2010, no. 35159/09.

¹⁹ CEDO, Hamalainen c. Finlanda, 16 iulie 2014, no. 37359/09.

²⁰ CEDO, Bouamar c. Belgia, 29 februarie 1988, no. 9106/80.

²¹ CEDO; Sindicatul național al poliției belgiene, 27 octombrie 1976, Seria A: Judgments and Decisions no. 19, p. 20, 21-22, paras. 47, 49.

²² CEDO, Mata Estevet c. Spania, 10 mai 2001. In: Reports of Judgments and Decisions no. 56501/00, ECHR 2001-VI.

²³ CEDO, Afacerea lingvistică belgiană, 23 iulie 1968, Seria A: Judgments and Decisions no. 6, p. 35, para. 10.

alocație de concediu parental²⁴, soțul și soția care trebuie să aleagă numele de familie²⁵ trebuie să beneficieze de oportunități egale de realizare a drepturilor și intereselor proprii. În cazul egalității substanțiale, când există situații diferite, dimpotrivă, autoritățile statului trebuie să trateze diferit persoanele aflate în situații diferite²⁶.

În privința materializării acestor obligații, judecătorii de la Strasbourg fac distincție între „măsurile pozitive” ce ar putea fi luate de autoritățile naționale pentru a permite exercitarea efectivă a drepturilor de către persoane aflate în situații diferite și „legislație pozitivă” care să corijeze inegalitățile de fapt ale acestora. Folosind criteriul proporționalității, se pledează în favoarea caracterului satisfăcător al „legislației pozitive”²⁷, „măsurile pozitive” fiind considerate o sarcină excesivă pentru autoritățile naționale.

1.b.3 Discriminarea pozitivă

Condițiile instituite pentru realizarea discriminării pozitive pentru a nu fi sursa încălcării altor drepturi formează regimul juridic al acesteia. Prima condiție este ca preferința să nu fie permanentă; sunt recomandate evitarea menținerii unei repartii prestabilite între membrii unor grupuri diferite și evaluarea periodică ale obstacolelor care au determinat instituirea discriminării pozitive. Altă exigență impune ca preferința să nu fie excesivă. Implicit se face referire la gravitatea atingerii care este adusă drepturilor și intereselor membrilor grupului defavorizat; exemplu: procedurile de încadrare în muncă sau formările profesionale care nu sunt accesibile bărbaților²⁸. Flexibilitatea preferinței completează seria condițiilor discriminărilor pozitive. Fixarea cotelor stricte este interzisă, însă poate fi acceptată în cazul în care este dispusă de un judecător tocmai pentru a ameliora practici de segregare îndelungate. Regula unanim acceptată are în vedere

individualizarea aprecierii situațiilor²⁹. Absența exclusivității preferinței este necesară pentru a contrabalansa situația tuturor membrilor grupurilor implicate în situația de fapt. Dublarea criteriului apartenenței la grup cu criteriul competenței profesionale poate fi extrem de utilă.

Toate aceste condiții impun ca pentru existența unui acord cu normele în domeniul drepturilor omului, în legislația unui stat să fie reglementate excepții care, însă să fie interpretate strict.

2. Protecția extinsă a egalității de șanse din perspectiva drepturilor omului

Evoluția protecției drepturilor omului în general este marcată de extinderea nivelului de garantare a exercitării acestora fără eventualitatea restricționării acesteia. Principalele elemente care au marcat etapizat înlăptuirea acestui deziderat fundamental sunt înglobate de extinderea domeniului *rationae materiae* al egalității de șanse prin realizarea unei coroborări a nediscriminării și cu alte drepturi decât cele garantate de Convenția europeană a drepturilor omului, prin autonomizarea drepturilor, respectiv prin creșterea numărului drepturilor corespondente egalității de șanse. Totodată, teoria efectului orizontal, dar și delimitarea unei dimensiuni intrapersonale și una colective a egalității de șanse, inversarea sarcinii probei inegalității de șanse și impunerea unor obligații procedurale au efecte asupra extinderii protecției egalității de șanse.

2.a. Extinderea domeniului *ratione materiae* al egalității de șanse

2.a.1. Coroborarea nediscriminării cu alte drepturi

Plecând de la premiza că nediscriminarea face parte integrantă din toate drepturile, indiferent de natura acestora, judecătorii de la Strasbourg procedează la o generalizare anticipată a interzicerii discriminării prin recunoașterea relaționării cu și alte drepturi decât cele prevăzute de Convenție, precum drepturile sociale și economice: dreptul la pensie în cazul retragerii anticipate din activitate, dreptul la alocații

²⁴ CEDO, Petrovic c. Austria, 27 martie 1998, Seria A: Judgments and Decisions 1998-II, § 22 and § 30.

²⁵ CEDO, Burghartz c. Elveția, 22 februarie 1994, Seria A: Judgments and Decisions no. 280-B, p. 29, § 27.

²⁶ CEDO, Thlimmenos c. Grecia, 6 aprilie 2000, no. 34369/97, § 44. In: Reports of Judgments and Decisions ECHR 2000-IV.

²⁷ CEDO, Runckee și White c. Marea Britanie, 10 mai 2007, no. 42949/98.

²⁸ CJCE, Badeck, C-158/97, 28 mai 2000. In: Recueil de la jurisprudence de la Cour de justice et du Tribunal de première instance. Partea I, 2000 I-01875.

²⁹ CJCE, Marschall c. Land Nordrhein-Westfalen, C-409/95, 11 noiembrie 1997. In: Recueil de la jurisprudence de la Cour de justice et du Tribunal de première instance. Partea I, 1997 I-06363.

familiale,³⁰ sau drepturi prevăzute în legislația națională: dreptul de a adopta³¹.

Prin intermediul Protocolului nr. 12 al Convenției, se consacră noul domeniu *ratione materiae* al nediscriminării, care nu mai are ca principal reper Convenția europeană a drepturilor omului, ci conceptul autonom de „lege” (art. 1, alin. 1 al Protocolului nr. 12), întrucât se urmărește interzicerea tuturor formelor de discriminare. Astfel, nu sunt vizate doar actele emanând de la puterea legiuitoare, ci cele ale puterii executive și judecătorești, important este ca acestea să îndeplinească condițiile previzibilității și accesibilității. În contextul aderării Uniunii europene la Convenția europeană a drepturilor omului, opozabile vor fi și actele instituțiilor Uniunii în materia egalității, și acestea urmând să se încadreze în sfera noțiunii autonome de „lege”.

2.a.2. Autonomizarea drepturilor corespondente egalității de șanse

Atât jurisprudența instanței de la Strasbourg, cât și actele normative adoptate în cadrul Uniunii europene au cunoscut un reviriment referitor la caracterul autonom al drepturilor corespondente egalității de șanse. Pe de o parte, se recunoaște oportunitatea aplicării din ce în ce mai autonome a nediscriminării. Imposibilitatea invocării distincte a nediscriminării este compensată de probabilitatea constatării încălcării singulare a acesteia, condiționată de apartenența elementelor de fapt ale cauzei la domeniul de aplicare a unuia dintre drepturile garantate³². În acest mod, se legitimează atenuarea progresivă a legăturii dintre nediscriminare și alt drept garantat la nivel european.

Pe de altă parte, tocmai ca rezultat al acestei tendințe de autonomizare, Carta drepturilor fundamentale reunește dispozițiile referitoare la egalitate din cadrul dreptului primar și secundar al Uniunii europene și le prevede în mod independent în cadrul Titlului al III-lea. Chiar și nediscriminarea poate fi exercitată dincolo de orice limitare reprezentată de vreun drept al Cartei. Singurele constrângeri sunt constituite de

domeniul de aplicare *ratione personae* și cel *ratione materiae* ale dreptului Uniunii europene reglementate de articolele 51 și 52 ale Cartei.

2.a.3. Catalogul extins de drepturi corespondente egalității de șanse

Modificarea catalogului drepturilor corespondente egalității în acord cu direcția generală de sporire a garantării drepturilor omului trebuie analizată pe două paliere: palierul temeiurilor de discriminare și palierul drepturilor care se alătură nediscriminării.

Dacă art. 14 din Convenția europeană a drepturilor omului și art. 1 al Protocolului 12 al Convenției precizează că „exercitarea drepturilor și libertăților pe care aceasta le recunoaște trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată în special **pe sex**, rasă culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”, Carta drepturilor fundamentale reglementează nediscriminarea în forma cea mai extinsă protejată de un instrument internațional tocmai pentru a include și principiul general al interzicerii oricărei forme de discriminare națională în interiorul Uniunii europene. Tot rațiuni politice au determinat și recunoașterea drepturilor minorităților (art. 22 al Cartei drepturilor fundamentale). Preluându-se dispoziții ale altor instrumente adoptate la nivel european³³, dar și cele mai recente evoluții din noi domenii de interes general, se completează această listă, care, de altfel, este calificată de judecătorii de la Strasbourg ca fiind o listă enumerativă și nu una limitativă³⁴, cu temeiuri precum caracteristici genetice, dezabilități, vârstă și orientare sexuală.

De altfel, protecția nediscriminării pe aceste temeiuri, unele precum orientarea sexuală fiind anticipate chiar de jurisprudența europeană³⁵, este consolidată și prin reglementarea distinctă și inovativă a egalității între femei și bărbați (art. 23 al Cartei drepturilor fundamentale), drepturilor copiilor (art. 24 al Cartei drepturilor fundamentale), drepturilor persoanelor în vârstă (art. 25 al Cartei drepturilor fundamentale), drepturilor persoanelor cu dezabilități (art. 26 al

³⁰ CEDO, Buchen c. Republica Cehă, 26 noiembrie 2002, no. 36541/97; Okpisz c. Germania, 25 octombrie 2005, no. 59140/00.

³¹ CEDO, Frette c. Franța, 26 februarie 2002, no. 36515/97, §§ 34 and 40. In: Reports of Judgments and Decisions 2002-I.

³² CEDO, Botta c. Italia, 21 februarie 1998, no. 21439/93. In: Reports of Judgments and Decisions 1998-I.

³³ Convenția drepturilor omului și biomedicină, Tratatul privind Comunitatea europeană, Carta drepturilor sociale, Carta drepturilor fundamentale ale muncitorului.

³⁴ CEDO, Engel și alții c. Olanda, 8 iunie 1976, Seria A: Judgments and Decisions no. 22, p. 30-31, para. 72.

³⁵ CEDO, Karner c. Austria, 24 iulie 2003, no. 40016/98. In: Reports of Judgments and Decisions 2003-IX.

Cartei drepturilor fundamentale). Acestea sunt precedate și ca temei de reglementare și ca substanță și însemnătate juridică de principiul fundamental al egalității în fața legii (art. 20 al Cartei drepturilor fundamentale).

2.b. Efectul orizontal

Existența cotidiană, dar și jurisprudența instanței de la Strasbourg confirmă generalizarea absolută a titularității drepturilor arondate tuturor formelor de egalitate, inclusiv a egalității de șanse, fie că aceste drepturi sunt exercitate de indivizi sau de grupuri³⁶, fie că aparțin persoanelor fizice sau juridice³⁷. O situație particulară este constituită de interzicerea discriminării pe temeiul cetățeniei prevăzute de art. 21, alin. 2 al Cartei drepturilor fundamentale, respectiv de art. 12 al Tratatului Comunității europene, care, în acord cu Tratatul de la Lisabona, care se aplică doar cetățenilor Uniunii europene, cu posibilitatea de a se oferi un tratament egal și naționalilor statelor terțe Uniunii, în anumite situații prevăzute de Cartă, fără a se afecta funcționarea pieței interne a Uniunii.

Tradiționala relație drepturi-obligații în materia drepturilor omului, în general, și a egalității de șanse, în particular, implică indivizii și autoritățile naționale, fapt consfințit și de art. 1 al Protocolului nr. 12. Ca urmare a recunoașterii efectului orizontal, responsabilitatea autorităților statelor a fost completată de necesitatea intervenirii în cadrul relațiilor interindividuale în vederea prevenirii și remedierii discriminărilor³⁸. Coroborarea exigenței normative cu cea jurisprudențială nu are rolul decât să aducă o limitare a efectului orizontal și anume, ca relațiile interindividuale în cadrul cărora discriminarea este protejată de autorități să fie relații din sfera publică guvernată în mod normal de lege: refuzul arbitrar de acces la muncă, accesul în restaurante sau servicii puse la dispoziția publicului de către particulari (servicii de sănătate, distribuția apei, electricității). În restul situațiilor dintre particulari, doar dacă gravitatea inegalității de șanse ar atrage

responsabilitatea internațională a statului³⁹, ar putea fi incident efectul orizontal.

2.c. Dimensiunea colectivă a drepturilor aferente egalității de șanse

Absența oricărei limitări a domeniului *ratione personae* a egalității de șanse, justificată de articolul 1 al Convenției, beneficiarii acesteia fiind orice persoană aflată sub jurisdicția statelor membre ale Convenției, oferă posibilitatea ca egalitatea de șanse în toate formele ei să fie exercitată de o persoană în mod individual, în asociere cu alte persoane sau în cadrul unei comunități sau a unui grup.

Consacrarea unanim acceptată a apartenenței drepturilor Convenției la categoria drepturilor individuale⁴⁰ nu a împiedicat instanțele de la Strasbourg și Luxembourg să sancționeze inegalitatea de tratament manifestată față de un grup⁴¹ întrucât apartenența la un grup constituie temeiul pentru care individul este beneficiarul dreptului la egalitate.

Această dimensiune colectivă a inegalității de tratament și șanse de origine jurisprudențială își găsește corespondența normativă în cadrul Cartei fundamentale care reglementează drepturile unei categorii de vârstă sau gen sau grup cultural, religios, lingvistic: egalității între femei și bărbați drepturilor minorităților (art. 22 al Cartei drepturilor fundamentale), (art. 23 al Cartei drepturilor fundamentale), drepturilor copiilor (art. 24 al Cartei drepturilor fundamentale), drepturilor persoanelor în vârstă (art. 25 al Cartei drepturilor fundamentale), drepturilor persoanelor cu dezabilități (art. 26 al Cartei drepturilor fundamentale).

2.d. Dimensiunea interpersonală a drepturilor aferente egalității de șanse

Este importantă abordarea egalității de șanse în plan colectiv, dar și în plan individual. Cum este perceput principiul egalității, indiferent de forma acestuia, de către fiecare individ în parte. Abstractizarea principiului nu poate decât să saboteze însuși scopul dreptului în sensul, dar și

³⁶ CEDO, Sindicatul național al poliției belgiene, 27 octombrie 1976, Seria A: Judgments and Decisions no. 19, p. 20, 21-22, paras. 47, 49.

³⁷ CEDO, Lithgow și alții c. Marii Britanii, 8 iulie 1986, 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81, 9405/81.

³⁸ CEDO, Jehovah de Gldani și alții c. Georgia, 3 mai 2007, no. 71156/01.

³⁹ CEDO, X. și Y. c. Olanda, 26 martie 1985, Seria A: Judgments and Decisions no. 91, p. 11, § 22.

⁴⁰ În hotărârea Afacerea lingvistică belgiană, sistemul Convenției europene este calificat drept „mecanism internațional de garantare colectivă”.

⁴¹ CEDO, D.H. c. Republica Ceha, 13 noiembrie 2007, no. 57325/00. In: Reports of Judgments and Decisions 2007; CJCE, Sotgiu, Case 152-73, 12 februarie 1974. In: Recueil de la jurisprudence de la Cour de justice et du Tribunal de première instance. 1974, 00153.

substanța acestuia. Pentru o reală implementare a acestui principiu este esențială abordarea principiului individului față de sine însuși, dar și față de ceilalți. Dacă un individ își acordă șansa să fie egal cu ceilalți, dar și dacă le acordă șansa celorlalți să fie egal cu el.

Aplicabil acestei dimensiuni interpersonale este principiul autonomiei personale recunoscut de instanța de la Strasbourg ca și componentă a dreptului la viață privată⁴², dar și libertatea de gândire, de convingere, respectiv religioasă. Mai precis, referitor la chestiuni esențiale precum viața, moartea, propriul corp, viața sexuală, individul poate să procedeze potrivit convingerilor și credințelor proprii.

2.e. Probațiunea în cazul încălcării drepturilor aferente egalității de șanse

Impunerea îndeplinirii, cum este cazul jurisprudenței instanței de la Strasbourg, sau neîndeplinirii, cum este cazul dreptului secundar din cadrul Uniunii europene, a criteriului intenționalității atunci când este analizată o discriminare în coroborare sau nu cu alt drept, atrage cu sine obligativitatea verificării incidenței principiului probării încălcării dreptului dincolo de orice îndoială.

În consecință, trebuie să se procedeze la demonstrarea existenței unei reguli sau a unei practici care se referă la un criteriu întemeiat pe sex – în cazul discriminării directe și stabilirea faptului că efectul regulii sau al practicii în litigiu este discriminatoriu – în cazul discriminărilor indirecte.

Inițial, titularul dreptului avea sarcina extrem de dificilă de a proba discriminarea. Dacă la nivelul Uniunii europene, acesta avea obligația de a stabili numai elementul material, și anume existența unei diferențe de tratament fără a se preocupa de intenția celui care a încălcat dreptul său, în fața instanței de la Strasbourg trebuiau dovedite ambele elemente. Astfel, autorităților statului le revenea sarcina de a demonstra că discriminarea era justificată în mod obiectiv și nu era disproporționată, precizând că îndoiala le profită.⁴³

Actualmente, respectându-se principiul protejării efective a drepturilor, este operabilă prezumția de discriminare care obligă statele să probeze că prin măsurile luate nu au făcut diferențe nejustificate, mai ales în materie de angajări în serviciu sau de prestări de servicii⁴⁴.

2.f. Obligații procedurale

Dacă obligațiile impuse autorităților statului în temeiul egalității au fost materiale, jurisprudența recentă a instanței de la Strasbourg evidențiază obligativitatea realizării de către autorități a unor anchete independente pentru a verifica dacă încălcările drepturilor au fost motivate de diferite motive de discriminare: asasinarea unor membri ai etniei rome⁴⁵, agresarea cu ocazia participării la o paradă a homosexualilor⁴⁶.

Concluzii

Din nefericire, egalitatea nu este o valoare respectată în concret în Europa, încălcarea sa fiind atât de frecventă în toate formele sale, atât în viața politică, viața publică, cât și în relațiile de muncă și de familie, încât nu se poate concluda decât că mecanismul complex al mentalității indivizilor este profund afectat în privința egalității, atât cel al celor care o încalcă, cât și cel al celor care acceptă pasiv încălcarea drepturilor și intereselor proprii.

Constituirea de noi mecanisme de protecție, precum Comisia egalității femeilor din cadrul Consiliului Europei, dar și adoptarea de noi acte normative în acord cu cele mai recente evoluții în diferite domenii incidente drepturilor omului, precum Carta drepturilor fundamentale nu au rolul decât a demonstra că restabilirea sensurilor multiple ale principiului egalității de șansă constituie o permanentă preocupare la nivel european.

Bibliografie:

1. Rainey Bernadette, Wicks Elisabeth, Clare Ovey (Jacobs, White and Ovey). The European Convention on Human Rights. Oxford University Press, 2014. 728 p.

⁴² CEDO, *Pretty c. Marea Britanie*, 25 aprilie 2002, no. 2346/02. In: Reports of Judgments and Decisions 2002-III.

⁴³ Prin Directiva nr 79/80 din 15 decembrie 1977 privind sarcina probei în cazurile de discriminare pe motive de sex s-a introdus mecanismul probatoriu elaborat prin jurisprudența comunitară, potrivit căruia sarcina probei nu este răsturnată, ci numai orientată spre cel care a discriminat de la momentul la care există aparența unei discriminări.

⁴⁴ CEDO, *Mizigarova c. Slovacia*, 14 decembrie 2010, no. 74832/01.

⁴⁵ CEDO, *Nachova și alții c. Bulgaria*, 6 iulie 2005, nos. 43577/98 and 43579/98. In: Reports of Judgments and Decisions no. 2005-VII; *Turan Cakir c. Belgia*, 10 martie 2009, no. 44256/06; *Fedorchenko și Lozenko c. Ucraina*, 20 septembrie 2009, no. 387/03.

⁴⁶ M.C. și C.A. c. România, plângerea nr. 12060/2012.

2. Sudre Frederic. Droit européen et international des droits de l'homme. Édition 11ème mise à jour. Paris: Presses Universitaires de France, 2012. 843 p.

3. Favoreu Louis et al. Droit des libertés fondamentales. 6-eme édition. Paris: Dalloz, 2012. xi + 685 p.

4. Renucci Jean Francois. Tratat de drept european al drepturilor omului. București: Ed. Hamangiu, 2009. xi + 1115 p.

5. Andriantsimbazovina Joel et al. Dictionnaire des droits de l'homme. Paris: Presses Universitaires de France, 2008. xviii + 1074 p.

6. Handbook on European nondiscrimination law. European Union Agency for Fundamental Rights, Council of Europe, 2010. 151 p.

7. Dutertre Gilles. Key case - law extracts. European Court of Human Rights, 2003. 468 p.

8. Banton Michael. Discriminarea. București: Ed. DU Style, 1998. 149 p.

9. Pavel Nicolae. Egalitatea în drepturi a cetățenilor și nediscriminarea. București: Ed. Universul juridic, 2010. 668 p.

10. Drăganu Tudor. Drept constituțional și instituții politice: tratat elementar. Vol. I. București: Ed. Lumina Lex, 2000. 47 p.

11. Tănăsescu Simina. Principiul egalității în dreptul românesc. București: Ed. AII Beck, 1999. xx + 367 p.

Copyright©Alina GENTIMIR, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

700506, Iasi, Romania. Bd. Carol I, nr. 11,
Facultatea de Drept, Universitatea A.I.I.Cuza

E-mail: agentimir@yahoo.fr

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2015, Issue 2, Volume 36, Pages 130-135.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 04. 2015 | Accepted: 15.05. 2015 | Published: 30.06. 2015

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

**PROCEDURĂ DE NEGOCIERE CU CLIENȚII, PE BAZA
STANDARDELOR INTERNAȚIONALE**

**NEGOTIATED PROCEDURE WITH CLIENTS BASED
ON THE INTERNATIONAL STANDARD**

**ДОГОВОРНАЯ ПРОЦЕДУРА С КЛИЕНТАМИ НА ОСНОВЕ
МЕЖДУНАРОДНОГО СТАНДАРТА**

ȘARGU Lilia* / ШАРГУ Лилия / SHARGU Lilia

REZUMAT:

PROCEDURĂ DE NEGOCIERE CU CLIENȚII, PE BAZA STANDARDELOR INTERNAȚIONALE

Pornind de la faptul că firmele analizate nu au avut un sistem clar de negociere de afaceri, autorul a propus o metodă de negociere bazată pe secvențiere, documentare și stabilirea responsabilităților. Această metodă este prezentată în formă narativă și diagramă. Procesul de negociere stabilește o procedură bazată pe client (client) / „furnizor”. La baza negocierii se propune un algoritm, ca o modalitate de îmbunătățire a metodei negocierii de afaceri. Modul de negociere cu clienții se bazează pe trepte, documente și responsabilitățile membrilor companiei cu scopul creșterii competitivității și credibilității în fața clientului. Această metodă este certificată și pusă în aplicare în societățile comerciale din Republica Moldova.

Cuvinte cheie: negociere de afaceri, metoda, procese.

JEL Classification: K33, K23, Z18

CZU: 342.98

РЕЗЮМЕ:

**ДОГОВОРНАЯ ПРОЦЕДУРА С КЛИЕНТАМИ НА ОСНОВЕ
МЕЖДУНАРОДНОГО СТАНДАРТА**

Исходя из того, что проанализированные ранее компании, не пользовались четкой системой в ведении бизнес переговоров, автор предлагает метод, основанный на сегментировании переговоров, документирования и распределения обязанностей между работниками компании. Этот метод представлен в описательной форме и блок-схемы. Порядок процесса переговоров с клиентом (заказчика)

* **ȘARGU Lilia** - Doctor în economie, conferențiar universitar, Decanul Facultății de Științe Economice, Universitatea de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **SHARGU Lilia** - Ph.D., Associate Professor, Dean of the Faculty of Economics, European University of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova). / **ШАРГУ Лилия** - Кандидат экономических наук, доцент, декан факультета экономических наук, Европейский университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

/ «поставщика», на основе алгоритма представлен как способ улучшения деловых переговоров. Метод переговоров с клиентами представленный в работе на основе шагов, документов и обязанностей членов компании, направлен на повышение конкурентоспособности и доверие клиентов. Этот метод сертифицирован и внедрен в коммерческих компаниях Республики Молдова.

Ключевые слова: бизнес-переговоры, метод, процессы.

JEL Classification: K33, K23, Z18
УДК: 342.98

ABSTRACT:
NEGOTIATED PROCEDURE WITH CLIENTS BASED ON THE INTERNATIONAL STANDARD

Starting from the fact that the companies analyzed did not have a clear system for business negotiation, the author proposed a method based on the sequencing negotiation, documents and responsibilities. This method is presented in narrative form and flow chart. Procedure Process „negotiation processes on client (customer) / supplier”, based algorithm negotiation as a way of improving business negotiation method. Method of negotiation with clients is based on steps, documents and responsibilities of members holding company and aims to raise competitiveness and customer credibility. This method is certified and implemented in commercial companies in Moldova.

Keywords: business negotiation, method, processes.

JEL Classification: K33, K23, Z18

Introduction. The technical aspects of negotiation process are established through planning, monitoring and staff training. But the qualitative measure of the process is not found. We established the fact that qualitative aspect is to be measured applying the management of quality system.

Results. We present the description of the negotiation process in conformity with the base requirements and principles included in the international standard ISO 9001:2008, wich persuades organizations to organize their own system of management, in our case the negotiation process by the following principles:

Plan – Do – Check – Act.

The general description of the communication/negotiation process with the company’s clients, based on principles PDCA (*plan-do-check-act*). In table 1. there are defined the steps for planification for the negotiation process in the company. The step presented in Table 1. is the first one in the negotiation process, being a stage of preparation of all departaments, out of the sphere of activity and traded products, for the second step - do (Table 1).

Table 1

The „plan” step of the negotiation process

Establishing customers	individuals ; legal entities
Establishing the mode of presentation of services/products	• WEB site • Participation in trades, roundtables • Meeting with clients

Preparing the offers of presentation	• WEB site • Sending service offers to potential clients • MGV is responsible for the preparation and presentation of the services offer. • Those responsible for the process participate in the development of the offer based on service specifications (Described in the negotiation process)

The „Do” step is one of the longest and most complex steps in the negotiation process. It begins from determining the demands of the client and finishes with signing the contract with him.

Table 2.

The „do” step of the negotiation process

Determining the demands of the client	In a company the demands towards services are determined through communication with the client. In case when the demands of the client are not sufficiently clear, the ones responsible (heads of involved subdivisions and in case of juridic aspects DJ) discuss with the client for clarification of the demands and establish cooperation.
Establishing unspecified demands of the client	The unspecified demands by client, but necessary for the specified or intentional use, are determined by those responsible for the process.
Determining legal demands applicable to the service	The legal demands towards the services are determined by DJ in common with the heads of subdivisions and are included in external documents.
Determining other additional demands	The legal demands towards the services are determined by DJ in common with the heads of subdivisions and are included in external documents.
The elaboration of the contract	All contracts between the Company and customers should be concluded in writing form and in accordance with civil law in force. The company offers customers contracts drawn up depending on the type of services rendered (rendering services, manufacturing, transportation of goods, etc.) For the rendered services contracts must be elaborated specific for services, products or traded goods. Standard contract is elaborated by the DJ with the one responsible for the process, countersigned in the same order by CON and approved by the DG. Contracts for rendering services are developed, countersigned and approved in the same order as the standard contracts. In developing the contract, all it’s elements are established for the process, including: Contract properties; Content and stages for rendering services; Presentation of necessary documentation; The contract price; Provisions relating to quality of service; The period of validity of the contract; Service / maintenance; Other relevant provisions of the Parties; Other requirements unspecified by the customer but necessary for the fulfillment of the contract.

Contract analysis	Analysis / review-type of the contracts is conducted annually by the Company. A copy of the annual analysis is kept by DJ. Before signing the contract and the assumption by the Company of its commitment to provide services, involved subdivisions are analyzing the contract. Those responsible for the performance, DJ, heads of departments and, where appropriate, DG, are participating at the review of the contract. Those responsible for the process of rendering services of the Company analyze the company's technical capability to achieve customer demands, verify if the volume and execution time for the services are clearly defined. Accounting Department examines if the contract corresponds with the costs established by the Company and payment methods. DJ examines if the contract corresponds to the law. Heads of departments responsible for analyzing the compliance of the contract with the technical requirements of the Company. Resulted analysis of contracts is indicated in the CONTRACT REVIEW FORM.
Contract sign and registration	Signing contracts include personal signatures of representatives authorized with the right to sign and stamp, confirming it's conclusion. Two copies of the contract are presented by those responsible for the process for rendering services to the client for signature and after that , for DG's signature . Recordings and the archived information on standard contracts signed with customers are kept in registers .
Contract modification	Subdivisions responsible for the registration of contracts will send to the economics departament and accounting of the contracts signed and recorded. A signed copy of the Agreement is sent to the client, and the second one is kept at DG by the responsible subdivisions . in case there is a necessity for modifying the contract, DJ with the ones responsible for the process of rendering services in the company, develop an additional contract agreement, coordinate with the client , aim and then sign at DG, following that, the modifications are attached to the contract. Heads of divisions are responsible for informing staff involved when the contract is modified.
Communicating with the customer	In order to ensure effective ways of communication with the customer at different stages, the Company has established its own system of communication.

Source: elaborated by the author

The DO step, aimed directly at the negotiating process where the product is negotiated, with contractual conditions, involving heads from various departments for the realization of customer requirements and taking personal responsibility. Achieving this stage plays the basic role in the negotiation process. It depends on ensuring achievement of commitments and the evolution of the steps for verification and control. Verification will be done periodically and by various divisions of the company's structure for a systemic and effective approach.

Table 3.

Verification stage of the negotiation process (check)

Monitoring of the process	Law Section monitors the fulfillment of the contractual clauses on time and record the results in the form of performance monitoring sheet of fulfilling contractual clauses. Commercial Division monitors the accuracy and the realization in time of the processes related the relationship with the customer. Annually, the MGV in common with DJ , analyzes process efficiency .

Source: elaborated by the author

The „Check” stage (Table 3) is intended to control and monitor the fulfillment of the customers’ and contract’s requirements imposed by the company, to ensure the conformity with them and demonstrate the company's ability to consistently provide quality products .

Table 4

The stage of improving the negotiation process (act)

Improving the process	If necessary, corrections and corrective or preventive actions are initiated.

Source: elaborated by the author

The „Act” stage (Table 4) is intended to further improvement of the company’s activity, either based on customer complaints or requests, employees’ observations, to ensure the effectiveness and reliability of the company in a tough and competitive environment.

In conclusion, Studying literature we concluded that most authors analyze the negotiation process after a certain precepts, algorithms, wich is right but not complete. Thus we consider that the negotiation process must be analyzed because it is very complex and complicated. Important being the analysis of the obtained results to improve the existing managerial system.

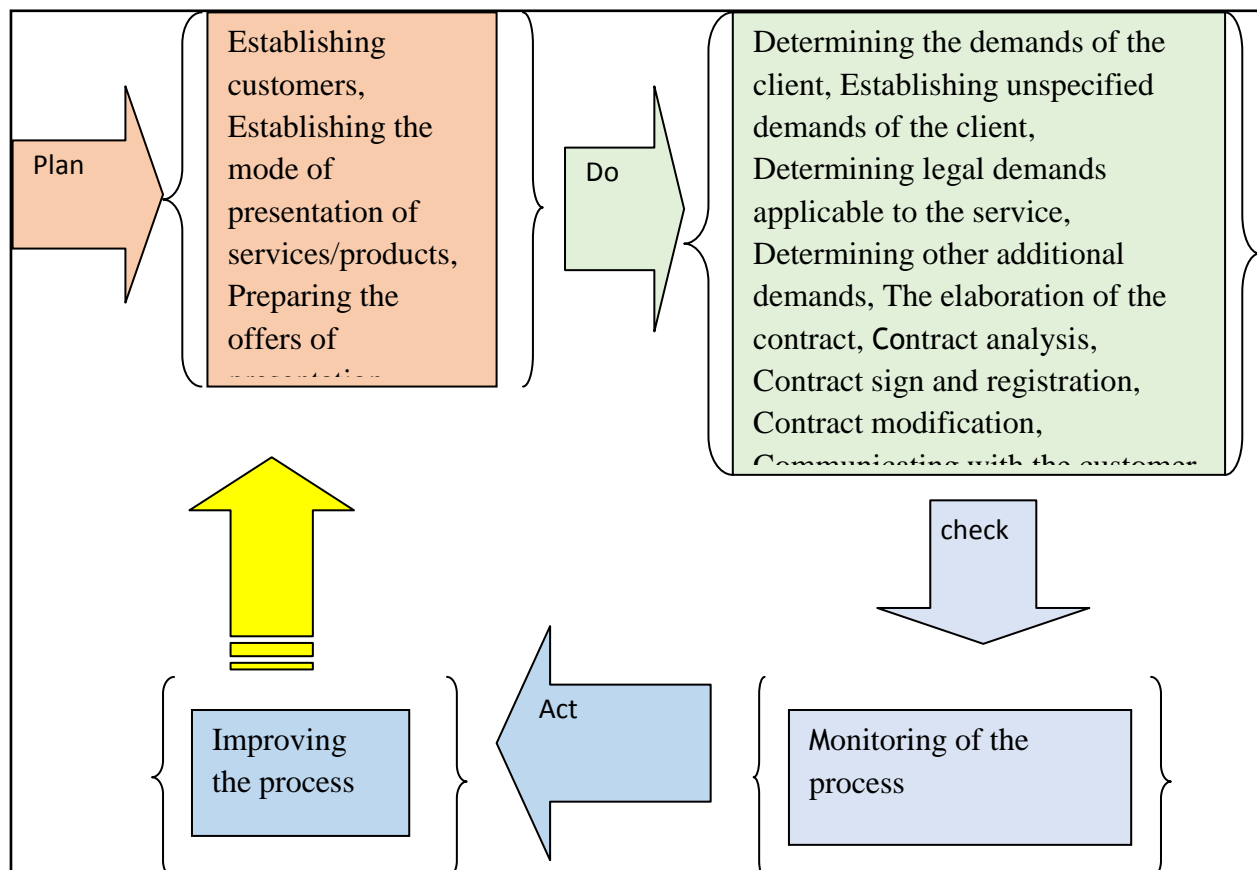

Figure 1 negotiating process are determined by planning, monitoring, training of staff

Conclusion The author, performing a study in companies and also being an university professor has decided to submit the hypothesis about the base problems wich arise in the business negotiation in companies, as well as trade companies with construction materials wich lack an organized system of negotiation in those persons wich activate in this field (the author considers it to be characteristic to other branches of contemporary economy), including the case that there are no specialties in this field.

Copyright© Lilia ȘARGU, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

MD 2069, Republica Moldova,
mun. Chișinău, str. Iablocikin 2/1
Universitatea de Studii Europene
Facultatea de Științe Economice
Tel/fax.: +373 22-509 -141

E-mail: lsargu@list.ru

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2015, Issue 2, Volume 36, Pages 136-144. ISSN 1857-1999 Submitted: 16. 12. 2014 Accepted: 15.05. 2015 Published: 30.06. 2015

COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
THE SCIENTIFIC COMMUNICATIONS
НАУЧНЫЕ СООБЩЕНИЯ

**ROLUL DECISIV AL PARLAMENTULUI ÎN PROMOVAREA
VECTORULUI EUROPEAN**

**THE DECISIVE ROLE OF PARLIAMENT IN THE PROMOTING
OF EUROPEAN VECTOR**

**РЕШАЮЩАЯ РОЛЬ ПАРЛАМЕНТА В ПРОДВИЖЕНИИ
ЕВРОПЕЙСКОГО ВЕКТОРА**

RUSU Victor* / RUSU Victor / РУСУ Виктор

ABSTRACT:
**THE DECISIVE ROLE OF PARLIAMENT IN THE PROMOTING
OF EUROPEAN VECTOR**

The harmonization of all legislative acts adopted by the community standards, by accepting in preference or in emergency, the lists of priority documents on the European agenda, submitted by the Government, but also by a check on executive performance by the Action Plan on internal reforms under the Association Agreement with the European Union Parliament, in fact, plays a decisive role in promoting European vector of foreign and domestic policy of the country. The effectiveness of parliamentary activity is determined by the professionalism of the holders of parliamentary seats - a decisive element in achieving the objectives and tasks of the legislative authority. Any parliament needs a professional body of members who have complex and specific vocational training skills needed to prepare and promote state policies and legislation closer to European standards.

Keywords: *parliament, deputy, the european vector, integration, cooperation, the association agreement, deputies the professionalism.*

JEL Classification: K33, K41, F55

REZUMAT:
ROLUL DECISIV AL PARLAMENTULUI ÎN PROMOVAREA VECTORULUI EUROPEAN

Armonizarea tuturor actelor legislative adoptate la standardele comunitare, prin acceptarea, în regim preferențial sau chiar de urgență, a listelor de documente prioritare de pe agenda europeană, înaintate de Guvern, dar și prin efectuarea unui control asupra îndeplinirii de către executiv a Planului de Acțiuni privind realizarea reformelor interne în conformitate cu Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, Parlamentului, de facto, îi revine un rol decisiv în promovarea vectorului european al politicii externe și interne a Republicii

* **RUSU Victor** - Magistru în drept, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept; lector superior, Catedra de drept public, USEM (Chișinău, Republica Moldova). / **RUSU Victor** - Master of Law, PhD Student, State University of Moldova, Faculty of Law; superior lecturer, Department of Public Law, European University of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova). / **РУСУ Виктор** - Магистр права, аспирант, Государственный университет Молдовы, факультет права; старший преподаватель, факультета права, Европейский Университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

Moldova. Eficiența activității parlamentare este determinată de profesionalismul deținătorilor mandatelor de deputat – element decisiv în realizarea obiectivelor și sarcinilor autorității legislative. Orice parlament are nevoie de un corp profesional de membri, care să aibă o pregătire complexă și anumite abilități profesionale necesare pentru elaborarea și promovarea politicilor statale și ajustarea legislației la standardele europene.

Cuvinte-cheie: parlament, deputat, vectorul european, integrare, cooperare, Acord de Asociere, profesionalismul deputaților.

JEL Classification: K33, K41, F55

CZU: 341.64, 341.645.5

РЕЗЮМЕ:

РЕШАЮЩАЯ РОЛЬ ПАРЛАМЕНТА В ПРОДВИЖЕНИИ ЕВРОПЕЙСКОГО ВЕКТОРА

Гармонизация всех законодательных актов, принятых в стандартных сообществах, принимая предпочтения или чрезвычайной ситуации, списки приоритетных документов европейской повестки дня, представленным правительством, но и парламентский контроль исполнительной власти исполнения Плана действий по внутренним реформам в рамках Соглашения об ассоциации с Европейским Союзом, по сути Парламент, играет решающую роль в развитии европейского вектора внешней и внутренней политики страны. Эффективность парламентской деятельности определяется профессионализмом парламентариев - решающий элемент в достижении целей и задач законодательной власти. Любой парламент нуждается в профессиональном корпусе членов, которые имеют комплексную и специфическую профессиональную подготовку, необходимых для подготовки и продвижения государственной политики и законодательства к европейским стандартам.

Ключевые слова: парламент, народный депутат, европейский вектор, интеграция, сотрудничество, Соглашение об Ассоциации, профессионализм парламентариев.

JEL Classification: K33, K41, F55

УДК: 341.64, 341.645.5

Odată cu proclamarea independenței, în august 1991, a început procesul extrem de complex de edificare a statalității RM. Unul din elementele-cheie ale acestui proces a constat în formularea intereselor naționale ale tânărului stat pe plan extern, definirea și realizarea politicii externe a RM. Spre deosebire de statele baltice, care de la bun început au optat clar pentru aderarea la Comunitatea Europeană (CE) și Alianța Nord-Atlantică (NATO), autoritățile de la Chișinău și-au propus dezvoltarea unor relații mutual avantajoase pe toate planurile. În relațiile cu Comunitatea Europeană, RM a moștenit cadrul juridic al relațiilor dintre CE și URSS – un Tratat de Comerț și Cooperare care acorda URSS statutul de cea mai favorizată națiune în relațiile comerciale cu CE în schimbul angajamentului primei de a continua reformele politice și economice. În plus, în 1991 Moldova a devenit beneficiară a programului CE de Asistență Tehnică pentru Comunitatea Statelor Independente (TACIS). Incluziunea Moldovei în programul TACIS a fost un prim semnal al politicii diferențiate pe care CE urma să o poarte

vizavi de statele baltice (incluse într-un program de asistență conceput special pentru statele cu o perspectivă clară de aderare, PHARE) și RM, care aderase de curând la Comunitatea Statelor Independente (CSI). Astfel, în timp ce statele baltice și o serie de state central - și est-europene semnează Acorduri Europene cu CE, ale căror finalitate era aderarea acestor state la CE, Moldovei, de rând cu alte state din CSI, îi este propus un Acord de Parteneriat și Cooperare – un tratat bilateral axat mai mult pe relațiile economice și comerciale dintre CE și statele partenere și care nu prevedea accesarea acestora la CE.

În ședința istorică din 2 iulie 2014, prin Legea nr. 112, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană¹. Acest document a încununat o muncă enormă a

¹Legea nr.112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. În: Monitorul Oficial 185-199/442, 18.07.2014.

Legislativului de la Chișinău pe parcursul a mai multor ani în vederea racordării legislației naționale la acquis-ul comunitar și a implementării reformelor democratice în toate domeniile vieții economice și social-politice.

Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană în modul cel mai rapid, imediat după semnarea acestuia, la 27 iunie 2014, la Bruxelles. Președintele de atunci al Parlamentului Republicii Moldova, Igor Corman, a apreciat că „Acordul de Asociere este cel mai important tratat internațional pe care l-a avut Moldova”.²

Relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană au fost formal lansate odată cu semnarea, la 28 noiembrie 1994, a Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC)³, care a intrat în vigoare la 1 iulie 1998 pentru o perioadă inițială de 10 ani. APC a pus, la acea vreme, baza juridică a relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Acest aranjament a asigurat baza colaborării cu UE în domeniile politic, comercial, economic, juridic, cultural-științific și a avut ca obiective susținerea Moldovei pentru consolidarea democrației și statului de drept cu respectarea drepturilor omului și a minorităților prin asigurarea cadrului juridic corespunzător al dialogului politic, precum și dezvoltarea durabilă a economiei și finalizarea procesului de tranziție spre economia de piață prin promovarea schimburilor comerciale, a investițiilor și relațiilor economice armonioase.

Relațiile Moldovei cu Uniunea Europeană au fost instituționalizate prin intermediul a trei structuri responsabile pentru intensificarea dialogului politic și monitorizarea implementării APC: Consiliul de Cooperare RM-UE, Comitetul de Cooperare RM-UE și Comitetul de Cooperare Parlamentară RM-UE.

În anul 2000, urmare a unor ample consultări reciproce, 25 de formațiuni politice și obștești, cu absența notorie a Partidului Comuniștilor, semnează Documentul-apel menit să asigure un larg consens național în jurul obiectivului de integrare europeană. În anii 1998-2001 o

activitate consistentă în sensul orientării Republicii Moldova spre integrarea europeană au desfășurat-o delegațiile parlamentare și guvernamentale, constituindu-se baza unei colaborări permanente cu UE. La 5 iunie 2002 o serie de partide politice din opoziția parlamentară și extraparlamentară, precum și organizații non-guvernamentale au semnat un Apel adresat Președintelui țării, îndemnându-l să creeze Comisia națională pentru integrarea europeană, care va elabora Strategia de pregătire a Republicii Moldova pentru aderarea la UE.

De la sfârșitul anului 2002, autoritățile moldovene purced la crearea cadrului instituțional intern pentru realizarea obiectivului de integrare europeană a RM: Comisia Națională pentru Integrarea Europeană, Comisia parlamentară pentru integrare europeană (CPIE), Departamentul de Integrare Europeană din cadrul MAE. În septembrie 2003, când Moldova fusese deja invitată să participe la Politica Europeană de Vecinătate, CNIE elaborează și transmite Comisiei Europene o Concepție de integrare a RM în UE.

În mai 2004 Republica Moldova a fost inclusă în Politica Europeană de Vecinătate a UE. La 22 februarie 2005 Republica Moldova a semnat, la Bruxelles, Planul de Acțiuni RM-UE în cadrul Politicii Europene de Vecinătate (PEV), document care a inclus obiective strategice și acțiuni concrete pentru atingerea acestor obiective (PEV). Implementarea Planului de Acțiuni a avansat semnificativ armonizarea legislației Moldovei, a normelor și standardelor sale cu cele ale UE. Îndeplinirea obiectivelor și acțiunilor incluse în Planul de Acțiuni au creat condiții pentru avansarea la un alt nivel al relațiilor cu UE.

La 23 martie 2005 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Declarația cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene, care prevedea consensul larg al tuturor fracțiunilor parlamentare în ceea ce privește promovarea consecventă și ireversibilă a cursului strategic spre integrarea europeană. Acest document a consolidat dimensiunea parlamentară în ansamblul relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. Drept urmare a Declarației, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat un șir de măsuri legislative importante pentru consolidarea democrației și statului de

² [On-line]: <http://www.dw.de/acordul-de-asociere-republica-moldova-ue-a-fost-semnat/a-17742325> (Vizitat la: 02.04.2015).

³ Hotărâre nr. 627 din 03.11.95 pentru ratificarea Acordului de parteneriat și cooperare dintre Comunitățile Europene și statele lor membre, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. În: Monitorul Oficial 65-66/724, 24.11.1995.

drept, care au fost elaborate cu participarea opoziției parlamentare și a societății civile.

Deși în Parlamentul precedent fusese formată o Comisie parlamentară de Integrare Europeană, la 31 martie 2005 Legislativul a constituit, pentru prima dată, o Comisie permanentă pentru Politică Externă și Integrare Europeană⁴. Atunci, la fel ca și în prezent, această Comisie avea și are misiunea de a efectua controlul parlamentar asupra politicii externe și de integrare europeană a Guvernului, coordonarea procesului de racordare a legislației naționale la standardele europene.

Pe 6 octombrie 2005 a fost instituită Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova pentru a facilita mai mult relațiile moldo-comunitare.

La 4 mai 2006, Republica Moldova a fost acceptată în calitate de membru cu drepturi depline în cadrul Procesului de Cooperare în Europa Sud Est, ceea ce a confirmat încă o dată apartenența Republicii Moldova la spațiul Sud-Est European și a deschis noi perspective cadrului de relații între RM și UE.

Pe parcurs, rolul Parlamentului Republicii Moldova în implementarea reformelor interne convenite cu Uniunea Europeană devine tot mai pregnant.

Crearea Alianței pentru Integrare Europeană 1 (AIE) pe data de 8 august 2009, după alegerile parlamentare anticipate, a permis Republicii Moldova să pornească pe o cale de dezvoltare absolut nouă. Însăși denumirea AIE denotă aspirația totală a Parlamentului pentru vectorul european al Republicii Moldova. Alianța a fost constituită din patru formațiuni politice - Partidul Liberal Democrat din Moldova, Partidul Democrat, Partidul Liberal și Alianța „Moldova Noastră”, care au obținut împreună 53 de locuri din 101 în noul Parlament. Coaliția de guvernare s-a angajat atunci să restabilească statul de drept, să depășească criza social-economică, să asigure creșterea economică, să descentralizeze puterea și să asigure autonomia locală.

O dimensiune parlamentară deosebit de importantă în relația Republicii Moldova cu Uniunea Europeană o constituie Parteneriatul Estic, lansat oficial la 7 mai 2009 în cadrul Summit-ului Parteneriatului Estic de la Praga, având scopul ambițios de a pune în aplicare o

asociere politică și integrare economică între UE și partenerii săi răsariteni. Aceasta presupunea noi acorduri de asociere, inclusiv zonele profunde și cuprinzătoare de liber schimb și integrarea progresivă în economia UE⁵.

În procesul de integrare europeană Parlamentul Republicii Moldova a depus eforturi pentru preluarea experienței statelor membre ale UE. Semnificativă în acest sens este instituirea Comisiei Comune a Parlamentului Republicii Moldova și a Parlamentului României⁶, la 20 martie 2012, unul din scopurile principale ale căreia este transferul de expertiză de la Parlamentul României către Parlamentul Republicii Moldova pentru adoptarea legislației naționale conformă cu normele europene, în vederea accelerării ritmului reformelor interne necesare aderării la Uniunea Europeană. Comisia se convoacă de două ori pe an – la București și la Chișinău. În conformitate cu prevederile Protocolului de Colaborare și Parteneriat între Parlamentul României și Parlamentul Republicii Moldova, Comisia propune conducerilor celor două Parlamente obiective, domenii și căi prioritare de activitate comună, româno-moldoveană, pentru accelerarea procesului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, solicită rapoarte, informații și documente de la autoritățile publice, centrale și locale, relevante, care sunt utile dezbaterilor din cadrul comisiei, solicită Guvernelor celor două țări, direct și prin intermediul grupurilor politice din cele două Parlamente, elaborarea unor proiecte de lege necesare cooperării bilaterale și multilaterale, în plan politic și instituțional, economic și fiscal, cultural în vederea accelerării procesului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

Însă, indiferent de conjunctura politică din Legislativ, Parlamentul Republicii Moldova a promovat, consecvent, reformele economice și democratice în albia parcursului european al statului nostru. Parlamentul Republicii Moldova la 1 noiembrie 2013 adoptă o Hotărâre privind inițierea Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la importanța Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea

⁴ Hotărâre nr. 11 din 31.03.2005 privind înființarea comisiilor permanente ale Parlamentului – abrogat. În: Monitorul Oficial 55-58/192, 08.04.2005.

⁵ [On-line]: <http://infoeuropa.md/parteneriatul-estic/> (Vizitat la: 02.04.2014).

⁶ [On-line]: <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=aFhjhEFxVTw%3D&tabid=109> (Vizitat la: 02.04.2014).

Europeană și a liberalizării de către Uniunea Europeană a regimului de vize pentru cetățenii moldoveni.⁷ Ca rezultat, la 27 noiembrie 2013, Comisia Europeană a recomandat Parlamentului European și Statelor Membre ale UE modificarea Regulamentului 539/2001 privind abolirea regimului de vize pentru călătoriile de scurtă durată în spațiul Schengen pentru cetățenii Republicii Moldova.⁸

Dovadă sunt performanțele de excepție în această perioadă de după alegerile parlamentare din 2009 ale republicii noastre în relația cu Uniunea Europeană – liberalizarea regimului de vize pentru cetățenii moldoveni, intrată în vigoare din 28 aprilie 2014, semnarea și ratificarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană.

Acordul de Asociere a fost ratificat de Parlamentul European la 13 noiembrie 2014. Până în prezent acest document a fost ratificat deja de peste o jumătate din cele 28 de state membre ale UE - România, Bulgaria, Ungaria, Danemarca, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Croația, Suedia, Irlanda, Estonia și Cehia. Deputații Bundestagului Germaniei au adoptat în prima lectură proiectul de lege privind ratificarea Acordului de Asociere între Uniunea Europeană cu Ucraina, Georgia și Moldova. O decizie similară a fost luată și de Camera inferioară a Parlamentului Franței. Se presupune că până în luna mai, toate țările UE vor ratifica Acordul.

Dimensiunea parlamentară în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova, rolul activ al Parlamentului în promovarea agendei de integrare europeană s-a manifestat plenar în contextul mecanismelor și instituțiilor mixte cu Uniunea Europeană și statele membre ale UE.

Pe parcursul anului 2015 Comitetul de Cooperare Parlamentară UE – Republica Moldova urmează a fi transformat în Comitetul Parlamentar de Asociere, în conformitate cu art. 440 din Acordul de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană.

Adunarea Parlamentară EURONEST, constituită la începutul lunii mai 2011, reprezintă dimensiunea parlamentară a Parteneriatului Estic. Ea este constituită din 120 de membri: 60 din partea Parlamentului European și câte 10 membri din partea fiecărui din cele șase state membre al Parteneriatului Estic. AP EURONEST reprezintă o platformă de dialog între deputații din Parlamentul European și partenerii estici pe subiecte ce țin de implementarea reformelor politice, sociale și economice. Adunarea stimulează dialogul parlamentar multilateral și schimburile între partenerii estici, între deputații din Parlamentul European și colegii lor din țările partenere din Est pe mai multe direcții de interes comun: stabilitate, democrație, armonizarea legislației etc.⁹

La 20 martie 2015 Președintele Comisiei parlamentare politică externă și integrare europeană, Igor Corman, a participat la reuniunea Biroului Adunării Parlamentare EURONEST, care s-a desfășurat la Bruxelles, capitala Belgiei. Igor Corman este vicepreședinte al AP EURONEST și conducător al delegației parlamentare moldovenești la acest for european. Anterior, în perioada 16-18 martie 2015, deputatul Dumitru Diacov a participat la cea de-a patra sesiune ordinară a Adunării Parlamentare EURONEST de la Erevan, Republica Armenia.¹⁰

În perioada următoare cele șase state membre ale Parteneriatului Estic - Republica Moldova, Ucraina, Georgia, Azerbaidjan, Armenia, Belarus au realizat progrese semnificative în procesul de integrare europeană.

Datorită eforturilor depuse de autoritățile de la Chișinău, în primul rând a voinței politice a majorității parlamentare pro-europene, Republica Moldova a devenit lider în cadrul Parteneriatului Estic privind promovarea reformelor europene. Drept mărturie este faptul că Republica Moldova a fost prima și, deocamdată, unica țară din regiune, care a obținut regimul liberalizat de vize cu UE pentru cetățenii moldoveni.

Potrivit „Indicelui Integrării Europene 2014 pentru țările Parteneriatului Estic (PE)” prezentat

⁷Hotărârea nr. 263 din 01.11.2013 privind inițierea Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la importanța Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană și a liberalizării de către Uniunea Europeană a regimului de vize pentru cetățenii moldoveni. În: Monitorul Oficial 258-261/722, 15.11.2013.

⁸[On-line]: http://www.justice.gov.md/public/files/drepturile_omului/Raport_PNADO_2013_APC.pdf (Vizitat la: 01.04.2015).

140 RMDIRI, 2015, Nr. 2 (36) http://rmdir.md/?page_id=48&lang=en

⁹[On-line]: <http://www.parlament.md/Actualitate/Noutati/tabid/89/Newslid/325/language/ro-RO/Default.aspx> (Vizitat la: 01.04.2015).

¹⁰[On-line]: <http://www.parlament.md/Diploma%C5%A3ieparlamentar%C4%83/Viziteoficiale/tabid/160/Id/542/Type/0/Page/0/language/ro-RO/Default.aspx> (Vizitat la: 01.04.2015).

de IDIS „Viitorul” la 17 martie 2015, Republica Moldova menține poziția de lider în cadrul Parteneriatului Estic. Țara noastră a rămas reformatorul de top al regiunii și s-a apropiat cel mai mult de standardele UE. Scorul său de corelare - cel mai mare dintre toate cele șase țări - a rămas același ca și în Indicele 2013.

„Republica Moldova rămâne un lider în regiune, urmată de Ucraina și Georgia, dar nu putem spune că înregistrează un progres major în comparație cu alte țări... Liberalizarea regimului de vize este unul din cele mai mari progrese înregistrate” a declarat în cadrul prezentării Jeff Lovit, coordonatorul Indicelui, directorul Asociației de Politici pentru o Societate Deschisă (PASOS). „Republica Moldova este al patrulea an consecutiv pe primul loc în topul țărilor PE, dar nu la o mare distanță de Georgia și Ucraina. În acest an, Georgia a înregistrat cel mai mare progres per ansamblu, apropiindu-se de Republica Moldova, în special datorită rezultatului înregistrat în Managementul Integrării Europene” consideră Leonid Litra, expert la Institutul de Politică Mondială din Kiev, expert-asociat IDIS „Viitorul”¹¹.

Indicele 2014 a fost elaborat de un grup de circa 50 de experți ai societății civile din țările Parteneriatului Estic și UE.

La 25 iulie 2011 la Chișinău a fost constituită Adunarea parlamentară a Republicii Moldova și Polonia, care reprezintă un organ consultativ interparlamentar și care în perioada ulterioară a elaborat mai multe proiecte ce punctele comune ale celor două state, în problemele care au obiect bilaterale. Adunarea Parlamentară a Republicii Moldova și Polonia se convoacă o dată în an. Următoarea reuniune a acestui for va avea loc în această primăvară. Deputații moldoveni și polonezi urmează să discute atât proiecte de interes bilateral, cât și aspecte legate de implementarea Acordului de Asociere și a celui de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător. Activitatea Adunării Parlamentare Republica Moldova – Republica Polonă a fost discutată la o recentă întâlnire a Președintelui Parlamentului Republicii Moldova, Andrian Candu, cu

Președintele Senatului polonez, Bogdan Borusewicz¹².

După constituirea, la 23 ianuarie 2015, a actualei Alianțe pentru o Moldovă Europeană de către Partidul Liberal Democrat din Moldova și Partidul Democrat din Moldova, Parlamentul și-a reluat în forță activitatea, inclusiv pe segmentul integrării europene a republicii noastre. Conducerea Parlamentului și liderii formațiunilor pro-europene din Legislativ au dat semnale clare de consolidare a eforturilor pentru a accelera implementarea agendei de asociere cu Uniunea Europeană și modernizarea Republicii Moldova.

În cadrul întâlnirii din 25 februarie 2015, la Chișinău, cu Președintele României Klaus Iohannis, Președintele Parlamentului, Andrian Candu, a declarat, că vectorul politicii externe al Republicii Moldova rămâne neschimbat, fiind unul pro-european, iar țara noastră va continua să implementeze prevederile Acordului de Asociere pentru a deveni în timpul apropiat stat candidat și ulterior membru al UE. „Singura noastră șansă pentru a dezvolta țara și a avea cele mai bune practici este integrarea în UE. Este foarte important să nu dezamăgim cetățenii, care ne-au investit cu încredere, precum și partenerii noștri europeni”, a accentuat Andrian Candu¹³.

În acest context se înscrie intenția de a elabora, în timpul apropiat, un Plan de acțiuni al Parlamentului pentru implementarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană și de a intensifica măsurile întreprinse de autorități pentru continuarea reformelor și accelerarea parcursului european al Republicii Moldova. Despre aceasta a declarat Președintele Parlamentului, Andrian Candu, în cadrul întrevederii din 6 martie 2015 cu Ambasadoarea Regatului Norvegiei, Excelența Sa, Tove Bruvik Westberg. Potrivit Președintelui Parlamentului, o mai bună sincronizare a activităților între Legislativ și Executiv, încă de la primele etape, va facilita ajustarea legislației naționale la aquisul comunitar și va asigura legi calitative, așteptate atât de cetățeni, cât și de investitori¹⁴.

¹¹ [On-line]: <http://www.viitorul.org/libview.php?l=ro&idc=159&id=4622&t=/MEDIA-DESPRE-IDIS/Social/Indicele-de-Integrare-al-tarilor-din-Parteneriatul-Estic> (Vizitat la: 02.04.2015).

¹² [On-line]: <http://www.ipn.md/ro/politica/68139> (Vizitat la: 02.04.2015).

¹³ [On-line]: <http://newsmoldova.md/25022015/flux-de-stiri/85641.htm> (Vizitat la: 02.04.2015).

¹⁴ [On-line]: <http://tribuna.md/2015/03/06/andrian-candu-propune-elaborarea-unui-plan-de-actiuni-al-legislativului-pentru-implementarea-acordului-de-asociere/> (Vizitat la: 02.04.2015).

Participând la Vilnius, în perioada 10-12 martie 2015, la manifestările organizate cu ocazia marcării a 25 de ani de la restaurarea independenței Lituaniei, Președintele Parlamentului Republicii Moldova, Andrian Candu, a avut un șir de întrevederi cu omologii săi - Președintele Seimasului Lituaniei, Loreta Graužiniene, Președintele Parlamentului Letoniei, Inara Mūrniece, Președintele Parlamentului Suediei, Urban Ahlin, Președintele Senatului Poloniei, Bogdan Borusewicz. Oficialii europeni au dat asigurări că vor sprijini în continuare eforturile Republicii Moldova de apropiere de Uniunea Europeană¹⁵.

În opinia Președintelui Parlamentului, Andrian Candu, Acordul de Asociere și cel de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător între Republica Moldova și UE reprezintă instrumentele cele mai potrivite pentru modernizarea țării. Important este să implementăm cât mai rapid reforma justiției, a sectorului financiar-bancar și să îmbunătățim climatul de afaceri.

Anume asupra acestui fapt s-a accentuat și în cadrul primei ședințe plenare a Consiliului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, care s-a desfășurat pe 16 martie 2015 la Bruxelles, prezidată de Înalțul Reprezentant al Uniunii Europene pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate, Federica Mogherini, Comisarul European pentru Politica de Vecinătate și Negocierile de Extindere, Johannes Hahn și Prim-ministrul Republicii Moldova Chiril Gaburici. Agenda întrunirii a vizat evaluarea progreselor înregistrate în procesul de punere în aplicare a Acordului de Asociere și desemnarea sarcinilor pentru perioada următoare. Prioritare în parcursul european al Republicii Moldova rămân a fi reforma justiției, combaterea corupției și stabilitatea sectorului bancar.

Actualul Parlament a înlăptuit deja primii pași în direcția respectivă prin crearea Comisiei de anchetă privind situația de pe piața financiară și valutară a Republicii Moldova, raportul căreia urmează a fi prezentat Parlamentului pe 24 martie 2015.

Examinând toate aceste acțiuni ale Parlamentului, putem constata, că reieșind din

doctrinile savanților¹⁶ și reglementările constituționale sunt aplicate funcția de reprezentare care se găsește în art. 60 din Constituție, care dispune că „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului”. Această funcție de reprezentare se manifestă în special în raporturile statului cu Uniunea Europeană și în orientarea întregii activități externe în raport cu toate statele lumii, pe baza principiilor dreptului internațional.

Funcția de reprezentare a Parlamentului prezintă o însemnătate dintre cele mai mari și în ceea ce privește relațiile dintre Parlament și alte organe ale statului, Parlamentul beneficiind de o legitimitate originară, ca exponent al intereselor întregii națiuni. Funcția legislativă reprezintă de fapt nucleul întregii activități parlamentare, autorii de specialitate¹⁷ fiind unanimi în a aprecia că elaborarea legilor trebuie să constituie activitatea primordială a parlamentelor. Funcția legislativă a Parlamentului este fundamentată în prevederile Constituției, și în Regulamentele parlamentare.

Această funcție de control parlamentar se manifestă printr-o serie întregă de activități de maximă importanță, cum ar fi acordarea și retragerea încrederii Guvernului, întrebările și interpelările, anchetele parlamentare etc. și nu în ultimul rând controlul asupra implementării politicilor europene.

Totodată, în perioada implementării Acordului de Asociere RM – UE, se impune o reglementare mai strictă a relațiilor între puterea legislativă și cea executivă, o coordonare mai sistemică a acțiunilor acestora. De remarcat în acest sens, că încă în anul 2012 în Parlament a fost inițiat un proiect de lege privind cooperarea între Parlament și Guvern în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova, menit să stabilească mecanismul de interacțiune între cele două puteri din stat. Din păcate, acest document n-a ajuns încă să fie discutat în Parlament.

Așadar, prin armonizarea tuturor actelor legislative adoptate cu standardele comunitare, prin acceptarea, în regim preferențial sau chiar de

15

[On-line]:

<http://www.moldpres.md/news/2015/03/12/15001659>

(Vizitat la: 02.04.2015).

142 RMDIRI, 2015, Nr. 2 (36) http://rmdir.md/?page_id=48&lang=en

¹⁶ Popa Victor. Dreptul parlamentar. Chișinău: ULIM, 1999, p. 108; Авакьян С. А. Конституционное право России. Том 2. Москва 2010, с. 446; Cârnaț T. Drept constituțional. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Chișinău: USM, 2010, p. 390.

¹⁷ Ionescu Cristian. Tratat de drept constituțional contemporan. București: Editura AII Beck, 2003, p. 665.

urgență, a listelor de documente prioritare de pe agenda europeană, înaintate de Guvern, dar și prin efectuarea unui control asupra îndeplinirii de către executiv a Planului de Acțiuni privind realizarea reformelor interne în conformitate cu Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, *Parlamentului, de facto, îi revine un rol decisiv în promovarea vectorului european al politicii externe și interne a Republicii Moldova. Eficiența activității parlamentare este determinată de profesionalismul deținătorilor mandatelor de deputat – element decisiv în realizarea obiectivelor și sarcinilor autorității legislative. Orice parlament are nevoie de un corp profesional de membri, care să aibă o pregătire complexă și anumite abilități profesionale necesare pentru elaborarea și promovarea politicilor statale și ajustarea legislației la standardele europene.*

Bibliografie:

1. A secure Europe in a better world: European Security Strategy (Mai multă securitate pentru Europa într-o lume mai bună: Strategia europeană de securitate), 12 decembrie 2003, Bruxelles. [On-line]: www.europa.eu.int (Vizitat la: 02.04.2015).
2. A survey of the European Union (O analiză a extinderii europene). „The Economist”, 22 noiembrie 2003.
3. Acordul de Parteneriat și Cooperare UE-Moldova. [On-line]: www.mfa.md (Vizitat la: 13.04.2015).
4. Ann Lewis (ed.). The EU and Moldova (UE și Moldova). London: Federal Trust for Education and Research, 2004. 240 p.
5. Cârnaț T. Drept constituțional. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Chișinău: USM, 2010. 513 p.
6. Concepție privind cooperarea dintre Parlamentul RM și societatea civilă, noiembrie 2005. [On-line]: www.parlament.md (Vizitat la: 01.04.2015).
7. Constituția Republicii Moldova – COMENTARIU. Chișinău: ARC. 2012. 576 p.
8. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994.
9. Functioning of Democratic Institutions in Moldova (Funcționarea instituțiilor democratice din Moldova), Raport al Comitetului pentru onorarea obligațiilor și angajamentelor de către statele membre al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, Doc. 10671, 16 septembrie 2005. [On-line]: www.CE.int (Vizitat la: 01.04.2015).

10. Guceac I. Constituția la răscruce de milenii. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 416 p.
11. Guceac I. Curs elementar de drept constituțional. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 496 p.
12. Wallace Hellen, Wallace William. Procesul politic în Uniunea Europeană. Chișinău: Editura ARC, 2004. xxxiii + 622 p.
13. Hotărârea nr. 263 din 01.11.2013 privind inițierea Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la importanța Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană și a liberalizării de către Uniunea Europeană a regimului de vize pentru cetățenii moldoveni. În: Monitorul Oficial 258-261/722, 15.11.2013.
14. Ionescu C. Tratat de drept constituțional contemporan. București: C.H. Beck, 2008. 944 p.
15. Legea nr.112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. În: Monitorul Oficial 185-199/442, 18.07.2014.
16. Nations in Transit (Națiuni în tranziție 2005), raport de țară pentru Moldova, Freedom House, www.freedomhouse.org (Vizitat la: 12.03.2015).
17. Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. [On-line]: [ww.mfa.md](http://www.mfa.md) (variante în limba română), www.europa.eu.int (variante în limba engleză). (Vizitat la: 02.04.2015).
18. Popa V. Dreptul parlamentar. Chișinău: ULIM, 1999. 232 p.
19. Strategia europeană a Republicii Moldova (proiect), Institutul de Politici Publice. [On-line]: <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&idc=171&id=256> (Vizitat la: 02.04.2015).
20. Tranziție: retrospective și perspective, Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT). Chișinău: Editura Gunivas, 2002
21. Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours (Europa lărgită – vecinătatea: un cadru nou pentru relațiile cu vecinii noștri din est și sud), Comunicarea Comisiei către Consiliu și Parlament, 11 martie 2003, Bruxelles. [On-line]: www.europa.eu.int (Vizitat la: 12.04.2015).
22. Авакьян С. А. Конституционное право России. Том 2. Москва 2010. 784 с.

Bibliography:

1. A secure Europe in a better world: European Security Strategy (Mai multă securitate pentru Europa într-o lume mai bună: Strategia europeană de securitate), 12 decembrie 2003, Bruxelles. [On-line]: www.europa.eu.int (Vizitat la: 02.04.2015).

2. A survey of the European Union (O analiză a extinderii europene). „The Economist”, 22 noiembrie 2003.
3. Acordul de Parteneriat și Cooperare UE-Moldova. [On-line]: www.mfa.md (Vizitat la: 13.04.2015).
4. Ann Lewis (ed.), The EU and Moldova (UE și Moldova). London: Federal Trust for Education and Research, 2004. 240 p.
5. Cârnaț T. Drept constituțional. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Chișinău: USM, 2010. 513 p.
6. Concepție privind cooperarea dintre Parlamentul RM și societatea civilă, noiembrie 2005. [On-line]: www.parlament.md (Vizitat la: 01.04.2015).
7. Constituția Republicii Moldova – COMENTARIU. Chișinău: ARC. 2012. 576 p.
8. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994.
9. Functioning of Democratic Institutions in Moldova (Funcționarea instituțiilor democratice din Moldova), Raport al Comitetului pentru onorarea obligațiilor și angajamentelor de către statele membre al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, Doc. 10671, 16 septembrie 2005. [On-line]: www.CE.int (Vizitat la: 01.04.2015).
10. Guceac I. Constituția la răscruce de milenii. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 416 p.
11. Guceac I. Curs elementar de drept constituțional. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 496 p.
12. Wallace Hellen, Wallace William. Procesul politic în Uniunea Europeană. Chișinău: Editura ARC, 2004. xxxiii + 622 p.
13. Hotărârea nr. 263 din 01.11.2013 privind inițierea Declarației Parlamentului Republicii Moldova cu privire la importanța Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană și a liberalizării de către Uniunea Europeană a regimului de vize pentru cetățenii moldoveni. În: Monitorul Oficial 258-261/722, 15.11.2013.
14. Ionescu C. Tratat de drept constituțional contemporan. București: C.H. Beck, 2008. 944 p.
15. Legea nr.112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. În: Monitorul Oficial 185-199/442, 18.07.2014.
16. Nations in Transit (Națiuni în tranziție 2005), raport de țară pentru Moldova, Freedom House, www.freedomhouse.org (Vizitat la: 12.03.2015).
17. Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova. [On-line]: ww.mfa.md (variantea în limba română), www.europa.eu.int (variantea în limba engleză). (Vizitat la: 02.04.2015).
18. Popa V. Dreptul parlamentar. Chișinău: ULIM, 1999. 232 p.
19. Strategia europeană a Republicii Moldova (proiect), Institutul de Politici Publice. [On-line]: <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&idc=171&id=256> (Vizitat la: 02.04.2015).
20. Tranziție: retrospective și perspective, Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT). Chișinău: Editura Gunivas, 2002
21. Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours (Europa lărgită – vecinătatea: un cadru nou pentru relațiile cu vecinii noștri din est și sud), Comunicarea Comisiei către Consiliu și Parlament, 11 martie 2003, Bruxelles. [On-line]: www.europa.eu.int (Vizitat la: 12.04.2015).
22. Avak'ian S. A. Konstitutsionnoe pravo Rossii. Tom 2. Moskva 2010. 784 c.

Copyright© Victor RUSU, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

MD-2069, Republica Moldova, Chișinău, str. Ghenadie Iablocikin 2/1.

E-mail: victor_rusu@mail.md

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2015, Issue 2, Volume 36, Pages 145-164. ISSN 1857-1999 Submitted: 16. 12. 2014 Accepted: 15.05. 2015 Published: 30.06. 2015

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

ВОЗМОЖНО ЛИ ЗАВЕРШИТЬ РОССИЙСКО-УКРАИНСКИЙ ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ КОНФЛИКТ ПОСРЕДСТВОМ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ И ПОСТУЛАТОВ ТЕОРИИ СТЕЙКХОЛДЕРСКИХ ОТНОШЕНИЙ? (II)¹

ON A POSSIBILITY TO RESOLVE THE MILITARY POLITICAL CONFLICT BETWEEN RUSSIA AND UKRAINE BY MEANS OF MECHANISMS AND POSTULATES OF THE STAKEHOLDER RELATIONS THEORY (II)

ESTE POSIBILITATE DE A REZOLVA CONFLICTUL POLITIC MILITAR ÎNTRE RUSIA ȘI UCRAINA PRIN INTERMEDIUL UNOR MECANISME ȘI POSTULATE ALE TEORIEI RELAȚIILOR STAKEHOLDER CU PĂRȚILE INTERESATE? (II)

АКУЛОВ-МУРАТОВ Владислав* / AKULOV-MURATOV Vladyslav /
AKULOV-MURATOV Vladyslav

ABSTRACT:

ON A POSSIBILITY TO RESOLVE THE MILITARY POLITICAL CONFLICT BETWEEN RUSSIA AND UKRAINE BY MEANS OF MECHANISMS AND POSTULATES OF THE STAKEHOLDER RELATIONS THEORY

The article describes the process of formation of the national ideologies of unity and public consensus in Ukraine, which is taking place with the lasting hybrid war between Ukraine and Russia as a background, whose open phase started with the occupation and annexion by the Russians of Ukraine's sovereign territory – the Crimean peninsula.

The Author analyzes the current situation and dispositions of all the conflict participants based on the stakeholder relationship theory and on the system of historic analysis suggested by Lev Gumilev. Particular attention is dedicated to the analysis of activities, counter-activities, strategies and doctrines of the participating sides of the conflict and their elites. The author suggests the way for resolution of the described military political conflict by means of a number of strategies, activities, events and mutual concessions that would satisfy the key demands of all the conflict participants.

Key words: public administration, governmental bodies, elites, co-operation efficiency, public consensus, stakeholder relations, hybrid/non-conventional war, theory of systems, „theory of chaos”.

JEL Classification: K33, K10, Z18.

¹ Continuare, partea I a articolului a fost publicată în RMDIRI nr. 1, 2015, p. 134-166. [On-line]: <http://rmdiri.md/wp-content/uploads/2015/01/RMDIRI-Nr.-1-20151.pdf>

* **AKULOV-MURATOV Vladislav** - Doctor în științe administrative, post-doctorand al Academiei Naționale de Administrare Publică de pe lângă Președintele Ucrainei (Kiev, Ucraina). / **AKULOV-MURATOV Vladyslav** - PhD (Public Administration), post-doctoral researcher, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine (Kiev, Ukraine) / **АКУЛОВ-МУРАТОВ Владислав** - Кандидат наук государственного управления, докторант Национальной академии государственного управления при Президенте Украины (Киев, Украина).

РЕЗЮМЕ:

ВОЗМОЖНО ЛИ ЗАВЕРШИТЬ РОССИЙСКО-УКРАИНСКИЙ ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ КОНФЛИКТ ПОСРЕДСТВОМ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ И ПОСТУЛАТОВ ТЕОРИИ СТЕЙКХОЛДЕРСКИХ ОТНОШЕНИЙ?

В статье говорится о процессе и опыте становления украинских национальных идеологий единства и общественного согласия на основе перипетий протекающей сейчас неконвенционной войны между Украиной и Россией, открытая фаза которой началась с захвата и аннексии россиянами суверенной территории украинского полуострова Крым. Анализируется сложившаяся ситуация и диспозиции всех участников конфликта с точки зрения постулатов теории стейкхолдерских отношений и системы исторического анализа, предложенной Л. Н. Гумилёвым. Подробно разбираются действия, противодействия, стратегии и доктрины всех участвующих в конфликте сторон и их элит. Предлагается способ разрешения этого военно-политического конфликта при помощи различных стратегий, акций, мероприятий и взаимных уступок, удовлетворяющих основные требования всех заинтересованных сторон.

Ключевые слова: государственное управление, административный аппарат, элиты, эффективность взаимодействия, общественное согласие, стейкхолдерские отношения, неконвенционная война, теории систем и «хаоса».

JEL Classification: K33, K10, Z18.

УДК: 341.1, 341.232.3.

REZUMAT:

ESTE POSIBILITATE DE A REZOLVA CONFLICTUL POLITIC MILITAR ÎNTRE RUSIA ȘI UCRAINA PRIN INTERMEDIUL UNOR MECANISME ȘI POSTULATE ALE TEORIEI RELAȚIILOR STAKEHOLDER CU PĂRȚILE INTERESATE? (I)

Articolul se referă la procesul și experiența de formare a ideologiei naționale ucrainene privitor la unitatea și armonia socială în contextul meandrelor războiului neconvențional între Rusia și Ucraina, faza deschisă a căruia a început cu captarea și anexarea de către ruși a teritoriului suveran ucrainean a peninsulei Crimeea. Se analizează situația actuală și dispunerea a tuturor părților implicate în conflict din punctul de vedere al postulatului stakeholder și sistemul de analiză istorică propuse de L.N. Gumilev. Se studiază acțiunile, contracțiunile, strategia și doctrina tuturor părților implicate în conflict și a elitelor lor. Se oferă o metodă de soluționare a acestui conflict militar-politic printr-o varietate de strategii, acțiuni, evenimente și compromisuri care îndeplinesc cerințele de bază ale tuturor părților interesate.

Cuvinte cheie: administrație publică, personalul administrativ, elite, eficiența interacțiunii, armonie socială, relații stakeholder, război neconvențional, teoria sistemelor și „haosului”.

JEL Classification: K33, K10, Z18

УДК: 341.1, 341.232.3

Часть 2. Анализ состояния и диспозиций заинтересованных сторон

Рассмотрим теперь диспозиции и состояние стейкхолдеров, различные векторы взаимодействий сторон конфликта.

Российская Федерация

В последние годы в России сложился уникальный тип социальной структуры, которому трудно найти исторический аналог

– по сути, это необщественное общество. Начиная со второго десятилетия XXI в. оно, с одной стороны, открыто, но его граждане боятся этой открытости; с другой – жёстко управляемо, но не имеет идеологии. Т. е. это социум с массой формальных ограничений, но допускающий невероятную степень личной свободы, который кажется единым и сплоченным, но основан на неограниченном индивидуализме.

Первой победой Кремля, создавшего

такую удивительную социальную систему, стало преодоление идеологических угроз внешнего мира. Теоретически предполагалось, что авторитарная модель государства может существовать только в изоляции от мира. Однако российская специфика 1990-х и 2000-х гг. показала обратное. Сначала масштабные рыночные реформы, прочно связанные в сознании россиян с «западными ценностями», жёстко ударили по их уровню жизни и национальной гордости. А, затем, рост личного благосостояния и экономического подъема в стране пришелся на период достаточно самостоятельной государственной политики. При этом сохранение советских принципов самоидентификации с государством, плюс умелая, поставленная на широкую ногу пропаганда привели к тому, что успех единиц стал восприниматься, как достижения общества. А Запад рассматривался в «новой» России, как источник проблем для страны, общество, у которого «вставшей с колен» державе нечему учиться и которое зависит от россиян больше, чем они от него. Т. е. российским властям с помощью массового навешивания личных иллюзий и форматирования общественного сознания удалось добиться полного иммунитета российского мировоззрения против идейного влияния Запада, разрушившего в XX в. десятки ранее закрытых авторитарных режимов.

Вторым достижением Кремля стала деидеологизация общества – крайне опасный процесс для недемократических систем. В Советском Союзе народ был, причем не только формально, объединен определенной целью. Зато теперь, в современной России, она отсутствует: «стабильность», «вставание с колен», сплочение «русского мира» – это состояние или процессы, но не конечный результат (как, например, «победа коммунизма»), к которому нужно стремиться, за него бороться и, естественно, отвечать за соответствующие промежуточные и финальные результаты. А, значит, нынешней российской власти не за что отчитываться перед своим народом! На место советской идеологии пришла рафинированная капиталистическая беспринципность с приматами идей обогащения и личного

комфорта в качестве абсолюта социальной парадигмы: при всех рассуждениях о «духовных скрепах», современное российское общество объединено взаимным и глубоким консенсусом воровских и патерналистских отношений, позволяющем каждому наживаться на общественном достоянии.

Теперь коррупционная круговая порука кооптирует новых людей в бизнес и руководство государством только на основе принципа личной лояльности. Это сплачивает российскую «элиту» и выбраковывает из нее людей с принципиальной гражданской позицией. Возможность трансформировать любые личные качества в деньги и богатство, и является общим принципом функционирования российского общества, его новой «идеологией». В западных странах существуют различные виды элит – научная, культурная, политическая, предпринимательская. Но в РФ «элита» одна и объединяет она только тех, кто умело превращает любые свои возможности в деньги, и наоборот. Так, на смену идеологии, дающей возможность всему обществу действовать в едином направлении и порыве для создания чего-то желаемого вневременного великого, пришёл чистый беспринципный индивидуализм разрозненных личностей, живущих одним днём. Поэтому у российского общества исчезли цель, ощущение собственной миссии и образцы для подражания – и оно деструктурировалось, превратившись в массу, исповедующую рашизм.

Третье достижение – группа социальных проектов «путинский консенсус» – не являлось обменом свободы на благосостояние, как считают многие, и не только российские либералы. Свободу у россиян никто не забирал – она была умело вытеснена из общественной жизни в личную, в которой россияне не сковывают себя никакими рамками¹. Именно это и делает страну необщественным обществом, в котором нет социальных взаимодействий, делающих его гражданским. Но в котором, в то же время, нет и настоящего давления на

¹ Миллер А. От демократии XIX века к демократии XXI-го: каков следующий шаг? В Демократия и модернизация: взгляд из XXI столетия / Под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Европа, 2010, с. 101.

власть, всегда порожденного отсутствием свободы, как таковой. Это и объясняет устойчивое снижение социальной активности, наблюдаемое в последние годы в РФ. Причем на фоне всё большего увеличения квазисоциальной деятельности в Интернете, социальных сетях, на форумах и т. д. Свобода в России перестала быть инструментом социальных перемен, она становится виртуальным явлением. И это – одно из высших достижений путинского режима.

Но самое уникальное – это четвертое достижение Кремля: подмена исторической памяти народа для разрушения традиционных базовых принципов построения российских национальных стейкхолдерских отношений. Благодаря действиям Кремля (с момента провозглашения независимости РФ) в стране вынужденно стало складываться общество активных индивидуалистов, в которое искусно встраивался принцип слияния бизнеса и власти в государственном управлении. При этом в российской традиционной интерпретации произошло заранее запланированное превращение любой публичной должности в источник обогащения. Теперь в российском обществе коррупция выступает не злом, а одним из естественных элементов, – даже благом, – т. е. она позволяет эффективно решать проблемы, которые эта же система государственного управления и создает (в то время как коллективные действия, генетически свойственные россиянам, напротив, принципиально блокируют саму возможность любого решения). Т. е. из государственной службы России создана уникальная система бесконечного отъёма и накопления капитала (в т. ч. и первичного), а жизнь россиян представляет собой нескончаемый процесс индивидуального решения имеющихся системных противоречий (оставляющий мало свободного времени каждому индивиду)², в результате которого у подавляющего большинства населения сложилось стойкое сознательное убеждение в контрпродуктивности коллективных действий.

² Бауман З. Индивидуализированное общество. М.: Логос, 2005. 390 с.

Создавая для себя безопасную среду обитания, Кремль резко расширил то пространство, в котором российским гражданам позволено индивидуально решать все имеющиеся системные противоречия. В итоге страну населяют люди, предпочитающие «свободно» жить в своем ограниченном личном мирке, видеть и ощущать реалии и просторы иных миров, но удовлетворяться и даже гордиться собственным заключением в своей коморке, зато построенной по индивидуальному заказу за счёт личных усилий. Теперь Кремль может не беспокоиться за свою безопасность: россияне – абсолютно деструктурированная масса (a liquid postmodernity!), апологетизирующая коррумпированную власть, не способная к самоорганизации и не имеющая общих задач, и единых целей. Причём тех, кто недоволен такой системой, с каждым годом уезжает из России всё больше и больше, а «агрессивно-послушное большинство» все более монолитизируется рашизмом уже без дополнительных затрат на пропаганду и патерналистских подачек³.

Поэтому население России генетически воспринимает оккупационный принцип управления государством (распределение власти только сверху вниз), как единственно возможный – все жизненно важные государственные структуры (силовые, медицинские, образовательные и т. д.) выведены из-под его контроля и управление ими узурпировано стоящими у власти элитами. А СМИ взяты под полный государственный контроль и в них ведутся необходимые властям активная пропаганда и оболванивание населения⁴.

³ Иноземцев В. Почему у российского общества нет будущего. [On-line]: <http://uainfo.org/blognews/494302-pochemu-u-rossiyskogo-obschestva-net-buduschego.html> (Дата обращения: 27.03.2015).

⁴ Akulov-Muratov Vladyslav. Russia: The power and the people – are stakeholder relations possible? / Moldavian journal of international law and international relations. 2014, № 3 (33), p. 102-157. Дубовцев В. А., Розов Н. С. Природа «русской власти»: от метафор к концепции. В: Полис. 2007, № 3, с. 8-23. [On-line]: <http://www.nsu.ru/filf/rozov/publ/ruspower.htm> (Дата обращения: 18.01.2015). Рощин А. Откуда взялся извечный русский флегматизм по отношению к власти. [On-line]: http://rusplt.ru/society/provincial_vlast.html (Дата обращения: 18.01.2015). Федеральный закон Российской Федерации от 7 февраля 2011 г. № 3-ФЗ «О

Причём пропагандистская машина Кремля создала целую параллельную реальность, в которую полностью погружены и живут более 140 миллионов россиян и более миллиона жителей Донбасса (в основном в ДНР/ЛНР). Разница между ними в том, что первые имеют альтернативную обыденную действительность, и это позволяет им не сойти с ума. А для вторых реальное и виртуальное информационное пространство слилось воедино, вызывая у них информационную «контузию» – им не куда деться! И эта новая реальность ожила и стала самостоятельной, получив огромную силу, и перестала подчиняться своему архитектору-прородителю – В. Путину. А он стал её заложником и уже просто не может свернуть с пролагаемого ему пути: сил на полномасштабную войну против Украины нет, но останавливать агрессию нельзя. Ибо созданная им информационно-пропагандистская машина и оболваненные ей россияне жаждут новой крови, не идут ни на какие компромиссы и толкают его к дальнейшей эскалации военно-политической агрессии против Украины. Не подчиниться им – это реальное самоубийство. Подчиниться – путь к безумию, где от отчаяния и собственного непонимания сложившейся ситуации будет применено даже ядерное оружие.

Поэтому запроса на религию, идущего со стороны населения, нет. Но российская власть оказывает поддержку РПЦ в обмен на морально-психологическое обоснование своей легитимности. Однако Ислам начинает

всё больше занимать место РПЦ, ведь на российского обывателя, помимо силы, серьёзное впечатление производит именно жертвенность, принимаемая ним за свидетельство силы духа. Кроме того, благодаря процветающей в России тюремной этике, во многих городах и населённых пунктах у власти стояли, стоят, и будут стоять настоящие бандиты, за которых многие россияне голосуют по доброй воле в надежде, что хоть они наведут какой-то порядок и восстановят социальную справедливость в стране. Однако прозрение ошибочности этих уверенности и надежды будет тяжёлым, не сразу и не для всех. Ведь труд в российской провинции так и не даёт ни прав, ни уважения, ни денег, а рабочие всегда наказаны. Причём основная тенденция в современных российских трудовых отношениях – наём на работу женщин даже в традиционно мужских специальностях. А основная работа мужчины в провинциальной России – охранник. Т. е. страна, в принципе, не говоря о структуре российской экономики, 40 %-ных затратах бюджета на армию, оборонную промышленность и проводимое перевооружение, уже подготовлена к серьёзной затяжной мировой войне⁵.

Оборудование на большинстве заводов РФ изношено, устарело и постоянно выходит из строя. А штат сотрудников производственных предприятий за последние годы уменьшился в более чем пять раз. Поэтому рабочие

полицей». [On-line]: <http://www.rg.ru/2011/02/07/police-dok.html> (Дата обращения: 18.01.2015). Про идею заставить зеков работать. [On-line]: <http://www.budyon.org/pro-ideyu-zastavit-zekov-rabotat/> (Дата обращения: 18.01.2015). Рошин А. Провинциальные СМИ ни о чём. [On-line]: <http://rusplt.ru/society/provintsialnyie-smi-ni-o-chem.html> (Дата обращения: 18.01.2015). Тулупов В. В. О будущем местной прессы: четыре варианта развития событий. [On-line]: <http://journal.ignu.ru/index.php/component/content/article/415> (Дата обращения: 18.01.2015). Карпов М. Телевидение продолжает быть основным источником информации для россиян, но доверие к нему падает. [On-line]: <http://www.computerra.ru/73890/televidenie-prodolzhaet-byit-osnovnyim-istochnikom-informatsii-dlya-rossiyan-no-doverie-k-nemu-padaet/> (Дата обращения: 18.01.2015).

⁵ Соловьев С. М. Сочинения: В 18 кн. Кн.1: История России с древнейших времен. Т.1 – М.: Голос, 1993. – С. 68. В России почти половина называющих себя православными в Бога не верует. [On-line]: <http://regions.ru/news/2373743/> (Дата обращения: 18.01.2015). РПЦ. По христианизации Россия занимает последнее место в мире, побеждает Ислам. [On-line]: <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2012/06/18/91344.shtml> (Дата обращения: 18.01.2015). Сергей Цапок: досье лидера ОПГ станицы Кушёвская. [On-line]: <http://u-f.ru/node/636217%3C/p%3E%3Cp%3E> (Дата обращения: 18.01.2015). Андерсен А. «Нефть и политическое выживание». [On-line]: <http://home.bi.no/a0810301/AndersenAslaksen2010.pdf> (Дата обращения: 18.01.2015). Российская глубинка отделилась от государства. Жители малых городов и деревень вернулись в XVIII век. [On-line]: <http://makhk.livejournal.com/970010.html> (Дата обращения: 18.01.2015). Я б в охранники пошёл, пусть меня научат... [On-line]: <http://nmm.me/blogs/Glotov/ya-b-v-ohranniki-poshel-pust-menya-nauchat/> (Дата обращения: 18.01.2015).

вынуждены работать сверхурочно (часто без оплаты), а производственные травмы замалчиваются любыми путями. Оттого экономика РФ стала экономикой рисков. В этих условиях развиваться в РФ может только иностранная промышленность, сейчас не работающая из-за санкций, либо госпредприятия, которые разваливаются (средний износ оборудования по стране составляет 83 %). Значит дальнейшее существование путинской России возможно только за счёт внешней экспансии и грабежей, иначе мировой техникой прогресс её просто уничтожит. На этом и наживают свой политический капитал российские коммунисты (далее – Коммунистическая партия РФ, КПРФ), давно поменявшие «Капитал» К. Маркса на финансовый капитал⁶.

Сейчас в России стало модно ностальгировать по СССР – в большинстве городов и поселков страны сохранены прежние названия улиц, парков и памятники. Отсутствие увековеченных собственных, принадлежащих именно современному российскому государству имён (кроме В. Путина, относительно которого уже развился культ личности) – чёткий показатель того, что

его идеи и парадигма мировосприятия, пропагандируемые стоящими у власти элитами, до сих пор так и не восприняты, и не освоены массовым сознанием россиян. Поэтому напоминания о преступлениях царского или советского режимов раздражают их, вызывая агрессивно-обиженные и стыдливые чувства. Оттого любые упоминания о «жертвах красного террора», «сталинских преступлениях», «голодоморе» российское общество встречает в штыки. А слово «покаяние» вообще стало для русских сверхагрессивным мультипликатором ввиду массового психологического явления «внутреннего отрицания», касающегося своей вины⁷.

Причина такого поведения подавляющего большинства россиян – сильное проявление особого психологического феномена – коллективной травмы (т. е. восприятие личных шоковых переживаний, как массовых), – которая уже выросла в их национальную культуру. Замалчивание и псевдоблагородные объяснения негатива и проблем, связанных с Октябрьским переворотом, гражданской войной, сталинскими репрессиями, Второй мировой войной порождали у людей чувство вины и сформировали в российском общественном сознании табуированные темы, о которых люди не могли поговорить даже сами с собой. Такое молчание до сих пор порождает отложенные эффекты «постпамяти» – передачу определённых невротических

⁶ Российская глубинка отделилась от государства. Жители малых городов и деревень вернулись в XVIII век. [On-line]: <http://makhk.livejournal.com/970010.html> (Дата обращения: 18.01.2015). Я б в охранники пошёл, пусть меня научат... [On-line]: <http://nnm.me/blogs/Glotov/ya-b-v-ohranniki-poshel-pust-menya-nauchat/> (Дата обращения: 18.01.2015). Основные проблемы современной России. [On-line]: <http://rusrand.ru/forecast/osnovnye-problemy-sovremennoj-rossii> (Дата обращения: 18.01.2015). Шабанова М. Г. Актуальные проблемы современных промышленных предприятий и подходы к их решению. [On-line]: <http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2013/thesis/s021/s021-032.pdf> (Дата обращения: 18.01.2015). Рошин А. Условия труда за МКАДом. [On-line]: <http://www.mojbred.com/3801.html> (Дата обращения: 18.01.2015). Эксперт: несчастные случаи на производстве замалчиваются. [On-line]: <http://194.126.124.214/index.php?06108321> (Дата обращения: 18.01.2015). Современное общество и труд: сборник научных статей / ред. кол. Р. В. Карапетян (отв. ред.), А. А. Русалинова, О. А. Таранова. СПб.: Издат. центр экономич. ф-та СПбГУ, 2014. 909 с. [On-line]: http://soc.spbu.ru/nauka/publications/Sbornik_trud_i_obshestvo.pdf (Дата обращения: 18.01.2015). Орленко Л. Почему в России не получается модернизация. [On-line]: <http://newsland.com/news/detail/id/1364219/> (Дата обращения: 18.01.2015).

⁷ Пивоваров Ю., Фурсов А. Русская Система и реформы. В: Pro et contra. Осень 1999, Том 4, № 4. [On-line]: http://uisrussia.srcc.msu.ru/docs/nov/pec/1999/4/ProEtContra_1999_4_10.pdf (Дата обращения: 18.01.2015). VIP-опрос: «Возвращать ли исторические названия?» [On-line]: <http://www.diletant.ru/articles/20789372/> (Дата обращения: 18.01.2015). Симонян Р. Х. Есть ли особый «русский путь»? (полемические заметки). В: Социологические исследования. 2013, № 7, с. 137-148 [On-line]: <http://www.isras.ru/files/File/Socis/2013-7/Simonyan.pdf> (Дата обращения: 18.01.2015). Симонян Р. Х. Россия после реформ: истоки формирования массового сознания. В: Политические исследования. 2013, № 5. 100 с. [On-line]: http://www.isras.ru/files/File/Polis/Polis_5_2013/Simonyan.pdf (Дата обращения: 18.01.2015). Что думают о Сталине в России и Закавказье. [On-line]: <http://m.ceip.org/moscow/2013/03/01/что-думают-о-сталине-в-россии-и-закавказье/fo2a&lang=ru> (Дата обращения: 18.01.2015).

родителей к детям на протяжении нескольких поколений.

Причём в коллективной травме роли «агрессора» и «жертвы» часто переплетены, подвижны и меняются местами. Вся история России, продолжающей традиции Золотой Орды, отличается экспансивной внешней политикой завоевания и включения новых земель в состав империи. При этом происходило тотальное уничтожение нелояльных элит и не покорившегося населения, а оставшиеся местные предатели быстро вытеснялись из власти за счёт имперских процессов обрусения и постановки наместников. Поэтому каждая историческая жертва в России автоматически становится агрессивной, на чём играла и играет любая российская власть, стравливая покорённые народы между собою.

В СССР особенно много фактов коллективной травмированности населения собственной агрессивностью – это государство десятилетиями уничтожало цвет собственной нации, совершая интеллектуальный и нравственный геноцид: «красный террор», гражданская война и первая волна эмиграции 20-х гг.; голодомор, расстрелы и каторга 30-х гг.; бессмысленные жертвы населения во Второй мировой войне, депортация и геноцид целых народов (чеченцы, крымские татары, немцы Поволжья и др.) 40-х гг.; уничтожение вернувшихся из плена, выживших в немецких концлагерях и, даже, собственных воинов-инвалидов 50-х гг. и т. д.

Поэтому массовая психология современной России, лежащая в основе её нынешней политики, в большинстве своём и объясняется травмой распада империи, которая компенсируется попытками ее реставрировать на основе идей «русского мiра» и «вставания с колен», эксплуатации концепции всемирного заговора и т. п. Население РФ глубоко психологически больно и изуродовано. Причём, из-за оболванивания пропагандой и агитативного навешивания, оно даже не понимает этого. Ведь уничтожение миллионов людей – это обескровливание нации, грех и преступление, которые не могли не отразиться на коллективном самосознании россиян. А Кремль пошёл по пути отрицания,

оправдания и поиска объяснений всем прошлым, настоящим и будущим преступлениям, построил новую, безболезненную и виртуальную картину мира, удобную для всех жителей России, придумал «цель», ради которой все это стоило и стоит совершать. Однако вина и стыд за это ни куда не исчезают – будучи вытесненными из коллективного сознания, они продолжают жить в бессознательном и требовать все новых жертв, доводов и действий, подтверждающих искусственно созданную картину мира, построенную на вывернутых и ложных ценностях.

Главными особенностями информационной войны России против Украины и всего мира является использование современных психотехнологий и невиданный масштаб лжи. А результаты дезинформации психики человека очень длительны и последствия остаются даже после ее нейтрализации. Учитывая это, важным следствием современной информационной войны есть то, что созданную ею реальность уже нельзя трансформировать обратно, т. е. свернуть, даже сделать локальной, а тем более – облагородить, «оправдивить» или обезвредить. А токсичность лжи превысила все возможные пределы и достигла уровня, сравнимого с оружием массового поражения.

К этому добавляется и традиционное отношение российской власти к собственному народу, как к крепостным холопам, что породило в российской ментальности тотальное неприятие реформаторства или демократии, психологию беззакония, отсутствие правового восприятия мира: все решали сила, хитрость, вероломство и обман, до сих пор глубоко сидящие в российской общественной психологии. Что стало логической предпосылкой большевизма – квинтэссенцией всех существовавших до него имперских тенденций вперемешку с внеправовым сознанием. Это и есть социальная болезнь и психологическое уродство россиян – общество, позволившее чудовищные преступления внутри самого себя, и при этом не покаявшееся, не отвергшее и не осудившее их, как несопоставимые с человечностью деяния, не может считаться здоровым по определению.

В СССР средства для разговоров, анализа и саморефлексии коллективной травмы формировались, в основном, в неофициальной субкультуре. Но ныне, в РФ, это всё стало запрещено и незаконно, и Кремль погружает российский народ в забвение, устанавливая свою, единую концепцию исторического прошлого физически уничтожая все иные доказательства – идёт тотальная война с исторической памятью. А национальная меланхолия и связанный с ней комплекс вины, профессионально переносимый на что-либо другое (непохожих, богатых и т. д.), продолжают развиваться. Отсюда и начало процесса фашизации населения России (нетерпимость к инородцам, демократии, чувство своей национальной исключительности), что есть отложенной реакцией на неожиданный, для многих россиян, распад их очередной империи в начале 1990-х. Т. е., хотя, последующий период устойчивого роста благосостояния населения РФ задержал и смягчил его реакцию на это событие, приведя к эффекту морально-социальной анестезии – утрате чувствительности и к индифферентности, но, когда он прекратился, и условия жизни опять ухудшились, началась предсказуемая ускоренная фашизация России.

Поэтому российский обыватель боится и ненавидит богатых, а КПРФ, имея огромную народную и государственную поддержку, призывает физически уничтожить их, распределяя отобранные деньги между всеми поровну. Что объясняет, почему все, до сих пор возникавшие предпринимательские партии, имели, и будут иметь в РФ слабую электоральную поддержку – любые «наезды» на бизнес встречаются населением России, как минимум, с одобрением⁸.

Кроме того, большинство россиян, особенно в провинции, не любят, не ценят и очень боятся мигрантов. На эксплуатации этого страха выросли и завоёвывают все

⁸ Бизнес-вопрос № 19. В чем причина классовой ненависти к предпринимателям в России? [On-line]: <http://biznesvbloge.ru/biznes-vopros-v-chem-prichina-klassovoj-nenavisti-k-predprinimateljam-v-rossii/> (Дата обращения: 18.01.2015). Бизнесмены в глазах россиян выглядят хапугами и жуликами. [On-line]: http://www.equipnet.ru/news/other/other_17906.html (Дата обращения: 18.01.2015).

большее политическое влияние новые русские националисты, которых боится даже Кремль. Теперь страх перед национальными меньшинствами (т. н. Диаспорой) сопоставим по силе со страхом перед традиционными российскими пугалами и объектами ненависти – Чиновником и Бизнесменом⁹.

Российский обыватель абсолютно одинок в обществе и чувствует себя брошенным на произвол судьбы и государства. Поэтому культ страха перед гомосексуализмом – это, в специфических российских условиях, безусловно, инструмент жесточайшего социального контроля широких масс населения РФ. А отношение Запада к этому явлению, как к одному из бесчисленных способов доставить удовольствие себе и партнеру, разрушает это пугало. Потому российской властью и начато активное противодействие такому восприятию этой темы посредством её полного табуирования¹⁰.

Из-за нарастающей феодализации общества образование россиянам стало ни к чему, особенно на периферии, т. к. только изначально высокий статус дает возможность иметь хорошие образование и работу. Теперь оно перестало играть роль социального лифта и легального способа официального повышения общественного статуса в России¹¹. Поэтому политикой в глубинке РФ интересуются сейчас почти исключительно женщины, проявляя при этом абсолютную гендерную нетерпимость к политикам-

⁹ Аствацатурова М. А. Диаспоры в Российской Федерации, формирование и управление: На материалах Северо-Кавказского региона. Автореф. дисс. д. полит. наук. Москва, 2003. 23 с. [On-line]: <http://www.disscat.com/content/diaspory-v-rossiiskoi-federatsii-formirovanie-i-upravlenie-na-materialakh-severo-kavkazskogo> (Дата обращения: 18.01.2015).

¹⁰ Павлова Т. Отношение современного общества к гомосексуализму. [On-line]: <http://temp.1gay.ru/levsheglov.shtml> (Дата обращения: 18.01.2015). Крижанская Ю. Отношение к легализации гомосексуализма и однополых браков. [On-line]: <http://gazeta.eot.su/article/otnoshenie-k-legalizacii-gomoseksualizma-i-odnopolyh-brakov> (Дата обращения: 18.01.2015).

¹¹ Положевец П. Школа без мужчин. [On-line]: <http://www.rg.ru/2007/05/08/shkola.html> (Дата обращения: 18.01.2015). Мальцев А. А. Феодализация России. [On-line]: <http://skachate.ru/pravo/37760/index.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

женщинам¹². Есть проблемы и у молодежных лидеров: они могут иметь сколь угодно высокую популярность, но российская молодежь голосует слабо¹³. Т. е. в России всё стало предельно биологично – женщины строят отношения (заполняя социальную пустоту) и работают, мужчины управляют, охраняют и готовы воевать. И такая биологизация автоматически подготавливает почву для направляемого властью активного восприятия населением России идеи национального унижения.

А фашизм и национальное унижение – тесно связанные явления: слабость, нищета, униженность, поражения приводят к проективной идентификации (далее – ПИ), связанной с параноидно-шизоидной позицией разума¹⁴: человек иллюзорно избавляется от нежелательных качеств и создает на их месте своеобразный гибрид, ложную мыслительную субстанцию. ПИ ведет к отказу от своего Я, к идентификации с сильным лидером и всемогущей группой (этнической, социальной, политической). Такой момент подмены своего Я заимствованным мифологическим конструктом переживается, как второе рождение, «вставание с колен», обретение второй маскулинности (отличной от некогда попанной) – агрессивной, требующей насилия и войны. При таких фиктивных перерождениях истерически отбрасывается всё, свидетельствующее о слабости или женственности (либерализм, гомосексуализм и т. д.). «Врагам» приписываются черты, от

которых сами пытаются избавиться: россияне систематически обвиняют в фашизме украинцев, а их собственная фашизация вытесняется идеализацией своего образа.

Такое устройство и положение дел в России определено всем природно-историческим процессом образования и генезисом её этноса. И перечисленные негативные системные процессы необратимо ведут её к глубокому кризису, наипростейшим выходом из которого есть война, которую и выбрал Кремль, развернув всероссийскую кампанию по изживанию постимперской травмы. Ведь в РФ построен провозглашённый советскими реформаторами 80-х гг. «социализм с человеческим лицом», по сути – урезанный СССР. И отсутствие у власти коммунистов, с их антигуманными целями и идеями, – противоречие только кажущееся¹⁵. Поэтому при анализе прочности государственной политико-экономической структуры РФ необходимо учитывать её внутреннюю суть и комплексность, не акцентируя внимание на лозунгах «авторитаризм», «возврат в СССР», «нефтедоллары», «пропаганда» и т. д., отвлекающих от понимания важнейших принципов функционирования современного российского общества, мешающих оценивать потенциал и перспективы стабильности путинско-кремлёвского режима.

Исходя из всего вышеперечисленного, в лице В. Путина Россия получила вождя, которого страстно желала. Но когда вместо лидера, опирающегося на элиты, появляется вождь – народ превращается в племя, которое, без агрессивной экспансии, существовать уже не может. Однако при первых же серьёзных неудачах племя, не задумываясь, приносит в смертельную жертву своего вождя за то, что он не сумел «договориться» с богами об их «милостях»¹⁶.

Украина

Многие из перечисленных российских проблем свойственны и для Украины, ведь оба государства находятся сейчас на одной ступеньке системного развития – «проели»

¹² Новиков Д. В. Консервативно-партикулярный подход в исследовании современного российского политического монополизма (критический анализ). [On-line]: http://www.teoria-practica.ru/rus/files/arniv_zhurnal/2014/1/politika/novikov.pdf (Дата обращения: 18.01.2015).

¹³ Ментальность российской молодежи: политические ориентиры и кумиры. [On-line]: <http://gefter.ru/archive/8369> (Дата обращения: 18.01.2015). Пфетцер С. А. К проблеме исследования политического участия молодежи современной российской провинции. [On-line]: <http://research-journal.org/featured/politology/k-probleme-issledovaniya-politicheskogo-uchastiya-molodezhi-sovremennoj-rossijskoj-provincii/> (Дата обращения: 18.01.2015).

¹⁴ Кляйн М. Проективная идентификация как самая продуктивная концепция со времён открытия бессознательного. В: «Зависть и благодарность» и другие работы 1955-1963 гг. Т. VI. Ижевск: ERGO, 2012 (Психоаналитические труды Мелани Кляйн в 7 томах).

¹⁵ СССР 2.0 и воображаемые розовые единороги. [On-line]: <http://brekhoff.livejournal.com/394028.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

¹⁶ Гаврилов Н. И. Философия: учебное пособие. Донецк: ДонГАУ, 2003. 246 с.

накопленный советский потенциал, не создав взамен реально действующих экономических систем (в России большее количество ресурсов, оттого она выглядит устойчивее, но её экономика от этого не стала эффективнее и может легко рухнуть от сильного нажима).

Поэтому Украина сейчас представляет собой протогосударство – предыдущей властью: уничтожены армия и флот, экономика и инфраструктура страны; разворованы все социальные накопления, доведено до крайней бедности большинство её населения; разрушена сама идеология суверенной державности и фрустрировано сознание украинцев. И при этом большинство предыдущих «управленцев» остались на своих должностях, а к основным рычагам управления государством пришла «оппозиция», подавляющее большинство которой уже давно себя дискредитировало и не имеет массовой поддержки населения.

Её желание – устроиться не хуже бывших членов «Семьи», но внутренне сдерживает отсутствие размаха и местечковость собственного сознания, а внешне – страх очередного Майдана, который будет уже полностью вооружённым, кровавым и безжалостным. В Украине начинается период истинного народовластия и если для политических лидеров не будет введена не только политическая или этическая, но и уголовная ответственность за их действия, то простой народ начнёт, не колеблясь, убивать своих избранников¹⁷.

Теперь и для Украины её нынешнее положение можно описать шахматным термином «цугцванг» – в стране идут, одновременно, несколько войн. Первая – олигархическая (внутриполитическая) – «новые» власти против олигархов, олигархи друг против друга, и все против всех. На её востоке остатки «македонцев», ПР и местной власти, боясь финансовой, криминальной и социальной ответственности за свои преступления при экс-президенте В. Януковиче и во время АТО, воюют и торгуются с центральной властью,

поддерживая сепаратизм и продолжая пугать её его расширением и присоединением ЛНР и ДНР к РФ, или их независимостью. Их лидеры в Киеве (!), выполняя указания Кремля, саботируют антитеррористические мероприятия, мечтая вернуть своё владычество, восстановить свои силы, укрепнуть и вырастить нового «януковича», чтобы вернуть себе власть в Украине и продолжать безнаказанно грабить её население¹⁸.

Но, на самом деле, все они заинтересованы в стабильности, сохранении территориальной целостности и независимости Украины, и согласны, по-старинке, заплатить мзду за свою амнистию, и право, в дальнейшем, воровать, хотя бы, на Донбассе, безгласе населения которого связано с его забитостью, жестокостью и террором со стороны местных руководителей и криминала на протяжении всех лет независимости, на которые киевская центральная власть ни когда не обращала внимание, поощряя местный «беспредел» за соответствующие коррупционные «откаты». То же самое продолжается и сейчас. Тем более что РФ очень зависит от многих секторов украинской экономики и ВПК, особенно в сфере своей ядерно-ракетной обороны, предприятия которого расположены именно на Востоке Украины и могут приносить большую прибыль, а, значит, опять таки, те же немалые «откаты». В общем, бандиты воюют с бандитами – идёт «большая игра» за то, чтобы обанкротить и скупить за бесценок целый регион государства.

В этом же причина и крымской трагедии, когда крымчане купились на обещание денег и процветания, но, главное, шанса, что жить станет лучше – придёт благополучие и покой. Ведь В. Януковича свергли не за то, что воровал или имел дом в Межгорье, а потому, что он забрал у народа всё – на счетах сёл, городов и государственных структур Украины лежали десятки и сотни миллионов гривен, но они не могли потратить на свои нужды эти собранные с населения или выделенные им государством деньги – их все (!) ежедневно забирали В. Янукович и иже с ним. Поэтому вооружённый конфликт в

¹⁷ Кошулинский. Д. Раньше «регионалы» боялись Майдана, теперь подняли нос. [On-line]: http://censor.net.ua/news/298265/ranshe_regionaly_boyalis_mayidana_teper_podnyali_nos_koshulinskiyi (Дата обращения: 18.01.2015).

¹⁸ DIE WELT. «На Украине идёт война олигархов» [On-line]: <http://www.mixnews.lv/ru/world/news/2014-08-22/157988> (Дата обращения: 18.01.2015).

Украине можно считать первой войной современности между бедными и богатыми за передел награбленного, которая сейчас, в начале сентября 2014 г., такой ни кем не воспринимается (это поймут, когда под этот, справедливый для Украины лозунг, Россия спрячет свои претензии к ЕС, и Западу в целом)¹⁹.

А теперь в Крыму доминирующим социальным слоем стали пенсионеры, госслужащие, полиция и военные (и, в какой-то степени, и «самооборона») – т. е. непродуктивный класс населения. И эти социальные группы создают (по К. Марксу) общественную надстройку – идеи, настроения, практики осмысления реальности: пенсионеры взяли мыслить в своём личном интеллектуальном пространстве о геополитике, милиционеры – о межнациональных вопросах, военные – об экономике и т. п. А средний класс растерян и отодвинут в сторону – ведь теперь не он является основой государства и кормильцем населения (в путинской России экономика – только один из инструментов обслуживания государства и его бюрократии!). Поэтому бабушкам, имеющим слабое, часто химерное представление о современной жизни, не так уж важны потребности собственных детей и внуков: главное – стабильность доходов – пенсии! Оттого и контроль, по этой цепочке, населения Крыма со стороны РФ настолько эффективен при помощи информационной войны и страха перед Украиной. Но пустые продуктовые полки и резко подорожавшие лекарства невозможно объяснить «Правым сектором», ведь утверждается, что Крым – это Россия! Поэтому напряжение в крымском обществе будет продолжать расти, опираясь, уже, не только на недовольных оставшихся проукраинских жителей, но и на средний, и мелкий бизнес, «самооборону» – отсутствие работы и выдавливание с обжитых мест не заменишь пропагандой, хотя сейчас введение различных политических и экономических санкций позволяет Кремлю во всех своих

просчётах, неудачах и проблемах обвинять Запад²⁰.

Война с Россией, как и ближайшее будущее Украины, определены алгоритмами повторения самого хода человеческой истории, ведь социальные механизмы и природа народных революций везде, и всегда подобны. Вначале – разрушение старого строя и тотальный хаос (к власти приходят лидеры, не имеющие возможностей удержать ситуацию под контролем, и навести порядок). И территориальные потери от этого процесса (в т. ч. и за счёт войн) – естественное явление в мировой истории. От этого в украинском обществе наступит ещё больший внутренний кризис в политической, экономической, социальной и духовной сферах. Выбор руководителя государства, устраивающего большинство старых элит (из их бизнес-среды) и население Украины, с целью примирения сторон, не даст ожидаемого результата (он будет также отвергнут, как и его предшественник). И тогда социум потребует сильного лидера, в т. ч. и идеологически. А это, ныне, может быть только культурный представитель националистичной Западной Украины или военных кругов, получивших сейчас широчайшую поддержку и уважение у населения (остальные варианты украинцы уже опробовали, получив негативный результат). Естественно, что в этой ситуации некоторые демократические ценности отойдут на второй план, но зато украинское государство выживет, в т. ч. и за счёт своего идейного, духовного и национального объединения. И только после этого наступит момент смены постреволюционной диктатуры на более стабильное, спокойное и управляемое развитие – начнётся формирование общества, основанного на европейских и национальных, социальных и культурных ценностях, и традициях²¹.

Проблема в том, что около половины населения западных и части центральных районов Украины пока не готово сражаться за

¹⁹ Жеваго К. Деньги Семьи однозначно не в западных банках. [On-line]: <http://antikor.com.ua/articles/4939-konstantin-hevago-denji-semji-odnoznachno-ne-v-zapadnyh-bankah> (Дата обращения: 18.01.2015).

²⁰ Битвы за крымских пенсионеров. Как выиграть информационную войну. [On-line]: <http://ru.krymr.com/content/article/26541304.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

²¹ Мониторинг времени. [On-line]: <http://www.hegel.ru/monitoring.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

её восток – они ещё не осознают, что если отдать хоть пядь украинской земли, то В. Путина уже не остановить! Однако тренд на изменение их массового осознания, что от промышленного Донбасса отказываться нельзя, уже наблюдается – заработали внутренние социально-психологические механизмы понимания сложившейся ситуации и необходимости поиска её разрешения.

Поэтому Украина, чтобы выжить и иметь возможность развиваться дальше, как суверенное государство, должна стать интересной всему миру, а не только РФ. А это напрямую зависит от того, что она может предложить и дать ему нового, особенно в социальной и духовной сферах, где сейчас наблюдаются очевидные мировые процессы стагнации и разнообразные кризисные явления. Осознанное применение новых правил и принципов построения стейкхолдерских отношений между властью и народом, которые должны чётко проявиться в обновлённой системе государственного управления, станет принципиальным моментом для Украины, который и определит её будущее.

Соединённые Штаты Америки

Ныне, под бременем собственных экономических, политических и социальных проблем, в связи с серьёзным ослаблением различного рода контактов с ЕС (из-за усиления культурно-мировоззренческих противоречий с их национальными элитами) и обострением всевозможных угроз национальной безопасности, США традиционно возвращается к определённой степени самоизоляции с целью накопления сил и ресурсов, которые понадобятся североамериканцам уже в ближайшем будущем для поиска соответствующих решений к стоящим перед ними жизненно важным национальным задачам и вызовам, связанным с продолжением собственного развития и сохранением мирового лидерства²².

Поэтому, поначалу, их руководству не было особого дела до локального конфликта

²² Торкунов А. Современные международные отношения. [On-line]: <http://www.politnauka.org/library/uchebnik/torkunov.php> (Дата обращения: 18.01.2015).

протостраны и «государства-зажигалки» с региональными возможностями. Ведь главное для американских элит – это сохранение устоявшегося мирового порядка (хотя это, уже, в принципе невозможно, как показали украинские события), или, хотя бы, алгоритма его запланированных перемен. Потому правительство США удовлетворило бы любое решение, которое позволило, хотя бы номинально, поддержать существование соотношения сил между РФ и Украиной²³.

На первом этапе российско-украинского конфликта (аннексия Крыма) руководству США необходимо было решить достаточно сложную задачу – не быть втянутыми в чужую локальную или глобальную «холодную» (в худшем случае – Четвёртую мировую) войну, но наказать и проучить Кремль за неподобающее (по общему мнению большинства акторов международных отношений) поведение, заставив его отдать Крым или понести тяжёлые экономические и политические потери, что для американского правительства более предпочтительно. Поэтому давление на РФ было решено продолжать и наращивать единым, с европейцами, фронтом до момента восстановления «status quo» – должного уважения Кремля к устоявшемуся мировому порядку и мнению Вашингтона²⁴.

Однако негативное развитие – продолжение и обострение – российско-украинского военного конфликта (сепаратизм, убийства мирных жителей и АТО на Донбассе, терроризм и открытое вторжение российских войск) привело к тому, что США, из-за риска потери своего, уже пошатнувшегося международного реноме ведущей мировой сверхдержавы и контроля

²³ Березин И. Чужая война. [On-line]: <http://www.marketologi.ru/publikatsii/stati/chuzhaja-vojna/> (Дата обращения: 18.01.2015). Кирилов С. Мировой порядок после войны в Ираке. [On-line]: <http://www.grazhdanin.com/grazhdanin.phtml?var=Vipuski/2003/4/statya12&number=?4%C2%A02003r> (Дата обращения: 18.01.2015). Обама: Мы не хотим вызвать войну с Россией. [On-line]: <http://www.machineru.polpred.com/?ns=1&cnt=165&page=119> (Дата обращения: 18.01.2015).

²⁴ Илларионов А. Четвертая мировая война. [On-line]: http://www.kasparov.ru/material.php?id=53997F1DCDCF2§ion_id=50A6C962A3D7C&subject_id=115 (Дата обращения: 18.01.2015).

над ситуацией, вынуждены всё больше вмешиваться в происходящие события (тем более что они стали играть важную внутривнутриполитическую роль в американском истеблишменте – борьбе за власть между демократами и республиканцами). Но уровень вмешательства, опять таки, выставлялся в соответствии с идеей возврата status quo и платы за его нарушение. Т. е. в точном соответствии с парадигмой и постулатами англо-саксонского (протестантского) мировоззрения: чётко дозированное однократное усилие для преодоления/разрушения/решения препятствия/проблемы и, по возможности, в ритме, стиле и правилах «real politic».

В отношении СССР это была хорошая стратегия. Однако в отношении РФ она имеет серьёзный просчёт – не всегда нужно опираться на постулаты «real politic»: иначе широкомасштабное вторжение российских войск в Украину будет означать переход этого конфликта в мировую войну. Поэтому главной целью необходимо поставить экономическое и политическое ослабление российского государства настолько (пока оно само предоставляет прекрасные поводы для этого!), чтобы её элиты надолго были заняты вопросами собственной безопасности внутри страны. Иначе потом, через 3-4 года, после полной структурной перестройки и военной модернизации её экономики, и систем государственного управления, с РФ будет очень трудно общаться. И, тем более, адекватно отвечать на выдвигаемые ею амбициозные претензии. Поэтому нынешнюю ситуацию можно решить только разработкой и принятием стратегии длительных усилий (постоянно нарастающего давления) на основе оперативно-тактических операций, направленных против различных жизненно важных сфер и объектов деятельности России.

Основным внешнеполитическим результатом такого воздействия (со стороны США) должно стать создание эффективного проамериканского комплиментарного буфера Польша-Украина против России (возможно в союзе с другими постсоветскими государствами или в составе НАТО), чем надолго будет решена задача контроля действий последней в регионе.

Однако существует ещё одна, достаточно серьёзная проблема, не осознаваемая американской стороной, заключающаяся в ошибках анализа и интерполяции внутренних состояний и оценок Украины, и России из-за существенных кросскультурных различий православного и протестантского мировоззрения. Это может в будущем негативно действовать на дальнейшие взаимоотношения между этими тремя странами (например, восприятие и понимание (по сути, и смыслу) национального прочтения понятий, терминов «децентрализация», «федерализация» и т. д.). Ведь взаимопонимание между правящими элитами совершенно не означает полную поддержку и понимание их устремлений народом.

В итоге можно констатировать, что, как показывают расчёты, правительство США, во главе с Б. Обамой, не будет оказывать необходимую Украине поддержку летальным вооружением. В случае активного продолжения агрессии России по отношению к Украине с применением оружия массового поражения США начнёт напрямую угрожать В. Путину.

Европейский союз

Циничный и разношерстный Евросоюз, – не столько зависящий от российских энергоносителей, сколько желающий заполучить огромные капиталы русских олигархов и богатых россиян для собственной стабилизации, и развития с целью преодоления структурного экономического кризиса, в котором он до сих пор находится с 2008 г. (ведь есть альтернатива оттока капитала в Китай, Индию, Бразилию, ЮАР и другие, активно развивающиеся экономики мира!), – хотел бы наблюдать за российско-украинским военно-политическим конфликтом со стороны. И стараться не провоцировать его дальнейшее развитие в свою сторону, ожидая, что всё само собой затухнет по естественным причинам слабости Украины и удовлетворения своих амбиций Россией.

Однако такого развития ситуации не получилось благодаря невозвратности агрессивного пути, на который ступила РФ, и восточно-европейским членам ЕС / партнёрам НАТО, которые ещё слишком хорошо помнят «холодную» войну и условия

жизни при советском протекторате. Они смогли «раскачать» европейскую общественность и некоторую часть элит на более-менее активную помощь Украине, вместо очередных заявлений о «глубоком беспокойстве» за её судьбу²⁵.

Противостояние между путинской Россией и Западом – это не конфликт цивилизаций, и не борьба традиционализма и модернизма. Это столкновение двух систем мировоззрения, в основе которого положен принципиальный вопрос: кто главнее – личность или государство, общество или элита? Причём энергичные диалоги по этому вопросу идут внутри каждой из этих систем. Но за последние 70 лет зона действия принципа ограничения власти государства над своими гражданами, закреплённого нормами международного права, медленно и неуклонно расширялась. Поэтому, в исторической перспективе, построенная на авторитарных принципах ордынская система управления путинской России может отстоять своё властное право на произвол внутри государства и по отношению к другим странам, только разрушив весь международно-правовой порядок. Именно это, в конечном итоге, делает её столкновение с современным Западом исторически неизбежным и, в общем-то, смертельным для одного из участников.

Поэтому активизирование поддержки Украины Евросоюзом в конфликте с РФ позволит остудить Кремль и даст ЕС, как минимум, полноценного союзника на северо-восточном направлении. Ведь сейчас российское общество находится в милитаристском экстазе – уровень поддержки нацией своего вождя самый высокий за всё время его правления (86 %!)²⁶. И любые попытки переговоров оно воспринимает, как слабость, а угрозы его только раззадоривают. Поэтому В. Путин не сам определяет направление и тренд социально-политического развития РФ – его заказывает русский народ, глубинные пожелания

которого и обслуживает избранный ним вождь. А Крым нужен был В. Путину, как немедленный трофей для внутривнутриполитических целей – заискивание перед электоратом – и основа для будущих выборов на должность Президента РФ. При этом ДНР и ЛНР он хочет использовать, как удавку на шее Украины: краткосрочная цель – срыв украинских президентских выборов, долгосрочная – аннексия её материковых территорий и создание подконтрольных псевдо-государственных образований. Кремль отпустит Украину, как он думает, только откусив от неё большой кусок в преддверье следующих президентских выборов 2018 г. в РФ.

Но тогда Украина уже не сможет быть ни чьим полноценным союзником и для ЕС это может стать смертельной потерей. Ведь большинство западноевропейцев абсолютно не желает делать свою жизнь менее комфортной, особенно в развитых странах. А после череды надвигающихся выборов многие европейские правительства займут пропутинскую позицию, особенно во Франции, окончательно закрепив внутренний раскол Евросоюза.

И на этом фоне Федеративная Республика Германия имеет исторический шанс полностью нивелировать своё прошлое, и изменить отношение к нему со стороны других мировых, и европейских наций/народов, стать непререкаемым лидером ЕС, а А. Меркель – войти в Мировую историю: тот, кто защитит мир от страшного и кровавого расизма, навсегда избавится от коричневого клейма фашизма!

Китайская народная республика

Не следует забывать и о китайцах, стремящихся сделать из Крыма один из крупнейших перевалочных пунктов западно-черноморской ветви своего Шёлкового пути с целью собственной экономической, а, впоследствии, и политической экспансии в богатую Европу. Поэтому руководство Китайской народной республики (далее – КНР) и проявило своё недовольство аннексией полуострова РФ, ведь оно уже частично оплатило В. Януковичу и его «Семье», в соответствии достигнутых договорённостей, за реализацию этой идеи. Оттого китайцы традиционно не будут

²⁵ Подгузов В. Опыт анализа некоторых фактов новейшей истории Украины. [On-line]: http://proriv.ru/articles.shtml/podguzov/ukraina_2014 (Дата обращения: 18.01.2015).

²⁶ ВЦИОМ: Рейтинг одобрения В. Путина достиг отметки 86 %. [On-line]: <http://russian.rt.com/article/32082> (Дата обращения: 18.01.2015).

торопиться с реализацией своих планов на крымский полуостров через РФ, своего наиболее вероятного военного противника и конкурента, до окончания русско-украинского военного конфликта²⁷.

Такая ситуация усиливает украинские позиции в процессе возврата Крыма под свою юрисдикцию – при правильной политико-дипломатической игре нынешнего руководства Украины (конкретный обмен официальных поддержек и действий по вопросам Крыма и Тайваня) возможно усиление экономического и политического давления на РФ в необходимом, для Украины, направлении. А также возврат украденных «Семьей» денег, вложенных в китайскую экономику.

Но даже при безоговорочной поддержке КНР нельзя допустить закрепление и расселение в Крыму китайцев, которые придут на полуостров в качестве инженеров и строителей. Эта нация традиционно очень закрыта и неохотно, только вынужденно, при силовом давлении, налаживает равноправные стейкхолдерские отношения, считая себя древнее и культурно выше других наций и народов, и вправе навязывать им свою волю, уничтожая их (не ассимилируя!) при любых формах сопротивления, что подтверждается всей экспансионистской историей Китая²⁸.

Причём это – прямая опасность не только для Украины, но и для Европы, которой будет очень сложно справиться с огромным потоком контрабанды под руководством криминальных организаций, типа Триад, сращенных с китайскими политико-административными, военными и разведывательными структурами, имеющих железную дисциплину и глубокую конспирацию, опирающихся на тысячелетнюю историю, опыт и традиции борьбы с государственными системами правопорядка всего мира. И нашествием китайских переселенцев, которые быстро изменят экономическую и криминальную структуру, а также, политическую карту Европы.

²⁷ Пекин не вмешивается в спор Москвы и Вашингтона. [On-line]: http://www.ng.ru/courier/2014-03-17/9_china.html (Дата обращения: 18.01.2015).

²⁸ Китай и Россия: разные цивилизации, разные реформы. [On-line]: <http://2info.ru/index.php?dn=article&to=art&id=28> (Дата обращения: 18.01.2015).

Крымские татары

Ко всему прочему в этой ситуации непосредственно задействовано ещё и крымско-татарское население полуострова, которое, в виду сложившихся обстоятельств, получило в Украине статус коренного народа Крыма и некоторое признание со стороны РФ. И теперь его лидеры хотят сыграть свою партию, воспользовавшись всеми вновь обретенными правами и возможностями, в т. ч. и на самоопределение. Естественно, что в одиночку они не справятся, но их права, закреплённые международным законодательством, и продолжающуюся насильственную ассимиляцию со стороны России, можно положить в основу приемлемого для всех разрешения Крымского военно-политического кризиса, которое будет изложено далее. Тем более что россияне и впредь будут продолжать наращивать проявление к крымским татарам своих недружественных отношений и агрессивных действий²⁹.

Список литературы:

1. Миллер А. От демократии XIX века к демократии XXI-го: каков следующий шаг? В: Демократия и модернизация: взгляд из XXI столетия / Под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Европа, 2010. 101 с.
2. Бауман З. Индивидуализированное общество. М.: Логос, 2005. 390 с.
3. Иноземцев В. Почему у российского общества нет будущего. [On-line]: <http://uainfo.org/blognews/494302-pochemu-u-rossiyskogo-obschestva-net-buduschego.html> (Дата обращения: 27.03.2015).
4. Дубовцев В. А., Розов Н. С. Природа «русской власти»: от метафор к концепции. В: Полис, 2007, № 3, с. 8-23. [On-line]:

²⁹ Рада утвердила статус крымских татар, как коренного народа Украины. [On-line]: <http://polemika.com.ua/news-141558.html> (Дата обращения: 18.01.2015). Марионетки Кремля запугивают крымских татар: не признаете Россию – отберем все. [On-line]: http://censor.net.ua/news/277274/marionetki_kremlya_zapuyayut_krymskih_tatar_ne_priznaete_rossiyu_otberem_vse (Дата обращения: 18.01.2015). «Реабилитация» крымских татар в России: штрафы и угрозы арестов накануне 18 мая. [On-line]: <http://www.echo.msk.ru/blog/aiderm/1316068-echo/> (Дата обращения: 18.01.2015).

<http://www.nsu.ru/filf/rozov/publ/ruspower.htm> (Дата обращения: 18.01.2015).

5. Рошин А. Откуда взялся извечный русский флегматизм по отношению к власти. [On-line]: http://rusplt.ru/society/provincial_vlast.html (Дата обращения: 18.01.2015).

6. Федеральный закон Российской Федерации от 7 февраля 2011 г. № 3-ФЗ «О полиции». [On-line]: <http://www.rg.ru/2011/02/07/police-dok.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

7. Про идею заставить зеков работать. [On-line]: <http://www.budyon.org/pro-ideyu-zastavit-zekov-rabotat/> (Дата обращения: 18.01.2015).

8. Рошин А. Провинциальные СМИ ни о чём. [On-line]: <http://rusplt.ru/society/provintsialnyie-smi-ni-o-chem.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

9. Тулупов В. В. О будущем местной прессы: четыре варианта развития событий. [On-line]: <http://journ.igni.urfu.ru/index.php/component/content/article/415> (Дата обращения: 18.01.2015).

10. Карпов М. Телевидение продолжает быть основным источником информации для россиян, но доверие к нему падает. [On-line]: <http://www.computerra.ru/73890/televidenie-prodolzhaet-byit-osnovnyim-istochnikom-informatsii-dlya-rossiyan-no-doverie-k-nemu-padaet/> (Дата обращения: 18.01.2015).

11. Соловьев С. М. Сочинения: В 18 кн. Кн.1: История России с древнейших времен. Т.1 М.: Голос, 1993. 68 с.

12. В России почти половина называющих себя православными в Бога не верует. [On-line]: <http://regions.ru/news/2373743/> (Дата обращения: 18.01.2015).

13. РПЦ. По христианизации Россия занимает последнее место в мире, побеждает Ислам. [On-line]: <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2012/06/18/91344.shtml> (Дата обращения: 18.01.2015).

14. Сергей Цапок: досье лидера ОПГ станицы Кущёвская. [On-line]: <http://u-f.ru/node/636217%3C/p%3E%3Cp%3E> (Дата обращения: 18.01.2015).

15. Андерсен А. «Нефть и политическое выживание». [On-line]: <http://home.bi.no/a0810301/AndersenAslaksen2010.pdf> (Дата обращения: 18.01.2015).

16. Российская глубинка отделилась от государства. Жители малых городов и деревень вернулись в XVIII век. [On-line]: <http://makhk.livejournal.com/970010.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

17. Я б в охранники пошёл, пусть меня научат... [On-line]: [http://nnm.me/blogs/Glotov/ya-](http://nnm.me/blogs/Glotov/ya-b-v-ohranniki-poshel-pust-menya-nauchat/)

[b-v-ohranniki-poshel-pust-menya-nauchat/](http://nnm.me/blogs/Glotov/ya-b-v-ohranniki-poshel-pust-menya-nauchat/) (Дата обращения: 18.01.2015).

18. Основные проблемы современной России. [On-line]: <http://rusrand.ru/forecast/osnovnye-problemy-sovremennoj-rossii> (Дата обращения: 18.01.2015).

19. Шабанова М. Г. Актуальные проблемы современных промышленных предприятий и подходы к их решению. [On-line]: <http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2013/thesis/s021/s021-032.pdf> (Дата обращения: 18.01.2015).

20. Рошин А. Условия труда за МКАДом. [On-line]: <http://www.mojbred.com/3801.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

21. Эксперт: несчастные случаи на производстве замалчиваются. [On-line]: <http://194.126.124.214/index.php?06108321> (Дата обращения: 18.01.2015).

22. Современное общество и труд: сборник научных статей / ред. кол. Р. В. Карапетян (отв. ред.). А. А. Русалинова, О. А. Таранова. СПб.: Издат. центр экономич. ф-та СПбГУ, 2014. 909 с. [On-line]: http://soc.spbu.ru/nauka/publications/Sbornik_trud_i_obshestvo.pdf (Дата обращения: 18.01.2015).

23. Орленко Л. Почему в России не получается модернизация. [On-line]: <http://newsland.com/news/detail/id/1364219/> (Дата обращения: 18.01.2015).

24. Пивоваров Ю., Фурсов А. Русская Система и реформы. В: Pro et contra. Осень 1999, Том 4, № 4. [On-line]: http://uisrussia.src.msru.ru/docs/nov/pec/1999/4/ProEtContra_1999_4_10.pdf (Дата обращения: 18.01.2015).

25. VIP-опрос: «Возвращать ли исторические названия?» [On-line]: <http://www.diletant.ru/articles/20789372/> (Дата обращения: 18.01.2015).

26. Симонян Р. Х. Есть ли особый «русский путь»? (полемиические заметки). В: Социологические исследования. 2013, № 7, с. 137-148 [On-line]: <http://www.isras.ru/files/File/Socis/2013-7/Simonyan.pdf> (Дата обращения: 18.01.2015).

27. Симонян Р. Х. Россия после реформ: истоки формирования массового сознания. В: Политические исследования. 2013, № 5. 100 с. [On-line]: http://www.isras.ru/files/File/Polis/Polis_5_2013/Simonyan.pdf (Дата обращения: 18.01.2015).

28. Что думают о Сталине в России и Закавказье. [On-line]: <http://m.ceip.org/moscow/2013/03/01/что-думают-о-сталине-в-россии-и-закавказье/fo2a&lang=ru> (Дата обращения: 18.01.2015).

29. Бизнес-вопрос № 19. В чем причина классовой ненависти к предпринимателям в России? [On-line]: <http://biznesvbloge.ru/biznes-vopros-v-chem-prichina-klassovoj-nenavisti-k-predprinimateliam-v-rossii/> (Дата обращения: 18.01.2015).

30. Бизнесмены в глазах россиян выглядят хапугами и жуликами. [On-line]: http://www.equipnet.ru/news/other/other_17906.html (Дата обращения: 18.01.2015).

31. Аствацатурова М. А. Диаспоры в Российской Федерации, формирование и управление: На материалах Северо-Кавказского региона. Автореф. дисс. д. полит. наук. Москва, 2003. 23 с. [On-line]: <http://www.dissercat.com/content/diaspory-v-rossiiskoi-federatsii-formirovanie-i-upravlenie-na-materialakh-severo-kavkazskogo> (Дата обращения: 18.01.2015).

32. Павлова Т. Отношение современного общества к гомосексуализму. [On-line]: <http://temp.1gay.ru/levsheglov.shtml> (Дата обращения: 18.01.2015).

33. Крижанская Ю. Отношение к легализации гомосексуализма и однополых браков. [On-line]: <http://gazeta.eot.su/article/otnoshenie-k-legalizacii-gomoseksualizma-i-odnopolih-brakov> (Дата обращения: 18.01.2015).

34. Положевец П. Школа без мужчин. [On-line]: <http://www.rg.ru/2007/05/08/shkola.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

35. Мальцев А. А. Феодализация России. [On-line]: <http://skachate.ru/pravo/37760/index.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

36. Новиков Д. В. Консервативно-партикулярный подход в исследовании современного российского политического монополизма (критический анализ). [On-line]: http://www.teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2014/1/politika/novikov.pdf (Дата обращения: 18.01.2015).

37. Ментальность российской молодежи: политические ориентиры и кумиры. [On-line]: <http://gefter.ru/archive/8369> (Дата обращения: 18.01.2015).

38. Пфетцер С. А. К проблеме исследования политического участия молодежи современной российской провинции. [On-line]: <http://research-journal.org/featured/politology/k-probleme-issledovaniya-politicheskogo-uchastiya-molodezhi-sovremennoj-rossijskoj-provincii/> (Дата обращения: 18.01.2015).

39. Кляйн М. Проективная идентификация как самая продуктивная концепция со времён открытия бессознательного. В: «Зависть и благодарность» и другие работы 1955-1963 гг. Т.

VI. Ижевск: ERGO, 2012 (Психоаналитические труды Мелани Кляйн в 7 томах).

40. СССР 2.0 и воображаемые розовые единороги. [On-line]: <http://brekhoff.livejournal.com/394028.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

41. Гаврилов Н. И. Философия: учебное пособие. Донецк: ДонГАУ, 2003. 246 с.

42. Кошулинский. Д. Раньше «регионалы» боялись Майдана, теперь подняли нос. [On-line]: http://censor.net.ua/news/298265/ranshe_regionaly_boyalis_maydana_teper_podnyali_nos_koshulinskiyi (Дата обращения: 18.01.2015).

43. DIE WELT. «На Украине идёт война олигархов» [On-line]: <http://www.mixnews.lv/ru/world/news/2014-08-22/157988> (Дата обращения: 18.01.2015).

44. Жеваго К. Деньги Семьи однозначно не в западных банках. [On-line]: http://antikor.com.ua/articles/4939-konstantin_hevago_denjgi_semji_odnoznachno_ne_v_zapadnyh_bankah (Дата обращения: 18.01.2015).

45. Битвы за крымских пенсионеров. Как выиграть информационную войну. [On-line]: <http://ru.krymr.com/content/article/26541304.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

46. Мониторинг времени. [On-line]: <http://www.hegel.ru/monitoring.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

47. Торкунов А. Современные международные отношения. [On-line]: <http://www.politnauka.org/library/uchebnik/torkunov.php> (Дата обращения: 18.01.2015).

48. Березин И. Чужая война. [On-line]: <http://www.marketologi.ru/publikatsii/stati/chuzhaja-vojna/> (Дата обращения: 18.01.2015).

49. Кирилов С. Мировой порядок после войны в Ираке. [On-line]: <http://www.grazhdanin.com/grazhdanin.phtml?var=Vipuski/2003/4/statya12&number=74%C2%A02003r> (Дата обращения: 18.01.2015).

50. Обама: Мы не хотим вызвать войну с Россией. [On-line]: <http://www.machineru.polpred.com/?ns=1&cnt=165&page=119> (Дата обращения: 18.01.2015).

51. Подгузов В. Опыт анализа некоторых фактов новейшей истории Украины. [On-line]: http://proriv.ru/articles.shtml/podguzov?ukraina_2014 (Дата обращения: 18.01.2015).

52. ВЦИОМ: Рейтинг одобрения В. Путина достиг отметки 86%. [On-line]: <http://russian.rt.com/article/32082> (Дата обращения: 18.01.2015).

53. Пекин не вмешивается в спор Москвы и Вашингтона. [On-line]: http://www.ng.ru/courier/2014-03-17/9_china.html (Дата обращения: 18.01.2015).

54. Китай и Россия: разные цивилизации, разные реформы. [On-line]: <http://2info.ru/index.php?dn=article&to=art&id=28> (Дата обращения: 18.01.2015).

55. Рада утвердила статус крымских татар, как коренного народа Украины. [On-line]: <http://polemika.com.ua/news-141558.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

56. Марионетки Кремля запугивают крымских татар: не признаете Россию – отберем все. [On-line]: http://censor.net.ua/news/277274/marionetki_kremlya_zapugivayut_krymskih_tatar_ne_priznaete_rossiyu_otberem_vse (Дата обращения: 18.01.2015).

57. «Реабилитация» крымских татар в России: штрафы и угрозы арестов накануне 18 мая. [On-line]: <http://www.echo.msk.ru/blog/aiderm/1316068-echo/> (Дата обращения: 18.01.2015).

Bibliography:

117. Miller A. Ot demokratii XIX veka k demokratii XXI-go: kakov sleduiushchii shag? V: Demokratiia i modernizatsiia: vzgliad iz XXI stoletia / Pod red. V.L. Inozemtseva. M.: Evropa, 2010. 101 s.

118. Bauman Z. Individualizirovanoe obshchestvo. M.: Logos, 2005. 390 s.

119. Inozemtsev V. Pochemu u rossiiskogo obshchestva net budushchego. [On-line]: <http://uainfo.org/blognews/494302-pochemu-u-rossiyskogo-obshchestva-net-budushchego.html> (Дата обращения: 27.03.2015).

120. Dubovtsev V. A., Rozov N. S. Priroda «russoi vlasti»: ot metafor k kontseptsii. V: Polis, 2007, № 3, s. 8-23. [On-line]: <http://www.nsu.ru/filf/rozov/publ/ruspower.htm> (Дата обращения: 18.01.2015).

121. Roshchin A. Otkuda vziasia izvechnyi russkii flegmatizm po otnosheniiu k vlasti. [On-line]: http://rusplt.ru/society/provincial_vlast.html (Дата обращения: 18.01.2015).

122. Federal'nyi zakon Rossiiskoi Federatsii ot 7 fevralia 2011 g. № 3-FZ «O politsii». [On-line]: <http://www.rg.ru/2011/02/07/police-dok.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

123. Pro ideiu zastavit' zekov rabotat'. [On-line]: <http://www.budyon.org/pro-ideyu-zastavit-zekov-rabotat/> (Дата обращения: 18.01.2015).

124. Roshchin A. Provintsial'nye SMI ni o chem. [On-line]: <http://rusplt.ru/society/provintsialnyie-smi-ni-o-chem.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

125. Tulupov V. V. O budushchem mestnoi pressy: chetyre varianta razvitiia sobytii. [On-line]: <http://journal.igni.urfu.ru/index.php/component/content/article/415> (Дата обращения: 18.01.2015).

126. Karpov M. Televidenie prodolzhaet byt' osnovnym istochnikom informatsii dlia rossiian, no

doverie k nemu padaet. [On-line]: <http://www.computerra.ru/73890/televidenie-prodolzhaet-byit-osnovnyim-istochnikom-informatsii-dlya-rossiyan-no-doverie-k-nemu-padaet/> (Дата обращения: 18.01.2015).

127. Solov'ev S. M. Sochineniia: V 18 kn. Kn.1: Istoriia Rossii s drevneishikh vremen. T.1 M.: Golos, 1993. 68 s.

128. V Rossii pochni polovina nazyvaiushchikh sebja pravoslavnyimi v Boga ne veruet. [On-line]: <http://regions.ru/news/2373743/> (Дата обращения: 18.01.2015).

129. RPTs. Po khristianizatsii Rossiia zanimaet poslednee mesto v mire, pobezhdaet Islam. [On-line]: <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2012/06/18/91344.shtml> (Дата обращения: 18.01.2015).

130. Sergei Tsapok: dos'e lidera OPG stanitsya Kushchevskaia. [On-line]: <http://u-f.ru/node/636217%3C/p%3E%3Cp%3E> (Дата обращения: 18.01.2015).

131. Andersen A. «Nef' i politicheskoe vyzhivanie». [On-line]: <http://home.bi.no/a0810301/AndersenAslaksen2010.pdf> (Дата обращения: 18.01.2015).

132. Rossiiskaia glubinka otdelilas' ot gosudarstva. Zhiteli malykh gorodov i dereven' vernulis' v XVIII vek. [On-line]: <http://makhk.livejournal.com/970010.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

133. Ia b v okhranniki poshel, pust' menia naCHAT... [On-line]: <http://nmm.me/blogs/Glotov/ya-b-v-okhranniki-poshel-pust-menya-naCHAT/> (Дата обращения: 18.01.2015).

134. Osnovnye problemy sovremennoi Rossii. [On-line]: <http://rusrand.ru/forecast/osnovnye-problemy-sovremennoj-rossii> (Дата обращения: 18.01.2015).

135. Shabanova M. G. Aktual'nye problemy sovremennykh promyshlennykh predpriatii i podkhody k ikh resheniiu. [On-line]: <http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2013/thesis/s021/s021-032.pdf> (Дата обращения: 18.01.2015).

136. Roshchin A. Usloviia truda za MKADom. [On-line]: <http://www.mojbred.com/3801.html> (Дата обращения: 18.01.2015).

137. Ekspert: neschastnye sluchai na proizvodstve zamalchivaiutsia. [On-line]: <http://194.126.124.214/index.php?06108321> (Дата обращения: 18.01.2015).

138. Sovremennoe obshchestvo i trud: sbornik nauchnykh statei / red. kol. R. V. Karapetian (otv. red.). A. A. Rusalina, O. A. Taranova. SPb.: Izdat. tsentr ekonomich. f-ta SPbGU, 2014. 909 s. [On-line]: http://soc.spbu.ru/nauka/publications/Sbornik_trud_i_obshestvo.pdf (Дата обращения: 18.01.2015).

139. Orlenko L. Pochemu v Rossii ne poluchaetsia modernizatsiia. [On-line]:

<http://newsland.com/news/detail/id/1364219/> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

140. Pivovarov Iu., Fursov A. Russkaia Sistema i reformy. V: Pro et contra. Osen' 1999, Tom 4, № 4. [On-line]: http://uisrussia.srcc.msu.ru/docs/nov/pec/1999/4/ProEtContra_1999_4_10.pdf (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

141. VIP-opros: «Vozvrashchat' li istoricheskie nazvaniia?» [On-line]: <http://www.diletant.ru/articles/20789372/> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

142. Simonian R. Kh. Est' li osobyi «russkii put'»? (polemicheskie zametki). V: Sotsiologicheskie issledovaniia. 2013, № 7, s. 137-148 [On-line]: <http://www.isras.ru/files/File/Socis/2013-7/Simonyan.pdf> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

143. Simonian R. Kh. Rossiia posle reform: istoki formirovaniia massovogo soznaniia. V: Politicheskie issledovaniia. 2013, № 5. 100 s. [On-line]: http://www.isras.ru/files/File/Polis/Polis_5_2013/Simonyan.pdf (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

144. Chto dumaiut o Staline v Rossii i Zakavkaz'e. [On-line]: <http://m.ceip.org/moscow/2013/03/01/chto-dumaiut-o-staline-v-rossii-i-zakavkaz'e/fo2a&lang=ru> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

145. Biznes-vopros № 19. V chem prichina klassovoi nenavisti k predprinimateliu v Rossii? [On-line]: <http://biznesvbloge.ru/biznes-vopros-v-chem-prichina-klassovoj-nenavisti-k-predprinimateliu-v-rossii/> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

146. Biznesmeny v glazakh rossiian vygliadiat khapugami i zhulikami. [On-line]: http://www.equipnet.ru/news/other/other_17906.html (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

147. Astvatsurova M. A. Diaspory v Rossiiskoi Federatsii, formirovanie i upravlenie: Na materialakh Severo-Kavkazskogo regiona. Avtoref. diss. d. polit. nauk. Moskva, 2003. 23 s. [On-line]: <http://www.dissercat.com/content/diaspory-v-rossiiskoi-federatsii-formirovanie-i-upravlenie-na-materialakh-severo-kavkazskogo> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

148. Pavlova T. Otnoshenie sovremennogo obshchestva k gomoseksualizmu. [On-line]: <http://temp.1gay.ru/levsheglov.shtml> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

149. Krizhanskaia Iu. Otnoshenie k legalizatsii gomoseksualizma i odnopolykh brakov. [On-line]: <http://gazeta.eot.su/article/otnoshenie-k-legalizacii-gomoseksualizma-i-odnopolykh-brakov> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

150. Polozhevets P. Shkola bez muzhchin. [On-line]: <http://www.rg.ru/2007/05/08/shkola.html> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

151. Mal'tsev A. A. Feodalizatsiia Rossii. [On-line]: <http://skachate.ru/pravo/37760/index.html> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

152. Novikov D. V. Konservativno-partikuliaristskii podkhod v issledovanii sovremennogo rossiiskogo politicheskogo monopolizma (kriticheskii analiz). [On-line]: http://www.teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2014/1/politika/novikov.pdf (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

153. Mental'nost' rossiiskoi molodezhi: politicheskie orientiry i kumiry. [On-line]: <http://gefter.ru/archive/8369> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

154. Pfettser S. A. K probleme issledovaniia politicheskogo uchastiia molodezhi sovremennoi rossiiskoi provintsii. [On-line]: <http://research-journal.org/featured/politology/k-probleme-issledovaniya-politicheskogo-uchastiya-molodezhi-sovremennoj-rossijskoj-provincii/> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

155. Kliain M. Proektivnaia identifikatsiia kak samaia produktivnaia kontseptsii so vremen otkrytiia bessoznatel'nogo. V: «Zavist' i blagodarnost'» i drugie raboty 1955-1963 gg. T. VI. Izhevsk: ERGO, 2012 (Psikhoanaliticheskie trudy Melani Kliain v 7 tomakh).

156. SSSR 2.0 i voobrazhaemye rozovye edinorogi. [On-line]: <http://brekhoff.livejournal.com/394028.html> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

157. Gavrilov N. I. Filosofii: uchebnoe posobie. Donetsk: DonGAU, 2003. 246 s.

158. Koshulinskii. D. Ran'she «regionaly» boialis' Maidana, teper' podniali nos. [On-line]: http://censor.net.ua/news/298265/ranshe_regionaly_boyalis_mayidana_teper_podnyali_nos_koshulinskiyi (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

159. DIE WELT. «Na Ukraine idet voina oligarkhov» [On-line]: <http://www.mixnews.lv/ru/world/news/2014-08-22/157988> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

160. Zhevago K. Den'gi Sem'i odnoznachno ne v zapadnykh bankakh. [On-line]: http://antikor.com.ua/articles/4939-konstantin_hevago_denjgi_semji_odnoznachno_ne_v_zapadnyh_bankah (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

161. Bitvy za krymskikh pensionerov. Kak vyigrat' informatsionnuu voinu. [On-line]: <http://ru.krymr.com/content/article/26541304.html> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

162. Monitoring vremeni. [On-line]: <http://www.hegel.ru/monitoring.html> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

163. Torkunov A. Sovremennye mezhdunarodnye otnosheniia. [On-line]:

<http://www.politnauka.org/library/uchebnik/torkunov.php> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

164. Berezin I. Chuzhaia voina. [On-line]: <http://www.marketologi.ru/publikatsii/stati/chuzhaja-vojjna/> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

165. Kirilov S. Mirovoi poriadok posle voiny v Irake. [On-line]: <http://www.grazhdanin.com/grazhdanin.phtml?var=Vipuski/2003/4/statya12&number=?4%C2%A02003g> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

166. Obama: My ne khotim vyzvat' voynu s Rossiei. [On-line]: <http://www.machineru.polpred.com/?ns=1&cnt=165&page=119> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

167. Podguzov V. Opyt analiza nekotorykh faktov noveishei istorii Ukrainy. [On-line]: http://proriv.ru/articles.shtml/podguzov?ukraina_2014 (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

168. VTsIOM: Reiting odobreniia V. Putina dostig otmetki 86%. [On-line]: <http://russian.rt.com/article/32082> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

169. Pekin ne vmeshivaetsia v spor Moskvy i Vashingtona. [On-line]: http://www.ng.ru/courier/2014-03-17/9_china.html (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

170. Kitai i Rossiia: raznye tsivilizatsii, raznye reformy. [On-line]:

<http://2info.ru/index.php?dn=article&to=art&id=28> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

171. Rada utverdila status krymskikh tatar, kak korennoogo naroda Ukrainy. [On-line]: <http://polemika.com.ua/news-141558.html> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

172. Marionetki Kremliia zapugivaiut krymskikh tatar: ne priznaete Rossiuu – otberem vse. [On-line]: http://censor.net.ua/news/277274/marionetki_kremliya_zapugivayut_krymskih_tatar_ne_priznaete_rossiyu_otberem_vse (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

173. «Reabilitatsiia» krymskikh tatar v Rossii: shtrafy i ugrozy arestov nakanune 18 maia. [On-line]: <http://www.echo.msk.ru/blog/aiderm/1316068-echo/> (Data obrashcheniia: 18.01.2015).

Copyright©Vladislav AKULOV-MURATOV, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

Украина, 04073, г. Киев, ул. Валковская, д. 14^б.

E-mail:

akulov.muratov.vladyslav.2011@gmail.com

REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE Chișinău, Republica Moldova	Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale / Moldavian Journal of International Law and International Relations / Молдавский журнал международного права и международных отношений 2015, Issue 2, Volume 36, Pages 165-174. ISSN 1857-1999 Submitted: 16. 01. 2015 Accepted: 15.06. 2015 Published: 30.06. 2015

**TRIBUNA DISCUȚIONALĂ
THE TRIBUNE OF DISCUSSION
ДИСКУССИОННАЯ ТРИБУНА**

**LEGISLAȚIA PRIVIND ALEGERILE PARLAMENTARE – MAI IMPORTANTĂ, DECÎT
CONSTITUȚIA ȚĂRII (DESPRE NECESITATEA ÎNFIINȚĂRII ȘI FUNCȚIONĂRII
CONSILIULUI NAȚIONAL DE MANAGEMENT)**

**LEGISLATION ON ELECTIONS - MORE IMPORTANT THAN THE CONSTITUTION
(ON THE NEED FOR ESTABLISHING AND OPERATING THE NATIONAL COUNCIL
OF MANAGEMENT)**

**ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО О ВЫБОРАХ - ВАЖНЕЕ, ЧЕМ КОНСТИТУЦИЯ
(О НЕОБХОДИМОСТИ СОЗДАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО
СОВЕТА ПО ВОПРОСАМ УПРАВЛЕНИЯ)**

PATRAȘ Mihai* / PATRAS Mihai / ПАТРАШ Михай

ABSTRACT:

**LEGISLATION ON ELECTIONS - MORE IMPORTANT THAN THE
CONSTITUTION (ON THE NEED FOR ESTABLISHING AND OPERATING
THE NATIONAL COUNCIL OF MANAGEMENT)**

The paper analyses the shortcomings of the electoral law, and presents respectively a number of proposals for its improvement. Among them: the transition to parliamentary elections based on „party lists” to the mixed system, i.e. the election of at least half of the deputies on uninominal constituencies. This and other proposals would lead to a more qualified and responsible parliament formation, with beneficial consequences for society.

Keywords: election legislation, parliamentary elections, uninominal constituencies, mixed electoral system.

JEL Classification: F29, K33, K39

РЕЗЮМЕ:

**ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО О ВЫБОРАХ - ВАЖНЕЕ, ЧЕМ КОНСТИТУЦИЯ
(О НЕОБХОДИМОСТИ СОЗДАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ
НАЦИОНАЛЬНОГО СОВЕТА ПО ВОПРОСАМ УПРАВЛЕНИЯ)**

В работе на базе анализа недостатков законодательства о парламентских выборах разработан и представлен ряд предложений по его усовершенствованию. Среди них – переход от выборов на базе «партийных списков» к смешанной системе, т.е. избрание не менее половины депутатов по

* **PATRAȘ Mihai** - Doctor habilitat în economie, profesor universitar, ex-președinte al Comisiei parlamentare pentru economie și buget din primul Parlament al RM /1990-1994/ (Chișinău, Republica Moldova) / **PATRAS Mihai** - Doctor of Economics, Professor, ex-president of the parliamentary commission for economy and budget in the first Parliament of Moldova /1990-1994/ (Kishinev, The Republic of Moldova) / **ПАТРАШ Михай** - Доктор экономических наук, профессор, экс-председатель парламентской комиссии по экономике и бюджету в первом парламенте Молдовы /1990-1994/ (Кишинев, Республика Молдова).

территориальным одномандатным округам. Это и другие предложения привели бы к формированию более квалифицированного и ответственного парламента и положительным последствиям для всего общества.

Ключевые слова: избирательное законодательство, парламентские выборы, одномандатные избирательные округа, смешанная избирательная система.

JEL Classification: F29, K33, K39

УДК: 327.39, 341.222.6, 341.223.7

REZUMAT:

LEGISLAȚIA PRIVIND ALEGERILE PARLAMENTARE – MAI IMPORTANTĂ, DECÎT CONSTITUȚIA ȚĂRII (DESPRE NECESITATEA ÎNFIINȚĂRII ȘI FUNCȚIONĂRII CONSILIULUI NAȚIONAL DE MANAGEMENT)

În lucrare sunt analizate neajunsurile legislației electorale, respectiv înaintate o serie de propuneri privind ameliorarea ei. Printre acestea: trecerea de la alegerile parlamentare în baza „listelor de partid” la sistemul mixt, adică alegerea a, cel puțin, jumătate din numărul deputaților pe circumscripții uninominale. Această și alte propuneri ar conduce la formarea unui parlament mai calificat și mai responsabil, cu consecințe benefice pentru societate.

Cuvinte cheie: legislație electorală, alegeri parlamentare, circumscripții uninominale, sistem electoral mixt.

JEL Classification: F29, K33, K39

CZU: 327.39, 341.222.6, 341.223.7

Situația și evoluția economică a unei țări în măsură determinantă (în proporție de peste 90%) depinde de calitatea conducătorilor respectivi. Unul dintre cei mai renumiți specialiști din lume în domeniul managementului prof. Peter Drucker încă cu peste patru decenii în urmă a constatat, că nu sunt țări bogate și țări sărace, ci doar țări bine și, respectiv, prost conduse. Actuala Republica Moldova este un stat tânăr cu insuficientă experiență legislativă, managerială, administrativă etc. Dacă să reieșim din analiza realităților socio-economice moldovenești de după adoptarea Declarației de independență (27 august 1991), constatăm câteva fapte deosebit de îngrijorătoare: divizarea cu forța din exterior a teritoriului țării, ultimul loc în Europa la principalii indicatori socio-economici (PIB, nivel de consum, export etc. per capita, emigrare masivă: cca. 2/5 din totalul forței de muncă, nivel înalt al corupției, depopularea localităților și descreșterea absolută a populației, dispariția unor localități etc.), nivel redus și scădere a încrederii populației în liderii politici, instabilitate și imprevizibilitate politică etc. Toate acestea ne demonstrează univoc, că nivelul și calitatea managementului politico-economic, social etc. poate și trebuie îmbunătățit substanțial, radical. Fiindcă în RM organul suprem al puterii de stat

este Parlamentul, pentru noi, nivelul și calitatea dezvoltării depinde direct, în primul rând, de parlamentarii aleși, de responsabilitatea, onestitatea, moralitatea, pregătirea profesională și eficiența activității acestora.

Rezultatele alegerilor parlamentare din R. Moldova din anii de după 1990-ci au arătat univoc următoarele.

1. Alegerile pe circumscripții electorale uninominale teritoriale (în condițiile concrete ale a.1990) au condus la selectarea în organul suprem legislativ a unor candidaturi relativ bine pregătite, **învingători ai unor competiții directe dintre mai mulți pretendenți**, înaintați pe baza de concurs de către diferite colective de muncă, mișcări social-politice, centre științifice etc. Alegerile în cauză au fost primele alegeri **relativ democratice** din cadrul fostei URSS. Ulterior, peste un an și ceva rezultatele lor au condus la dispariția benevolă, pașnică, legală și pentru totdeauna a ultimului imperiu (decembrie 1991) și la apariția a 15 noi state independente, foste republici unionale.

2. Alegerile, conform schemei în cauză, stabilesc o relație directă și clară dintre alegători și „alesul” lor, aceștia cunoscându-se reciproc în mod direct: alegătorii își cunosc deputatul, deputatul își cunoaște alegătorii, problemele

acestora și a teritoriului/ spațiului respectiv. Nu există deputați „abstracți”, „la general”, care ar servi doar în calitate de „unelte de vot”. Alesul este o persoană concretă.

3. Fiindcă fiecare alegător identifică între candidații de pe circumscripții, mai mult sau mai puțin, simpatizantul său concret, gradul de participare la scrutin este unul mai mare, iar organul suprem legislativ este mai reprezentativ (peste 80% din numărul total al alegătorilor).

4. Relativ ușor s-a reușit formarea unei majorități parlamentare, ce a activat destul de eficient, mai ales, dacă ținem cont de faptul, că anterior nu exista experiență în domeniu.

5. Dacă în perioada mandatului deputatul nu s-a manifestat corespunzător, acesta efectiv va fi penalizat, cel puțin, prin lipsa totală de șanse la alegerile următoare.

La rândul lor, alegerile parlamentare ulterioare (din anii 1994-2014), efectuate în baza „listelor de partid” au arătat la rândul lor, cel puțin, că:

1. Actuala legislație privind scrutinul electoral și privind partidele este principial dispersatoare și dezorientatoare din cauza, că „partidele”, deși înregistrate formal juridic, din punctul nostru de vedere (dpv.), în realitate **nu sunt cu adevărat partide**.

2. Listele candidaților de la „partid” efectiv subțintite de liderul respectiv, în cel mai bun caz consultate cu alte 2-3 persoane din conducerea formațiunii. (Formalitățile cu a.n. confirmări ale „listei” la birourile, conferințele sau congresele de partid, după cum arată „experiența moldovenească”, în fond nu schimbă esențial nimic). Aceasta înseamnă din start o supușenie totală a candidaților față de lider. Poți fi măcar și K. Marx, J. Keynes, L. Kantorovici etc., dar dacă nu ești „cuminte” și compatibil cu „șeful”, nu ești inclus în „listă” sau dacă chiar formal ești inclus, atunci doar undeva „pe la coadă”. Alegătorul efectiv nu alege, fiindcă pentru el alegerea o face (deja a făcut-o) liderul echipei. Deci, **în realitate alegătorul nu poate schimba absolut nimic, el este pus în fața faptului împlinit**¹. Așa dar, 3-4, maxim 5 lideri

de partid, efectiv substituie în ultimă instanță voința a cca. 1,5-1,7 mln. alegători, adică un pretins lider substituie până la 200-400,0 mii de cetățeni, care efectiv participă la scrutin. O atare situație putea fi tolerată la începutul aplicării acestei scheme (în 1994, când nu se știa ceea ce știm acum), însă experiența celor două decenii (7 scrutine) univoc demonstrează, așa cum vom arăta și mai jos, că **majoritatea „capilor” de echipă** (din cele 20-25 de partide-pretendente), **juducând după rezultate, sunt cu capacități extrem de reduse manageriale**, politice, economice. Rezultatele favorabile obțin doar 3-5 formațiuni. În esență, „lista” reprezintă un număr de prieteni, cunoscuți, rude etc. de ale „conducătorului” respectiv, inclusiv finanțatorii (neoficiali). Alegătorul are doar două opțiuni: sau ești de acord cu unul dintre „șefii de partid” sau nu participi la a.n. alegeri.

3. De cele mai multe ori, fiindcă o bună parte din alegătorii potențiali nu identifică în „listele de partid” candidaturile lor preferate în ultimă instanță, manifestă indiferență și decid să nu participe la scrutinul electoral, fiindcă oricum nu pot schimba nimic. Drept consecință a unor atare decizii este participarea joasă la alegeri, ceva peste ½ din numărul total al celor cu drept de vot. Respectiv, fiindcă o **majoritate parlamentară** reprezintă ceva mai mult, decât „jumătate (din numărul de deputați) din jumătate (din numărul de alegători)”, efectiv ea, **majoritatea politică** din organul legislativ suprem, constituie **doar ceva mai mult de ¼ din populația cu drept de vot**.

4. În ultimul timp, din motivele frământării electoratului, majoritatea parlamentară se formează din 3 partide. Din cauza dominării aspectului egoist, lipsei experienței politico-diplomatice și a unei responsabilități reale, caracterului sudic (latin), imposibilității reale de penalizare a deputaților etc. aceștia cu mare greu ajung la „numitor comun”. „Coaliția” majoritară de guvernare, formată cu enorme dificultăți, sau este extrem de fragilă (cazul dizolvării Alianței

uită mai întâi la harbuz, apoi la stăpân, parcă dorind să întrebe ceva. Dar georgianul i-o ia pe dinainte:

- Alegeți, alegeți, dragă tovarășe, Leonid Ilici!

- Cum să aleg, dacă văd doar un singur harbuz? – răspunde mirat secretarul general.

- Leonid Ilici! Dumneavoastră de asemenea sunteți de unul singur (în buletinele electorale) de cca. două decenii, dar noi, poporul, doar pe Dstră Vă alegem! – ia răspuns cu zâmbet georgianul.

¹ Cu câteva decenii în urmă se povestea despre un caz curios. Aflându-se într-o vizită în Georgia, Leonid Ilici Brejnev, fostul secretar general al comuniștilor ex-sovietici, a decis să afle mai multe detalii despre funcționarea pieței de produse agricole de acolo. Plimbându-se prin piața din Tbilisi s-a oprit la un moment dat vis-a-vis de un georgian, pe masa din fața căruia era un harbuz. Secretarul general se

pentru integrare europeană în 2013), sau nu se formează în general (cazul de după alegerile din 30 noiembrie 2014).

5. Membrii „coalitiei de guvernare” pe perioada mandatului efectiv „privatizează” ministerele, departamentele, BNM etc. considerându-le, ca niște unelte de soluționare a unor „probleme egoiste” și nu ca structuri publice, ce trebuie să funcționeze în interesul societății. În aceste subdiviziuni la posturile cheie activează rude, prieteni, persoane „devotate”, de cele mai multe ori fără suficientă calificare și responsabilități. Astfel se creează sfere de influență, ce conduc la corupție, stagnare, iresponsabilitate, permisibilitate etc., ce dăunează grav statalității și diminuează prestigiul extern al țării².

6. Petrecerea alegerilor parlamentare potrivit acestei scheme are loc cu multiple încălcări ale legislației. Despre acestea, în mod detaliat, presa ne comunică imediat după scrutin (*v., de ex.*).

Legea privind partidele politice divizează artificial, nefiresc și forțat societatea (și așa extrem de mică), lucru extrem de dăunător, cu consecințe în exclusivitate negative și pe termen lung. A avea un partid real, din punctul nostru de vedere, efectiv ar însemna, cel puțin, câteva lucruri:

a) **a avea o echipă** (inclusiv **câteva sute de manageri performanți din diferite domenii**: economie, finanțe și bănci, agricultură, ecologie, știință, cultură, învățământ, relații externe, ocrotire a sănătății, securitatea statului, drepturile omului, administrare locală etc.) **capabilă și responsabilă să preia conducerea politico-economică a țării** (atât la nivel național, cât și local, dacă nu de unul singur, atunci măcar în coalitție cu un alt partid sau două) pe termen mediu, posibil și lung, inclusiv un lider-doi consistenți, recunoscuți și pozitiv apreciați (cel puțin, în afara „partidului”, fără să mai vorbim de plan extern);

b) **a avea și a putea promova o Concepție proprie de dezvoltare socio-economică durabilă și eficientă**, principial diferită decât alte „partide” (cazul, în premiera mondială, cu 4

„partide liberale” moldovenești – partidul liberal, partidul liberal-democrat, partidul liberal național, partidul liberal reformator – la cca. 1600 localități preponderent rurale, cu o tendință de diminuare a acestui număr de entități demografice în ultimii ani). Management eficient deloc nu înseamnă a fi pe ultimul loc în Europa, ca nivel de dezvoltare socio-economică, precum și ca nivel al consumului populației, oricare nu ar fi „succesele” curente declarate, autoproclamate, autoimpuse și care de fapt adeseori lipsesc;

c) a-și crea treptat și a avea o istorie, dar mai mare, decât de 4 ani: putem oare aprecia ca fiind partide structurile participante la alegerile parlamentare din anii 1994, 1998, 2001, 2005, 2009/2, 2014 și de care lumea demult a uitat: „partidul” agrar-democrat, „partidul” forțelor democratice, „partidul” renașterii și concilierii, „partidul” intelectualilor și țăranilor, „partidul” ...; în total „au dispărut sau sunt pe cale de dispariție” fără a fi recunoscute (la scrutinele parlamentare acumulând până la 0,1-0,3% din numărul votanților, uneori chiar mai puțin, decât numărul declarat al membrilor de partid) peste 30 astfel de „partide”, adică câte două pe an. În sens terminologic, apariția de noi „partide” se complică doar prin faptul, că este tot mai dificil de a identifica anumite cuvinte noi, denumiri ne mai întâlnite anterior, ale creaturilor pretinse politice inventate³.

Ar trebui să mai adăugăm că mai multe „partide” înregistrate dau de știre, că există doar pe parcursul a câteva luni într-un ciclu politic (electoral). Dacă le-am aprecia activitatea (politică) conform legislației muncii, atunci pentru unele dintre acestea s-ar potrivi să le caracterizăm, ca „partide” din „șomeri politici” sau grupări de oameni anonimi, care nu s-au manifestat pozitiv într-un careva domeniu, și greșit cred că cel mai ușor este să te manifesti în domeniul politic. Adică avem de a face cu așa numitele/ a.n. „partide de o singură folosință”.

Trecerea în a.1994 la formarea Parlamentului în baza a.n. partide, din cauza legislației defectuoase privind partidele, precum

² Amintim aici doar cazurile de spălare de bani în anii 2013-2014 (în mărime de peste 18 mlrd. dol. sau echivalentul a două PIB-uri ale RM) sau „dispariția” de fonduri importante din trei bănci comerciale (în proporție de câteva zeci de mlrd. lei în 2014) fără ca autorii respectivi să fie trași la răspundere potrivit legislației.

³ Mulți începători interpretează aceasta dispersare artificială, nefirească a societății ca o manifestare a democrației. În realitate însă, majoritatea acestor „partiduțe” există doar pe hârtie și numai „încurcă ițele” în companiile electorale (pentru unele dintre ele votează mai puțin alegători, decât numărul de membri oficial înregistrați) ori sunt disponibile pentru „cedare eficientă” a ștampilei „partiduțului” unor oameni de afaceri din afara partidului.

și a celei electorale **a constituit, în opinia noastră, una din marile greșeli juridico-politice cu grave consecințe în diverse domenii:** politic, economic, social, demografic, umanitar, diplomatic etc., care se resimt și se vor resimți până la corectarea erorilor de principiu. O analiză elementară a „programelor de partid” ne arată, că efectiv acestea sunt în fond, cu mici excepții, „xeroxate”. Altfel nici nu poate fi. Orice stat, inclusiv **R. Moldova la etapa actuală, nu poate avea mai mult, decât 2-3 scenarii posibile de dezvoltare socio-economică, principial diferite una de alta.** Deci, o eventuală recenzie „externă” (elementară, dar obiectivă) a a.n. programe „de partid” de la Chișinău, realizată de către un specialist serios din domeniu, ar fi evident nefavorabilă pentru majoritatea acestora.

Referitor la echipele propriu zise. Din punctul nostru de vedere, un „partid partid”; așa cum am menționat, ar trebui să aibă o echipă, care ar putea real pretinde preluarea puterii publice la nivel național și local (cel puțin în coaliție). **Respectiv administrarea eficientă țării.** O analiză elementară a celor cca. 40 „partide” acum formal înregistrate ne permite să constatăm că în fiecare „partid” există (dacă există) doar câteva persoane, care dpv. al posibililor oponenți (deci a altor „partide”) ar putea fi acceptați ca potențiali „cârmuitori” sau politicieni relativ satisfăcători. Aici ar putea propus un test: fiecare partid înregistrat să stabilească **câte persoane valoroase are oricare alt partid (persoane pe care și le-ar dori).**

Persoanele alese la funcția de deputat se autodefinesc sau sunt numiți automat politicieni (unii jurnaliști chiar numesc – clasă politică). În ce măsură acest „automatism” (în ridicarea bruscă a statutului social) este justificat pentru condițiile concrete al Republica Moldova, vom încerca să apreciem în baza unor comparații. Pentru a fi apreciat în calitate de cercetător științific trebuie să ai absolvită o instituție de învățământ superior, și nu oricum (și, probabil, nu oricare). Adică pe parcursul anilor de studii trebuie să te manifesti pozitiv ca student, apoi ca masterand. Apoi trebuie să lucrezi într-o instituție de cercetare sau de învățământ superior și să deții niște rezultate recunoscute, palpabile (publicații, diverse alte elaborări, conferințe și seminare științifice etc.), și numai după mai mulți ani poți fi luat în serios și calificat/ apreciat ca cercetător. Este paradoxal faptul, că a fi deputat (adică a face

parte din „clasa politică”, „din conducerea țării”, „din elita politică” etc. nici măcar nu-i obligatoriu să ai studii superioare, poți fi șofer, șomer etc.)⁴.

De asemenea, „grupurile” analitice ale acestora (în cazul în care există astfel de grupuri în cadrul partidelor) ar trebui ca să se autoanalizeze cât mai obiectiv posibil. Lipsa unor atare autoevaluări conduce la aroganță, la ignoranță și la dezorientarea alegătorilor, în final la pierdere, la subdezvoltare a țării.

Autoimpunerea la alegeri a tuturor majorității „partidelor” conduce la o consecință absolut previzibilă: baremul electoral este tradițional devansat de doar 3-4 (în 2014 – 5) competitori electorali (aceștia probabil pot fi denumiți, calificați ca fiind partide, dar și ele cu statut provizoriu, fiindcă peste 8-12 ani oricum majoritatea dispar de pe arena politică). Restul participanților, care s-au pomenit în afara atenției electoratului, consideră că alegătorii sunt necompetenți. Nu împărtășim aprecierea în cauză: nu alegătorii sunt incapabili, ci autooferanții sunt iresponsabili și preponderent necompetenți (șomeri) politic.

Vorbind în termeni de concurență politică, ceea ce numim din 1994 până acum „alegeri parlamentare” reprezintă un coraport dintre cererea (alegătorilor) și (auto)oferta „partidelor”. Dacă „marfa” oferită nu-i calitativă, nu poți învinui cumpărătorul, care cunoaște (în principiu) rebutul. Trebuie oferit consumatorului ceva de calitate după mai mulți ani de „ofertă forțată” de candidați, de regulă, neperformanți și preponderent anonimi, lipsiți de experiență de orice fel.

După cum am menționat, „partidele”, de regulă, se supraevaluează, dar doar provizoriu – până la data alegerii, după care revin „la normal” (adică, în „anonimat”). Ele însă contribuie la pierderea a încă 4 ani din viața unei bune părți a populației din istoria RM. Contribuie la emigrarea a încă a câtorva sute de mii de consângeni, la distrugerea graduală a RM. Legea în cauză, privind partidele, conștient sau nu a fost zămislită pentru a inventa diferite grupulețe mici și provizorii de „activiști politici”, care în fond au

⁴ Menționăm, că în actualul Parlament au devenit deputați, cel puțin, 4 șomeri (v. «Аргументы и Факты, Молдова» nr. 51, 2014, pp. 24, 25), anterior în calitate de aleși ai poporului au devenit șoferi, bucătari etc., inclusiv cetățeni cu diplome (de absolvire a unei instituții de învățământ superior) false etc.

ca scop real doar distrugerea reciprocă. Aici putem să presupunem, că cel puțin câteva pretinse partide sunt inventate la comanda anumitor subiecți electorali sau constituirea lor este susținută financiar și nu numai din exterior pentru a dispersa electoratul și pentru a nu avansa, pentru a rămâne în „feudalism”.

Am putea să ne jucăm „de-a partidul și de-a alegerea”, dacă nu ne-am afla în fața unei catastrofe naționale și demografice: la o populație de cca. 4 mln. locuitori în 4 ani (într-un ciclu electoral) decedează cca. 150-160,0 mii persoane. Reamintim, că RM de aproape un deceniu și jumătate se află ferm pe ultimul loc în Europa ca nivel de dezvoltare. Urmare a acestui fapt, umblăm cu mâna întinsă pe toate continentele lumii, bucurându-ne de orice donație⁵, de orice „colăcel”, de orice promisiune. Așadar, „experimentele electorale” din ultimul deceniu și jumătate ne-au costat peste jumătate de milion de conaționali, mulți dintre care au decedat în mizerie și fără ca speranțele lor să fie realizate. Acest preț ar fi suficient pentru a înțelege, că se impun reevaluări radicale a procesului electoral național.

Pentru ca alegătorul nostru să nu nimerească în situația, în care s-a fi pomenit secretarul general al comuniștilor ex-sovietici ca cetățean, el (alegătorul) în scrutinul electoral trebuie să poată alege conducerea țării (parlamentul). Dar pentru aceasta, autoritățile publice urmează să fie mai responsabile, să abandoneze egoismul și monopolismul politic și să-i asigure cetățeanului cu drept de vot posibilitatea respectivă. De aceea, ne vom opri asupra unor propuneri, care, în viziunea noastră, ar permite alegerea unui Parlament mai bun, mai profesionist, ca **majoritatea, dacă nu chiar toate problemele existente în societate, în ultima instanță, de la ... Parlament se trag. Acest organ, după ce este instaurat, numește Guvernul, ministrii și șefii de departamente, alege președintele țării etc., este în drept (și obligat) să supravegheze eficiența activității socio-economice. politice** etc.

Calitatea Parlamentului depinde de calitatea „ofertei”, candidaturilor propuse și, pe de altă parte, de alegători (care adeseori devin alegători). Fiindcă **alegătorii** sunt cei care sunt,

ei deci **nu pot fi schimbați**, ci doar „un pic” mai bine informați, pregătiți, educați, convingși, sprijiniți etc., rezultă că **în proporție decisivă, calitatea organului suprem legislativ depinde de a). potențienții la funcția de deputat, precum și b). de mecanismul de selectare, gradul de respectare a acestuia, a legislației în cauză**. Suntem absolut convingși, că potențienții calificați există („Moldova are talent”), însă mecanismul de selectare a candidaturilor respective este „primitiv”. Considerăm, că trebuie să fie recunoscută o axiomă, că orice domeniu de activitate poate fi realizat eficient, dacă este înfăptuit de persoane cu anumite capacități în domeniu. Deci, considerăm important ca doritorii potențiali în cauză să corespundă unui minim de cerințe calificaționale (studii, experiență, rezultate obținute în activitatea precedentă etc.)⁶.

Candidatul la funcția de deputat trebuie obligatoriu să aibă studii superioare terminate, încă mai bine – ar fi nu doar pe „3” sovietic (sau „5” ori „6” moldovenesc). În parlamentele de până acum au fost până la 4-5 deputați fără studii (superioare). Evident că în astfel de cazuri apare întrebarea firească: cum poți să conduci cu cei care au studii (de ex. din Guvern, ministere etc.), dacă tu, deputat/ conducător, n-ai studii? Oricum studiile superioare reprezintă o calificare. Într-una din listele electorale (în care, de regulă, sunt incluși **cei mai de vază activiști**) ale unui fost „partid” la alegerile din 5 aprilie 2009 cca. 25% din „candidați” erau studenți. În cazul, în care candidații (studenți) deveneau deputați, apăsarea întrebarea: ce-ar trebui să facă acești tineri „deputați” (politicieni !) – să absolve mai întâi studiile superioare sau de-odată direct să treacă la conducerea țării: să-l învețe și să-l controleze pe rectorul instituției în care învață sau pe Ministrul Educației (care poate fi chiar profesor universitar), cum acesta gestionează procesul de învățământ în țară? (Spre binele tuturor, alegătorii au respins „partiduțul” respectiv). Din acest exemplu deloc nu rezultă o posibilă atitudine negativă față de studenți. Din contra, implicarea studenților este extrem de benefică la

⁵ Oficial american: „Noi nu investim în Moldova ca oamenii bogați să devină și mai bogați” (v. *ECONOMIST, magazine economic, din 1 aprilie 2015, p. 3*).

⁶ Suntem de părere, că fiecare candidat la funcția de deputat (și nu numai) trebuie apreciat, în primul rând, nu în baza promisiunilor, „planului de activitate”, ci în baza „raportului de activitate” pentru perioada premergătoare. Persoana, care pînă la alegeri a fost eficientă, va fi eficientă și în Parlament. Respectiv, șoferul și șomerul vor rămînea în această calitate și mai departe, chiar avînd în buzunar adeverința de deputat.

diferite faze tehnice, prin intermediul diverselor ONG și alte structuri etc., unde ei trebuie să acumuleze o experiență necesară. Întrebările de mai sus ne conduc la mari rezerve față de „liderii” respectivi și la legislația imperfectă, dezorientatoare.

O problemă majoră reprezintă vârsta la care poți fi ales. Actuală normă, conform căreia poți fi ales de la 18 ani, este o vechitură ex-sovietică. Atunci „sovietul suprem” de fapt nu era parlament în sensul strict al acestui cuvânt. Totul se decidea la partid, iar ex-sovietul suprem se convoca o dată pe an (în noiembrie-decembrie, pe parcursul 2-3 zile) pentru a „vota bugetul” și a primi ca mulțumire câte o căciulă de piele (pe atunci aceasta fiind un mare deficit) la un preț simbolic. Fiindcă alegerile parlamentare în RM au loc o dată la 4 ani, pentru tinerii, care încă nu au împlinit în ziua alegerii 18 ani, prima participare la (următorul) scrutin va avea loc la vârsta de 19-21 ani și ceva. Adică **vârsta medie a celor, care votează prima oară, efectiv constituie 20 ani**. Pentru ca această vârstă medie să constituie 18 ani, e necesară diminuarea vârstei minime a participanților la scrutin până la 16 ani.

Propunerea de a diminua vârsta alegătorilor de la 18 ani la 16 este una, după noi, benefică și judicioasă. Tinerii cu vârsta cuprinsă între 16-18 ani nu sunt doar mai mobili, decât cei cu vârsta de peste 80 sau 90 ani, dar adeseori sunt și mai bine pregătiți, mai capabili, mai bine informați, orientați spre viitor. În mod firesc o bună parte din populația cu vârstă înaintată nu va putea aprecia, peste 4 ani, activitatea parlamentului pe care l-au ales. Cota celor care de fapt participă la alegeri dintre acești longevivi, din motive firești, este una simbolică, nedeterminantă⁷. Deci, reieșind din realitățile postcomuniste, ar trebui stabilit și un plafon, până la care cetățenii au **obligațiunea morală** de a participa la alegerile parlamentare. Reieșind din posibilitățile fizico-biologice reale (speranța de viață la naștere a femeilor este în RM de 72, iar în Japonia, Hong Kong, Franța – de 85-86 ani pentru femei, respectiv 78-79 pentru bărbați sau cu 13-14 ani mai mult), considerăm că vârsta plafon al votanților noștri de, de exemplu, până la 80 ani,

ar fi suficientă. Această propunere trebuie înțeleasă în felul următor: **toți cei care în ziua scrutinului au o vârstă de peste 80 ani au în continuare dreptul la vot, pot vota**, dar în lista numărului total al alegătorilor potențiali se includ doar „longevivii”, care de fapt participă la vot. Adică, numărul total potențial al alegătorilor se constituie din populația cu drept de vot cuprinsă între 16 și 80 ani, plus toți cei cu vârsta de peste 80 ani, **care de fapt au votat**. Acceptarea acestei propuneri ar reflecta mai real situația noastră, cu cel mai redus nivel și durată de viață din Europa.

Acum parlamentul (se consideră că) este unul profesionist, în sensul că organul suprem legislativ este principalul loc de muncă a deputaților, activitatea acestora fiind compatibilă doar cu cele științifico-didactică și/sau de creație. Respectiv nu este compatibilă cu cea de afaceri. Și e clar, că nu poți fi profesionist, mai ales în politică, la 18 ani. Deci, rezultă o propunere de perfecționare a Codului electoral – doritorii de a fi printre cei mai buni aleși ai poporului, trebuie să aibă și o anumită experiență, adică vârsta celor care pretind să fie aleși trebuie majorată cu încă, cel puțin, 7 ani (de-acasă și de la lucru), adică minim până la 25 ani, mai bine, până la 28 ani (vârsta la care poți absolvi studiile superioare, ciclurile I-II). În lumea civilizată nu există deputați/ senatori de vârstă comsomolista. (Oricât de frumos/ de frumoasă n-ai fi).

Parlamentul nu este și nici nu trebuie să fie/ să devină o **casă de odihnă sau un azil pentru bătrâni**. A fi parlamentar înseamnă a avea o capacitate decentă de muncă. E știut faptul, că vârsta de pensionare (a bărbaților) constituie în RM 62 ani, iar la unele categorii chiar mai degrabă (la o speranță de viață la naștere de 65 ani). **Pensionarea înseamnă pierderea parțială sau totală a capacității de muncă**. Dorești/ recunoști sau nu, așa-i. De aceea, pentru a nu transforma o parte a organului suprem legislativ într-o povară pentru cei cu capacitatea de muncă redusă sau lipsită de o atare capacitate (chiar dacă anterior au avut-o), trebuie limitată vârsta doritorilor de a fi în lista celor mai responsabili și capabili (de muncă), fii și fiice ai poporului. Așa dar, ținând cont de durata medie a vieții la noi (cu 10-15 ani mai puțin, decât în țările dezvoltate), vârsta maximă a candidaților poate fi stabilită la 65, cel mult, 70 ani (ar putea fi și mai mică, dacă ținem cont de durata activității de 4 ani a acestei instituții). Ar fi interesant să deținem câte un

⁷ Doar în ex-URSS rapoartele privind gradul de participare la alegeri arătau un indicator respectiv de 99,99%. Însă, este evident, că nici „alegerile” nu erau alegeri și nici rezultatele oficiale privind participarea nu corespundeau realității.

raport de activitate individuală a parlamentarilor pensionați (adică cu vârsta peste 62 ani). Ca un răspuns la întrebarea firească: ce s-ar fi întâmplat în țară, dacă **ei, deputații pensionari**, n-ar fi făcut ceea ce (n-)au făcut timp de 4 ani? Alegerea în parlament a bărbaților cu vârsta mult peste 62 ani și a femeilor cu vârsta de peste 57 ani poate însemna legiferarea șomajului parlamentar. În favoarea propunerii ca majoritatea absolută a parlamentărilor din RM să aibă vârsta cuprinsă între 28 și 62 ani, vârstă ce asigură o productivitate înaltă, ne stau și unele rezultate științifice socio-economice. Conform unor cercetări demografice, relațiile dintre persoană și societate, din punct de vedere al contribuției, eficienței și „remunerării”, sunt următoarele. Până la vârsta de 27-28 ani cetățeanul este subvenționat de către societate. Persoanele cuprinse între 27-28 și 32-33 ani au relații echivalente cu societatea, adică dau societății cam tot atât, cât primesc de la ea. Cetățenii cuprinși între 32-33 și 57-58 ani au relații active, adică mai mult dau societății, decât primesc de la ea. Respectiv, cei cuprinși între 57-58 și 62-63 ani au, din nou, relații cu sold zero cu societatea. Iar cei cu vârsta mai mare (decât 62-63 ani), respectiv, sunt subvenționați de către societate, adică de către cei (mai eficienți) cuprinși între vârsta de 32-33 și 62-63 ani. Sunt evident niște date medii bazate pe statistici reprezentative. Dar nu trebuie să fim încăpăținați, aroganți și să nu recunoaștem realitățile. Menționăm, că în Codul educației (adoptat în 2014) este stabilită limită de vârstă pentru conducătorii tezelor de doctorat (65 ani).

Problema creșterii participării la votare este deosebit de importantă. Ea poate fi soluționată prin câteva căi, una dintre acestea fiind includerea unei **plăți/ indemnizații individuale legale** pentru votanți. Acești bani de X lei se plătesc **imediat după votare**. E mai bine stabilirea unei plăți de la buget de către stat, plăți **cu conținut politic neutru, decât existența de fapt a diferitor mite electorale promovate de diverse partide (sau „partiduțe”) încalcări**, ce nu pot fi evitate.

Pentru a promova în organul legislativ persoane cât mai competente, capabile, responsabile ar fi bine revenirea la practica din a.1990 privind alegerea deputaților pe circumscripții teritoriale. Într-o atare situație nu ar fi propuse/ alese în unele formațiuni persoane „de

umplutură”, ci doar acelea care au ieșit învingătoare în competiție directă, transparentă și publică. Orice neajunsuri nu ar putea fi inventate împotriva acestei metode, utilizate în lumea civilizată, ele vor fi totuși mai mici, decât multiplele neajunsuri ale metodei „cu listele”. Partidele concurenți electorali vor fi obligate să înainteze și să susțină doar **candidați viabili în circumscripțiile electorale** (teritoriale), alături de candidații „independenți”. Ne dăm bine seama că cei care sunt (inclusiv cei de acum) în parlament, doresc că și mai departe să rămână acolo. De aceea unii dintre ei ar avea nevoie de „anumite garanții” de promovare. În calitate de „garanții de tranziție” ar putea servi următorul mecanism: alegerile viitoare, oricând n-ar avea loc acestea, ar trebui să se realizeze pe circumscripții teritoriale în proporție de, cel puțin, 50%, restul – pe „liste” de partid, următoarele alegeri în proporție de 75:25, iar ulterioarele – în proporție de 100 la 100 pe circumscripții teritoriale. Astfel s-ar stabili definitiv relația directă și concretă dintre ales și alegători, cu toate consecințele benefice aferente. Greșeala, pe care actualmente o comit mulți deputați, constă în „dorința nebună” de a rămâne deputat cu orice preț (autoplasându-se în fruntea listei), în defavoarea interesului național.

Organizarea alegerilor pe principii teritoriale (cu anumite modificări) ar permite de asemenea să fie aleși și deputați concreți ai raioanelor din partea stângă a Nistrului, care ar servi drept abilitați pentru soluționarea consecințelor războiului ruso-moldovenesc (din a.1992). Aici avem de a face cu un caz special. Amintim, că primul parlament a declarat regiunea transnistreană ca fiind provizoriu ocupată de armata rusă.

Posibil că în anumite cazuri parțial și provizoriu „ar pierde” (formal) influența „liderii de partid”, dar Parlamentul Republicii Moldova, Guvernul, poporul, alegătorii viitori (și nu „alegătorii” actuali) ar avea de câștigat. E știut faptul: concurența generează calitatea, iar monopolismul duce la stagnare, la pierzanie.

Concepția alegerii parlamentului în baza unui sistem mixt, iar ulterior pe circumscripții teritoriale nu întotdeauna este susținută de o parte de deputați. Aceștia din urmă o susțin destul de ferm doar după ce nu au redevenit parlamentari. Numai alegând 101 deputați adevărați, eficienți și patrioți, vom putea soluționa problemele

acumulate.

Se impun, în viziunea noastră, și modificări în legislația privind partidele politice. RM nu are nevoie de „grupulețe”, „partiduțe”, „secte” și alte nimicuri politice, ci de 2-3, cel mult, 4 partide adevărate. Pentru aceasta urmează a fi ridicat gradual plafonul numeric al unei formațiuni, care pretinde a fi partid mai întâi (acum, în 2015) până la 10,0 mii, apoi peste un an-doi, până la, cel puțin, 15-20,0 mii membri, adică până la cca. 1% din numărul total al alegătorilor reali. Reducerea numărului de formațiuni în cauză (mai întâi de 2 ori, apoi de 3-4 ori, până la, cel mult, 10 formațiuni „înregistrate”) ar contribui la consolidarea relativ rapidă a societății, acum extrem de divizată (în cca. 40 de „partiduțe”). Experiența ultimelor două decenii univoc ne arată, că majoritatea persoanelor participante la scrutinul electoral nu au calificare politică elementară și nu se pot înțelege pentru a forma echipele respective. De aceea e nevoie de „constrângeri” educaționale legislative.

Există și o altă variantă. Să aibă dreptul de a participa la alegerile parlamentare doar formațiunile ce au un număr respectiv minim de membri (de, cel puțin, 15-20,0 mii, adică 1% din electoratul real). Republica Moldova nu poate fi fărâmițată politic de indivizi ce nu au aptitudini în nici un domeniu (foști șomeri, șoferi, persoane care nu s-au manifestat nici politic, nici în alt fel etc.), dar cred că de politică sunt buni, după ce prin infracțiuni grave au acumulat niște bani. Poți avea rezultate bune în politică, doar dacă ai deținut rezultate recunoscute într-un careva alt domeniu. „Școala politică” a noastră încă nu-i școală. Ea încă-i grădiniță și nu se știe, când o parte din „bobocei” se vor coace pentru școală. Legislația în general, inclusiv cea electorală, trebuie să contribuie la aceasta, să educe politicieni decenti.

În parlament urmează a fi aleși cât mai multe personalități, inclusiv pe domenii (în primul rând, în cele economic și juridic), fiindcă **orice document, adoptat de parlament, are aspect juridic și/sau economic**. Pentru a asigura ca în organul suprem legislativ să activeze un număr suficient de juriști și economiști, inclusiv finanțiști, specialiști bancari etc., ar fi suficient, ca legislația electorală să prevadă următorul mecanism: fiecare al doilea candidat de pe „liste”, adică cei care corespund numerelor de ordine pare (sau, respectiv, impare), să fie economist sau

jurist. **Soluționarea problemelor economico-juridice și creșterea nivelului de viață este cea mai bună propagandă (pre)electorală**. Acolo unde populația este dezinformată și trăiește prost, cârma poate fi acaparată prin minciună de diavol.

Necesitatea promovării în parlament a unor persoane înalt calificate o mai putem explica și în baza constatării faptului, că cei mai pregătiți intelectuali au o „frână” mai bună și sunt mai puțin corupți, mai puțin setoși de avere, mai aproape de legalitate în procesul de generare a valorilor materiale (adăugătoare).

A fi parlamentar (de la franțuzescul „parler”-a vorbi), alături de altele mai înseamnă și a putea vorbi ca lumea nu doar în limba română a țării, ci și, cel puțin, în una din cele două limbi oficiale ale UE (engleza și franceza), Uniune spre care tindem (cel puțin, oficial din 2005). Aceste limbi nu trebuie tratate ca limbi străine, ci **limbi de comunicare intracomunitară, limbi materne europene, limbi unionale**.

Baremul minim de 6% din numărul persoanelor cu drept de vot necesar pentru accesarea în parlament este prea semnificativ. El artificial diminuează reprezentativitatea și legitimitatea organului suprem legislativ. Reducerea cotei minime de participanți la scrutinul electoral trebuie efectuat, așa cum am menționat, prin condiționarea unui număr mai mare de membri pentru partidele respective.

Parlamentul ales din deputați calificați **poate să adopte (și să interpreteze) orice decizie a sa**, inclusiv Constituția, care formal se consideră a fi legea de bază a statului. Pentru țări în curs de formare, legislația electorală (Codul electoral ș.a.), după noi, este mai importantă, este superioară Constituției în acel sens, că **Legea numită fundamentală se adoptă tot de Parlament, dar Parlamentul să constituie în baza legislației privind alegerile**. Dacă aceasta din urmă va continua, să aibă lacune, evident, că și Legea fundamentală va fi imperfectă, mereu „cârpibilă”. Vom rămâne în discuții sterile, vom rămâne așa cum și suntem pe ultimul loc în Europa. Un parlament alcătuit din deputați calificați conduce la urma urmei la o Constituție decentă, la o guvernare eficientă, la un nivel de viață mai sănătos, la abandonarea ultimului loc în Europa.

Așa dar, alegătorul nostru, dacă va avea oferte bune, responsabile, va alege corect. A vota înseamnă a alege. Dar dacă va trebui să aleagă

„răul cel mai mic”, atunci bine nu va fi. Ne aflăm într-o perioadă istorică, de mare cotitură, când costul erorii poate fi prea mare, irecuperabil, ireparabil. Responsabilitatea aici revine celor care se află actualmente în fruntea formațiunilor decidente.

Suntem de părere, mai mult ca atât, absolut convingși, că dacă nu se va trece treptat, dar începând cu alegerile parlamentare viitoare, la alegerile pe circumscripții teritoriale, Republica

Moldova va avea de suferit enorm, inclusiv aceasta va conduce la farâmintarea teritorială.

Copyright© Mihai PATRAȘ, 2015.

Contacte / Contacts / Контакты:

MD-2009, mun. Chișinău, Republica
Moldova, Str. Alexei Mateevici, 60.

E-mail: patras_olga@yahoo.com

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**CONSILIUL REDACȚIONAL AL REVISTEI
„REVISTA MOLDOVENEASCĂ DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE”
EDITORIAL BOARD (CONSILIUM)
OF THE „MOLDAVIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS”
РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ
„МОЛДАВСКОГО ЖУРНАЛА МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ”**

BURIAN Alexandru.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Director al Institutului de Cercetări Strategice al Universității de Studii Europene din Moldova, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Republica Moldova (Republica Moldova) – *Redactor-șef.*

BURIAN Alexander.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), Director of The Institute for Strategic Studies of The European University of Moldova, President of the Moldavian Association of International Law (The Republic of Moldova) – *Editor-in-chief.*

БУРИАН Александр Дмитриевич.

Доктор юридических наук, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Директор Института стратегических исследований Европейского университета Молдовы, Президент Молдавской Ассоциации международного права (Республика Молдова) – *Главный редактор.*

E-mail: alexandruburian@yahoo.com

http://fmv.euba.sk/files/CV_Burian.pdf; <http://www.rudn.ru/en/?pagec=1340>

CHINDÎBALIUC Oleana.

Doctor în științe politice, conferențiar universitar interimar, cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei (Republica Moldova) – *Redactor-șef adjunct, Președinte al colegiului de redacție.*

KINDIBALYK Olyana.

Ph.D in Political Sciences, Associate Professor a.i., Scientific Fellow, The Institute of Legal and Political Research of The Academy of Sciences of Moldova (The Republic of Moldova) – *Deputy Editor-in-chief, Head of Editorship.*

КИНДЫБАЛЮК Оляна Игоревна.

Кандидат политических наук, и.о. доцента, научный сотрудник Института юридических и политических исследований АН Молдовы (Республика Молдова) – *Заместитель главного редактора, Председатель редакционной коллегии.*

E-mail: olyana.kindibalyk@gmail.com

CHIRTOACĂ Natalia.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Șef Secție Drept Internațional și Relații Internaționale, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei (Republica Moldova) – *Secretar științific.*

CHIRTOACA Natalia.

Ph.D in Law, Associate Professor, Head of the Department of International Law and International Relations, The Institute of Legal and Political Research of The Academy of Sciences of Moldova (The Republic of Moldova) – *Scientific secretary.*

КИРТОАКЭ Наталия Михайловна.

Кандидат юридических наук, доцент, зав. Отделом международного права и международных отношений Института юридических и политических исследований АН Молдовы (Республика Молдова) – *Ученый секретарь.*

E-mail: n_chirtoaca@mail.ru

ANGEL Jose Luis IRIARTE.

Doctor în drept, profesor universitar, Vicerector al Universității Publice din Navarra (Spania) - *Membbru al consiliului redacțional.*

ANGEL Jose Luis IRIARTE.

Doctor of Law, Professor, Vicerector of The Navarra Public University (Spain) – *Member of editorial board.*

АНХЕЛ Хосе Луис ИРИАРТЕ.

Доктор права, профессор, проректор Наваррского публичного университета (Испания) - *Член редакционного совета.*

E-mail: jluis.iriarte@unavarra.es

http://www.uta.edu.ec/formacioncompetencias2005/files/pictures/cv_luisiriarte.pdf

ARHILIUC Victoria.

Doctor habilitat în drept, profesor cercetător, Universitatea de Stat din Moldova (Republica Moldova) – *Membbru al consiliului redacțional.*

ARHILIUC Victoria.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, The State University of Moldova (The Republic of Moldova) – *Member of editorial board.*

АРХИЛЮК Виктория Нестеровна.

Доктор юридических наук, профессор, Молдавский государственный университет (Республика Молдова) - *Член редакционного совета.*

E-mail: arhiliucv57@yahoo.com

ABASHIDZE Aslan.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Șef catedră Drept Internațional, Universitatea Prieteniei Popoarelor din Rusia, Vice-Președinte al Comisiei ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale (Federația Rusă) - *Membbru al consiliului redacțional.*

ABASHIDZE Aslan.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Head of the Department of International Law, The Peoples' Friendship University of Russia, Deputy Chairman of the UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) - (The Russian Federation) - *Member of editorial board.*

АБАШИДЗЕ Аслан Хусейнович.

Доктор юридических наук, профессор, зав. кафедрой международного права РУДН, Заместитель председателя Комитета ООН по экономическим, социальным и культурным правам (Российская Федерация) - *Член редакционного совета.*

E-mail: aslan.abashidze@gmail.com

http://www.intlaw-rudn.com/about-en/faculty/abashidze?set_language=en-us

BALAN Oleg.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Ministru al Afacerilor Interne al Republicii Moldova (Republica Moldova) – *Membbru al consiliului redacțional.*

BALAN Oleg.

Doctor of Juridical Sciences, Minister of Internal Affairs of the Republic of Moldova (The Republic of Moldova) – *Member of editorial board.*

БАЛАН Олег Иванович.

Доктор юридических наук, профессор, Министр внутренних дел Республики Молдова (Республика Молдова) – *Член редакционного совета.*

E-mail: balanoleg9@gmail.com

<http://www.mai.gov.md/ro/profiles/team>

BENIUC Valentin.

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Rector al Institutului de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Republica Moldova) – *Membru al consiliului redacțional.*

BENIUC Valentin.

Doctor of Political Sciences, Professor, Rector of The Moldavian State Institute of Foreign Relations (The Republic of Moldova) - *Member of editorial board.*

БЕНИУК Валентин Анастасьевич.

Доктор политических наук, профессор, Ректор Молдавского государственного института международных отношений (Республика Молдова) – *Член редакционного совета.*

E-mail: v.beniuc@mail.ru; irim@irim.md

<http://irim.md/index.php/ru/ob-irim/rektorat/13-memberscv/33-valentin-beniuc>

BOSHITSKY Iury.

Doctor în drept, profesor universitar, Rector al Universității de Drept din Kiev a Academiei Naționale de Științe a Ucrainei (Ucraina) – *Membru al consiliului redacțional.*

BOSHITSKY Iury.

Ph.D in Law, Professor, Rector of The Kyiv University of Law of The National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine) - *Member of editorial board.*

БОШИЦКИЙ Юрий Ладиславович.

Кандидат юридических наук, профессор, Ректор Киевского университета права НАН Украины (Украина) – *Член редакционного совета.*

E-mail: rector@kul.kiev.ua; inter-dep@kl.kiev.ua

<http://en.kul.kiev.ua/kerivnictvo/boshickiy-juriy-ladislavovich.html>

DERGACIOV Vladimir.

Doctor habilitat în științe geografice, profesor universitar, expert în geopolitică, profesor la Universitatea Națională din Odesa (Ucraina) – *Membru al consiliului redacțional.*

DERGACHEV Vladimir A.

Dr. Sc. (Geography), Professor, Expert in geopolitics, Professor of the Odessa National University (Ukraine) - *Member of editorial board.*

ДЕРГАЧЕВ Владимир Александрович.

Доктор географических наук, профессор, эксперт в геополитике, профессор Одесского национального университета (Украина) - *Член редакционного совета.*

E-mail: admin@dergachev.ru; dergachev@farlep.net

<http://www.dergachev.farlep.net/>

<http://www.dergachev.ru/>

<http://dergachev-va.livejournal.com/>

DYULGEROVA Nina Angelova.

Doctor habilitat în economie, doctor în istorie, profesor universitar, Catedra Relații Internaționale și Științe Politice, Universitatea Liberă din Varna „Chernorizec Hrabar” (Varna, Bulgaria) – *Membru al consiliului redacțional.*

DYULGEROVA Nina Angelova.

Doctor of Economic Sciences (management and security), Ph.D. in History, Professor of International relations, Department of International Relations and Political Sciences, Faculty „Social Sciences”, Varna Free University „Chernorizec Hrabar” (Varna, Bulgaria) - *Member of editorial board.*

ДЮЛГЕРОВА Нина Ангелова.

Доктор экономических наук, кандидат исторических наук, профессор Варненского свободного университета «Черноризец Храбър» (Варна, Болгария)

- *Член редакционного совета.*

E-mail: nina_d6@hotmail.com; nina_d56@yahoo.com

<http://nina-dulgerova.org/Papers.htm>

<http://nina-dulgerova.org/CV.htm>

FUEREA Augustin.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea din București (România) – *Membru al consiliului redacțional.*

FUEREA Augustin.

Doctor of Law, Professor, The University of Bucharest (Romania) – *Member of editorial board.*

ФУЕРЕА Августин.

Доктор права, профессор, Бухарестский государственный университет (Румыния) – *Член редакционного совета.*

E-mail: augustinfuerea@yahoo.com

http://www.univnt.ro/cv/uploads/cv/CV_Fuerea_Augustin.pdf

http://www.drept.unibuc.ro/dyn_doc/cv/a-fuerea.pdf

HEINRICH Hans-Georg.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea din Viena (Austria) – *Membru al consiliului redacțional.*

HEINRICH Hans-Georg.

Doctor of Law, Professor, The University of Vienna (Austria) – *Member of editorial board.*

ХЕЙНДРИЧ Ханс-Георг.

Доктор права, профессор, Венский университет (Австрия) – *Член редакционного совета.*

E-mail: hans-georg.heinrich@univie.ac.at

<http://www.enri-east.net/consortium/institute-for-advanced-studies/en/>

KAPUSTIN Anatolii.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Președinte al Asociației de Drept Internațional din Federația Rusă (Federația Rusă) – *Membru al consiliului redacțional.*

KAPUSTIN Anatoly.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, President of The Russian Association of International Law (The Russian Federation) - *Member of editorial board.*

КАПУСТИН Анатолий Яковлевич.

Доктор юридических наук, профессор, Президент Российской ассоциации международного права (Российская Федерация) – *Член редакционного совета.*

E-mail: kapustin@izak.ru, akap@mail.ru

http://jppublishing.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=96&Itemid=102

<http://izak.ru/381>

KOPYLOV Mihail.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician al Academiei Ruse de Științe Naturale, academician al Academiei Ecologice din Rusia și academician al Academiei Internaționale de Ecologie și Protecție a Activității Vitale (Federația Rusă) – *Membru al consiliului redacțional.*

KOPYLOV Mikhail.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Natural Sciences, academician of the Russian Ecological Academy and academician of the International Academy of Sciences of Ecology and Life Safety (The Russian Federation) - *Member of editorial board.*

КОПЫЛОВ Михаил Николаевич.

Доктор юридических наук, профессор, академик РАЕН, академик Российской экологической академии и академик Международной академии наук экологии и безопасности жизнедеятельности (Российская Федерация) – *Член редакционного совета.*

E-mail: mikhail.kopylov11@gmail.com, prof.mikhail.kopylov@gmail.com

<http://www.intlaw-rudn.com/about/faculty/kopylov-mm>

LIPKOVA Ludmila.

Doctor, Ing., profesor universitar, Decan, Faacultatea de Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Republica Slovacia) – *Membru al consiliului redacțional.*

Dr.h.c. prof. Ing. LIPKOVÁ Eudmila, CSc.

Dean, Professor, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava, Slovakia (The Slovak Republic) - *Member of editorial board.*

ЛИПКОВА Людмила.

Доктор, профессор, Декан факультета международных отношений Экономического университета в Братиславе (Словацкая Республика) – *Член редакционного совета.*

E-mail: lipkova@euba.sk

<http://www.osobnosti.sk/index.php?os=zivotopis&ID=1347>

MAZILU Dumitru.

Doctor în drept, profesor universitar, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar (ret.), Universitatea „Spiru Haret” din București (România) – *Membru al consiliului redacțional.*

MAZILU Dumitru.

Doctor of Law, Professor, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador (ret.), The „Spiru Haret” University of Bucharest (Romania) – *Member of editorial board.*

МАЗИЛУ Думитру.

Доктор права, профессор, Чрезвычайный и Полномочный посол (в отставке), Университет им. Спиру Харета, Бухарест (Румыния) – *Член редакционного совета.*

E-mail: dumitru.mazilu@spiruharet.ro; secretariat@universitatea-cantemir.ro

http://ro.wikipedia.org/wiki/Dumitru_Mazilu

http://www.ucdc.info/cd/cd_profil.php?cid=1146

NAZARIA Sergiu.

Doctor habilitat în științe politice, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Stat de Relații Internaționale din Moldova (Republica Moldova) – *Membru al consiliului redacțional.*

NAZARIA Sergei.

Doctor of Political Sciences, Ph.D in History, Associate professor, The Moldavian State Institute of Foreign Relations (The Republic of Moldova) - *Member of editorial board.*

НАЗАРИЯ Сергей Михайлович.

Доктор политических наук, кандидат исторических наук, доцент, Молдавский государственный институт международных отношений (Республика Молдова) – *Член редакционного совета.*

E-mail: sergnazar@mail.ru

PAPAVALDIMER.

Doctor habilitat în economie, profesor universitar, academician al Academiei Naționale de Științe a Georgiei, Rectorul Universității de Stat din Tbilisi „Ivane Javakhishvili” (Tbilisi, Georgia) – *Membru al consiliului redacțional.*

PAPAVALDIMER.

Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician of the Georgian National Academy of Sciences, Rector of The Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (Tbilisi, Georgia) - *Member of editorial board.*

ПАПАВА Владимир.

Доктор экономических наук, профессор, действительный член Национальной Академии наук Грузии, ректор Тбилисского государственного университета имени Ивана Джавахишвили (Тбилиси, Грузия) – *Член редакционного совета.*

E-mail: papavavladimer@gfsis.org; papavavladimer@yahoo.com

<http://www.tsu.edu.ge/en/government/raac/rector/>

<http://www.papava.info/>

http://en.wikipedia.org/wiki/Vladimer_Papava

POPESCU Dumitra.

Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea „Titu Maiorescu” din București, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române (România) - *Membru al consiliului redacțional.*

POPESCU Dumitra.

Doctor of Law, Professor, The „Titu Maiorescu” University of Bucharest, Legal Research Institute „Academician Andrei Rădulescu” of the Romanian Academy (Romania) – *Member of editorial board.*

ПОПЕСКУ Думитра.

Доктор права, профессор, Бухарестский университет имени Титу Майореску, Научно-исследовательский юридический институт имени академика Андрея Рэдулеску Румынской Академии (Румыния) – *Член редакционного совета.*

E-mail: juridic_institut@yahoo.com

ROȘCA Alla.

Doctor habilitat în științe politice; profesor universitar, Universitatea din Tulan, New Orleans, Louisiana (SUA) - *Membru al consiliului redacțional.*

ROSCA Alla.

Doctor of Political Sciences, Professor, The Tulane University of Louisiana, New Orleans, Louisiana (USA) – *Member of editorial board.*

РОШКА Алла.

Доктор политических наук, профессор, Туланский университет, Луизиана, Нью Орлеан (США) – *Член редакционного совета.*

E-mail: alla_rosca@yahoo.com; arosca@tulane.edu
<http://tulane.edu/liberal-arts/political-science/people.cfm>

SEDLEȚCHI Iurie.

Doctor în drept, profesor universitar, Rector al Universității de Studii Europene din Moldova (Republica Moldova) – *Membru al consiliului redacțional.*

SEDLITSCHI Yuri.

Ph.D in Law, Professor, Rector of The European University of Moldova (The Republic of Moldova) – *Member of editorial board.*

СЕДЛЕЦКИЙ Юрий Николаевич.

Кандидат юридических наук, профессор, Ректор Европейского университета Молдовы (Республика Молдова) - *Член редакционного совета.*

E-mail: juriesedletchii@yahoo.fr
<http://www.usem.md/ro.html>

TIMCENCO Leonid.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Națională a Serviciului Fiscal de Stat al Ucrainei (Ucraina) – *Membru al consiliului redacțional.*

TIMCHENKO Leonid.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, The National University of The State Tax Service of Ukraine (Ukraine) – *Member of editorial board.*

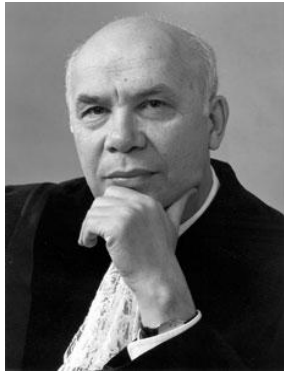
ТИМЧЕНКО Леонид Дмитриевич.

Доктор юридических наук, профессор, Национальный университет Государственной налоговой службы Украины (Украина) – *Член редакционного совета.*

E-mail: ltymch@ukr.net; timchenko@asta.edu.ua

VERESHCHETIN Vladlen.

Doctor habilitat în științe juridice, profesor universitar. În 1984-1995 – membru al Curții Permanente de Arbitraj a ONU (Haga), în 1992-1994 – membru și președinte al Comisiei de Drept Internațional a ONU, în 1995-2006 – Judecător al Curții Internaționale de Justiție a ONU (Haga), din 2012 – Arbitru în Dreptul Cosmic (Spațial) la Curtea Permanentă de Arbitraj a ONU (Haga). În 1978-1995 – Vice-președinte, din 1995 – Președinte de onoare al Institutului Internațional de Drept Cosmic (Spațial) din Paris. Din 1977 - academician al Academiei Internaționale de Astronautică (SUA), din 2006 - academician al Academiei de Științe din Bulgaria. (Federația Rusă) – *Membru al consiliului redacțional.*

Vladlen S. VERESHCHETIN.

Doctor of Juridical Sciences, Professor. In 1984-1995 - Member of the Permanent Court of Arbitration (the Hague). In 1992-1994 - Member and Chairman of the United Nations International Law Commission. In 1995-2006 - Judge of the International Court of Justice (the Hague). From 2012, the Referee for Space Law of the Permanent Court of Arbitration (the Hague). In 1978-1995-Vice President, from 1995 - Director Emeritus of the International Institute of Space Law (Paris). Since 1977 - Member of the International Astronautical Academy (USA), since 2006 - Foreign Member of Bulgarian Academy of Sciences. (The Russian Federation) – *Member of editorial board.*

ВЕРЕЩЕТИН Владлен Степанович.

Доктор юридических наук, профессор. С 1984 по 1995 год - член Постоянной палаты третейского суда (г. Гаага). В 1992-1994 годах - член Комиссии международного права ООН. В 1994 году возглавлял Комиссию. В 1995-2006 годах – Судья Международного Суда ООН (г. Гаага). С 2012 г. – арбитр по космическому праву Постоянной Палаты третейского суда (г. Гаага). В 1978-1995 годах - вице-президент, с 1995 г.- почетный директор Международного института космического права (Франция). С 1977 г. - действительный член Международной астронавтической академии (США). С 2006 г. - иностранный член Болгарской Академии наук. (Российская Федерация) – *Член редакционного совета.*

E-mail: vsvereshchetin@ziggo.nl;

<http://legal.un.org/avl/faculty/Vereshchetin.html>;

http://legal.un.org/avl/pdf/ls/Vereshchetin_bio.pdf;

<http://intlaw-rudn.com/about/history-faces/vereshchetin>

WILLIAMS Silvia Maureen.

Doctor în drept și științe sociale, profesor de Drept Internațional Public, Universitatea din Buenos Aires. Președintele Comitetului de Drept Internațional Spațial al Asociației de Drept Internațional (ILA - Londra). Membru al Consiliului executiv al Asociației de Drept Internațional (sediul, Londra). Membru al Institutului Internațional de Drept Spațial, membru al Academiei Internaționale de Astronautică, membru al Institutului Regal de Relații Internaționale (Chatham House), membru al Institutului Ibero- American de Drept Aerian și Spațial (Argentina) – *Membru al consiliului redacțional.*

WILLIAMS Silvia Maureen.

Doctor of Law and Social Sciences, Professor of Public International Law, University of Buenos Aires. President of the International Space Law Committee of the International Law Association (ILA - London). Member of the Executive Council of the International Law Association (Headquarters, London). Member of the Institut International de Droit Spatial, full member of the International Academy of Astronautics, the Royal Institute of International Affairs (Chatham House), the Ibero American Institute of Air and Space Law (Argentina) – *Member of editorial board.*

УИЛЬЯМС Сильвия Морин.

Доктор права и социальных наук, профессор международного публичного права, Университет Буэнос-Айреса. Президент Комитета по международному космическому праву Ассоциации международного права (АМП - Лондон). Член, Сопредседатель Исполнительного Совета Ассоциации международного права (штаб-квартира, Лондон). Член Международного Института международного космического права, действительный член Международной академии астронавтики, Королевского института международных отношений (Чэтхэм Хаус) и Иbero-американского института воздушного и космического права (Аргентина) – *Член редакционного совета.*

E-mail: maureenw777@yahoo.co.uk;

[swilliams@derecho.uba.ar](http://www.derecho.uba.ar/investigacion/investigadores/williams.php)<http://www.derecho.uba.ar/investigacion/investigadores/williams.php>

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**COLEGIUL DE REDACȚIE (RECENZENȚII)
EDITORSHIP (REVIEWERS)
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ (РЕЦЕНЗЕНТЫ)**

CHINDÎBALIUC Oleana.

Doctor în științe politice, conferențiar universitar interimar, cercetător științific, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei (Republica Moldova) – *Redactor-șef adjunct, Președinte al colegiului de redacție.*

KINDIBALYK Olyana.

Ph.D in Political Sciences, Associate Professor a.i., Scientific Fellow, The Institute of Legal and Political Research of The Academy of Sciences of Moldova (The Republic of Moldova) – *Deputy Editor-in-chief, Head of Editorship.*

КИНДЫБАЛЮК Оляна Игоревна.

Кандидат политических наук, и.о. доцента, научный сотрудник Института юридических и политических исследований АН Молдовы (Республика Молдова) – *Заместитель главного редактора, Председатель редакционной коллегии.*

E-mail: olyana.kindibalyk@gmail.com

ANIȚEI Nadia Cerasela.

Doctor în drept, Profesor universitar, Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (Galați, România).

ANITEI Nadia Cerasela.

Ph.D in Law, professor, Faculty of Legal, Political and Social Sciences, University Dunarea de Jos of Galati” (Galati, Romania).

АНИЦЕЙ Надия Черасела.

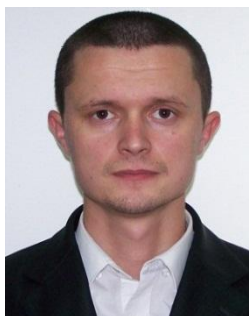
Доктор права, профессор, факультет правовых, политических и социальных наук, Галацкий Университет «Дунэря де Жос» (Галац, Румыния).

E-mail: ncerasela@yahoo.com

<http://ugal.academia.edu/NADIACERASELANITEI/CurriculumVitae>

CAUIA Alexandr.

Doctor în drept, Decan al Facultății de Drept, Universitatea Liberă Internațională din Moldova (ULIM) (Chișinău, Republica Moldova).

CAUIA Alexandr.

Ph.D in Law, Head of The Department of Law, The Free International University of Moldova (ULIM) (Kishinev, The Republic of Moldova).

КАУЯ Александр.

Кандидат юридических наук, Декан юридического факультета, Международный независимый университет Молдовы (ULIM) (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: alex_caiua@yahoo.com

DORUL Olga.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

DORUL Olga.

Ph.D in Law, Associate Professor, The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova).

ДОРУЛ Ольга Павловна.

Кандидат юридических наук, доцент, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: dorulolga@yahoo.com

GLADARENCO-STOIAN Maia.

Doctor în istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Iași, România).

GLADARENCO-STOIAN Maia.

Ph.D in History, University „Alexandru Ioan Cuza” of Iassy (Iassy, Romania).

ГЛАДАРЕНКО-СТОЯН Майя.

Кандидат исторических наук, Ясский Университет «Александру Иоан Куза» (Яссы, Румыния).

E-mail: maia_gl@yahoo.fr

GENTIMIR Alina Mirabela.

Doctor în drept, Lector, Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Iași, România).

GENTIMIR Alina Mirabela.

Lecturer PhD, Faculty of Law, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iassy (Iassy, Romania).

ДЖЕНТИМИР Алина.

Кандидат юридических наук, преподаватель, Юридический факультет Ясского университета им. А.И.Кузы (Яссы, Румыния).

E-mail: agentimir@yahoo.fr

GLUHAIA Diana.

Doctor în drept, Universitatea Publică din Navarra (Pamplona, Spania).

GLUHAIA Diana.

Ph.D in Law, The Navarra Public University (Pamplona, Spain).

ГЛУХАЯ Диана.

Доктор права, Наваррский публичный университет (Памплона, Испания).

E-mail: diana.gluhaya@unavara.es; diana_gluhaia@yahoo.com

IOVIȚĂ Alexandrina.

Doctor în drept, UNAIDS, Cartierul general, Coordonator programe, drepturile omului și legislație (Chișinău, Republica Moldova – Geneva, Elveția).

IOVITA Alexandrina.

Ph.D in Law, UNAIDS Secretariat, Headquarters, Programme Officer, Human Rights and Law (Kishinev, The Republic of Moldova – Geneva, Switzerland).

ИОВИЦЭ Александрина Александровна.

Кандидат юридических наук, UNAIDS, генеральный офис, сотрудник по программам, права человека и правовые вопросы (Кишинев, Республика Молдова, Женева, Швейцария).

E-mail: alexandrina_iovita@yahoo.com

KOVALEVA Natalia.

Doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Șef Departament activitate socială și educațională, Universitatea de Stat din Orenburg (Orenburg, Federația Rusă).

KOVALEVA Natalia.

Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of Department for Social and Educational Work of the Orenburg State University (Orenburg, The Russian Federation).

КОВАЛЕВА Наталья Александровна.

Кандидат педагогических наук, доцент, начальник отдела по социальной и воспитательной работе Оренбургского госуниверситета (Оренбург, Российская Федерация).

E-mail: kovaleva_osu@mail.ru

<http://www.osu.ru/doc/3117>

LISENCO Vlada.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Consultant juridic, Misiunea OSCE în Moldova, Reprezentanța din Tiraspol (Tiraspol, Republica Moldova).

LISENCO Vlada.

Ph.D in Law, Associate Professor, Legal Adviser, OSCE Mission in Moldova, Representation in Tiraspol (Tiraspol, The Republic of Moldova).

ЛЫСЕНКО Влада.

Кандидат юридических наук, доцент, юридический советник, Миссия ОБСЕ в Молдове, Представительство в Тирасполе (Тирасполь, Республика Молдова).

E-mail: vlada.lisenco@mail.ru

METREVELI Levan.

Doctor în științe politice, șef al Centrului pentru dezvoltarea integrată a Georgiei, Universitatea de Stat Tbilisi (Tbilisi, Georgia).

METREVELI Levan.

Doctor of Political Sciences, Head of the Center for integrated development of Georgia, Tiflis State University (Tbilisi, Georgia).

МЕТРЕВЕЛИ Леван.

Доктор политических наук, руководитель Центра комплексного развития Грузии Тбилисского государственного университета (Тбилиси, Грузия).

E-mail: levanmetreveli@yahoo.com

MOUSMOUTI Maria.

Doctor în drept, Director executiv al Centrului European de Drept Constituțional din Atena (Atena, Grecia).

MOUSMOUTI Maria.

Ph.D in Law, Executive director of The European Center of Constitutional Law (Athenas, Grece).

МОУСМУТИ Мария.

Доктор права, Исполнительный директор Европейского центра конституционного права (Афины, Греция).

E-mail: maria.mousmouti@sasalumni.net

<http://www.cecl2.gr/index.php/en/thecentre/theboard/11-thecentre/cv/16-08-maria-mousmouti>

http://ials.sas.ac.uk/postgrad/LDclinic/LDclinic_who.htm

SÂRCU Diana.

Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Director al Institutului Național de Justiție al Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

SARCU Diana.

Doctor of Juridical Sciences, Associate professor, Director of the National Institute of Justice of the Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

СЫРКУ Диана.

Доктор юридических наук, доцент, Директор Национального института юстиции Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: sircu@yahoo.com

SYCHI Alexandru.

Doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar, Universitatea Națională „Jurie Fedikovici” din Cernăuți (Cernăuți, Ucraina).

SYCH Alexander.

Doctor of Historical Sciences, Professor, Chernivtsi National University „Yuri Fedkovych” (Chernivtsi, Ukraine).

СЫЧ Александр Иванович.

Доктор исторических наук, профессор, Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича (Черновцы, Украина).

E-mail: asych_chnu@yahoo.com, amenitinna@gmail.com

SOLNȚEV Alexandr.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Șef-adjunct al Catedrei de Drept Internațional al Universității Prieteniei Popoarelor din Rusia (Moscova, Federația Rusă).

SOLNTSEV Alexander.

Ph.D in Law, Associate Professor, Deputy Head of the Department of International Law PFUR, the Peoples' Friendship University of Russia (Moscow, The Russian Federation).

СОЛНЦЕВ Александр Михайлович.

Кандидат юридических наук, доцент, зам. заведующего кафедрой международного права Российского университета дружбы народов (Москва, Российская Федерация).

E-mail: a.solntsev@gmail.com; intlaw.rudn@gmail.com
www.intlaw-rudn.com

SMOCHINA Carolina.

Doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea Europeană din Lefke (Lefke, Nicosia, Cipru).

SMOCHINA Carolina.

Ph.D in Law, Associate Professor, European University of Lefke (Lefke, Nicosia, Cyprus).

СМОКИНЭ Каролина.

Доктор права, доцент, Европейский Университет в Лефке (Лефке, Никосия, Кипр)

E-mail: smochina@gmail.com

STARODUBȚEV Grigorii.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Șef catedră Drept Internațional, Academia de Drept a Ministerului Justiției al Federației Ruse (Moscova, Federația Rusă).

STARODUBTSEV Grigory.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Head of the International Law Department of the Russian Legal Academy of the Ministry of Justice of the Russian Federation (Moscow, The Russian Federation).

СТАРОДУБЦЕВ Григорий Серафимович.

Доктор юридических наук, профессор, зав. кафедрой международного права Российской правовой академии Министерства юстиции РФ (Москва, Российская Федерация).

E-mail: dcxter77@list.ru; intlaw_rpa@bk.ru
<http://rpa-mu.ru/ob-akademii/kafedra-mp>

ISMAYL Togrul.

Doctor în istorie, Doctor în economie, conferențiar universitar, Universitatea TOBB, Economie și Tehnologie (Ankara, Turcia).

ISMAYL Togrul.

Ph.D in History, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor, TOBB University of Economics and Technology (Ankara, Turkey).

ИСМАИЛ Тогрул.

Доктор истории, Доктор экономики, доцент, TOBB университет экономики и технологии (Анкара, Турция).

E-mail: togrul65@hotmail.com, tismayil@etu.edu.tr

ȚIGĂNAȘ Ion.

Doctor în drept, Director General Adjunct, Agentia de Stat Pentru Proprietatea Intelectuala a Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

TIGANAS Ion.

Ph.D in Law, Deputy General Director of The State Agency on Intellectual Property of The Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

ЦИГЭНАШ Ион.

Кандидат юридических наук, Генеральный вице-директор Государственного агентства по интеллектуальной собственности Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: iondrept@yahoo.com

http://www.agepi.gov.md/pdf/about/cv_tiganas.pdf

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**DATE DESPRE AUTORI
DATES OF AUTHORS
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ**

AKULOV-MURATOV Vladislav.

Doctor în științe administrative, post-doctorand al Academiei Naționale de Administrare Publică de pe lângă Președintele Ucrainei (Kiev, Ucraina).

AKULOV-MURATOV Vladyslav.

PhD in administrative sciences, post-PhD student of the National Academy of Public Administration in addition to the President of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

АКУЛОВ-МУРАТОВ Владислав Викторович.

Кандидат наук государственного управления, докторант Национальной академии государственного управления при Президенте Украины (Киев, Украина).

E-mail: akulov.muratov.vladyslav.2011@gmail.com

AREȘEV Andrei.

Cercetător științific, Sectorul de Drept Informațional, Institutul Stat și Drept al Academiei Ruse de Științe; cercetător științific, Centrul pentru Studiul privind Caucazul și Asia Centrală de la Institutul de Studii Orientale al Academiei Ruse de Științe (Moscova, Federația Rusă).

ARESHEV Andrey.

Research Fellow, Department of Information Law, Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences; Research Fellow, Center for the Study of the Caucasus and Central Asia of the Institute of Oriental Studies of the Russian Academy of Sciences (Moscow, The Russian Federation).

АРЕШЕВ Андрей Григорьевич.

Научный сотрудник сектора информационного права Института государства и права РАН; научный сотрудник Центра изучения Кавказа и Центральной Азии Института Востоковедения РАН (Москва, Российская Федерация).

E-mail: igpran@rambler.ru

ARHILIUC Victoria.

Doctor habilitat în drept, profesor cercetător, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

ARHILIUC Victoria.

Doctor of Juridical Sciences, Professor, The State University of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

АРХИЛЮК Виктория Нестеровна.

Доктор юридических наук, профессор, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: arhiliucv57@yahoo.com

BĂIEȘU Aurel.

Doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, judecător la Curtea Constituțională (Chișinău, Republica Moldova).

BAIESU Aurel.

Doctor of Juridical Sciences (Private International Law), Professor, The Moldova State University, Judge at the Constitutional Court (Kishinev, The Republic of Moldova).

БЭЕШУ Аурил.

Доктор юридических наук, профессор, Молдавский государственный университет, Судья Конституционного суда (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: aurelbaiesu@yahoo.com

BROCKOVA Katarina.

Doctor în drept, Asistent universitar superior, Catedra drept internațional, Facultatea Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacă).

BROCKOVÁ Katarína.

PhD. In Law, senior assistant, Department of International Law, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava (Bratislava, Slovak Republic).

БРОЦКОВА Катарина.

Кандидат юридических наук, старший ассистент, Кафедра международного права, Факультет международных отношений, Экономический университет в Братиславе (Братислава, Республика Словакия).

E-mail: katarina@brocko.sk

SAȚAVEICĂ Eugeniu.

Magistru în drept, Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

SATAVEICA Eugeniu.

Master of Law, PhD student, The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova).

КАЦАВЕЙКЭ Еуджениу.

Магистр права, аспирант, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: eugeniu@lawyer.com

GENTIMIR Alina Mirabela.

Doctor în drept, Lector, Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (Iași, România).

GENTIMIR Alina Mirabela.

Lecturer PhD, Faculty of Law, „Alexandru Ioan Cuza” University of Iassy (Iassy, Romania).

ДЖЕНТИМИР Алина.

Кандидат юридических наук, преподаватель, Юридический факультет Ясского университета им. А.И.Кузы (Яссы, Румыния).

E-mail: agentimir@yahoo.fr

ILANA Ana.

Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova, Catedra Drept Privat – Dreptul afacerilor (Chișinău, Republica Moldova).

ILANA Ana.

Ph.D student, Business Law Department of The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova).

ИЛАНА Анна.

Аспирант, Департамент Предпринимательского права, Кафедра Частного права, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: ana_ilana.01@gmail.com

FRANCISCO DE BORJA Iriarte Ángel.

Master en Asesoria Fiscal por la Universidad de Deusto, Magistrado de la Sala de lo Civil y lo Penal del Tribunal Superior de Justicia del País Vasco (Bilbao, País Vasco, España).

FRANCISCO DE BORJA Iriarte Ángel.

Master în Drept Fiscal a Universității din Deusto, Judecător al Curții civile și Curții Penale în Înalta Curte a Țării Bascilor (Bilbao, Tara Bascilor, Spania).

FRANCISCO DE BORJA Iriarte Ángel.

Master of Fiscal Law at the University of Deusto, Judge of the Civil Court and Criminal Court in the High Court of the Basque Country (Bilbao, Basque Country, Spain).

ФРАНСИСКО ДЕ БОРХА Ириарте Анхел.

Магистр фискального права Университета Деусто, судья гражданского суда и уголовного суда в Высшем суде Страны Басков (Бильбао, Страна Басков, Испания).

E-mail: Iriarte.fb@aju-ej-gv.es

EVSEEV Vladimir.

Doctor în științe tehnice, Șef Secție Caucaz al Institutului CSI (Moscova, Federația Rusă).

EVSEEV Vladimir.

PhD in Tehnical Science, Head of Departament of Caucas of the Institute of CIS (Moscow, The Russian Federation).

ЕВСЕЕВ Владимир Валерьевич.

Кандидат технических наук, заведующий Отдела Кавказа Института стран СНГ (Москва, Российская Федерация).

E-mail: vlad.evseev@gmail.com

MRÁZ Stanislav.

Doctor în drept, Profesor universitar, Șef Catedră drept internațional, Facultatea Relații Internaționale, Universitatea Economică din Bratislava (Bratislava, Republica Slovacă).

MRÁZ Stanislav.

PhD. In Law, Professor, Head of The Department of International Law, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava (Bratislava, Slovak Republic).

МРАЗ Станислав.

Кандидат юридических наук, профессор, Заведующий кафедрой международного права, Факультет международных отношений, Экономический университет в Братиславе (Братислава, Республика Словакия).

E-mail: lipkova@euba.sk

NICHITA Rodica.

Magistru în drept, Doctorand, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

NICHITA Rodica.

Master of Law, PhD student, The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova).

НИКИТА Родика.

Магистр права, аспирант, Молдавский государственный университет (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: r.nichita2012@yandex.com

PEREMOT Serghei.

Doctorand, Institutul Stat și Drept „V.M.Korețchi” al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei (Kiev, Ucraina).

PEREMOT Serghei.

PhD student, Institute of State and Law „V.M Koretsky” of The National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine).

ПЕРЕМОТ Сергей Владимирович.

Аспирант Института государства и права имени В.М. Корецкого Национальной академии наук Украины (Киев, Украина).

E-mail: speremot@gmail.com

PATRAȘ Mihai.

Doctor habilitat în economie, profesor universitar, ex-președinte al Comisiei parlamentare pentru economie și buget din primul Parlament al RM /1990-1994/ (Chișinău, Republica Moldova).

PATRAS Mihai.

Doctor of Economics, Professor, ex-president of the parliamentary commission for economy and budget in the first Parliament of Moldova /1990-1994/ (Kishinev, The Republic of Moldova).

ПАТРАШ Михай.

Доктор экономических наук, профессор, экс-председатель парламентской комиссии по экономике и бюджету в первом парламенте Молдовы /1990-1994/ (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: patras_olga@yahoo.com

POALELUNGI Mihai.

Doctor în drept, Președintele Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

POALELUNGI Mihai.

Ph.D. (Law), President of the Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

ПОАЛЕЛУНЖЬ Михай.

Кандидат юридических наук, Председатель Высшей Судебной Палаты Республики Молдова (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: mihai.poalelungi@csj.gov.md

RUSU Victor.

Magistru în drept, doctorand, Universitatea de Stat din Moldova; lector superior, Facultatea de Drept, Catedra de drept public, Universitatea de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

RUSU Victor.

Master of Law, PhD Student, State University of Moldova; senior lecturer, Faculty of Law, Department of Public Law, European University of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

РУСУ Виктор.

Магистр права, аспирант, Государственный университет Молдовы; старший преподаватель, факультет права; кафедра публичного права, Европейский Университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: victor_rusu@mail.md

ȘARGU Lilia.

Doctor în economie, conferențiar universitar, Decanul Facultății de Științe Economice, Universitatea de Studii Europene din Moldova (Chișinău, Republica Moldova).

SHARGU Lilia.

Ph.D., Associate Professor, Dean of the Faculty of Economics, European University of Moldova (Kishinev, The Republic of Moldova).

ШАРГУ Лилия.

Кандидат экономических наук, доцент, декан Факультета экономических наук, Европейский университет Молдовы (Кишинев, Республика Молдова).

E-mail: lsargu@list.ru

TEBENCO Oleg.

Doctorand, Facultatea Relații Internaționale și Serviciu Diplomatic a Universității Naționale din Lvov (Lvov, Ucraina).

TSEBENKO Oleg.

Ph.D student, Department of International Relations and Diplomatic Service of The Lviv National University (Lviv, Ukraine).

ЦЕБЕНКО Олег Александрович.

Аспирант факультета международных отношений и дипломатической службы Львовского национального университета имени Ивана Франко (Львов, Украина).

E-mail: o.tsebenko@mail.ru

RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ

CERINȚELE

**privind condițiile de prezentare a manuscriselor pentru publicare în
„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”**

Revista teoretico-științifică „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale” acceptă pentru publicare articole în limbile moldovenească (română), rusă, engleză, spaniolă, franceză, germană (la discreția autorului), care conțin rezultate inedite ale cercetărilor efectuate și care sunt ajustate la „Cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor articolelor”.

Consiliul Redacțional acceptă manuscrisul articolului pentru publicare în corespondere cu profilurile ediției („drept” și „științe politice”), cu un volum nu mai mult de 20 de pagini, inclusiv figuri și tabele. Manuscrisul ar trebui să conțină doar materiale originale, efectuat la un înalt nivel științific, reflectând rezultatele cercetării efectuate de către autor, obținute cu cel mult un an înainte de publicare, și care conține un element clar privitor la inovația științifică a cercetării și propria contribuție a autorului. Sunt acceptate pentru publicare materialele care anterior nu au fost publicate în alte ediții și nu au fost destinate pentru publicarea simultană în diverse ediții. Articolele sunt expuse recenzării obligatorii, în conformitate cu *Anexa 3*. Pentru doctoranzi (competitori) este obligatorie recenzarea articolelor de către conducătorul științific. Pot fi publicate doar articolele care au primit recenzii pozitive. Pentru publicarea articolelor nu se plătește și nu se încasează taxe.

Cerințele menționate mai sus se aplică tuturor materialelor trimise pentru publicare în adresa revistei. Consiliul Redacțional are dreptul de a nu accepta publicarea materialelor în caz de: a) nerespectarea cerințele privind condițiile de prezentare a manuscriselor articolelor; b) plagiat; c) conținutul articolului este neadecvat cu profilurile revistei.

În cazurile când nu sunt respectate cerințele redacția are dreptul să nu examineze manuscrisul. Consiliul Redacțional își rezervă dreptul de a reduce volumul articolului prezentat (dacă este necesar), expunându-l în versiunea redacției (introducând modificări redacționale, care nu schimbă sensul general al articolului prezentat de autor). Formulările și prezentarea materialelor în articolele publicate nu reprezintă întotdeauna poziția revistei și nu angajează în nici un fel redacția. Aceste materiale se publică în ordine de discuție, în scopul asigurării posibilității de a expune diverse opinii. Responsabilitatea asupra conținutului articolelor, selecției și preciziei faptelor și informației citate revine în exclusivitate autorilor. În același număr al revistei poate fi publicat doar un singur articol al unui autor.

Numărul de autori al unui articol nu poate fi mai mare de două persoane. Autorul (ii) trimite redacției 2 exemplare originale a articolului (semnate de autor) în imprimare pe hârtie și trimite articolul în format electronic prin e-mail la adresa: alexandruburian@yahoo.com

Volumul articolului nu trebuie să depășească 1,5 c.a. dactilografiate pe hârtie, format A4 (60 de mii de caractere, sau 16-20 de pagini de text), inclusiv figuri, tăblițe, referințe și scheme. Atunci când se plasează referințe bibliografice în limba engleză este necesar de indicat denumirea oficială a surselor (revistelor) în limba engleză.

Pentru a plasa un articol în Revistă este necesar de prezentat următoarele documente: cerere, informațiile despre autor (ia), articolul, fotografia autorului (autorilor) în format JPG, adnotare (abstract, rezumat) în trei limbi (română, rusă și engleză) într-un volum de 200 de cuvinte, cuvinte-cheie (5-7 cuvinte). Adnotarea nu trebuie să conțină referiri la literatura citată, tabele și figuri.

Informația despre autor (i) conține următoarele date: numele, prenumele, patronimicul autorului (autorilor), locul de muncă, funcția, titlul științific, gradul științific, adresa poștală, adresa electronică și numărul de telefon. Numele autorului (autorilor) ar trebui să fie listate sub titlul articolului, în dreapta.

Cerințele tehnice pentru perfectarea manuscrisul pentru publicare:

Titlul articolului nu trebuie să depășească trei linii. Titlul ar trebui să fi dat numai cu majuscule (Times New Roman 16) și centrat. Sursele literare utilizate în articol trebuie prezentate într-o singură listă la sfârșitul textului (bibliografie), în conformitate cu **Anexa 2**. Referirile la literatura de specialitate menționate în text sunt obligatorii, trebuie să fie plasate în partea de jos a fiecărei pagini a textului și necesită să fie perfectate în conformitate cu **Anexa 1**. Referirile la sursele externe sunt prezentate într-o limbă străină și sunt urmate, în cazul traducerii în română și rusă, cu indicație privitor la traducere. Numerotarea referirilor la sursele literare este dată în ordinea menționată în text. Trimiteri la lucrări nepublicate nu sunt permise. Lista bibliografică (de la sfârșitul textului) este dată în ordine alfabetică în funcție de prima literă a prenumelui autorului (autorilor).

Acronimele și abrevierile trebuie să fie descifrate la prima mențiune în textul articolului. În textele în limba română, engleză, franceză, spaniolă și germană se utilizează ghilimele germane („ ”), în textele în limba rusă se utilizează ghilimelele franceze (« »).

Parametrii paginii:

Documentul trebuie salvat în MS Word, formatul de pagină A 4, marginile paginii: sus și jos - 2 cm, dreapta - 1,5 cm, stânga - 3 cm, Font - Times New Roman; Dimensiune font - 12, spațiere - 1,5. Aliniere pe lățime, un spațiu la stânga - 1,5. Numerotarea paginilor este consecutivă, secvențială, în partea de jos a paginii, pe centru.

Redactarea textului:

Despărțirea manuală în silabe a cuvintelor (transferul din rând în rând) este inacceptabilă. Figurile și tablele trebuie să fie numerotate, să aibă denumire, legendă și subiect. Titlurile lor și trebuie să fie prezentate în text după alineatul care conține un link de referință la ele.

Exemplarele autorului:

Fiecare autor al articolului obține doar un număr al revistei, indiferent de numărul de autori.

Consiliul Redacțional

Anexa 1

Exemple de referințe bibliografice:

Referințele (citatele) de la sfârșitul fiecărei pagini trebuie să conțină semnele de punctuație și să urmeze aceleași reguli ca și plasarea lor în descrierea bibliografică.

Dacă textul nu este citat de o sursa originală, dar de un alt document, atunci se utilizează următoarele cuvinte la început de referință: citat de: (citând sursele împrumutate):

Exemplu:	Citat de: Dumitru Mazilu. Drept diplomatic. București: Editura Lumina Lex, 2003, p. 115. Citat de: Alexandru Burian. Drept diplomatic și consular. Chișinău: Editura ARC, 2003, p. 154.

La amenajarea secvențială a referințelor (citatelor) primare și repetate se utilizează termenul "Ibid." sau ("Ibidem"):

Referință primară	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea unei Mari Puteri în politică. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
Referință repetată	Ibid., p. 47 sau Ibidem., p. 47.

La amenajarea nesecvențială a referințelor (citatelor) primare și repetate, când referințele urmează nu concomitent una după alta, se utilizează termenul *Op. cit.* (opus citato) și este prezentat folosind caractere cursive:

Referință primară	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea unei Mari Puteri în politică. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
Referință repetată	Jeffrey Mankoff. <i>Op. cit.</i> , p. 65.

Anexa 2

Exemple de „Listă bibliografică” (bibliografie):

Lista bibliografică este plasată după textul articolului cu titulatura „Bibliografie”. Toate link-urile din listă sunt numerotate secvențial și sunt aranjate în ordine alfabetică.

Descrierea unei cărți cu un singur autor:

Exemplu	Jeffrey Mankoff. Politicii externe Ruse: întoarcerea de mare putere politica. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009. XII + 359 p.

Descrierea unei cărți cu trei sau mai mulți autori:

Exemplu	David G. Victor... [et al.]. Gaze naturale și geopolitică: din 1970 până în 2040. New York: Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.

Descrierea unui articol publicat într-o revistă:

Este necesar de a indica numele autorului articolului, denumirea articolului, denumirea revistei, anul, numărul ediției sau volumul, numărul paginei de la începutul și sfârșitul articolului.

Exemplu	Serghei Lavrov. Rusia și lumea în secolul XXI. În: Rusia în afacerile globale. Iulie-septembrie 2008, Vol. 6, nr. 3, p. 8 - 18.

Descrierea unei teze de doctorat:

Exemplu	Vladislav Boiko. Securitatea energetică în contextul globalizării. Teză de doctor în științe politice. Moscova, 2012. 250 p.

Descrierea unui autoreferat a tezei de doctorat:

Exemplu	Yuri Jukov. Centrismul politic în Rusia. Autoreferatul tezei... candidat în științe politice. Sankt-Petersburg, 2012. 24 p.

Descrierea publicațiilor științifice electronice:

Pentru surse de electronice, trebuie să specificați practic aceleași informații ca pentru reviste: autorul, titlul, numele site-ului (sau secțiune a site-ului) și URL-ul. Articolul ar trebui să conțină noțiunea [On-line];; informații la data de partajare pe rețeaua electronică (după fraza „Vizitat la:” indica data, luna și anul): (Vizitat la: 03.02.2012).

Exemplu	Burian Alexandru, Gurin Corina. Procesul decizional în politica externă și influența lui asupra negocierilor. În: Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale. 2011, nr. 4, p. 39 - 55. [On-line]: http://www.rmdiri.md/pdf/RMDIRI20114.p.pdf/ . (Vizitat la: 07.09.2012).

REGULAMENTUL
cu privire la recenzarea articolelor științifice în
„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”

1. Articole științifice primite de redacția *Revistei Moldovenești de Drept Internațional și Relații Internaționale* trec prin Instituția de recenzare.

„Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale” a adoptat un sistem de patru niveluri de recenzare a articolelor și materialelor prezentate spre publicare:

Primul nivel – recenzarea de către Redactorul-șef (*main editor peer review*);

Al doilea nivel - recenzie de „nivel deschis” (*open peer review* - autorul și recenzentul se cunosc reciproc) – recenzia este transmisă la redacție de către autor;

Al treilea nivel - recenzie de nivel „orb-unilateral” (*single-blind* – recenzentul știe despre autor, autorul - nu);

Al patrulea nivel - recenzie de nivel „orb-dublu” (*double-blind* - atât recenzentul, cât și autorul, nu știu unul despre altul).

2. Fiecare articol științific necesită să aibă recenzii:

- deschise: *primul nivel* – recenzia (decizia) redactorului-șef; *al doilea nivel* - recenzia unui recenzent oficial, specialist în domeniu (doctor sau doctor habilitat);

- confidențiale (oarbe): *al treilea nivel* – recenzia redactorului științific sau a unui membru al consiliului redacțional sau al colegiului de redacție; *al patrulea nivel* – la decizia consiliului redacțional și recenzentul poate fi doar din exterior.

Pentru publicarea articolelor doctoranzilor și competitorilor la gradul de doctor, în afară de recenzia unui specialist în domeniu se cere și recomandarea spre publicare din partea catedrei de profil.

3. Analizând recenziile, redacția evaluează prezența în articole a elementelor de actualitate a problemei științifice pe care autorul pretinde să o soluționeze. Recenzia necesită să descrie în mod clar valoarea teoretică sau aplicativă a investigației, și să coreleze constatările autorului cu conceptele științifice existente. Un element de bază al recenziei ar trebui să fie aprecierea de către recenzent a contribuției personale a autorului articolului la soluționarea problemei. Este necesar de a menționa în recenzie corespunderea stilului, logicii și nivelului de accesibilitate a expunerii științifice a materialului de către autor, precum și un aviz privind fiabilitatea și valabilitatea concluziilor.

4. După primirea recenziilor, redacția analizează articolele prezentate și adoptă decizia finală, în baza unei evaluări complete, privitor la publicarea sau ne-publicarea articolelor.

În baza deciziei adoptate autorului i se comunică, prin e-mail sau poștă, informația cu privire la evaluarea articolului și decizia adoptată. În cazul că se refuză de a publica articolul, recenziile rămân anonimi.

5. Colegiul de redacție își rezervă dreptul de a trimite articolul la o recenzie suplimentară externă anonimă (*double-blind*). Redactor-șef, în asemenea caz, trimite recenzentului o scrisoare în care solicită recenzarea, atașând la scrisoare articolul și modelul conform căruia se recomandă de a efectua recenzia.

6. Prezența recenziilor pozitive nu este un motiv suficient pentru publicarea articolului. Decizia finală privitor la publicarea articolului este adoptată de consiliul redacțional.

7. În cazul în care există o critică substanțială din partea recenzentului, însă articolul, la general, este evaluat pozitiv, consiliul redacțional poate aprecia articolul ca polemic și poate decide de a-l publica în rubrica „Tribuna discuțională”.

8. Originalele recenziilor sunt păstrate la „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”.

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**REQUIREMENTS
to papers for publication in the
„Moldavian Journal of International Law and International Relations”**

„Moldavian Journal of International Law and International Relations” being a scientific-theoretical journal admits for publication articles in Moldovan (Romanian), Russian, English, Spanish, French, German (optional author) languages, containing the results of original research, designed in accordance with the „Requirements for the articles”.

An Editorial Board of the „Moldavian Journal of International Law and International Relations”, accept manuscript for publication corresponding to the edition profiles, no more than 20 pages, including figures and tables. The manuscript should contain only original material, performed at a high academic level, reflecting the author's research results, completed no more than one year before publication, and containing a clear element of creation of a new knowledge. The materials which earlier were not published and have been not intended to the simultaneous publication in other editions for printing are accepted. Articles are exposed to obligatory reviewing, in accordance with the *Appendix 3*. For post-graduate students (competitors) the review of the supervisor of studies is obligatory. We print only articles which have received only positive reviews. The fee for the publication is not paid.

The rules mentioned above apply to all the material sent to the journal for publication. The Editorial Board has the right not to accept materials to the publication in a case of: a) non-compliance of the paper with the requirements for its publication; b) plagiarism; c) inappropriate content of the presented paper to the journal profiles.

In cases when the requirements are not respected the editorial board has the right not to examine the manuscript. The editors reserve the right to reduce the volume of the article (if it is necessary), exposing it to editorial revision, make editorial (which do not change the general sense) changes in the author's original. Editors can publish materials without sharing author's opinion (in order of discussion). Authors are responsible for the selection and accuracy of the facts, quotes, and other information. Journal will only publish one article per author in each volume of the issue.

The number of authors should not be more than two people. Author (s) sent to the editor two copies of the article (signed by the author both in print and electronic form and send the article in electronic form by e-mail at: alexandruburian@yahoo.com

The paper shouldn't exceed 1,5 printer's sheet of the typewritten text of format A4 (60 thousand characters, or 16-20 pages of text), including tables, list of references and drawings (schemes). At drafting of bibliographic references in English it is necessary to specify official English-speaking names of journals.

In order to place an article in the journal you should present following documents: an application, information about the author (s), an article, one author (s) photograph in JPG form, annotation provided in three languages (Romanian, Russian and English) in a volume of 200 words, key words (5 - 7 words). Abstract should not contain references to the quoted literature, tables and figures.

Information about the author (s) contains: author's name, affiliation, post a scientific degree, an academic status, mailing address, e-mail address and telephone number Author's name should be listed under the article's title on the right.

Technical requirements to registration of the manuscript for the publication:

Title of the article should not exceed three lines. The title should be given only in capital letters (Times New Roman 16) and centred. Literary sources used in the paper should be submitted in one list at the end (bibliography). Bibliographical list is presented after the text item in accordance with the *Appendix 2*.

Footnotes to the literature mentioned in the text are mandatory and must be prepared in the bottom of the page in accordance with the **Appendix 1**. References to the foreign sources are given in a foreign language and are followed in the case of translation into Romanian and Russian indication of the translation. The numbering of the sources is given in the order mentioned in the text. References to unpublished works are not permitted. The bibliography is given in alphabetic order according to the first letter of authors surnames. Acronyms and abbreviations should be deciphered in a place of the first mention in the text. In text presented in Romanian, English, French, German or Spanish language, German inverted commas („pads”) should be used; in text presented in Russian language the French inverted commas («fur-trees») are used.

Page Setup:

The document must be saved in MS Word, A 4 page format, page margins: top and bottom - 2 cm, right - 1.5 cm, left - 3 cm Font - Times New Roman; font size - 12, line spacing - 1,5. Alignment on width, a space at the left - 1,5. Numbering of pages is through, in the bottom of the page, on the centre.

Text drafting:

Using of manual transfer (manual hyphenation) is unacceptable. Figures and tables should have a caption and subject headings and should be presented in the text after the paragraph containing a link to them.

Author's copies:

Each author obtains only one issue of the journal, regardless of the number of authors.

The Editorial Board

Appendix 1

Example of bibliographic footnotes:

Punctuation and prescribed punctuation in citations should follow the same rules as their placement in the bibliographic description.

If the text is not cited by the original source, but by another document, then following words are used: in the beginning of the reference: *Quoted by*, with a reference to the citing sources of borrowed text:

Example:	Quoted by: Ernst Gabriel Frankel. Oil and Security A World Beyond Petroleum. The Netherlands: Springer, 2007, p. 115.

«Ibid.» or (Ibidem) are used in the sequential arrangement of primary and repeated references.

<i>Primary</i>	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 21.
<i>Repeated</i>	Ibid., p. 47.

Op. cit. (opus citato) is used in repeated footnotes containing item to the same document without following the primary reference and is presented using italics.

<i>Primary</i>	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009, p. 217.
<i>Repeated</i>	Jeffrey Mankoff. <i>Op. cit.</i> , p. 65.

Examples of a bibliography:

Bibliographical list is placed after the text article and is supplied after the notion „Bibliography”. All links in the list are numbered sequentially and are arranged in alphabetical order.

Book with one author:

Example	Jeffrey Mankoff. Russian foreign policy: the return of great power politics. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009. xii + 359 p.

Book with three and more authors:

Example	David G. Victor ... [et al.]. Natural gas and geopolitics: from 1970 to 2040. Cambridge; New York: Cambridge University Press Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.

The paper from the journal:

Article from a journal should contain following description - author (s), article title, journal name, year, and page number of the beginning and of the end of the article.

Example	Sergei Lavrov. Russia and the World in the 21 st Century. In: Russia in global affairs. July-September 2008, Vol. 6, nr. 3, p. 8 – 18.

Dissertation

Example	Vladislav Boiko. Energy security in the context of globalization. Political Science Dissertation. Moscow, 2012. 250 p.

A dissertation synopsis:

Example	Yuri Jukov E.H. Political centrism in Russia. Dissertation synopsis ... candidate in political science. Saint Petersburg, 2012. 24 p.

Description of the electronic scientific publications:

For electronic sources, you need to specify practically the same information as for journals: author, title, name of the site (or section of the website) and the URL. The item should contain the notion [On-line];; information on the date of the electronic network share (after „Visited on:” indicate the date, month and year): (Visited on: 03.02.2012) is used in referring to the e-resource e-mail address.

Example	Chietigi Bajpae. China’s Quest for Energy Security. In: Power and Interest News Report. February 25, 2005. [On-line]: http://www.pinr.com/ . (Visited on: 07.09.2011).

PROVISION
about the reviewing of scientific articles in
„Moldavian Journal of International Law and International Relations”

1. Scientific papers received to the Editorial office of „Moldavian Journal of International Law and International Relations”, pass through peer review process.

„Moldavian Journal of International Law and International Relations” comprises a four-level system of peer review articles:

1st level – reviewing by the editor (main editor peer review);

2nd level – an open peer review (the author and the reviewer know each other) – a review is submitted to the editor by the author;

3rd level - one-sided i.e. „blind” peer review (single-blind - the reviewer knows the author, but the author - doesn't know the reviewer);

4th level – double-blind peer review (neither reviewer nor author know about each other).

2. Each scientific article must be accompanied by a review:

– Open: 1st level – a review (conclusion) of the editor; 2nd level – a review of official reviewer, specialist of appropriate scientific profile (doctorate or PhD);

– Closed (blind): 3rd level – a review done by a scientific editor or a member of the editorial board; 4th level - a review done by the decision of the editorial board and only external.

To publish articles of graduate students, PhD applicants except for review it should be presented a recommendation from the profile of the department.

3. An editorial board, making the evaluation of reviews, draws attention to the relevance of the scientific problem to be solved by the author. The Review should clearly describe the theoretical or applied significance of the study; correlate the author's conclusions to existing scientific concepts. An essential element of the review should be the assessment a personal contribution to the solution of the issue by the reviewer. Correspondence to the style, logics and the availability of the narration to the scientific nature of the material and obtaining of the conclusions about the reliability and validity of the findings – are key aspects that must be noted in the review.

4. The issue about the received articles is considered after the obtaining of reviews, and then the final decision, based on the evaluation of reviews about the publication or refusal to publish articles, is made. On the basis of the decision the author (s) is sent a letter by e-mail or mail, which provides a general assessment of the article and the decision. In the case of failure in the publication, the reviewers remain anonymous.

5. The Editorial Board has the right to direct the article for additional external anonymous peer review. Editor in Chief directs the reviewer a letter asking for peer review. The letter includes an article and a recommended form of review.

6. The presence of positive reviews is not sufficient grounds for the publication of the article. The final decision on advisability of publication is taken by the editorial board.

7. In cases when the article is composed by a significant proportion of criticisms that have been made by the reviewer, as well as the overall positive recommendation, the Editorial Board can attribute the material to the category of polemical material and print it in the manner of scientific debate.

8. The Review originals are stored in „Moldavian Journal of International Law and International Relations”.

**RUBRICA REVISTEI
OUR JOURNAL
О НАШЕМ ЖУРНАЛЕ**

**ТРЕБОВАНИЯ
к оформлению статей для публикации в
«Молдавском журнале международного права и международных отношений»**

Научно-теоретический журнал «Молдавский журнал Международного права и международных отношений» принимает к публикации статьи на молдавском (румынском), русском, английском, испанском, французском, немецком (по выбору автора) языках, содержащие результаты оригинальных исследований, оформленные в соответствии с «Требованиями к оформлению статей».

Редакция «Молдавского журнала международного права и международных отношений» принимает к публикации рукописи, соответствующие профилям издания, не более 20 страниц, включая рисунки и таблицы. Рукопись должна содержать только оригинальный материал, выполненный на высоком научном уровне, отражая результаты исследований автора, завершаемых не более чем за год до публикации и содержать очевидный элемент создания нового знания. К печати принимаются материалы, ранее не издававшиеся и не предназначенные к одновременной публикации в других изданиях. Статьи подвергаются обязательному рецензированию, в соответствии с *Приложением 3*. Для аспирантов (соискателей) обязательна рецензия научного руководителя. Печатаются только статьи, получившие положительные рецензии. Гонорар за публикации не выплачивается.

Настоящие правила распространяются на все материалы, направляемые в редакцию журнала для публикации. Редакция вправе не принять материал к публикации в случае: а) несоблюдения автором правил оформления рукописи; б) выявления элементов плагиата; с) несоответствия материала тематике журнала.

В случае несоблюдения настоящих требований редакционная коллегия вправе не рассматривать рукопись. Редакция оставляет за собой право при необходимости сокращать статьи, подвергая их редакционной правке, вносить редакционные (не меняющие общего смысла) изменения в авторский оригинал. Редакция может опубликовать материалы, не разделяя точку зрения автора (в порядке обсуждения). Авторы несут ответственность за подбор и достоверность приведенных фактов, цитат и прочих сведений. В одном номере журнала может быть опубликована только одна статья одного автора.

Число авторов статьи не должно быть более двух человек. Автор (ы) присылают в редакцию 2 экземпляра статьи (подписанные автором) в печатном виде и направляют статью в электронном виде по электронной почте по адресу: alexandruburian@yahoo.com

Объем статьи не должен превышать 1,5 п. л. машинописного текста формата А4 (60 тыс. знаков, или 16-20 страниц текста), включая таблицы, список литературы и рисунки (схемы). При оформлении библиографических ссылок на английском языке необходимо указывать официальные англоязычные названия журналов.

Для размещения статьи в журнале необходимо предоставить в редакцию заявку, информацию об авторе (ах), статью, фотографию автора (ов) в формате JPG, аннотацию, представленную на трех языках (румынском, русском, английском) объемом – 200 слов, ключевые слова (5-7 слов). Аннотация не должна содержать ссылок на цитируемую литературу, рисунки, таблицы.

Информация об авторе (ах) содержит: ФИО авторов, место работы, должность, ученую степень, ученое звание, почтовый адрес, электронный адрес и контактный телефон. ФИО автора должно быть указано под названием статьи справа.

Технические требования к оформлению рукописи для публикации:

Название статьи не должно превышать трех строк. Название должно даваться только заглавными буквами (Times New Roman 16) и располагаться по центру. Литературные источники, использованные в статье, должны быть представлены общим списком в ее конце (Библиография). Библиографический список приводится после текста статьи в соответствии с *Приложением 2*. Сноски на упомянутую литературу в тексте обязательны и должны быть оформлены внизу страницы в соответствии с *Приложением 1*. Ссылки на иностранные источники даются на иностранном языке и сопровождаются в случае перевода на румынский и русский язык указанием на перевод. Нумерация источников идет в последовательности упоминания в тексте. Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Список литературы (библиография) дается в алфавитном порядке по фамилиям первых авторов. Сокращения и аббревиатуры должны расшифровываться по месту первого упоминания в тексте статьи. В тексте на румынском, английском, французском, испанском языке используется немецкие кавычки („лапки”), в тексте на русском языке используются французские кавычки («ёлочки»).

Параметры страницы:

Документ должен быть сохранён в формате MS Word. Формат страницы А 4; поля страницы: верхнее и нижнее – 2 см, правое - 1,5 см, левое - 3 см. Шрифт - Times New Roman; кегль - 12; межстрочный интервал - 1,5. Выравнивание по ширине, отступ слева - 1,5. Нумерация страниц – сквозная, внизу страницы, по центру.

Оформление текста:

Использование ручных переносов (manual hyphenation) неприемлемо. Рисунки и таблицы должны иметь нумерационный и тематический заголовки и должны быть представлены в тексте после абзацев, содержащих ссылку на них.

Авторские экземпляры:

Каждому автору полагается один авторский экземпляр номера журнала вне зависимости от количества авторов статьи.

Редакционный совет

Приложение 1

Пример оформления библиографических сносок:

В библиографических сносках расстановка знаков препинания и предписанной пунктуации должна подчиняться тем же правилам, что и расстановка их в библиографическом описании.

Если текст цитируется не по первоисточнику, а по другому документу, то в начале ссылки приводят слова: Цит. по: (цитируется по), Приводится по: , с указанием источника заимствования:

Пример оформления:	Цит. по: Крупянко М.И., Арешидзе Л.Г. США и Восточная Азия. Борьба за «новый порядок». М.: Международные отношения, 2010, с. 325.

При последовательном расположении первичной и повторной ссылок используют слова «Там же» или «Ibid.» (ibidem) для документов на языках, применяющих латинскую графику:

<i>Первичная</i>	Гаджиев К.С. Геополитика. Учебник для бакалавров. М.: Издательство Юрайт, 2012, с. 27.
<i>Повторная</i>	Там же, с. 47. или Ibid., p. 47.

В повторных сносках, содержащих запись на один и тот же документ, не следующих за первичной ссылкой, приводят заголовок, а основное заглавие и следующие за ним повторяющиеся элементы заменяют словами «Указ. соч.» (указанное сочинение), «Цит. соч.» (цитируемое сочинение), «Op. cit.» (opus citato):

<i>Первичная</i>	Жинкина Ю.В. Стратегия безопасности России: проблемы формирования понятийного аппарата. М.: Российский научный фонд, 1995, с. 87.
<i>Повторная</i>	Жинкина Ю.В. Указ. соч., с. 67. или Жинкина Ю.В. <i>Op. cit.</i> , p. 65.

Приложение 2

Примеры оформления списка библиографии:

Библиографический список приводится после текста статьи и следует после слова «Библиография». Все ссылки в списке последовательно нумеруются и располагаются в алфавитном порядке.

Описание книги одного автора:

Пример оформления	Гаджиев К.С. Геополитика. Учебник для бакалавров. М.: Издательство Юрайт, 2012. 479 с.

Описание книги четырех и более авторов:

Пример оформления	David G. Victor ... [et al.]. Natural gas and geopolitics: from 1970 to 2040. Cambridge; New York: Cambridge University Press Cambridge University Press, 2006. xxv + 508 p.

Описание статьи из журнала:

Для статьи из журнала нужно указать автора (ов) статьи, название статьи, название журнала, год, номер выпуска и страницы начала и окончания статьи.

Пример оформления	Конобеев В.Н. Геостратегия США в Евразии. В: Проблемы управления. 2008, №1 (26), с. 87 – 97.

Описание диссертаций

Пример оформления	Ганюхина Т.Г. Модификация свойств ПВХ в процессе синтеза: дис. ... канд. хим. наук: 02.00.06. Н. Новгород, 1999. 109 с.

Описание авторефератов диссертаций:

Пример оформления	Жуков Е.Н. Политический центризм в России: автореф. дис. ... канд. филос. наук. М., 2000. 24 с.

Описание электронных научных изданий:

Для электронных источников нужно указать практически те же данные, что и для журналов: автор, название статьи, название сайта (или раздела сайта) и адрес URL. В записи обязательно должен присутствовать текст [On-line]:, при ссылке на электронный ресурс после электронного адреса в круглых скобках приводят сведения о дате обращения к электронному сетевому ресурсу (после слов «дата обращения» указывают число, месяц и год): (Дата посещения: 02.03.2012)

Пример оформления	Китай встает на «правильную сторону истории» в Персидском заливе. В: Мировая политика и ресурсы. [On-line]: http://www.wpr.ru/?p=2591 . (Дата посещения: 07.01.2012).

ПОЛОЖЕНИЕ

о рецензировании научных статей в журнале «Молдавский журнал международного права и международных отношений»

1. Научные статьи, поступившие в редакцию журнала «Молдавский журнал международного права и международных отношений», проходят через институт рецензирования.

В журнале «Молдавский журнал международного права и международных отношений» принята четырехуровневая система рецензирования статей:

1^й уровень - рецензирование главным редактором (main editor peer review);

2^й уровень - открытое рецензирование (open peer review - автор и рецензент знают друг о друге) - рецензия, представленная в редакцию автором;

3^й уровень - одностороннее «слепое» рецензирование (single-blind - рецензент знает об авторе, автор – нет);

4^й уровень - двухстороннее «слепое» рецензирование (double-blind - оба не знают друг о друге).

2. Каждая научная статья должна иметь рецензии:

– открытые: 1^й уровень – рецензия (заключение) главного редактора; 2^й уровень официального рецензента – специалиста соответствующего научного профиля (доктора или кандидата наук);

– закрытые (слепые): 3^й уровень – научным редактором или одним из членов редколлегии; 4^й уровень – по решению редколлегии и только внешнее.

Для публикации статей аспирантов, соискателей ученой степени кандидата наук кроме рецензии должна быть представлена рекомендация профильной кафедры.

3. Редколлегия при оценке рецензий обращает внимание на наличие в материале актуальности решаемой автором научной проблемы. Рецензия должна однозначно характеризовать теоретическую или прикладную значимость исследования, соотносить выводы автора с существующими научными концепциями. Необходимым элементом рецензии должна служить оценка рецензентом личного вклада автора статьи в решение рассматриваемой проблемы. Целесообразно отметить в рецензии соответствие стиля, логики и доступности изложения научному характеру материала, а также получить заключение о достоверности и обоснованности выводов.

4. После получения рецензий рассматривается вопрос о поступивших статьях и принимается окончательное решение на основе оценки рецензий об опубликовании или отказе в опубликовании статей.

На основе принятого решения автору (авторам) по e-mail или почте направляется письмо, в котором дается общая оценка статьи и принятое решение. При отказе в публикации рецензенты остаются анонимными.

4. Редколлегия вправе направлять статьи на дополнительное внешнее анонимное рецензирование. Главный редактор направляет рецензенту письмо с просьбой о рецензировании. К письму прилагаются статья и рекомендуемая форма рецензии.

5. Наличие положительных рецензий не является достаточным основанием для публикации статьи. Окончательное решение о целесообразности публикации принимает редакционная коллегия.

6. При наличии в статье существенной доли критических замечаний рецензента и при общей положительной рекомендации редколлегия может отнести материал к разряду полемичных и печатать его в порядке научной дискуссии.

7. Оригиналы рецензий хранятся в редакции журнала «Молдавский журнал международного права и международных отношений».

**REVISTA MOLDOVENEASCĂ
DE DREPT INTERNAȚIONAL
ȘI RELAȚII INTERNAȚIONALE**

**MOLDAVIAN JOURNAL
OF INTERNATIONAL LAW
AND INTERNATIONAL RELATIONS**

**МОЛДАВСКИЙ ЖУРНАЛ
МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА
И МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ**

Nr. 2 (36), 2015

ISSN 1857-1999

www.rmdiri.md/

Bun de tipar 30.06.2015.

Format A4

Coli de tipar 17,06. Coli editoriale 17,10.

Tipar *Digital*. Hârtie ofset. Garnitura *Times New Roman*

Comanda 74/15b. Tirajul 300 ex. (I lot – 50 ex).

**Centrul Editorial Poligrafic al USM
(CEP USM)**

Str. Alexei Mateevici, 60

MD-2009, mun. Chișinău, Republica Moldova

Tel: (373) 22 57 76 41

E-mail: usmcep@mail.ru

**Centrul Editorial Poligrafic al USM
(CEP USM)**

Str. Alexei Mateevici, 60

MD-2009, mun. Chișinău, Republica Moldova

Tel: (373-22) 577641

E-mail: usmcep@mail.ru

TIPOGRAFIA CENTRALA I.S.

Firma editorial-poligrafica.

Str. Florilor 1

MD-2068, mun. Chișinău, Republica Moldova

Tel: (373-22) 440091; 442315, 4921

Fax: (+373-22) 440091

E-mail: tipar@mdl.net

© „Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale”, 2015.